

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MİLLİ MÜCADELEDE ÇANAK BUNALIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ODABAŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Enis ŞAHİN

Haziran - 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MİLLİ MÜCADELEDE ÇANAK BUNALIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ODABAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu tez 05/07/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Emis ŞAHİN

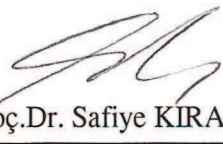
Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç Dr. Binyamin KOCAOĞLU

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd.Doç.Dr. Safiye KIRANLAR

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversitede veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatih ODABAŞ

05/07/2010

ÖNSÖZ

Tarihleri boyunca Türk – İngiliz ilişkilerinde zamanın sosyal ve siyasi dengelerine bağılı olmakla birlikte kendi içerisinde önem arz eden, iki ülkenin karşı karşıya gelmesine yahut müttefik olmasına sebep olan birçok olay meydana gelmiştir. Bunlardan biri de İngilizlerin I. Dünya Savaşı sonrası Yakın Asya’da oluşturmaya çalıştığı düzeni tehdit eden, Türkler için ise yaptıkları “Milli Mücadele”nin gereği olarak Trakya’ya ilerlerken her iki taraf arasında ortaya çıkmış olan ve adına Çanak Bunalımı- Chanak Crisis denilen önemli olaydır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Enis ŞAHİN’e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tarih İlmini sevmemde birinci amil olan çok değerli hocam Prof Dr. Mehmet ALPARGU, Marmara Üniversitesi’nden çok değerli hocam ve ağabeyim Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK’e ve ayrıca, uzun çalışma süreleri boyunca gösterdikleri sabır dolayısıyla aileme de şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Fatih ODABAŞ

05 Haziran 2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BUNALIM ÖNCESİ DURUM	4
1.1. I. Dünya Savaşı Sonrası Batı Anadolu Ve Trakya.....	4
1.1.1. Batı Anadolu.....	5
1.1.2. Doğu Trakya.....	6
1.2. Yunanistan'ın Batı Anadolu'dan Çıkarılması.....	7
1.2.1. İttifakın Çözülmesi	7
1.2.2. Ankara'nın Yunanistan'la Mücadelesi	9
BÖLÜM 2: ÇANAK BUNALIMI	15
2.1. Bunalımın Ortaya Çıkışı Ve Müttefiklerin Tutumu.....	15
2.2. Tarafsız Bölge Ve Kamuoyu.....	18
2.3. Çanakkale'de Durum	23
2.3.1. İngilizlerin Yaptığı Askerî Düzenleme Ve Hazırlıklar	23
2.3.2. Türklerin Durumu.....	26
2.4. 15 – 19 Eylül	28
2.4.1. Tarafsız Bölge Tartışmaları Ve 15 Eylül Tarihli İngiliz Kabine Toplantısı ..	28
2.4.2. İngiliz Ve Fransız Kamuoyunda Boğazların Tarafsızlığı.....	34
2.5. 19 – 23 Eylül	39
2.5.1. Paris Görüşmeleri	39
2.6. 23 – 28 Eylül	46
2.6.1. Kamuoyunun Bunalıma Bakışı	46

2.6.2. Çanakkale'nin Ahaliden Tahliyesi	48
2.6.3. Türklerin Tarafsız Bölgeye Girişi	52
2.6.4. Müttefiklerin Ankara Hükümetine Notası	60
2.6.5. İngilizlerin İstanbul'da Ordu Kurma Çabaları	62
2.6.6. Rus Hükümeti'nin Devletlere Notası	64
2.7. 29 Eylül	67
2.7.1. İngiltere'nin Savaş Kararı Ve Ankara Hükümeti'nin Notası	67
2.7.1.1. İngiliz Kabinesi'nin Savaş Kararı Alması	67
2.7.1.2. Ankara Hükümeti'nin Notası.....	74
2.8. 30 Eylül – 1 Ekim	77
2.8.1. Bunalımın Sona Ermesi.....	77
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	90
EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ	166

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
B.T.T.D.	Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
HM.	Hakimiyet-i Milliye
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
T.İ.H.	Türk İstiklal Harbi
Vd.	Ve diğerleri

Tezin Başlığı: Milli Mücadele’de Çanak Bunalımı	
Tezin Yazarı: Fatih ODABAŞ	Danışman: Doç. Dr. Enis ŞAHİN
Kabul Tarihi: 05/07/2010	Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 85 (tez) + 86 (ekler)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
<p>Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybederek İtilaf Devletleri İle 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi’ni imzalamıştır. Ancak bu mütareke peşinden bir barışı getirmemiş, İtilaf Devletleri Osmanlı Ülkesini 1 Kasım’dan itibaren işgale devam etmişlerdir. İngiliz Başbakanı Lloyd George, 6 Mayıs 1919’da Rumlara katliam yapıldığını ileri sürerek Yunanlılar tarafından İzmir’in işgal edilmesini istemiş ve bu işgal 15 Mayıs 1919’da resmen başlamıştır.</p> <p>Türk Milleti; kendini yok etmek isteyenlere karşı, Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde üç buçuk yıl süren bir savaş vermiştir. Doğu ve Güney cephelerinde Türk Halkının eşsiz fedakârlıklarıyla kısa zamanda kazanılan başarılarından sonra sıra Yunanlıları Batı Anadolu’dan atmaya gelmiştir. Kadını, erkeği; genci ihtiyarıyla fiilî olarak savaşın her safhasında rol alan Türk insanı uzun ve sıkıntılı mücadelelerden sonra 9 Eylül 1922’de İzmir’i hürriyetine kavuşturmuştur.</p> <p>İzmir’in kurtarılmasından sonra Türk ordusu, Yunan ordusunun geri kalanını da Anadolu’dan atmak üzere yönünü kuzeye, Boğazlar ve Trakya’ya çevirmiştir. Ancak, Sevres Antlaşması’na göre Boğazlar etrafında meydana getirilmiş olan “tarafsız bölge” uluslararası silahlı bir kuvvetçe savunulmaktaydı. Bu kuvvet, İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerinden meydana gelmekteydi. İngilizler Boğazlar bölgesinin tarafsız bölge (Neutral Zone) olduğunu iddia ediyor ve Türk ordusunun bölge sınırlarına girmesini savaş sebebi sayıyordu. Bunun üzerine Türklerle müttefikler arasında savaşın eşiğinden dönülecek bir bunalım baş gösteriyordu.</p> <p>Fransız ve İtalyan Birlikleri Gelibolu’ya çekilince General Harington komutanlığında bulunan İngiliz birlikleri, Türk ordusuna karşı tek başlarına kalmışlardı. İngiliz birlikleri Çanakkale’yi terk edip Gelibolu’ya geçtikleri takdirde İngiltere’nin itibarı ayaklar altına alınmış olacaktı. Bu durum Müslümanlar arasında İngiliz yenilgisi olarak görülecek ve Hindistan ile Irak’ta isyanlar dahi çıkabilecekti. Churchill derhal dominyonlara başvurarak askeri yardım talebinde bulundu. İngiliz Hükümeti, Türk ordusuna karşı seferberlik ilan etmek istiyordu. İngilizlerin dominyonlara yaptığı talebe ancak Yeni Zelanda ile Küçük Newfoundland olumlu cevap verdi.</p> <p>Lord Curzon, Poincare ve Kont Sforza Paris’te buluştular. Fransız ve İtalyanlar resmen savaşa girmeyeceklerini bildirdiler. İngiliz Hükümeti yalnız kalmıştı. Mudanya’da Türklerle bir mütareke için görüşme kararı aldılar. Doğu Trakya Türklerle bırakılacak, İstanbul boşaltılacaktı. Bu kararı derhal Ankara’ya bildirdiler. Kemalistlere sadece tek şart ileri sürdüler. Mütareke konuşmaları yapılırken ve barış koşulları görüşülürken Türkler tarafsız bölgeyi işgal etmeyeceklerdi.</p> <p>Türk askerleri tarafsız bölgeye girmiş, fakat kendilerine ateş edilmemiştir. 29 Eylül’de Mustafa Kemal, General Harington’a bir mesaj göndererek yeni askeri birliklerinin tarafsız bölgeye gönderilmeyeceğini bildirmiş, İngiliz Hükümeti’nin Türklerle vermek istediği ultimatoma da General Harington tarafından gönderilmemiştir. Bunun için de Lloyd George Hükümeti düştükten sonra yeni hükümet Harington’ a teşekkür etmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Çanakkale Bunalımı, Tarafsız Bölge, Mustafa Kemal, Harington	

Title of the Thesis: Chanak Crisis In The National Struggle	
Author: Fatih ODABAŞ	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Enis ŞAHİN
Date: 05/07/2010	Nu. of pages: v (pre text) + 85 (main body) + 86 (add.)
Department: History	Subfield: History Of Republic Of Turkey
<p>Ottoman Empire signed Mondros Armistice on October 30, 1918 after losing First War against Allied Powers. This armistice wasn't followed by a peace and Allied Powers continued to occupy Ottoman state beginning from November 1. On May 6, 1919 English Prime Minister Lloyd George claimed that Greeks were slaughtered and asked Greek army to occupy Izmir. This occupation officially started on May 15, 1919.</p> <p>Turkish Nation in the leadership of Mustafa Kemal fought for three and a half years against the states that wanted to destroy her. After the achievements in east and South fronts that were taken in a short time with the unique devotion of Turkish Nation the time came to expel Greek from Western Anatolia. Turkish Nation who took place in every stage of the war with women, men, young and old people saved Izmir after long and troubled struggles on September 9, 1922.</p> <p>After saving İzmir, Turkish army turned to North, Straits and Thrace to expel the remaining Greek army. According to Sevres Treaty Straits were defended by an international armed force. This force was composed by English, French and Italian soldiers. English men claimed that straits zone was a neutral zone and they thought that Turks entering this zone was a reason for the war. Upon this crisis broke out between Turks and the Allied powers which would result with war.</p> <p>After French and Italian troops withdrew to Gallipoli English troops which were commanded by General Harington stayed on their own against Turks. If English troops left Dardanelles and came to Gallipoli England's esteem would be disregarded. This situation would be seen as England's defeat and even in India and Iraq there would be rebellions. Churchill asked soldiers from dominions. English Government wanted to announce mobilization against Turkish army. On by New Zealand and New Foodland accepted this request.</p> <p>Lord Curzon, Poincare and Count Sforza met in Paris. French and Italian said officially that they would it take part in the war. English Government stayed alone. They decided to negotiate a truce with Turk in Mudanya. Eastern Thrace would left to Turks and Istanbul would be erupted. They informed Ankara about this decision. They asked only one condition from Kemalists. Turks wouldn't occupy the neutral zone while they were taking about truce and peace conditions.</p> <p>Turkish troops entered the neutral zone but they weren't fired. On September 29 Mustafa Kemal sent on message to General Harington and said that new troops wouldn't enter to the neutral zone. For this reason the ultimatum which English Government thought to send Turks wasn't send by General Harington. The new government which came after Lloyd George Government thanked to Harington for his wary of behaving.</p>	
Keywords: Chanak Crisis, Neutral Zone, Mustapha Kemal, Harington	

GİRİŞ

Tezin Konusu

1919 – 1922 yılları arasında Anadolu’da Yunanlılara karşı yapılan Türk Milli Mücadelesi ve elde edilen kesin zafer sonrasında Türk Ordusu’nun Trakya’yı da Yunanlılardan temizlemek üzere Boğaza ilerlemesi karşısında Çanakkale bölgesinin tarafsızlığını iddia eden Müttefiklerle Türkler arasında yaklaşık üç hafta süren ama her günü ayrı bir gerilime sebep olup savaşın eşiğinden dönüldüğü ve İngilizlerce Chanak Crisis, Türklerce Çanak Bunalımı denilen olaylar zinciri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Birinci bölümde, I. Dünya Savaşı sonrası Batı Anadolu ve Trakya’nın durumu ele alınmış, Ankara Hükümeti’nin Yunanistan ile mücadelesi ve kesin zaferle Yunanlıların Anadolu’dan çıkarılmasına kadar geçen sürede gelişen olaylar bu bölümün konularını oluşturmuştur.

İkinci bölümde, Müttefiklerle Türkler arasında çıkan krizin sebepleri, İtalya ve Fransa’nın İngiltere’yi yalnız bırakmaları sonucu Türk-İngiliz savaşına varacak kadar gerilim doğuran süreç ele alınmıştır. Süreç içerisinde olayların gelişimine göre tarih başlıkları altında krizin nihayetine kadar konu şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Tezin Önemi

Kurtuluş Savaşı sonrasında ortaya çıkan Çanak Bunalımı, Türk-İngiliz ilişkileri açısından çok önemli olmasına ve İngiliz tarihçileri tarafından teferruatlı bir şekilde incelenmesine rağmen Türk tarih ve ilim adamları tarafından gereği kadar ilgi gösterilmemiş bir konudur. Konu özelde yalnız bir iki makale konusu olarak ele alınmış, genellikle “Kurtuluş Savaşı’nın Sonu” ve “Mudanya Konferansı” başlıkları altında ana hatlarıyla incelenmiştir. Bu sebeple bu çalışmada Çanakkale Krizi’nin sebepleri, gelişme süreci ve sonuçları incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin Amacı

Tarihin önemli kaynaklarından olan dönemin belli başlı gazeteleri yardımıyla Çanak Bunalımı adı altında Türk İngiliz ilişkilerini inceleme amacına yönelik olan bu çalışmada; krizi doğuran sebepleri anlamak, Milli Mücadele'nin askeri safhası tamamlanırken yapılan diplomatik hamleleri takip edebilmek, her iki taraf açısından ortaya konulan tehdit ve alınan tedbirlerin ne denli gerçek ve ne denli blöf olduğunu gözlemek, Mustafa Kemal ve komutanlarının askeri alanda kabiliyetlerini müteaddit defalar ispatladıktan sonra zamanın Dünya siyaset arenasındaki en büyük gücü İngiltere karşısında ortaya koydukları istisnai siyasete şahitlik etmek hedefi güdülmüştür. Aynı zamanda Siyaset ve askeriye dışında bölgede yaşayan halkın, azınlıkların olaydan nasıl etkilendiklerini ve tepkilerini belirlemek de çalışmanın amaçları arasındadır.

Yöntem Ve Sınırlamalar

Araştırma esnasında karşılaşılan en büyük güçlük konunun Türkler tarafından derinlemesine incelenmemiş olması dolayısıyla İngiliz menşe'li kaynakların objektifliği sorunudur. Gerek İngiliz devlet adamlarının beyanatları ve kurumlar arasındaki yazışmalarında gerekse kamuoyu fikrini belirleyen ve yönlendiren gazetelerin konuyu farklı bakış açılarıyla ele almış olmaları dolayısıyla kesin yargıya varmada tarafsız kalmak bir sorundur.

Biz bu çalışmamızda İngiliz gazeteleri arasında, Milli Mücadelemizin dili olan Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin muhatap alarak haberlerinden alıntı yaptığı ve nispeten objektif bir görüntü sergileyen Times Gazetesi'ni ele aldık. Sir Bulwer Lytton'un İngiliz Parlamentosu'nda yapmış olduğu şu konuşma düşüncemizi destekler niteliktedir: “Eğer gelecek nesillere 19. Asır İngiliz medeniyetinin bir numunesini bırakmak icap ederse ne doklarımızı, ne şimendiferlerimizi, ne büyük binalarımızı, ne muhteşem parlamentomuzu bırakmalıyız. Hayır, bu medeniyetin delili olarak Times Gazetesi'nin bir tek nüshasını bırakmak yeter.”

Kaynaklarımızı oluşturan Türk Gazeteleri arasında ilk sırayı Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi almıştır. 10 Ocak 1920'de yayın hayatına başlayan bu gazetenin ilk sayısının başyazısında, “Hâkimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin hâkimiyetini müdafaa olacaktır.”denilmektedir. O halde Milli mücadelemizin safhalarından biri sayılan

Çanak Bunalımının aydınlatılmasında da en önemli başvuru kaynaklarından biri olarak değerlendirilmeliydi.

Her ne kadar Ankara Hükümeti İstanbul Hükümeti'ne alternatif olarak kurulmuş ve bir mücadeleye girişmiş olsa da İstanbul'da Ankara Hükümetini ve Anadolu'daki Milli Mücadeleyi destekleyen önemli bir insan grubu vardı. Bu grubu temsil eden düşüncenin oluşturduğu neşriyattan "Vakit" ve "İkdam" gazeteleri de çalışmamızın ana kaynakları arasında yer almıştır.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanan *Türk İstiklal Harbi* serisi;

Salahi Sonyel'in *Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika, Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri* başlıklı çalışmaları;

Ömer Kürkçüoğlu'nun *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)* başlıklı çalışması;

Mustafa Çulfalı'nın *Çanakkale Krizi ve Lloyd George'un İktidardan Düşmesi, (Eylül-Ekim 1922)* başlıklı makalesi de çalışmamızın ana hatlarının belirlenmesinde değerli kaynaklar olarak ele alındılar.

David Walder'in Savaşın *Sonra Çanakkale Olayı(1922)* başlıklı eseri bir İngiliz'in bakış açısıyla ve yazım şekli itibarıyla dipnot düşülmeyip kaynak gösterilmeden yazılmış olsa da eldeki diğer kaynaklara uygunluğu itibarıyla çalışmamızın kaynakları arasında yer almıştır.

BÖLÜM 1: BUNALIM ÖNCESİ DURUM

1.1. I. Dünya Savaşı Sonrası Batı Anadolu Ve Trakya

Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri İle 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Mütareke hükümleri ilk bakıldığında Osmanlı Devleti'nin hükümlerine aykırı görünmemekteydi. Hatta bazı çevreler Mondros'un Osmanlı Devleti'nin Müttefiklerinin yapmış oldukları mütarekelerden çok daha hafif şartlar ihtiva ettiğini iddia ediyorlardı (Bayur,1983:757). Fakat kısa bir süre sonra İngiltere, askeri hedefleri doğrultusunda Irak ve Suriye cephelerinde mütareke hükümlerini ihlal etmeye başlamıştır. Musul ve İskenderun'un işgali 13 Kasım 1918 de İtilaf Donanması'nın İstanbul'u işgaliyle yeni bir boyut kazanmıştır.

İngiltere, aslında müttefikleri arasında doğrudan doğruya toprak istemi en az olan devlet görüntüsündedir. Ekonomik ve siyasal etkisini ve söz dinletirliğini güçlendirmek ve dünyaya yayılmış imparatorluğun iletişim ve ulaşım yollarının güvenliğini sağlamak amacıyla önlemler almak peşindedir. Musul, Mezopotamya üzerinde, amacı petrol olan bir göz dikme, savaş içi müttefikler arası antlaşmalarında olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu ile yapılacak barış antlaşması tartışmalarının her aşamasında göze çarpmaktadır. Bunu kanıtlayan başka bir öge de savaş sonunda Fransızların Suriye'de karşılaştıkları zorluklar karşısında İngiltere'nin yardımına başvurmaları üzerine Lloyd George'un Clemenceau'dan, bu yardım karşılığında sadece Musul'u istemesi olayıdır. Musul'un İngiltere açısından güvence altına alınabilmesi çevre güvenliğini gündeme taşıyor, bunun için de Kürdistan ve Ermenistan adı altında bağımsız bölgeler yaratılmak isteniyordu. Bu aynı zamanda Türkiye ile Musul arasında tampon bölgeler oluşturmak anlamına geliyordu. Bu düşünce Kurtuluş Savaşı süresinde kuvveden fiile çıkarılmaya çalışıldığında yani Kürdistan ve Ermenistan'ın ısrarlı ve özenli biçimde güncelleştirilmek istenmesine paralel olarak 1919 yılı Ekim'inden itibaren İngiltere, Fransa'yı Güneydoğu Anadolu'ya sokarak farklı bir tampon bölge oluşturmayı deneyecektir (Öztoprak,2006:17).

İtilaf Devletleri'nin imza koydukları mütarekeyi yine kendi elleriyle bir kenara itmelerinden cesaret alan azınlıklarda da, bir takım kıpırdanmalar ortaya çıkmıştır. Hıristiyan azınlıklar, gizli veya açıktan açığa kendi özel emel ve maksatlarını

gerçekleştirmek ve devletin bir an evvel çökmesi için ellerinden gelen gayreti sarf etmeye başlamışlardı (Atatürk,2007:1). Azınlıkların söz konusu çalışmaları, İtilaf Devletleri'nin çıkarlarıyla da örtüştüğü için, bu devletlerce önemli oranda desteklenmişlerdir. Üstelik başta İngiltere olmak üzere diğer İtilaf Devletleri de bu desteklerinin gerekçesini dünya devletlerine ve kendi kamuoylarına "Türklerin kanlı zulümleri altında tutulan milletlerin kurtarılması " şeklinde gösteriyorlardı (Sonyel,1995:30).

1.1.1. Batı Anadolu

I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri safında katılan Yunanistan, azınlıklar meselesi ile yakından ilgilenen devletlerin başında gelmiştir. Özellikle Batı Anadolu'daki Rumları kullanarak "Büyük Yunanistan" yaratma hayalini gerçekleştirmek istemiştir (Kurat,1986:410).

Avrupa başkentlerinde Kasım 1918'in başlarından itibaren İzmir'i işgal etmeye yönelik propaganda çalışmalarını sürdüren Yunanistan, aradığı fırsatı İtilaf Devletleri'nin bir barış çabasından çok Osmanlı Devletini nasıl paylaşacaklarını kararlaştırmak üzere bir araya geldikleri 18 Ocak 1919 tarihli Paris Barış Konferansı'nda bulmuştur. Yunanistan, Türk topraklarının kendisine resmen bağlanması ilkesi izliyor, yani bir ilhak politikası peşinde koşuyordu. İstanbul' un kendisine verilmesi umuduyla başlayan, Çatalca çizgisine kadar Türk Trakya'sının tümünü kapsayan bir uygulamaya razı olan Yunanistan Ege bölgesinde de İtalya ile toprak paylaşmasına giden bir uygulama kabul etmiştir. Ege'de Yunanistan, barış antlaşmasını beklemeden eyleme geçmiş ve bir oldubitti ile "kendi bölgesine" sahip çıkmağa koyulmuştur (Öztoprak,2006:19).

Yunanlıların İzmir'i işgal etmek için dünya kamuoyuna sundukları iki temel gerçekleri vardı: Birincisi, bölgedeki Rumlara Türklerin zulüm yaptığı iddiası; ikincisi de İtalya'nın İzmir'i işgallerinin önünü almak (Türkdoğan,2005:36). Lloyd George 5 Mayıs 1919'da Üçler Konseyi'nde, İtalyanların Doğu'daki hareketlerinden şüphelendiğini, gizlice yapacakları bir saldırı ile Anadolu'da gerekli yerleri zapt edebileceklerini, böyle bir harekete başvurmalarına imkan kalmadan ve Konferans'a dönmelerinden önce İzmir'in işgal hakkının Yunanlılara tanınmasını teklif etmiştir (Tansel,1991/1:167). Balfour'un 7 Mayıs'ta Londra'ya bildirdiğine göre üç büyüklerin (Lloyd George, Clamenceau, Wilson) 6 Mayıs'ta gizli bir şekilde alıp aynı suretle

yürüttükleri karara göre önce 1 tümen ardından 2 tümenin daha çıkarılması planlanmıştı (Akşin,1998:264). Kendisini Bizans'ın sözde varisi olarak gören Yunanistan, İtilaf Devletleri'nden aldığı destek ve cesaretle bu amacını gerçekleştirmeye yönelik olarak, İzmir'den başlayarak Anadolu'nun batısında kapsamlı bir işgal hareketine girişmiş, ancak Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Milli Mücadele sonrasında uğradığı yenilgiyle bu hayalini gerçekleştirememiştir (Sarınay,1999:668). İzmir'in Yunanlılarca işgali gerçek bir dönüm noktası olmuştur. Bu işgal bağımsızlık hedefinin gerekliliğini tanıttayan pek önemli bir merhaledir. Olabilirliği ise savaş alanlarında, Doğu Anadolu'da, Urfa, Maraş, Antep'te, Sakarya'da kan ve ateşle tanıtılacaktır (Akşin,1998:275).

1.1.2. Doğu Trakya

Trakya, I. Balkan Savaşı'yla Midye-Enez hattına kadar işgal edilmiş, ancak, II. Balkan Savaşı sonrasında Meriç'e kadar olan toprakları işgalden kurtarılmıştır. Balkan harbinden (1913) sonra imzalanan İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913) ile Batı Trakya'nın Bulgaristan'a teslim edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarihten itibaren Türk idaresinde kalan Meriç Nehrinin doğusundaki topraklar "Doğu Trakya" adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu son hâliyle Doğu Trakya, Birinci Dünya Savaşı süresince de Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde İtilâf Devletleri'nin Selanik cephesi, Fransız generali Franchet d'Espérey'in emrinde bulunuyordu. Bu ordu ikiye bölünerek, çoğunluğunu Fransızların oluşturduğu bir kolu Franchet d'Espérey'in komutasında Tuna yönüne ilerlemiş, diğeri ise -üç İngiliz, üç Yunan, bir Fransız alayı ile bazı Sırp ve İtalyan birliklerinden oluşuyordu- İngiliz generali Sir George Milne'in komutasında İstanbul'a hareket etmiştir (Walder,2004:84). Dedeoğaç'tan Avlonya'ya kadar uzanan 630 km. lik cephede On üç gün savaştıktan sonra 29 Eylül'de Bulgaristan'ı çökertip savaş dışı bırakan Franchet d'Espérey'e Doğu Trakya ve İstanbul yolunun açılmış olması Osmanlı Devleti'ni çok ağır hükümler ihtiva eden Mondros Mütarekesi'ni imzalamaya mecbur etmiştir (Kurat,1972:7).

Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletleri'yle imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin hiçbir maddesinde, açık bir hüküm olarak Türk topraklarından herhangi bir yerin işgal edileceğine dair bir ifade bulunmamasına rağmen, kapalı hükümlere dayanılarak,

Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Doğu Trakya toprakları da işgal edilmek istenmiştir (Taş,2004:60). Mondros Mütarekesi hükümlerine göre; itilâf donanması 7 ve 11 Kasım 1918 günlerinde İstanbul'a gelerek, gemilerini Dolmabahçe önünde demirlemişlerdi. Yine Mütarekeye göre; Çanakkale boğazının deniz ve kara tesisleri boşaltılarak müttefiklere teslim edilmişti. Bu durum, Doğu Trakya'nın Anadolu ile irtibatını kesmişti. Trakya üzerindeki hâkimiyet, aynı zamanda boğazların kontrolü ile de yakından ilgili olduğundan, bilhassa Rusya bu son gelişmeleri benimsememekteydi. Ancak, Ekim Devrimi (1917) sebebiyle Rusya'nın savaştan çekilmesi, Boğazlar üzerindeki Rus hâkimiyetini de ortadan kaldırmıştı. Bu boşluğu doldurmak için, bu defa Fransa ve İngiltere birbiriyle yarışmaya başladı (Kurat,1976:37).

Fransızlar 9 Kasım 1918'den itibaren Uzunköprü- Sirkeci arasındaki demiryolunu kontrollerine almışlar, 16 Kasım'da da Bakırköy'e yerleşmişlerdir (Tansel,1991/1:58). İtilâf Devletleri, Bulgaristan'la 27 Kasım 1919'da Neuilly Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu Antlaşmanın 48. maddesine göre, Batı Trakya'nın dağlık kuzey kısmını teşkil eden Nevrekop, Ropçoz, Paşmaklı, Eğridere, Darıdere, Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy ve Mustafa Paşa kazaları Bulgaristan'a bırakılmıştır. Batı Trakya'nın geri kalan Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe kazaları "Müttefikler Arası Trakya Hükümeti" adı altında Fransız askerî makamlarının idaresine verilmiştir. Bu hükümetin başına, Müttefikler Yüksek Meclisi adına ve doğudaki Müttefik Orduları Başkumandanı Mareşal Franchet d'Espérey'in delegesi sıfatıyla General Charpy vali tayin edilmiştir. Bu karar üzerine Bulgaristan, 18 Ekim 1919'da yukarıda belirtilen Batı Trakya topraklarını boşaltmış, devir teslim işi 20 Ekim 1919 tarihinde neticelenmiştir (Taş,2004:60).

1.2. Yunanistan'ın Batı Anadolu'dan Çıkarılması

1.2.1. İttifakın Çözülmesi

1919'da Mustafa Kemal ulusal düzeyde bir direnişi örgütlemeyi başarmıştı. 22 Haziranda Amasya Bildirisi yayımlanmış, 23 Temmuz - 7 Ağustos'ta Erzurum, 4-11 Eylül'de Sivas Kongresi yapılmıştı. Anadolu'da güçlenen hareket, Paris'teki Müttefikleri bir an önce barış anlaşması imzalanmazsa durumun aleyhlerine dönebileceği hususunda endişelendiriyordu. İstanbul'daki İngiliz Yüksek

Komiserliği'nin yolladığı raporlarda, Anadolu'daki milliyetçi hareketin güçlenmesinin nedeni olarak Yunanlıların İzmir'i işgalleri gösteriliyor ve eğer Yunan ve İtalyan işgal güçleri tamamen çekilirse Müttefiklerin karşılaşabileceği güçlüklerin büyük ölçüde giderilebileceği, İstanbul Hükümetinin itibarının artacağı ve milliyetçi hareketin varoluş nedeninin ortadan kalkacağı bildiriliyordu. Bu durum karşısında Damat Ferit hükümetine verilen desteğin artırılması kararını alan İngiltere ve Fransa 3 Ağustos'ta Anadolu'da Yunan askerî işgal bölgesinin sınırlandırılacağını İstanbul'a bildirdiler.

Yunanlılar sadece İzmir'e asker çıkarmakla yetinmeyerek kısa zamanda içerilere doğru Turgutlu – Ödemiş – Aydın hattına kadar işgal bölgelerini genişletmeyi başarmışlardı. Bu durum, denetim alanının ihlal edildiğini düşünen İtalya'yı rahatsız ediyor, fakat İngiltere'nin sürekli Yunanistan'a destek vermesi sonucu etkili olamıyordu. İtalya barış içerisinde çıkarlarını daha rahat bir şekilde gerçekleştirmek adına ekonomik ayrıcalık elde etmek yoluna giderek, Türklerle dostluk ilişkileri kurmaya çalıştı. Bununla da kalmayarak müttefiklerin kararlarına ilişkin bilgileri Mustafa Kemal'e iletiyor, Yunan askerlerine karşı savaşılan çeteleri destekliyor, kendi denetimindeki bölgede saklanmalarına izin veriyordu (Fırat,2008/1:178-193).

Mustafa Kemal'in Rusya Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti'yle ilişkiye geçmesi ve Kasım 1919'da İngilizler tarafından Fransa'nın askerî işgaline bırakılan güney bölgelerinde milliyetçi direnişin şiddetlenmesi, Fransız kamuoyunda savaşı bitmesi konusunda yapılan baskılarla da birleşince Paris de tutum değiştirmeye başladı. Fransa'da Clemenceau Başbakanlıktan ayrılıp Ocak 1920'de barış yanlısı bir insan olan Briand'ın Başbakan oluşu da Fransız politikası üzerinde etkili oldu. Türkiye'nin varlığını sürdürmesinin kendisi için daha yararlı olduğunu görmeye başladı. Çünkü Türkiye'nin dış borçlarının % 60'ı ve Türkiye'deki yatırımların % 50'si Fransa'ya aitti. Ayrıca Türkiye Fransız ekonomisi için önemli bir hammadde kaynağı ve pazar idi (Akyüz,1988:111). Mayıs 1921'de başlamış olan Türk-Fransız yakınlaşması, Haziran'da Ankara'da başlayan görüşmelerle gelişti. Fakat Yunan Ordusu'nun Eskişehir-Kütahya saldırısı yüzünden görüşmeler askıya alındı. Sakarya Savaşı'nda Yunan Ordusu'nun bozuluşu Fransa'nın Türkiye'ye yaklaşmasını çabuklaştırdı. Türkiye'nin komünist olmayacağına da kanaat getiren Fransa, Türkiye ile 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara

Antlaşmasını imza etti. Böylece Türkiye karşısındaki İngiliz-Fransız bloğu parçalanırken, Fransa İngiltere'den de intikam alıyordu (Gönlübol-Sar,1997:31).

Mustafa Kemal'in önderliğindeki milliyetçi hareketin varlığını ve gücünü İtalya ve Fransa'nın sağlıklı değerlendirmelerine karşılık, İngiltere ve Yunanistan farklı bir tutum benimseyerek sertlik politikasından yana ağırlıklarını koydular. Venizelos'a göre Mustafa Kemal'in henüz bir ordusu yoktu ama bu hareket kısa sürede ezilmezse bir orduya sahip olacak ve daha da güçlenecekti. İngiltere'nin bu konuda desteğini alan Yunan ordusu 1920 yazında Anadolu içlerine, Ankara'ya doğru askerî bir harekât başlatacaktır.

1.2.2. Ankara'nın Yunanistan'la Mücadelesi

İstanbul'un müttefikler tarafından işgali ve Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması üzerine Mustafa Kemal Paşa 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni açmıştı. Anadolu'da ulusal iradeyi temsil eden yeni bir hükümetin oluşması, müttefiklerin İstanbul'la yapacakları bir barışın Anadolu tarafından kabul edilmeyebileceği anlamına geliyordu. Nisan 1920'de San Remo'da Sevres hazırlıkları sürerken Anadolu'nun direnişi güçleniyor, Güneydoğu'da Fransızlar Mayıs 1920'de TBMM Hükümeti ile silah bırakışması görüşmelerini başlatıyordu (Fırat,2008/1:178-193).

Fransa'nın TBMM Hükümetini tanıması anlamına gelen bu ayrı silah bırakışması İngilizlerin tepkisine neden oldu. Ayrıca ilk kez Türk milliyetçileri İzmit yakınlarında İngiliz askerlerine saldırı eylemlerinde bulunmuşlardı. Bu gelişmeler üzerine 20 Haziran 1920'de Yunanlılara Anadolu içlerine ilerleme izni verildi. Yunan orduları 8 Temmuzda Bursa'ya, 20 Temmuzda Tekirdağ'a, 25 Temmuz'da Edirne'ye ve 29 Ağustos'ta Uşak'a girdiler.

1921'de Anadolu'da başarı ibresi Türklerden yana dönüyordu. Doğuda Ermenilerle Gümrü Antlaşması imzalanmış, Moskova'yla bir antlaşma hazırlıkları yapılmaktaydı. Güneyde askeri açıdan Fransız ordusu zor durumdaydı ve Mayıs 1921'den beri TBMM Hükümeti ile silah bırakışması olanakları arıyordu. İtalya, Ankara'ya gizli desteğini sürdürüyordu. Mustafa Kemal Sevres Barışını tanımadığını ilan etmiş, Misak-ı Milli gerçekleşene dek direnişin süreceğini bildirmişti. İstanbul Hükümetiyle ilişkiler kesilmiş ve Anadolu'nun kaderini milliyetçi güçler ellerine almışlardı. Askeri olarak

çetelere son verilip düzenli ordu kurulmuştu. Doğuda yapılan barış, buradaki birliklerden bir bölümünün Batı cephesine aktarılmasına olanak veriyordu. Maddi olanaksızlıklara karşın ordunun morali yüksekti.

Yunan ordusu 6 Ocakta, İstanbul-Bağdat demiryolunun geçtiği stratejik Eskişehir'i almak düşüncesiyle Bursa'dan Eskişehir yönüne, Uşak'tan da Afyon yönüne doğru ilerlemeye başladı. 9 Ocak 1921'de İnönü mevzileri önünde Albay İsmet İnönü komutasındaki Türk Ordusuyla karşılaştı. İki gün süren çarpışmalardan sonra Yunan ordusu daha büyük bir harekâta hazırlanmak üzere eski mevzilerine döndü (Fırat,2008/1:178-193). Birinci İnönü Muharebesi olarak andığımız bu harekât, askerî yönden pek parlak olmasa bile yeni yeni kurulan ve canlanan TBMM ordusunun ilk savaşıdır. Olayın önemli yönü, düzenli Türk birliklerinin Yunanlılarla savaşabilecek hale gelmesiydi (T.İ.H.,II/6-4:18).

Yunan Genelkurmayı bu başarısızlığa rağmen zafer arayışından vazgeçmedi. Ankara'ya mutlak darbe indirmek için planlı bir hazırlık başlatıldı. Birinci İnönü Savaşı'ndan sonra, geri çekilen Yunanlılar, prestijlerinin iadesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusunun kuruluşunu tamamlamadan yok edilmesi ve Sevres Barış Anlaşması'nın zorla kabul ettirilmesi amacıyla daha büyük bir taarruz için hazırlandılar. Hızla yedekler askere alındı ve Türkiye'deki ordu 200000 kişiye çıkarıldı. Yunanlılar Mart 1921'den itibaren bütün cephelerde yeniden ileri harekâta başladılar. Yunan ordusu, iki ay önceki gibi kuzeyde Bursa'dan Eskişehir'e, güneyde Uşak'tan Afyon'a doğru başarıyla ilerlerdi. Güneyde büyük bir direnişle karşılaşmadan 27 Mart'ta Afyon'u ele geçirdi. Kuzeyde ise 26 Mart'ta İnönü mevzii ile temas sağlandı. İsmet Paşa komutasında iyi tahkim edilmiş mevzilerde, tahmin edilenin çok üstünde silahla donatılmış düzenli ordularla karşılaştı. 27 Mart'ta başlayan çatışma 3 gün sürdü ve bu tarihten 30 Mart'a kadar geçen sürede yer yer başarılar kazandıysa da 31 Mart'ta Türk savunması karşısında taarruzlarını durdurmak mecburiyetinde kaldı. 1 Nisan'dan itibaren Yunan ordusu düzenli bir biçimde geri çekilmeye başladı. Yunanlılar ilk kez ciddi bir başarısızlıkla karşılaşmışlardı. Askeri açıdan daha fazla güçlenmeden Ankara'ya darbe isteğinden kaynaklanan acelecilik, karşı tarafın kuvvetlerini iyi değerlendirmeden yapılan bir saldırı sonucu başarısızlığı getirmişti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları II. İnönü Savaşı'nda büyük bir zafer kazanmıştı ve Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle “Yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yenmiş” bulunuyordu. ¹ İnönü'de kazanılan zafer, TBMM Hükümeti'nin saygınlığını ve milletin orduya olan güvenini artırdı. Sovyet elçisi Medivani, kutlamalarını hükümete bildirirken, “ Yakında kesin zaferi de kutlama mutluluğuna kavuşacağını ümit ettiğini” söyleyerek, Yunanlıların tahrip ettiği yerlerin onarımı maksadıyla 30000 altın Ruble vermişti (T.İ.H.,II/6-4:19). İtalyanlar Haziran ayında Anadolu'dan çekilmeye başladılar. Fransızlar, Franklin Bouillon'u göndererek barış görüşmelerini başlatma girişiminde bulundular ve Zonguldak'ı boşalttılar. Nisan ayında Malta'daki sürgünlerden 40 kişiyi serbest bırakan İngiltere, General Harington aracılığıyla barış görüşmeleri önerisinde bulundu. Görüşmeler başarıya ulaşmadı ama Müttefiklerin nezdinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin gücünü artırdı.

Yunanlılar Türk ordusunu kesin bir darbe ile imha etmek için, süratle derlenip toparlandılar. Genel seferberlik ilan ederek 14000'i Anadolu Rumlarından oluşmak üzere Küçük Asya Ordusu'nun mevcudunu 220000'e çıkardılar. 11 Temmuz 1921'de son 7 ay içinde üçüncü kez ilerlemeye başladılar. Bu harekâtın stratejisi diğerlerinden farklıydı. Bu defa taarruz genel bir kuşatma planı hedefliyordu. Türk ordusu kuşatılmamak için Eskişehir-Seyitgazi hattına çekildi. 18 Temmuzda Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Karargâhına gelerek durumu inceledi ve Sakarya Nehri doğusuna çekilmeye karar verdi (T.İ.H.,II/6-4:20). Garp Cephesi komutanı İsmet Paşa, kesin bir yenilgiden kaçınmak için, tüm sorumluluğu üzerine alan Mustafa Kemal'in izniyle Türk ordusuna, Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmek buyruğunu veriyor; ordu, düzen içinde çekiliyordu (Sonyel,2003/2:174). Bu geri çekilme 30 mil boyunca devam etmişti. Şimdi Ankara'dan sadece 50 mil uzaktaydılar ve yeni başkentlerini savunmaya hazırlanıyorlardı (Walder,2004:200). Bağlaşık çevrelerine göre, Mustafa Kemal Anadolu'nun içlerine çekilmeye iki ay önce başlamış; tüm gereçleri, dahası,

¹ TBMM Başkanı Mustafa Kemal'in Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa'ya zafer dolayısıyla tebrik telgrafı: “ İnönü Savaş Meydanında Metristepe'de Batı Cephesi komutanı Ve Genelkurmay Başkanı İsmet Paşaya: Bütün dünya tarihinde, sizin İnönü meydan muharebelerinde yüklendiğiniz kadar ağır bir görev yüklenmiş komutanlar pek azdır. Milletimizin istiklal ve varlığı, dâhice idareniz altında görevlerini şerefle yapan komuta ve silah arkadaşlarınızın kalbine ve vatansızlığına büyük bir güvenle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla birlikte bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatansızlığınızın yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu.” (Atatürk,2007:394).

Eskişehir'deki silah atölyelerini daha içerilere taşıtarak, çekilme işini ustalıklı tamamlamıştı. Zaman, Kemalistlerden yanaydı; ama Yunan ilerlemesi sırasında durum o kadar tehlikeli bir noktaya geliyordu ki, Kemalistler, Ankara'yı boşaltarak, başkenti Kayseri'ye taşımak kararını alıyorlardı (Sonyel,2003/2:176). Mustafa Kemal tüm muhalefeti göze alarak ve siyasal varlığını riske atarak geri çekilme politikası uyguluyordu. Amacı, Yunan ordusunu harekât menziline uzaklaştırmak ve bu arada kendi gücünü toparlayabilmektir. Mecliste ağır eleştiriler almasına rağmen, 3 ay için olağanüstü yetkilerle başkomutanlığı üstlendi (Fırat,2008/1:178-193).

13 Ağustos 1921'de ileri harekâtına başlayan Yunan Ordusu 23 Ağustos'tan itibaren ağırlık merkezi Sakarya'nın güney kanadına yönelmiş olarak ve kuşatıcı bir tertiple taarruza başladı. Yaklaşık olarak 100 kilometre genişliğinde bir cephede başlayan bu kanlı boğuşma tarihin kaydettiği önemli meydan muharebelerinden birisi olmuştur. 22 gün, 22 gece devam eden bu zorlu mücadelenin sonunda taarruz gücü tükenen Yunan Ordusu, önce Sakarya'nın batısına, sonra da Eskişehir – Seyitgazi – Afyon hattına çekildi (T.İ.H.,II/6-4:21).

Sakarya Savaşı'nın en önemli neticelerinden biri, Yunanistan açısından Ankara'ya Sevres'i silah gücüyle kabul ettirme umutlarının son bulmasıydı. Ankara Açısından ise, Sakarya zaferini peş peşe diplomatik başarılar izledi: 13 Ekimde Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'la Kars Antlaşması, 23 Ekimde İngiltere ile Esir Değişimi Antlaşması imzalandı.

Türk Ordusu, Yunanlılara kesin darbeyi vurmak için hazırlanıyordu. Düşmanı vatan topraklarından atmak üzere planlanan harekâta orduyu hazırlamak için bir yıla yakın çaba sarf edildi.

Büyük Zafer, Türk milletinin var olma savaşının son halkasıdır. Sakarya'dan sonra tasarlanan saldırı planının ana hedefi, düşmanı yok edecek bir meydan savaşı yapmaktır. Bunun için kuvvetlerimiz düşmanın büyük güçlerinin bulunduğu Afyonkarahisar yakınlarına toplanmıştı. Akarçay ve Dumlupınar düşmanın en can alıcı noktaları idi. Çabuk ve kesin sonuç almak, düşmanı bu kanadından vurmakla mümkündür (Atatürk,2007:454). 6 Ağustos'ta ordulara gizli saldırıya hazırlık emri verilmişti. 26 Ağustos sabahı Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi komutanına, her bakımdan bir baskın biçiminde yapılacak saldırı emrini vermiş; 26/27 Ağustos günlerinde, Afyonkarahisar'ın

güneyinde 50 ve doğusunda 20-30 km. uzunluğunda bulunan berkitilmiş düşman mevzileri düşürülmüş, yenilen düşman ordusunun büyük kuvvetleri 30 Ağustos'a değin Aslıhanlar yöresinde kuşatılmış, 30 Ağustos'ta yapılan savaş sonunda düşmanın ana kuvvetleri yok edilmiş, tutsak alınmıştır (Atatürk,2007:456).

Büyük Zafer, Türk saldırısının artık beklenilmez olduğu, dolayısıyla kamuoyu dikkatinin başka konulara çekildiği bir zamanda gerçekleşmiş, Türkiye ve dünyada büyük bir şok etkisi yapmıştır. Fransız Başbakanı Poincare saldırıya geçmemiz konusunda ne düşündüğü sorusu üzerine, "Eğer Afyonkarahisar'ı alır ve onbeş gün tutunabilirseniz bu, barış görüşmeleri sırasında sizden yana bir koz sayılır." karşılığını vermiştir. İngiliz devlet adamlarının Ağustos ayındaki tutumları da, Türk ordusunun saldırıya geçip Yunan ordusunu yenilgiye uğratma olasılığının olmadığı inancı doğrultusundadır. Ankara'nın verdiği görüntü de bundan farklı değildir. "... Muhalefet, ordunun çürüdüğünden, kıpırdayacak durumda olmadığından, böyle karanlık ve belirsizlik içinde beklemenin yıkımla sonuçlanacağı yolundaki propagandalarına iyice hız vermişlerdi (Atatürk,2007:455).

İstanbul'da da durum pek farklı görünmüyordu. Türk Kurtuluş Savaşı'nın amansız muhalifi, Peyam-ı Sabah başyazarı Ali Kemal'in inancı da, Anadolu hareketinin başarıya ulaşma şansının hiç olmadığı yönündedir. Anadolu bir an önce devreden çıkmalı ve bir barış yapılmalıdır. 26 Ağustos 1922 tarihli yazısında; Osmanlı devletinin kuruluşundan beri düşmanlarının çokluğuna dikkati çekmekte, Avrupa ile boğuşmanın, çarpışmanın hayal olduğunu belirtmektedir. *Kuva-yı Milliye içte ve dışta yaptıklarıyla asla kazanmamış, kaybetmiştir. Ankara'nın, özellikle de yandaşlarının dillerindeki Sevr Antlaşmasını değiştirdik gibi iddialar yersizdir. Esas olan devletlerin İstanbul'dan itibaren, İzmir, Edirne ve diğer Türk topraklarında, Türk egemenliğine verecekleri şekle ait bakış açısıdır. En büyük görev, en ciddi siyaset genel savaş felaketinden sonra durumu lehimize değiştirmeye çalışmak, geçmişteki hatalı siyasetimizi unutturmak, özetle iç ve dışta İttihat ve Terakki'nin izlediği siyasi amaçlardan uzaklaşmaktır. Bu doğru yolda bizi engelleyen Ankara olmuştur, yine de Ankara'dır. Devletler şimdiye kadar olduğu gibi daha bir kaç kez şark meselesi için toplantılar düzenleyebilirler, görüşmelere girişebilirlerdi. "Ankara başımızda oldukça bu karışıklıklardan bu mülk için bir hayır doğarsa, bilfarz İzmir ve Edirne kurtulursa, üç buçuk senedir havsalaya*

sığmayan fedakârlıklarımızın, acılarımızın iyi bir akibete hizmet ettiği tahakkuk eylerse biz Türk olmak itibariyle seviniriz, sevincimizden çıldırırız. Fakat aklen, irfanen bu merteye yanıldığımız için kalemimizi kırmak değil, insanlığımızdan bile istifa eyleyiz Fakat şimdiye kadar olduğu gibi olaylar gösterecektir ki, yanılan biz olmayacağız. Dünya ile anlaşabilir ve uzlaşabilir bir Bab-ı Âli Hükümeti geleceğimizi ele almadıkça sonuç tehlikelidir. Ankara'dakilerin kafalarıyla Edirne'de, İzmir'de, hatta İstanbul'da "istiklal ve istikbal" ile hüküm süremeyiz, hükümet edemeyiz (Yaman,2010:2).

On günlük bir takipten sonra Türk ordusu İzmir'e girmiştir. 15 Mayıs 1919'da Rumların gösterdiği sevinç ve coşku artık Türkler tarafından sergilenmeye başlamıştı. İnönü bölgesindeki kuvvetlerimiz de, Kocaeli Bölgesi'ndeki kuvvetlerimizle koordineli olarak ilerlediler. 10/11 Eylül gecesi Bursa kurtarıldı. İznik Gölü batısından Mudanya istikametinde ilerleyen Kocaeli grubu, Mudanya'da 11. Yunan tümeni ve iki bağımsız alayı teslim olmaya mecbur etti. Bursa'dan Bandırmaya çekilen Yunan kuvvetlerinden bir kısmı burada savunma yapmaya çalıştılsa da büyük kayıplar vererek mağlup olmuş halde Kapıdağ Yarımadasına sığındılar. Buradan deniz yoluyla tahliye edildiler. 18 Eylül 1922'de Anadolu'da esirler ve ölümler dışında hiçbir Yunan askeri kalmamıştı (T.İ.H.,II/6-4:21). Artık Anadolu bütünüyle kurtulmuştu. Türk Ordusunun komuta kademesi, İtilaf Devletleriyle silahlı bir çatışmaya meydan vermeden Boğazlara yanaşmak kararında idi. Batı Cephesi komutanı 17 Eylül'de orduya verdiği emirde bu konuya değinmişti. 2. Süvari Tümeni'ne Edremit'ten sonra Çanakkale'ye gitme emri verilmişti. Çanakkale'ye gidecek birliklere İtilaf Devletleriyle herhangi bir çatışmaya girilmeyeceği yolunda uyarıda da bulunulmaktaydı. Artık her iki taraf arasında "Çanakkale Bunalımı – Chanak Crisis" denilen askerî ve diplomatik gelişmeler yaşanmaya başlanacaktır.

BÖLÜM 2: ÇANAK BUNALIMI

2.1. Bunalımın Ortaya Çıkışı Ve Müttefiklerin Tutumu

Ankara hükümetinin 9 Eylül 1922’de Yunanlılara karşı kazanmış olduğu zafer, Türklerin Boğazlara yönelip Avrupa’ya geçerek İstanbul’u ve Trakya’yı ele geçirmesinden korkan İngiliz Hükümeti’ni telaşa şevk etmiştir. Daha Büyük Taarruzun başlangıcında Türklerin Yunanlılara karşı başarısından ürken Curzon Özel Kalem vasıtasıyla 30 Ağustos tarihinde Fethi Bey’le acil bir görüşme talebinde bulunarak Ankara’nın daha fazla kan dökülmeden ateşkesi kabul edip edemeyeceğini sormuş, Fethi Bey ise 6 Eylül tarihinde Ankara’nın cevabı gelmeden Paris ve Roma yoluyla Türkiye’ye dönmüştü. İngiliz Kabinesi için şimdi önemli olan Yunanlıların desteklenmesi değil Boğazların kendi güvenlikleri altında bulundurulmasıydı. Çünkü Türk ordusu İzmir’in kurtarılmasından sonra kuzey yönünde Bursa’ya doğru ilerliyordu (Çulfa,1999:801-820).

Başta İzmir ve Bursa olmak üzere, Anadolu’nun Yunanlılardan kurtarılmakta olduğu günlerde, Ankara Hükümetiyle İngiltere arasında, doğrudan karşı karşıya gelmelerine yol açan bir bunalım patlak vermiştir (Kürkçüoğlu,1978:239). Sir Horace Rumbold’un 4 Eylül’de Londra’ya gönderdiği bir telgrafta Çanakkale bunalımının ilk işaretleri görünmektedir. Sir Horace, Anadolu’nun apar topar boşaltılmasının, İngiltere için, İstanbul ve Irak’ta tehlike yaratacağını; Yunanlıların Doğu Trakya’yı terk etmesi halinde ise İngiltere’nin boğazlardaki durumunun tehlikeye gireceğini bildirmiştir.

7 Eylül’de yapılan İngiliz Kabine toplantısında Lord Curzon, ortaya çıkan durumdan dolayı suçu bir yandan Fransa’ya, öbür yandan da Yunanistan’a yüklerken, Trakya konusunda direnmek niyetini ortaya koyuyordu. Curzon’a göre “Fransızların devamlı hıyaneti yüzünden durum altüst olmuştu (Walder,2004:237). Paris’te bir takım gecikme ve engellemeler yaratan Fransa, müttefiklerinin ardından oyunlara kalkıp Mustafa Kemal’le devamlı ilişkiler kurmuş, müttefiklerin tehditlerine kulak asmaması için kendisini cesaretlendirmişti.

Lloyd George Gelibolu'yu "Dünyanın stratejik olarak en önemli bölgesi" olarak tanımlıyor ve her ne pahasına olursa olsun, Boğazların Kemalistlere kaptırılmamasını savunuyordu. Diğer taraftan bu görüşü destekleyen Sömürgeler Bakanı Mr. Churchill'e göre eğer Türkler Boğazları ele geçirirse İngiltere Cihan Harbi sonrası başarısının meyvelerini kaybedecek ve yeni bir Balkan savaşı kaçınılmaz olacaktı. Curzon da İstanbul ve Gelibolu yarımadasının Türkler tarafından ele geçirilmesine hiçbir şekilde müsaade olunmayacağını iddia etti (Kürkçüoğlu,1978:240).

Şimdi asıl sorun boğazlardı. Mustafa Kemal ilerlemeye devam edebilir, Kocaeli Yarımadası ile İstanbul'u tehdit edebilirdi. General Harington, Fransız ve İtalyanların da yardımıyla Türk başkentindeki her türlü başkaldırmayı bastırabileceğine inanıyordu. Curzon ayrıca İstanbul'da 400 bin Rum olduğunu, şimdi Batı Anadolu'yu terk ettiklerine göre Avrupa'da daha da güçleneceklerini hatırlattı. İngiliz kabinesi son zamanlara kadar Yunanlıları İstanbul'a yaklaştırmazken, şimdi şehrin savunması için onları kullanmayı kabullenmişti (Walder,2004:238).

Kabine toplantısı sonunda alınan kararlardan bazıları şunlardır:

- Asya'yla Avrupa'yı birbirine bağlayan boğazlar, İngiliz çıkarları için çok önemlidir. Kemalistler Gelibolu Yarımadası'nı işgale kalkışırlarsa, İngiltere, silahla karşı koyacaktır.
- Boğazlar Bölgesi'ndeki İngiliz deniz kuvvetleri arttırılacaktır.
- İngiliz kuvvetleri Gelibolu Yarımadası'nı işgal edecektir.
- Kemalistlerin İzmit Yarımadasına saldırımları halinde, buradaki İngiliz kuvvetleri geri çekileceklerdi. Ama Kemalistler İstanbul'u işgal etmeye kalkışırlarsa, İngiliz deniz ve kara birlikleri bütün güçleriyle karşı koyacaklardır (Kürkçüoğlu,1978:240).

Anadolu'daki Türk - Yunan savaşı, Yunan ordusunun yok edilmesiyle fiilen sona erince, Müttefiklerle Türkiye karşı karşıya kalmış oluyorlardı. Yunanistan, Anadolu'da yenilen kuvvetlerini Doğu Trakya'ya taşıyordu. Türk komutanları Yunanistan'a vakit bırakmamak ve Trakya ile İstanbul'u da kurtarmak istiyorlardı. İzmir'in 9 Eylül'de

alınmasından sonra bir kısım Türk kuvvetleri bu amaçla kuzeye, Çanakkale'ye doğru yönelmişlerdi.

Yunanlıların bölgeden atılmasından sonra Çanakkale Boğazı çevresinde müttefiklerin "tarafsız bölge" olarak niteledikleri topraklar, İngiliz subaylar komutasındaki Türklerden oluşan müttefik jandarma kuvvetleri tarafından kontrol edilmeye başlamıştı (The Times:11 Eylül 1922).

Türk ilerlemesi karşısında İngiliz Kabinesi, uzun tartışmalardan sonra, 11 Eylül tarihinde İngiliz askerlerini Boğazların Anadolu yakasından çekme, fakat Türkler Avrupa yakasına geçmeye çalışırlarsa direnip savaşıma kararı aldı. Başbakanın Chart'taki sayfiye evinde öğle yemeği esnasında yapılan toplantıya Harbiye Bakanı Sir Laming, Worthington Evans, Amirallik Birinci Lordu Lord Lee, Harbiye bakanlığı'ndan General Chetwode ile Albay Bartholomew katılmışlardı. Ortak görüş, Mustafa Kemal'in yakında Çanakkale'yi tehdit etmesi ve İngiliz kuvvetlerinin buralardan çekilmesini istemesinin mümkün olduğuydu. O halde böyle bir istek ortaya atılmadan, birlikler çekilmeliydi. Başbakan, gelecekte Türklerin, düşmanlarımızın yanında yer alabileceği bir savaşta Boğazların kontrolünü elimizde tutmamız ve Asya yakasındaki Türk bataryalarını yok etmek için İstanbul'a gereken silahları yerleştirmemiz, hayati bir önem taşımaktadır diyerek İngiltere'nin takip edeceği politikayı belirtmişti. Varılan anlaşma uyarınca Lord Curzon, Sir Horace Rumbold'a; Harbiye Bakanlığı da General Harington'a birer telgraf göndererek durumu açıkladılar: *Kabine, Çanakkale'yi elinde tutmak niyetinde olmadığına göre, bu bölgenin takviyesini önermiyoruz. Müttefik kumandanlarına haber verdikten sonra, siz de sessizce boşaltma işlemlerine başlayabilirsiniz..... Kocaeli Yarımadasını da savunmaya niyetli olmadığımızı göre, buradaki birlikleri de geri çekebilirsiniz.*

Çanakkale'ye Fransız ve İtalyan birlikleri gönderilecek olursa, General'e buranın boşaltılmasının erteleme yetkisi tanınmıştı. Müttefiklerin Mustafa Kemal'e bağlı birliklerin Asya'dan Avrupa'ya geçmelerine izin verilmeyeceğine ilişkin bir deklarasyonun yayınlanacağı umuluyordu. Müttefikler işbirliğine yanaşmazlarsa, bu sefer İngilizler, tek başlarına eyleme girişeceklerdi. Donanma karşıdan karşıya asker taşınmasına engel olacaktı. Çanakkale'deki birliklerin Gelibolu'ya gönderilmesi de öneriliyordu (Walder,2004:242).

İngiltere Türk zaferinin İslam Dünyasında yarattığı etkiden endişe duyuyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın bütün kazançlarının bir anda yok olması tehlikesi ortadaydı. Türk zaferi Irak ve diğer İslam ülkelerinde Britanya İmparatorluğu'na karşı ciddi gelişmelere yol açabilirdi. Ancak, bu konuda kabinenin Lloyd George'un arkasında birleşmiş görünmesine rağmen ve İngiliz kamuoyunun bu yolda etkilenmesine çalışıldığı halde, İngiltere Hükümetinin bir bunalımı yine de savaşa kadar götürmeyi göze alamayacağı anlaşılıyordu. Çünkü özellikle İslam Dünyası bakımından duyulan endişe, böyle bir savaşın çıkması halinde İngiltere için korkulan sonuca yol açabilirdi. İkincisi Rusya'nın tutumu da endişe vericiydi. Sovyet dışişleri komiser Yardımcısı Karahan, 12 Eylül'de Lord Curzon'a gönderdiği telgrafta Boğazlar sorununun çözümünün, ancak 16 Mart tarihli Türk-Sovyet anlaşmasına göre mümkün olduğunu bildirmişti. Gerçekten bu sırada Sovyet Rusya, Ankara Hükümeti'nin Boğazlar ve İstanbul'a doğru askerî hareketini teşvik etmektedir. Üçüncüsü, İngiltere'nin Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığını da Türklere karşı harekete geçirmek yolundaki çabalarına bu ülkeler isteksiz kaldığı gibi, Ankara hükümeti ise Bulgaristan ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'yla anlaşmak üzereydi. Dördüncüsü, Fransa ve İtalya başlangıçta destekler gibi göründükleri halde, daha sonra askerlerini Çanakkale'nin Asya yakasından çekerek karşı tarafa geçirdiler ve İngiltere'yi Türk ordusuyla yalnız bıraktılar. Dominyonlar da Avustralya ve Yeni Zelanda dışında beklenen desteği göstermediler. Nihayet, İngiliz halkı da savaş istemiyordu. 12 Eylülde kendisiyle görüşen gazeteci Ward Price'ın röportajını (T.İ.H.,1995/6-4:42). 15 Eylül günü Mustafa Kemal'in “- Bu son taarruzu istemedim, fakat Yunanlıların Anadolu'yu terk etmeye mecbur olduklarına inandırıcı başka yol yoktu.” biçimindeki demecini yayımlayan Daily Mail Gazetesi, İngiliz halkını harekete geçirerek, Türkiye'yle yapılacak bir savaşa karşı protesto mitingleri düzenlemeye çağırıda bulunuyordu (Kürkçüoğlu,1978:242).

2.2.Tarafsız Bölge Ve Kamuoyu

Eylül ayının ortalarından itibaren “tarafsız bölge” tartışmaları İstanbul ve Anadolu kamuoyunu da yakından ilgilendiren bir konu olarak gazete manşetlerinde görülmeye başlamıştır. Durum, Türk, İngiliz, Fransız ve sair devlet medyalarında da ciddi bir haber savaşına dönüşmüş, “tarafsız bölge” haberleri gazetelerin ilk sayfalarından yayımladığı ana haberler arasında yer almaya başlamıştır. Milli Mücadele'nin yayın organı

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 17 Eylül'de konuya önemli bir makale ile yorum getirmektedir: *Bî-taraf* denilen mıntıkaya gelince, burasının Türk olduğunu ve Türkiye'ye ait bulunduğunu İngiltere bizzat müteaddit ve mükerrer vesikalar ile tevsik etmiştir. Binaenaleyh bu kere bu mıntıkayı fiilen taht-ı tasarrufa almak hakkımız sarih, kat'î ve mutlakdır. Bu gün bu sarih hakkımızı kimse inkâr edemez. Bu hakkımızı talep ediyoruz. Buna karşı bî-taraf mıntika namına birkaç bayrakla çıkmak beyhudedir. Biz kimse ile kavga etmek istemeyiz. Artık yetişir, herkesle sulh ve selamet üzre anlaşmak isteriz. Şarkta artık keşmekeşlere, teşevvüslere nihayet verilmelidir. Bunu on dört seneden beri bi-lâ âram muharebe eden bu millet herkesten ziyade takdir ediyor. Binaenaleyh bizim kimseye karşı silah kullanma emelimiz yoktur. Biz yalnız üç buçuk seneden beri mehcûr olduğumuz mülk ve memleketimize kavuşmak arzusundayız. Önümüze eli silahlı çıkanlara karşı bile o silah kullanmadıkça biz de silah kullanma fikrinde değiliz. Onların orada silahlı bulunmaları esbâbını anlıyor ve bir emr-i vaki gibi telakki ediyoruz. Yalnız bu emr-i vâkiye karşı bizim sarih bir hakkımız vardır, biz de bu sarih hakkın tezahürünü arzu ediyoruz. Binaenaleyh biz de eli silahlı olarak aynı mevkilerde arz-ı vücut ederiz ve meselenin hukuki cihetini mütehassıslara bırakırız. Bu mütehassısların vereceği kararlar Türk Milleti'nin de iradesini mündemiç olduğundan tabiiyetiyle bizim için de vâsibü'l-itâ'a olacaktır. Biz bundan başka sulh ve selamete işin içinden çıkmak yolunu göremiyoruz. Hakiki sulh ve selamet arzu edenler şark-ı garîbde de artık devam eden ihtilaflara da hakikaten nihayet vermek isteyenler de başka surette düşünemezler. O halde barışmağa otuz piyade ile kırk süvari göndermenin, ötede beride bayraklar çekmenin, manasını anlamıyoruz. Hele bizimle Yunanlılar arasında mukayese yaparak Yunanlıların İstanbul'u işgaline nasıl mani olundu ise Türklerin de işgaline mani olunacağını beyan etmekte ne mana ve ne de mantık görüyoruz. Mana görmüyoruz çünkü bu safsata ile malî bir kıyas mea'-fâriktir. Yunanlılar İstanbul ve boğazlara tamamen yabancı oldukları halde buraları bizim asır-dîde mülk-i meşrûamızdır.

Mantık görmüyoruz çünkü tekrar ediyoruz, hatta Sevr Muahedesi'nde bile buraların Türk olduğu tasrih ve tasdik olunmuştur. Binaenaleyh bu gibi safsatalardan artık vazgeçmek zamanı hulul etmiştir. Sulh ve selamet isteniyorsa hakikati olduğu gibi görmeli ve ona göre hareket etmelidir. Tekrar ediyoruz: biz kimse ile kavga etmek fikrinde değiliz. Fakat bizleri kavgaya sevk etmek isterlerse nasıl ki bu millet üç buçuk

sene evvel elinde hiçbir şey olmadığı halde bu kavgadan çekinmemiştir, bu gün de çekinmeyiz. Bizi yarınlar ile korkutmak zamanı geçmiştir. Biz Avrupa'nın halini İngiltere'nin içinde kıvrandığı müşkülâtı, arkasındaki Hindistan, Irak, Filistin, Arabistan vesaire ihtilaflarını pek harika görüyoruz. Burada hak ve hukuku istihsale azmetmiş ve bu azmini halkı ile te'yit eylemiş muzaffer bir millet vardır. Bu millet dün olduğu gibi bugün de herkesten fazla sulh ve selamet istiyor. Fakat bir şartla ki onun şeref, haysiyet, istiklal ve hukukuna riayet olunsun. Bu riayeti görmediği ve karşısına mutlak kavga arzu eden bir inat, bir sû-i fesat gördüğü halde tabiiyeti ile erde azamette bir karar olacaktır. Vebal ve mesuliyet indu'llah ve indu'n-nas kavgayı behemehâl isteyenlere aittir (Hâkimiyet-i Milliye :17 Eylül 1922).

Makalede, Türklerin savaş isteyen taraf olmadığı, zaten hakkı olan bir şeyi istediği belirtilirken; İngilizlerin “ *Biz, İstanbul'un işgalini isteyen Yunanlılara burası tarafsız bölge olduğu için mani olduk, siz de tarafsız bölgeye riayet etmelisiniz..*” şeklindeki tezine, asırlardan beri bizim olan İstanbul'un -ki bu durum Sevres Anlaşmasında dahi Müttefiklerce kabul edilmişti- bizim için, tarafsız bölge sıfatıyla, men edilmesini şiddetle protesto ettiği görülmektedir.

Aynı konu Vakit Gazetesi'nin 14 Eylül nüshasında da yer alıyor, Londra kaynaklı olduğu söylenen haberde, *Müttefik hükümetler Asya sahilindeki tarafsız bölgenin hiçbir şekilde ihlal edilemeyeceğini anlatmak için birlikte bir takım tedbirler almışlar, Son defa Yunanistan'ın İstanbul'u işgal için vaki olan teklifi üzerine müttefiklerin aynı tedbirleri aldıkları hatırlardadır. Müttefik hükümetlerin Asya sahilinde tarafsız bölgenin ihlaline müsamaha etmeyecekleri hususunda tamamen hemfikir olduğu, bu noktanın açıktan açığa anlaşılması için müttefik devletlerden herhangi biri tarafından şimdiye kadar işgal edilmiş olan noktalara, Fransız, İngiliz ve İtalyanlardan oluşan müşterek kuvvetlerin yerleştirilmesine karar verildiği”* bildiriliyordu. “*Tarafsız bölgenin dokunulmazlığı esası Yunanlılar bundan bir müddet evvel İstanbul'u işgal etmek istedikleri zaman açık olarak ispat edilmiştir. Bu esasın kendileri hakkında da geçerli olduğuna dair kuvva-yı milliye'nin nazar-ı dikkati celp edilmiştir, denilmekteydi* (Vakit,14 Eylül 1922).

The Times Gazetesi, okuyucularına, tarafsız bölgenin müttefikler tarafından 18 Mayıs 1921’de belirlendiği, bunun Türk tarafınca da kabul edildiği, hatta Yunanlıların İstanbul üzerine yürümesi tarafsız bölgeyi ihlal olacağından buna müsaade edilmediği, dolayısıyla tarafsız bölgenin tanınmış bir hukuki durum olduğu, haberini veriyordu (The Times:15 Eylül 1922).

İstanbul’da da buna benzer bir bakış açısı vardır. Türk Havas Royter Ajansı’nın 14 Eylül tarihiyle Paris’ten bildirdiği “ Türklerin tarafsız bölgeye tecavüz ettiği” yönündeki gazete haberlerine karşı yapılan yorumlarda; “*Mustafa kemal paşa’nın üstün zekâsının böyle bir hataya meydan vereceği zannedilmemektedir*” denilerek, sorunun diplomatik yollardan çözüme kavuşturulacağına dair beklenti açığa çıkarılıyordu (İkdam,16 Eylül 1922).

İngiliz Gazetelerinde de durum bundan farksızdır. Times gazetesi, 12 Eylül nüshasında, son 24 saat zarfında Yakındoğu vaziyetinde mühim hiçbir hadise vuku bulmamıştır, başlığıyla konuyu günü gününe takip ettiklerini göstermekte ve verdiği haberde, İstanbul’da Türklerin sevinç gösterilerinin pazar akşamı bir takım taşkınlıklara sebebiyet verdiğini, ertesi gün General Harington’un gösterilere derhal son verilmesi lüzumunu polis müdürüne bildirdiğini okuyucularına aktarmaktadır. Tarafsız bölge meselesinde ise, İstanbul’da müttefikler Kuvva-yı Milliyeye tarafsız bölgeye vaki’ olacak tecavüzün bütün müttefiklere karşı yapılmış düşmanca bir hareket olarak telakki edileceğini bildirmek üzere Asya tarafında tarafsız bölge ile Çanakkale’ye müttefiklerin bayraklarını dikmeye karar vererek aralarındaki birlikteliği göstermişlerdir. Yorumunu yapmaktadır. Bu tedbirden dolayı memnun görünen Times Gazetesi ilaveten, “Boğazların serbestîsi bütün müttefiklerin menfaati icabıdır.” Demektedir (Vakit,14 Eylül 1922).

Daily Telegraph Gazetesi de boğazlar meselesine gündeminde yer veriyor, Trakya’nın ve boğazların geleceği her biri diğerinden ve Balkanların genel dengesi meselesinden ayrılamayacağını kaydediyordu. Gazete, Sırbistan tarafından sulh konferansına iştirak için vuku bulan teşebbüs kadar manidar bir şey olmadığını ve Sırbistan’ın Balkanlardaki menfaatlarını müdafaaya yeltenmesiyle yakında Romanya’nın da aynı surette hareket etmesinin muhtemel olduğunu, çünkü Karadeniz’in bir (Bolşevik ve Kuvva-yı Milliye Gölü) haline gelmesinden müteessir olacağını ilave ediyordu (Vakit,14 Eylül 1922).

I. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında gerek açıktan gerekse gizli anlaşmalarla Rusya'nın İstanbul ve çevresini kontrol etmesi müttefiklerce kabul edilmişti. Eğer boğazın her iki yakasındaki arazi Rusya tarafından işgal edilip elde tutulursa Rusya ancak bu şekilde savaş zamanı boğazların giriş ve çıkışına hâkim olabilecekti. Çarlık Rusya'sı bu sebeplerle boğazların etrafında kurulacak tarafsız bölgeleri destekliyordu. Boğazların güvenliğinin sağlanması amacıyla Marmara'nın güney sahilleri Rus kontrolüne bırakılmalıydı. Ancak 1917 İhtilalı sonrası gerek Rus dış politikasında gerekse yeni Rus Hükümetiyle olumlu bağlar kurmayan müttefik politikasında önemli değişiklikler oldu. Yeni Rus Devlet adamları İstanbul'un ve Trakya'nın Türk hâkimiyetine verilmesini uygun görüyorlardı.

Rus Sosyalist Federatif Cumhuriyet Hükümeti Dışişleri tarafından İngiltere Hükümeti Dışişleri Bakanlığı'na 12 Eylül 1922'de bir nota gönderilmişti. Notanın içeriğinde Rusya'nın durumu değerlendirmesi yönünde dikkati çeken birçok nokta göze çarpıyordu. Rus Hükümeti, 19 Temmuz'da müttefik devletlere verdiği notayı işaret ederek, Yunanistan'ın müttefiklerce yalnız bırakıldığı, savaşın sorumluluğunun onun zayıf omuzlarına yüklenerek mevkisinin iyice zayıflatıldığı, hâlbuki Yunanistan'ın I. Dünya Savaşında müttefiklerin ihlal ettiği hukuk kurallarından daha fazlasını yapmadığı, savaş sırasında onu koruyanların şimdi ona sırtını dönmesini Rusya'nın görmezden gelemeyeceği üzerinde durulmaktaydı.

Rus Hükümeti'nin, Boğazların idare tarzı hususunda, İngiltere'nin, Karadeniz'e sahildar olan devletlerin oy hakkını görmezden gelerek ve onlarla anlaşmaksızın Boğazların idare şeklini düzenlemesine müsaade edemeyeceği belirtilmekteydi. Savaştan önce Boğazlara dair yapılan anlaşmaların hepsinde Rusya'nın taraf olduğu ve şimdi Rusya olmaksızın ortaya koyulacak bir idare tarzının Rusya tarafından kabul edilemeyeceği bildirilmekteydi.

Dünya Savaşı sonrası Boğazlarla alakalı geçerli olan tek anlaşmanın 1921'de Türkiye-Rusya arasında imza edilen Moskova Anlaşması olduğu belirtilip, bu anlaşmanın bütün ülkelere ait ticaret gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçmelerine müsaade ettiği hatırlatılarak, Boğazların uluslararası durumunun düzenlenmesi hakkının bu anlaşma ile Karadeniz'e sahildar olan devletlere ait olduğunun ve bunun Bulgaristan ve Romanya dâhil bütün sahil devletleri tarafından kabul edildiğinin; Rusya, Türkiye, Ukrayna ve

Gürcistan'ın Karadeniz'in hemen hemen bütün sahillerine sahip bulunduğu ve "Boğazlar Meselesinin" halinde hiç kimsenin müdahalesini kabul edemeyeceklerinin de altı çiziliyordu.

Notada, "Eğer Avrupa gerçek bir barış arzuluyorsa, uluslararası meseleleri kuvvetle değil, bu meselelerde hayatî menfaatleri olan milletlerle beraber anlaşarak, barış yoluyla halletmek mecburiyetinde olduklarını Büyük Britanya kabul etmelidir." deniliyordu.

Notanın nihayetinde, "Rus Hükümeti, Venedik'te, Yakındoğu ve Boğazlar konulu bir konferansta yukarıdaki görüşlerine muhalif hiçbir kararı kabul etmeyeceği gibi eğer konferansa davet edilmezse alınan hiçbir kararı da hukukî bulamayacağını açıklıkla ifade etmektedir. Rusya'nın, Türklerin, ülkesinin siyasi ve iktisadi özgürlüğünü elinden alan Sevres Anlaşmasına karşı yapmış olduğu mücadeleye mani olmak bir tarafa, Rus halkı Türklerin var olma ve özgürlük mücadelesine karşı muhabbet beslemektedir. Yunanistan'a ihtiyacı olan bütün malzemeyi tedarik eden İngiltere'nin, Türkiye'yi yapmış olduğu mücadeleden men etmediği için Rusya'ya söz söyleme hakkının olmadığı" da sert bir dille ifade edilmekteydi (Hakimiyet-i Milliye: 19 Eylül 1922). (Bkz.:Ek-3).

2.3. Çanakkale'de Durum

2.3.1. İngilizlerin Yaptığı Askerî Düzenleme Ve Hazırlıklar

General Harington, Türklerin İzmir'e girdikleri 9 Eylül günü, Albay D.I.Shuttlewort'a derhal Çanakkale'nin kumandasını yüklenmek ve bir saldırıyı püskürtecek şekilde önleme başvurmak emri vermişti. Kendisi de 10 Eylülde kurmay yüzbaşı ile İstanbul'dan ayrılarak 11 Eylül sabahı Çanakkale'ye geldi.

General'in emri, Türklerin tarafsız bölge sınırlarını aşmalarına engel olmaktı. Yeni bir emre kadar Çanakkale her türlü saldırıya karşı savunulacaktı. Ayrıca Albay Shuttlewort'a verilen yazılı emre ek olarak, bir de sözlü emir ulaştırıldı ve bunda da; Çanakkale'nin uzun bir süre savunulmasının şimdilik düşünülmediği, düşman ateşi altında Gelibolu'ya çekilme hareketinin de göz önünde bulundurulması bildirildi (Walder,2004:262).

11 Eylül'de bölük kumandanlarıyla birlikte araziye keşfe çıkan Albay Shuttlewort, durumu pek iç açıcı bulmamıştı. Savunması gereken “tarafsız bölgenin” sınırı Marmara'nın güney kıyısındaki Karabiga'dan, güneyde Biga ve Bayramiç'e uzanıyor, Ege kıyısında Midilli Adası'nın karşısına kadar varıyordu. Böyle bir hattı savunabilmek için 80 mil uzunluğunda bir cephe kurmak gerekliydi. Bunun olanaksız olduğu da açıkça ortadaydı. Shuttlewort da bunun üzerine, Çanakkale'den Nara Burnu'na kadar olan hat üzerinde Çanakkale Boğaz kıyılarını savunmayı kararlaştırdı. Her iki nokta da can alıcı önem taşıyordu. Nara Burnu, Dik açığa yakın şekliyle, Kilitbahir'in karşısında Çanakkale Boğazı'nın en kritik noktalarından biriydi. 8000 kişilik Türk nüfusu olan Çanakkale Şehri de Boğaz'ın en dar yerini kontrol altında tutabiliyordu. Çanakkale İle karşı yakadaki Kilitbahir arasındaki uzaklık 1 milden de azdı. Çanakkale'den Nara Burnu'na kadar olan uzaklık 6 mildi. Eldeki kuvvetlerle burada bir cephe savunması yapılamazdı. Shuttlewort da bunun üzerine Çanakkale çevresinde bir savunma çemberi hazırlamayı kararlaştırdı. Nara Burnu Üzerinde Türklerden kalan bir kale ileri karakol olarak kullanılacaktı. Şimdi İngilizler, 6000 metrelik cephesiyle Çanakkale ve 2000 metrelik cephesiyle Nara Burnu'nu savunmak zorundaydılar (Walder,2004:264).

Shuttlewort'un karşılaştığı sorunun her türlü durumda çeşitli ve birbirine yakın rizikoları vardı. En sonunda takviye geldiği zaman bir savunma hattına çekilme rizikosunda karar kıldı. Buna uygun olarak da adamlarını Çanakkale'nin iki mil ötesinde siper kazmak üzere seferber etti. Böylece hem kendilerini koruyabilecekler, hem de gelecek takviye birliklerine iyi bir ateş alanı hazırlayabileceklerdi. Siperler dikenli tellerce çevrilince Türklerin piyade saldırısına karşı da korunma sağlanmış olacaktı. Siper kazma işine 12 Eylülde başlandı ve her er bu iş için görevlendirildi (Walder,2004:268).

Aldığı emirleri yerine getirmek için Albay Shuttlewort'un Çanakkale'de bulduğu kuvvetler, ancak yeterliydi. İzmir'den yakında kuzeye doğru çıkması beklenen Türk Ordusuna karşı, Albay Shuttlewort kumandası altında, 3. Süvari Ordusu'ndan bir tugay, 92. Topçu Bataryası, Kraliyet sahra Topçusu, Kraliyet İstihkâm Taburu'ndan bir birlik ve bir de piyade taburu vardı. Ayrıca Türk Jandarma taburu da emri altındaydı.² Ama bu

² Başında bir İngiliz subayının bulunduğu bu Türk Taburu, İstanbul Hükümeti'ne bağlıydı. Bu tabur, TBMM ordularının Çanakkale istikametindeki harekâtı esnasında TBMM Hükümetinden yana tavır takınmış, bilhassa İngilizlerle ilgili istihbaratın toplanmasında TBMM ordularına büyük yarar

taburu her ne pahasına olursa olsun Mustafa Kemal'in ordusundaki yurttaşlarına karşı kullanmaması salık verilmişti(Walder,2004:263).

11Eylülde İngilizler, Çanakkale'nin savunması için müttefiklerinden ve dominyonlarından yardım istediler. Ancak Avustralya ve Yenizelanda dışında olumlu yanıt alınmadı. Fransa, İtalya, Romanya ve Yugoslavya isteği reddederek Türklerin Boğazlar bölgelerine girmelerinin diplomatik yollarla engellenmesini istediler (Armaoğlu,1964:435).

12 Eylül akşamında ilk takviye birliklerini getiren Ajax Zırhlısı Seddülbahir'deydi. 13 Eylül sabahı ise; 33. Süvari Tugayı'ndan bir birlik, ikinci bir sahra topçu bataryası ve 70 kişilik bir İtalyan birliği Çanakkale'ye geldiler. Bunların yanı sıra "Pegasus" taşıt gemisiyle gelen 5 deniz uçağı da buradaki kuvvetlere katılmıştı. 14 Eylül'den itibaren Çanakkale üç sıra siperler tarafından korunmaya başlanmış ve sınırlara İngiliz Bayrakları dikilmişti.

16 Eylülde garnizona yeni bir birlik katıldı. Müttefikler arasında güzel bir işbirliği olduğunu göstermek için gelen Fransızları karşılamak için bando ve şeref kıtası hazırlanmıştı. Artık Çanakkale'de Türkleri etkileyecek şekilde üç devletin bayrağı birden dalgalanıyordu (Walder,2004:273).

17 Eylülde "Marlborough" adlı savaş gemisi, Seddülbahir önlerine demirlemiş ve makineli tüfeklerle otomatik tüfek ekipleri getirmişti. Ayrıca sahra topçusuna destek sağlamak amacıyla bu geminin topları da sökülüp karaya yerleştirilmişti.

Malta Valisi Feldmareşal Lord Plumer General Harington'u ziyaret etmek üzere İstanbul'a giderken, Çanakkale'ye uğramıştı. Albay Suttlewort'tan yapmış olduğu hazırlığı beğenerek İstanbul'da bulunan General Harington'a çektiği bir telgrafla her şeyin yolunda olduğunu bildirdi (T.İ.H.,1995/6-4:71,Walder,2004:270). Lord Plumer, İstanbul'a ulaştıktan sonra Malta'ya çektiği bir telgrafla orada bulunan 2. Kraliyet Sussex Alayının 1. Gordon Highlanders Taburu'nun Çanakkale'ye sevkini emretti. Sözkonusu tabur 20 Eylülde Çanakkale'ye ulaştı ve 21 Eylülde mürettebat gemilerden inerek görev bölgesine hareket etti. Bu taburun arkasından Çanakkale'ye bir Royal

sağlamıştır.(T.İ.H.,1995/6-4:72) Tarafsız olarak nitelendirilen bölgede İngiliz kumandasında bulunan Osmanlı taburu, Üsküdar'da; 27 subay ve 610 er, Çanakkale'de 20 subay ve 426 erden oluşmaktadır.(BTDD,50:99)

Sussex Taburu daha geldi. Böylece Çanakkale’de İngiliz kuvvetleri üç taburlu, takviyeli bir tugay seviyesine ulaştı (T.İ.H.,1995/6-4:71).

Çanakkale’deki birliklerin dışında bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin toplamı, İstanbul da dâhil, 5 piyade taburu, 3. Süvari Alayı’nın geri kalan kolları ve karargâhı ile 2 istihkâm bölüğü, 3 sahra bataryası, 1 zırhlı tren ve 5 deniz uçağı, ayrıca donanma tarafından sağlanan bazı silah takımlarından ibaretti. Fransızların 6 piyade taburu, birkaç zırhlı arabası, hafif tankları, 3 süvari kolu, 3 topçu bataryası ve 12 uçakları vardı. İtalyanların da İstanbul’da 1 piyade taburu, İtalyan subaylarının kumandası altında Türklerden kurulu bir birlikleri bulunuyordu. Müttefik güçlerinin toplamda, 7600 asker, 28 top, 12 tank ve zırhlı araç, 12 uçak ve 5 deniz uçağından ibaretti (Walder,2004:275).³

Fransız ve İtalyan Hükümetleri kendi kıtalarının Boğazların Asya kesiminde kullanılmasını istemediler ve İstanbul’daki komiserlerine birliklerin Çanakkale’den geri alınmaları için emir verdiler. Bunun üzerine Fransız ve İtalyan birlikleri 20 Eylülde İstanbul’a geri dönmüş ve İngilizleri Çanakkale’de yalnız bırakmışlardır (T.İ.H.,1995/6-4:71).

2.3.2. Türklerin Durumu

İzmir’in kurtuluşundan hemen sonra 10 Eylül 1922’de 1. Ordu komutanı Nurettin Paşa, İzmir’de İngiliz Amirali ve Konsolosuyla İngiltere ile savaş halinde olma veya olmama konusunda görüştü. Karşılıklı tavizlerle ortak bir noktaya gelindikten sonra Nurettin Paşa, İngiliz askerinin karaya çıkarılma sebebini sordu. İngilizler, askerlerin kendi tesislerini ve konsoloslüğün şehirdeki kaçak ve çapulculardan korunması amacıyla çıkarıldıklarını söylediler ve kendi yurttaşlarının seyahat etmek istemeleri halinde pasaport çıkarılıp çıkarılmayacağını sordular. Nurettin Paşa, koruma ve güvenlikle ilgili işlerin Türklerce yapılacağını söyledi. Bunun üzerine konsoloslüğün emniyeti için bir miktar İngiliz askeri bırakıldı, diğerleri gemilerine döndü. Ancak karada bırakılan İngiliz askerlerinin silahsız gezmeleri istendi (Armaoğlu,1964:435).

² Çanakkale’deki Müttefik kuvvetlerinin kısa zamanda tabur düzeyinden tümen gücüne yaklaşması üzerine 27 Eylül 1922’de TBMM Hükümeti Hariciye Vekili imzasıyla İstanbul basınında protesto mahiyetinde bir bildiri yayımlanmıştır: “ *Büyük Britanya Hükümeti tarafından Çanakkale ve İstanbul’da yapılmakta olan kıta yığınaklarının arzu ettiğimiz barışı güçleştirir mahiyette olduğunu bildiririm.*” (T.İ.H.,1995/6-4:63)

Çanakkale bunalımı sürerken İngiliz İstihbaratı, ajanları vasıtasıyla, Kemalistlerin niyet, plan ve eylemlerini öğrenmeye çalışıyordu. 22 Eylül tarihli İngiliz İstihbarat raporuna göre, yakın gelecekte Türklerin yapacağı eylemler hakkında, Ankara’da görüşmeler yapıldığı bildirilmiştir. Mustafa Kemal’in önderliği altındaki askerî grupla, Hüseyin Rauf’un önderliği altındaki “daha az aşırı eğilimli grup” ögeler arasında büyük görüş ayrılıkları çıktığı iddia ediliyordu. Mustafa Kemal ve grubu, Bağlaşıklerle görüşmeden, Rus Bolşeviklerinin de kışkırtmasıyla, Boğazlar ve İstanbul’a saldırmayı istiyordu. Rauf ve yandaşları, bir konferansta Fransız desteğine güvenerek, sorunun diplomasi yoluyla çözümlenmesinden yanaydılar. Ancak askerî grup, Fransızların Ulusçulara sadakati konusundaki kuşkudan ötürü, daha güçlü görünüyor, ama henüz kesin bir karar alınmıyordu (Sonyel,1995:270).

İngiliz istihbarat raporlarına göre, Rusya’nın müdahalesi için Ankara’nın başvurusuna cevap veren Sovyet yönetimi, Anadolu’daki Türk Ordusuna yardım etmek için Kafkaslardaki Rus ordusunun güçlendirildiğini söylüyor, Romanya’ya karşı askerî harekâta geçilmesi için Ankara’ya, Ukrayna yönetimine başvurmayı öneriyordu. Bunun üzerine Ankara yönetimi, Ukrayna Hükümeti’ne gönderdiği bir notada, Ocak-Mart 1922’de imzalanan anlaşmaya işaret ederek, İngiliz diplomasisinin Balkanlarda yaratmış olduğu duruma değinip, Ukrayna’dan söz konusu anlaşmanın şartlarına uygun davranarak Romanya’ya karşı eyleme geçip geçmeyeceğini soruyordu. 18 Eylülde değin Ukrayna’dan bir cevap gelmediğinden Boğazlar konusunda bir karar alınamıyordu. Ukrayna’dan olumlu bir yanıt alındığı takdirde, Mustafa Kemal, Boğazlardaki “Tarafsız Bölge”ye saldırmak niyetindeydi (Sonyel,1995:270).

16 Eylülde İngiliz istihbaratı Kemalistlerin İstanbul ve Trakya’ya yapacakları saldırı planlarına eriştiğini iddia ediyordu: Üç başlık altında toplanan eylem şu şekilde gerçekleşecekti:

- a) İstanbul’da Kara Kemal’in kurduğu İttihat’çı örgüt, başkentteki işgal güçlerine karşı koordine edilmiş silahlı saldırılarda bulunacak.
- b) Şakir ve Galip Beylerin önderliği altındaki Kemalist Trakya Komitesi, İstanbul’a yakın Stranca Bölgesi ve Belgrat ormanlarında çeteler kuruyor ve silahlanıyor,

c) Ahmet Tevfik Bey'in önderliği altındaki Batı Trakya Komitesi, bazı Bulgar komitelerinin önderleriyle birlikte, batı Trakya'nın Gümülcine bölgesinde bir isyan hazırlıyor. Onlara Selanik'te bir şubesi bulunan Atina'daki bir Türk Komitesi yardımcı oluyor (Sonyel,1995:270).

Eylül ayının ortalarında Çanakkale çevresindeki Türk askerlerinin sayısının 5000 olduğu tahmin edilmekteydi. Ayrıca İzmir çevresinde 40000 kişilik bir kuvvetleri bulunuyordu (Walder,2004:275).

Ancak ayın sonuna doğru durumda önemli değişiklikler görülüyordu; Türk birlikleri Çanakkale önünde 40 bin, İzmit'te ise 50 bin kişiyi bulmuştu. Bunun dışında 40 bini İstanbul'da, 20 bini Doğu Trakya'da olmak üzere 60 bin kişilik bir yedek kuvveti hesaba katmak gerekirdi (T.İ.H.,1995/6-4:62).

2.4. 15 – 19 Eylül

2.4.1. Tarafsız Bölge Tartışmaları Ve 15 Eylül Tarihli İngiliz Kabine Toplantısı

Gelişen olaylar Avrupa'da olduğu gibi Türkiye medyasında da çok yakından takip ediliyor, Anadolu Ajansı ve Ajans Havas'ın servis ettiği haberler başta Hâkimiyet-i Milliye olmak üzere İkdâm, Vakit, Sabah gibi gazete sayfalarında geniş yer buluyordu.

12 Eylül tarihli The Times Gazetesi'nden alıntılanan bir habere göre, İngiliz Hükümeti çevresinde Anadolu'da Türklerin kazanmış olduğu büyük zaferin sonucunun Boğazlar ve Trakya meselelerine etki ettirilmemesi ve bu iki meselenin ayrıca görüşülmesi gerekliliğinde ısrar edilmekteydi. Ankara Hükümeti tarafından Cemiyet-i Akvam'a çekilen bir telgrafta Yunanlıların geri çekilmeleri esnasında gerçekleştirdikleri mezalime nazaran Türk miliyetperverleri tarafından yapılması muhtemel karşılık muamelelerinden dolayı hiçbir mesuliyet kabul edilemeyeceği bildirilmiştir. İngiliz çevrelerinde bu hareket şekli emsal-i sabıkanın tekerrürü mahiyetinde anlaşılmaktaydı. İzmir'deki Türk kuvva-yı askeriyesi kumandanı Selahattin Bey Türklerin bireysel muamelelerden ve karşılık verme hareketlerinden Yunanlılar gibi "vahşiyane" değil medenice harp etmesini bildiklerini ispat edeceklerini söylemiş ve Yunanlıların yaptıkları mezalimin ve tahribatın askerî sebeplerden kaynaklanmadığını beyan etmiştir (İkdâm:17 Eylül 1922).

Vakit Gazetesi, sütunlarında, 12 Eylülde Fransa, İngiltere ve İtalya fevkalade komiserlikleri baş tercümanları Ankara Hükümeti İstanbul temsilcisi Hamit Bey'i ziyaret ederek, müttefiklerin Türkiye ordusunun tarafsız bölge sınırlarını tecavüz etmeyeceğinden emin bulduklarını söyledikleri, Hamit Bey'in de Ankara Hükümetini bu görüşlerden derhal haberdar edeceğini belirttiği (Vakit:13, Times:17 Eylül 1922) haberine yer verirken devamla; müttefik hükümetler Asya sahilinde bî-taraf mıntıkanın hiçbir suretle ihlal edilemeyeceğini anlatmak için birlikte bir takım tedbirler almışlardır; son defa Yunanistan'ın İstanbul'u işgal için vaki olan teklifi üzerine müttefiklerin aynı tedbirleri ortaya koydukları hatırlardadır. Müttefik hükümetler Asya sahilinde bî-taraf mıntıkanın ihlaline müsamaha edilmeyeceği hususunda tamamen aynı fikirdedirler. Bu noktanın açıktan açığa anlaşılması için müttefik devletlerden herhangi biri tarafından şimdiye kadar işgal edilmiş olan noktalara, Fransız, İngiliz ve İtalyanlardan müteşekkil müşterek kuvvetlerin yerleştirilmesine karar verilmiştir. Bî-taraf mıntıkanın dokunulmazlığı esası Yunanlılar bundan bir müddet evvel İstanbul'u işgal etmek istedikleri zaman açıkça ispat edilmiştir. Bu esasın kendileri hakkında da geçerli olduğuna dair kuvvay-yı milliyenin nazar-ı dikkati celp edilmiştir. Demektedir (Vakit,14 Eylül 1922:1707).

Müttefiklerin 1921 Mayısında ilan ettiği Türk – Yunan çatışmasındaki tarafsızlığı ve kendi kontrolünde bulunan bölgenin tarafsızlığı söz konusu iken her iki devletin de bu sınırları tecavüz etmemesi beklentisi ortaya konuluyordu. Bu tarafsızlığı Dünya kamuoyuna da ispat etmek için Türklere olduğu gibi Yunanlılara da bu bölgelere girilmemesi ihtar edilmişti. 1922 Mayısının son günlerinde kendilerine saldıran Türk birliklerini –bunlar bölgedeki düzensiz kuvva-yı milliye birlikleridir- takip etmek için tarafsız bölgeye girmişler fakat İngiliz askerleriyle karşılaştıktan sonra hemen geri çekilmişlerdi. Bu, Yunanlıların tarafsız bölgeyi ilk ve tek ihlalleri idi (The Times:21Eylül 1922).

Hamit Bey vasıtasıyla Ankara Hükümeti Hariciye Vekâletine arz edilen notaya 19 Eylülde kadar cevap gelmemiş olup, cevap verilip verilmeyeceği de kamuoyunca meçhuldü. Zira nota herhangi bir cevap beklenildiği şeklinde bir kayıt içermemekteydi (İkdam:20 Eylül 1922).

Bu sırada İngiltere, Fransa Hükümetine bir nota vererek İhtiyaç halinde İstanbul'un ve Gelibolu şebe ceziresinin müdafaasını temin hususunda müttefiklere yardım edip edemeyeceğini soruyordu (İkdam:17 Eylül 1922).

Anadolu Ajansı'nın verdiği bilgiye göre, 14 Eylülde Poincare'in başkanlığında toplanan Fransız meclisi yeni olay çıkmasına meydan vermemek üzere Türklerin millî emellerini (Misak-ı Milli) tatmin edecek bir sulh akdi lüzumuna ve bu hususta İngilizlere de bir nota verilmesine karar vermiştir. Notada, İstanbul meselesine, “*son Paris konferansında tamamıyla Türklerin lehinde karar verilmiş olduğundan bundan bahse lüzum görülmediği ve Yunanlıların Anadolu'dan çıkarılması üzerine bunların artık ne Trakya'da ne de Gelibolu'da bırakılmasının uygun olduğu, Trakya hakkındaki Türk taleplerinin haklı kabul edildiği ve Boğazlarda serbesti-i seyr u seferi temin için Gelibolu'nun Türkiye ve İtilaf Devletleri delegelerinin birlikte yapacakları bir müzakereyle tayin olunacak bir şekilde murakabe-i askeriye altına alınmasının Fransa hükümetince en uygun çözüm olduğunun*” telakki edildiği bildirilmiştir (Hakimiyet-i Milliye:19 Eylül 1922).

Fransa kabinesi toplantıyı müteakip İngiltere Hükümetine, Boğazlarla İstanbul mıntıklarında müttefikler tarafından müştereken işgal edilmiş olan bi-taraf mıntıkanın gelecekte akdedilecek barış anlaşmasının hükümlerine zarar vermeksizin muhafazasını uygun gördüğünü resmen bildirmiştir. Fransa hükümeti Türk kıtaatının söz konusu mıntıkaya riayet edeceğinden ümitvar bulduklarını Ankara hükümetine bildirmek için İngiltere ve İtalya ile birlikte hareket etmeye amadedir. İtalya hükümeti de bu bakış açısına iştirak etmiştir. 16 Eylül tarihiyle Reuter Ajansı Londra gazetelerine atfen boğazlar hakkındaki Fransız notasının Londra'da memnuniyetle karşılandığını beyan etmiştir (Hakimiyet-i Milliye: 19 Eylül 1922). Ancak Fransa'nın sergilediği tutuma ihtiyatla yaklaşan The Times Gazetesi, *Fransa geçen martta Müttefiklerin Dışişleri Bakanlarının Doğu sorununu görüştikleri zamandan beri hatt-ı hareketini değiştirdiğine dair hasıl olan fikri teyit edecek hiçbir şey söylememiş ve yapmamıştır.* yorumunda bulunmaktaydı. Devamla, *Fransız basınının dili, kuvva-yı milliyenin ileri hareketinden sonra değişmiş ve dün Paris'te bazı çevrelerde İngiltere Hükümeti'nin siyaseti şiddetle tasvip edilmiştir. İstanbul'da bulunan fevkalade komiserler tarafından kuvva-yı milliyyeye vuku bulan ihtar müttefikler arasında itilaf itibarıyla manidardır,*

denilerek Fransız tutumunun şartlara bağılı olarak farklılık arz ettiğine dikkat çekilmiştir (Vakit:14 Eylül 1922).

İngiltere kabinesinin toplantısında da Yakındoğı meselesi uzun uzadıya mevzu bahis olmuştur. Boğazlarda askersiz bir hale getirilen bütün mıntıkların tarafsızlığının muhafazası meselesinde kabine Fransa ve İtalya ile fikir birliğine varmıştır (Vakit:14,İkdam:17, Hâkimiyet-i Milliye 19 Eylül 1922).

İngiliz Kabinesi, 15 Eylül günü yaptığı toplantıda krizi tekrar görüştü. Bu toplantıda, Sömürgeler Bakanı Winston Churchill, İngiliz İmparatorluğu'ndaki dominyon ve ülkelerin, Boğazları savunmaya çağrılmaları görüşünü öne sürmüş, Mühr-i Has Lordu Austen Chamberlain Türkiye'nin İstanbul ve Boğazlardan nasıl tahakküm altına alınabileceğini sormuş, Boğazlar sürekli işgal edilmeyecekse İngilizlerin "Büyük değeri olmayan bir şey" için mücadele etmelerinin gereksiz olacağını bildirmişti. Başbakan Lloyd George ise, Mustafa Kemal'in önünden çekilmek niyetinde olmadığını, İngiltere'nin, Boğazların serbestisinde çıkarları olduğunu ve oraya takviye gücü gönderilmesini istediğini açıklamıştı. Aynı zamanda bu durumda Yunanistan, Romanya ve Sırbistan'ın da yardımda bulunabileceğini umduğunu söylemişti. Winston Churchill de Türklere direnilmesi tezini desteklemişti. General Harington'un, " eğer şimdiki durum korunmak isteniyorsa, Boğazların her iki yakasının da elde bulundurulması gerektiği tezine sahip çıkan Churchill, blöf denemelerinden vazgeçip derhal bölgeye takviye gönderilmesi gereğini belirtmişti.

Toplantı sonunda Lloyd George ve Churchill diğer bakanları ikna ederek Kabine'den Boğazlardaki kuvvetlerin takviye edilmesi ve Türklerin Avrupa yakasına geçişinin engellenmesi kararının çıkmasını sağladılar. Böylece Churchill, dominyon başbakanlarına hitaben bir telgraf metni hazırlayacak, "askerî takviye göndermeleri" hususunda kendilerini işbirliğine çağıracaktı. 16 Eylül günü Winston Churchill, telgraf haberini gazetelere duyurdu. Haber, pazartesi gazetelerine yetiştirilecekti. Fakat İngiltere ile dominyonları arasındaki saat farkından dolayı Kanada, Avustralya ve Yenizelanda'da, pazartesi sabahına kadar deşifre edemedikleri telgrafın içeriğini bir gün önce, Pazar gazetelerinden öğrendiler (Walder,2004:278-282).

Olayın bu şekilde gelişmesi İngiliz Kabinesi içinde ve basında da yoğun tepki topladı. Bildirinin basına verilmesi konusunda Curzon'a ve Dışişleri Bakanlığı'na da

danışılmamıştı. Curzon bildiriye Pazar gazetelerinde okuyunca sert tepki göstererek hükümetin bu tavrını protesto etti. Ona göre bu İngiliz-Fransız ittifakını tehlikeye sokar ve hükümetin Türklere yönelik politikasına karşı kamuoyunun tepkisinin artmasına yol açardı (Çulfalı,1999:801-820).

Gerçekten de bu olay, Dominyon Hükümetlerinin hiçbiri önceden durumdan haberdar edilmedikleri ve bu konuda kendilerine hiç danışılmadığı için şok etkisi yaratıyor; Türkiye ile savaşmak istemeyen İtalya ve Fransa'yı birbirine yanaştırarak, İngiltere'den uzaklaştırıyordu (Sonyel,2003:271).

Bildiriye karşı Fransız ve İtalyan hükümetlerinin tepkisi çok sert oldu. Fransa hükümeti Türkler'in "tarafsız bölge"ye saygı göstermesi ve barış yapılması konusunda İngiltere'yle işbirliği yapmayı düşünüyordu. Fakat şimdi İngiltere kendi başına bir karar almış ve bunu Türklere dayatmak istiyordu. Öyleyse Fransa da İngiltere'yi Türklerle olan anlaşmazlığında yalnız bırakacaktı. Fransa Başbakanı Poincare İngiliz hükümetine yazdığı bir mesajda Boğazların serbestiyetinin sağlanması için Milletler Cemiyeti veya Türklerin kabul edebileceği bir otoritenin kontrolü altında bir rejimin kurulmasını desteklediklerini, ama Türkler'e de Gelibolu Yarımadası ve Edirne dâhil Meriç Nehri'ne kadar tüm Doğu Trakya'nın verilmesi gerektiğini, aksi takdirde Türkleri ikna etmenin mümkün olmadığını bildirdi.

Fransa hükümeti İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Pelle'ye de talimat göndererek Fransızların hiçbir biçimde Yunanlılarla işbirliği yapmayacaklarını ve Türklere karşı savaşmayacaklarını bildirdi. Bununla beraber Pelle'ye, Mustafa Kemal'le görüşerek İngiliz hükümetinin yayınladığı bildiriyle Fransızların hiçbir ilgisinin olmadığını ama Türk ilerleyişinin de durdurulması gerektiğini söylemesini istedi.

General Pelle, İzmir yangını konusunda bilgi almak bahanesiyle 17 Eylül'de İstanbul'dan İzmir'e hareket etmiş ve 18 Eylül'de İzmir'de Mustafa Kemal ile görüşmüştür (Sarıhan,1993:681). General Pelle, Fransa Hükümeti'nin dostluğundan söz etmiş ve iki devlet arasındaki dostluğun devamı için her şeyden önce Türkler tarafından tarafsız bölgeye girilmemesini istemiştir. İngilizlerle İtalyanların da aynı şeyi istediklerini hatırlatan Pelle, İstanbul'a girilmek suretiyle bir "İslam-Hıristiyan" savaşı çıkarılmasını arzu etmediklerini söylemiştir. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa, Fransız milletinin ve Fransız Hükümetinin, Türk davasını haklı bularak insanî duygularını açığa

vurmasından dolayı Türk milletinin büyük bir memnuluk duymuş olduğunu, ancak Türk ordularını belli olmayan bir zaman için “intizar ve atalette” bırakmanın mümkün olmadığını, esasen şimdiye kadar Büyük Millet elcisi Hükümeti’nin “tarafsız bölge” diye bir yer kabul etmediğini, bu sebeple de Türk kuvvetlerinin Yunanlıların işgali altında bulunan Türk topraklarını alma yolunda her türlü çareye başvuracağını, bu yüzden girişilecek teşebbüslere İtilaf devletlerinin engel olacaklarını düşünmediğini söylemiştir. Boğazlar meselesinin ise ilgili devletlerle her zaman görüşülmesinin mümkün olduğunu açıklamıştır (Tansel,1991/4:201,Atatürk,2007:459). Bu konuda Üsküdar’da bir konferans düzenlenirse, buna katılmaya hazır olduğunu, ama askerlerinin ilerleyişini durdurmaya taraftar olmadığını kesinlikle belirtmiştir. Pelle ise Mustafa Kemal’den, acele davranarak konferansın başarı olanağını tehlikeye düşürmemesini istemiştir. Ancak Mustafa Kemal, İngiltere, Trakya ile ilgili siyasetinde esaslı değişiklik yapmaktan yana olmadığına göre, sorunu askerî yönden çözümlenmek zorunda olduğunu belirtmiştir (Sonyel,2003:272).

Bu arada Kanada ve Avustralya İngiltere’nin askeri destek talebini reddetti. Sırbistan ve Romanya da Türklerle savaşa girmek istemediklerini bildirdi. Güney Afrika ise cevap bile vermedi. Sadece Yeni Zelanda İngiltere’nin yeni politikasına destek verdiğini ilan etti (Sonyel,2003:271). Hindistan da İngiltere’nin askerî bir hareketine iştirak etmeyi katiyetle reddetmekteydi. Hint azalarından bir kişi Türklere karşı bir harp vukuunda 78 milyon Müslüman Hintliyi kendisine düşman edeceği hususunda İngiltere’yi uyarıyordu (Hakimiyet-i Milliye:20 Eylül 1922).

18 Eylül 1922’de İtilaf Devletleri Hamit Bey aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dışişleri Bakanlığı’na bir nota verdiler. Notada; “İstanbul ve Boğazlar etrafındaki Müttefik işgal bölgelerinin tarafsızlıklarına riayet edileceğini umduklarını” bildirdiler (T.İ.H.,1995/6-3:273).⁴

⁴ Notanın metni: “Fransa, İngiltere ve İtalya hükümetleri müstakil sulh muahednamesi imzasına zarar vermemek üzere e’l-yevm İstanbul havalisinde müttefikler tarafından işgal edilmekte bulunan mıntıka ile boğazların bî-tarafılığının muhafazası şayan-ı arzu olduğunu kaydederler. Hükümet matbualarından aldıkları emre imtisalen onbir tarihinde Hamid Beyefendi nezdinde baş tercümanları vasıtasıyla icra ettikleri teşebbüsâtı teyit etmekle kisb-i şeref eder ve üç müttefik hükümetlerin Ankara Büyük Millet Meclisi hükümeti’nin mıntıka-i mezbureye riayet edeceği hususundaki kanatlarının hükümet-i müşarun ileyhâya tebliğini rica ederiz.” (H.M.,İkdam:20 Eylül 1922)

Alınan bilgilere göre anlaşılan nokta şuydu ki; İngilizler, Boğazların serbestîsi bahanesiyle Türkleri Boğazlara, İstanbul ve Trakya'ya sokmak istemiyorlardı. Bu sırada Kocaeli grubunun İzmit bölgesine, 2. Süvari Tümeni'nin Çanakkale'ye ilerlemeleri emredildi. 2. Süvari Tümeni Çanakkale'yi işgal etmek üzere 19 Eylül 1922'de Edremit'ten hareket etti. 18 Eylül saat 15.00'de 3. Kolordu'dan gelen raporda; "18 Eylül 1922 sabahı son Yunan erinin de Erdek'ten çekildiği" öğrenildi. Bu suretle 18 Eylül 1922'den itibaren bütün Anadolu topraklarında tek bir düşman eri kalmamış oldu (T.İ.H.,1995/6-3:274).

19 Eylül'de Türk süvarilerinin geniş çapta hareketleri hakkında raporlar alan Albay Shuttleworth İngiliz süvari ve piyadelerini Çanakkale'ye doğru geri aldı (T.İ.H.,1995/6-4:71). Ertesi gün Lord Plumer'in Malta'dan istettiği Gordon Highlanders Taburu Çanakkale'ye geldi (Walder,2004:289).

Bu arada 19 Eylül'de İstanbul'da Hamid Bey ile General Harington arasında uzun bir müzakere gerçekleşiyordu. Müzakerede İstanbul ve Trakya'nın Türkiye'ye aidiyeti ve diğer meseleleri görüşmek için Üsküdar'da bir konferans düzenlenmesi konusu mevzu bahis olmuştur (Hakimiyet-i Milliye:22 Eylül 1922).

2.4.2. İngiliz Ve Fransız Kamuoyunda Boğazların Tarafsızlığı

The Times Gazetesi 17 Eylül'de "Boğazların Serbestîsi" başlığı altında yazdığı bir baş makede, *"Boğazların serbestîsinin temini harb-i umuminin gayelerinden birisidir. İngiliz hükümeti Anadolu'da her ne olursa olsun Avrupa'daki vaziyeti ihlal edilemeyeceğini bildirmiştir. Bu yolda hareket etmek müşkül olabilir. İtilaf devletleri malum olduğu üzere geçen martta şarkta sulhun iadesi için bir program çizmişlerdi. O zaman sunulan şartları Türkler kabul etmedikleri gibi Yunanlılar da reddetmişlerdi. Maalesef şimdi vaziyet değişmiştir. Ancak bu şartların boğazlara karşılık gelen kısımları bu gün de geçerlidir ve itilaf devletleri bunda ısrar edeceklerdir. Mart şartları gereğince Anadolu Türklere teslim edilecekti. Bu mesele kılıçla halledilmiştir.*

Boğazların serbestîsi meselesi ise tamamen başka bir meseledir. Boğazların iki sahili bî-taraf bir hale ifrağ edilmeli ve Gelibolu şebe ceziresi itilaf devletlerinin işgalleri altında bulundurulmalıdır. Türk payitahtının müdafasını temin edebilecek bir tarzda taksim edilmelidir. yorumunu yapıyordu (Vakit:16 Eylül 1922).

Fransız gazetelerinden *Pettie Parisien* “Doğu Sorunu” hususunda Fransa’nın bakış açısını ifade ederken; *Anadolu sorunu fiilen çözülmüş olması dolayısıyla “Doğu Meselesi” şimdi Trakya, Boğazlar ve İstanbul’u kapsamaktadır. Bu üç nokta hakkında müttefiklerin karşılıklı bakış açılarının az çok farklı olduğu hiç kimseye meçhul değildir. Bununla beraber dostlarımızın evvelden edinilmiş bazı fikirlere kapılmalarına mani olmak üzere beyan edelim ki Fransa Hükümeti bilhassa boğazların serbestisi prensibine kuvvetle bağlıdır ve bu serbestiliğin ne tarzda tatbik edileceği hususundan anlaşmak yeterlidir*, diyordu.

Yine Paris’ten Ajans Havas’ın 15 Eylül’de servis ettiği haberlere nazaran matbuat, Fransa hükümetinin Türkiye – Yunan anlaşmazlığındaki vaziyeti incelediği sırada Fransa’nın müttefiklerle Türkiye arasındaki genel görüşmeye bir an evvel girişilebilmesi için her şeyden önce düşmanlar arasında bir mütareke akdi gerekliliğine inandığını hatırlatıyor. Bu hususta Okodopari

1-Türklerin zaferleri 1922 senesinde ortaya konulmuş olan şartların yenilenmesini gerektirmektedir.

2-Hal-i hazırda Türklerin zaferlerinin doğurduğu şevk ve gayretlerine binaen bunları bir takım tavizlerde bulunmaya meyilli kabul etmek zor görünmektedir. Bununla beraber Fransa, müttefiklerin boğazların serbestisi hususunda kesinlikle aynı fikirde bulduklarının Türklere izahı icap eylediğini takdir etmektedir. Buna binaen Fransa hükümeti İstanbul’da müttefikler temsilcileri tarafından uygulanan tedbirleri onaylamıştır. Doğuda Fransa siyasetinin bu iki esası, Hükümetin akdettiği ittifaklara sadık kalmakla beraber Türklerle tekrar kurduğu güzel bağları ve alakayı koruma arzusunda bulunduğunu açıklamaktadır, demektedy (Vakit, İkdam:17 Eylül 1922).

İngiliz basınının sesi de okuyucularının duygularını yansıtıyordu. 20 Eylül günü ya da bu güne yakın bir tarihte bütün gazetelerde Çanakkale rıhtımının bir fotoğrafı yayınlandı. "Daily Mail" de şehirden, "küçük, ıssız, harap bir şehir" diye söz ediyordu.

Başlıca yazarlar, pek de içten gelmeyerek, kimselerin bilmediği bu Türk limanının önemini, İngiltere'nin prestiji açısından açıklamaya çalışıyorlardı. Bir iki hafta önce gazetelerde Yunan ordusu ve sivillerinin çektikleriyle ilgili haberler yayınlanmıştı. Bu devrede kamuoyu Yunanlıların çektiği acı karşısında bir sempati besliyordu. Bu acıya

neden olan Türklere karşı da bir nefret yansımasıydı. Fakat İngiltere'nin de bu savaşa katılacağı haberleri ortaya çıkınca, terazinin kefesini bu defa öbür tarafa doğru ağır basmaya başlamıştı. Göçmenlerin durumunu anlatan yazıların yerini, Yunanistan' daki hükümet değişikliği haberleri aldı. Türklerin giriştiği kıyım hikâyelerinin yerini, Yunan ordusunun geri çekilirken yaptığı vahşeti anlatan görgü tanıklarının hikâyeleri aldı. Diplomatik muhabirler umutla Müttefikler arası işbirliğinden söz ediyorlardı; her şey öyle bir gelişme izliyordu ki, sonunda birini yermek gerekirse, Yunanlılarla Türkler arasında pek fark olmadığı ortaya konmuştu (Walder,2004:299).

New Statesman Dergisi, 16 Eylül 1922'de "Avrupa ve Türkler" başlıklı yazısında, Mr. Lloyd George ve Venizelos'un "*Kral Konstantin'in keşanesini ateşin dışına çıkartmak*" gibi bir sorunları kalmadığını, İngiltere'de devlet işlerinin "*Doğu hakkında hiçbir şey bilmeyen bir Başbakan ile her şeyi bilip de nasıl halledeceğini bilmeyen bir Dışişleri Bakanı'nın elinde*" olduğunu ve onların Türklere ve Müslümanlara uyguladıkları haksız davranışlarla ve bu sebeple müttefiklerle arasının açılmasına yol açıldığını sert bir dille yazdı. Türk isteklerini, İstanbul, Boğazlar ve Trakya olmak üzere üç noktada toplayan dergiye göre, sorun çözülebilir niteliktedir. Ancak, masaya oturmadan İtilâf bloğu arasındaki krizi çözmelidir. Şartlar lehimize iken anlaşamadık diyen dergi, savaşacak durumda olmadıklarını (İngiltere) belirtti ve Gelibolu (Çanakkale) Savaşı'nı hatırlatarak halkın yeni bir politika istediğini, Türklerle gerekli şartlarla anlaşma sağlanmasını önerdi. Trakya ve Boğazlar konusunda geçmiş dönemlerdeki yanlışları göz önüne sererek, Yunanlıların Trakya'da varlıklarını sürdürebilmelerinin İtilâf Kuvvetlerine bağlı olduğunu, bunun da Türkler ile yeni sorunlar yaratacağını, artık Türklerin altı ay önce istediklerini reddetmenin imkânsız olduğunu hatırlatıyor, Balkan Sorunu yaratılmamasına dikkati çekerek "Eğer Mr. Lloyd George ve Dışişleri Bakanlığı Asya'da başarısız olan politikanın Avrupa'da daha başarılı olacağına kendilerini inandırıyorlarsa, felâket kapıdadır" diyerek hükümeti uyarıyordu (Aybars:1990).

Gazetelerin tepkileri doğal olarak değişik oluyordu. Ortadoğu'da yeni bir savaşa şiddetle karşı olan "Daily Mail" 18 Eylülde kocaman harflerle şu manşeti veriyordu:

"Durdurun Bu Yeni Savaşı!"

"Türklerle Büyük Bir Savaş İçin Hükümet Planı"

"Fransa Ve İtalya Savaşa Karşı. Dominyonlara Olağanüstü Çağrıda Bulunuldu."

18 Eylülde "Daily Express"in manşeti şöyleydi:

"İmparatorluk Seferberlik Halinde"

Bir yazıda da şöyle deniyordu: *Mustafa Kemal kazandığı ucuz zaferlerin sarhoşluğu içinde Boğazları aşmaya kalkışırsa, felaketin tam kucağına atılmış olacaktır.* Aynı gün yayınlanan "The Times" daha diplomatça davranıyor, Fransa'nın savaşa engel olma çabaları geniş şekilde övülüyordu. İngiltere hükümeti hakkında sempatik görüşlere pek yer yoktu. Birkaç gün önce bir yazar şunları söylemişti: "İngiliz bakanları hata üstüne hata işlemişlerdir."

Aynı gün Sendikalar Kongresi Genel Konseyi Lloyd George'a işçi sınıfının "savaşa kesinlikle karşı olduğunu" ve savaş olursa grev ilan edeceklerini bildirmişti. İngiliz Yüksek Komiseri H. Rumbold da Türklerle savaşın göze alınamayacağını ileri sürerek taraflar arasında bir an önce bir konferans tertip edilmesini Londra'ya öneriyordu (Walder,2004:300).

"Daily Mail" 19 Eylülde açıkça, "*Lloyd George ve Churchill'in savaş tamtamlarını çalmaya başladıklarından*" söz ediyordu (Walder,2004:302).

"Daily Express", *Mustafa Kemal Paşa kuvvetli bir cepheye taarruzu hiçbir zaman aklından geçirmeyecektir. Fakat kuvvetli bir cephe ikamesi maksadıyla kuvvetlerin yeterli derecede bulunması lazımdır.*

"Daily News", *Balkanlarda bir savaş çıktığı takdirde bunun genişleme derecesini ve hangi devletlerin bu harbe sürükleneceklerini bilemeyiz. Binaenaleyh ihtiyar edilecek şıklarda hangisi tercih edilir? Mustafa Kemal Paşa'nın ordularını Asya sahillerinde tutarak savaşa engel olmak ve taleplerini göz önüne almak için bir konferansı toplanmaya davet etmek veyahut kendisine meydanı serbest bırakarak arzusunu zorla gerçekleştirme fırsatını bahşetmek. Cemiyet-i Akvam temenni eylediği vecihle kuvvete sahip olsaydı, hangi yolu ihtiyar ederdi? Şüphesiz Mustafa Kemal Paşa'nın ilerlemesine mani olacaktı. Türkiye'nin Avrupa sınırları, istila suretiyle değil, konferans tarafından belirlenmelidir. İstilaya engel olmak için tek çare tarafsız bölgenin muhafazasından ibarettir.*

“Manchester Guardian”, *Her Türlü şartlarda boğazların serbestîsi hususunda bütün müttefikler alakadadır. Gerek savaş zamanı ve gerek barış zamanında boğazların serbestîsi Avrupa ve cihan için birinci derecede öneme sahiptir. Britanya Hükümetinin müşterek taahhütte kendisi için belirlenen ve üzerine düşen vazifesini ifa etmek için en evvel harekete geçtiği muhakkaktır. Fakat bu, müttefiklerine karşı bir tecavüz teşkil etmemektir* (İkdam,21 Eylül 1922).

“Fransızca İstanbul”, 18 Eylül’de: Gazeteler Mustafa Kemal Paşa’ya karşı askerî tedbirlere başvurmanın müttefikler tarafından başlangıçta ortaya kabul edilen kararların ruhuyla uyumsuz ve müttefiklerin menfaatlerine muhalif ve Doğu’nun şu anki durumu sebebiyle tehlikeli olduğu yorumunda bulunuyorlar, demektedir.

“Matin Gazetesi” ise, Fransa’nın Yakındoğu siyasetindeki bakış açısının esasını İstanbul’un Osmanlı imparatorluğunun tartışma kabul etmez başkenti olduğu ve Türklerin Trakya’ya asker sevkياتının meşru bir hak olduğunu Fransa Devleti’nin ve kamuoyunun kabul ettiği, şeklinde bildiriyordu:

Yakındoğu meselelerini çözmek üzere bir an evvel konferansın toplanması gerekliliği hakkında müttefikler bugün itilaf etmişlerdir. Bu itibar ile mecliste tartışma konusu teşkil eden bu önemli mesele hakkında Fransız nokta-i nazarını özetlemek faydasız değildir.

1. *Geçen Mart Anlaşması Türklerin İstanbul Üzerindeki haklarını kabul etmiş idi. Bu bir adalet meselesi değil, bir mantık meselesiydi. Bugün İstanbul meselesi mevzu bahis değildir. Halifenin ikamet ettiği bu büyük şehir, Osmanlı İmparatorluğunun gayri kabil-i münakaşa bir payitahtıdır.*

2. *Milliyetperverlerin nokta-i nazarı Meriç sahillerinden itibaren Edirne’yi hudut olarak talep etmektir. Millet kendi mukadderatlarını kendileri tayin etmeleri esası için harp eden Fransa, bu talebin meşruiyetini tasdik etmektedir. Bu meselede aksi tarafı iltizam edecek herhangi bir nokta-i nazar lüzumsuzdur. Türk milletinin vatanperverliği ile tesadüm edecektir* (Vakit:20 Eylül 1922).

2.5. 19 – 23 Eylül

2.5.1. Paris Görüşmeleri

Reuter Ajansı, Türkler bi-taraf mıntıkayı ihlal etmedikleri takdirde Britanya Hükümetinin iyi niyet göstereceğini ve yeniden kara ve deniz harekâtı düşüncesinde bulunacağı haberlerini yalanlıyordu (İkdam:16,Vakit:19 Eylül 1922). Ancak 20 Eylülde İstanbul'da bulunan İşgal Kuvvetleri Başkumandanı General Harington, “28 Temmuz 1922’de neşrolunan ve 13 Mayıs 1921’de müttefikîn fevkalade komiserleri tarafından ilan edildiği vecihle bi-taraf mıntikanın himayesine mütedair bulunan tebliği ahkâmının el-yevm cari bulunduğunun iyice malum olmasını” arzu ettiğini ifade eden bir bildiri yayınlıyordu. Bildiride, “Elde mevcut deniz ve karaya ait bütün kuvvetler bi-taraf mıntıkayı tecavüze yönelik herhangi bir teşebbüse karşı koyacaklardır. Muallâkta olan meselelerin tesviyesi zımnında yakın bir tarihte bir konferansın daveti için devletler tarafından teşebbüsler icra edildiği resmen ilan olunmuştur. Bu konferansa intizaren bi-taraf mıntıkaya bir tecavüz vuku bulunmaması kemal-i hareketle arzu olunur. Zira böyle bir tecavüzün netayicinin mesuliyeti onun failleri üzerine tertip edecektir.”

Sorunun askerî bir hareketle değil, konferans yoluyla çözüme kavuşturulması istenmekte eğer tarafsız bölgeye müdahale ederlerse doğacak sonuçlardan Türklerin sorumlu olacağına dair gözdağı verilmekteydi. İngilizlerin bölgede almış olduğu tedbirler ve yaptığı askerî yığınak için de bunun tedbir mahiyetinde bir çalışma olduğu -İttihaz edilen tedabir-i beriyye ve bahriyye sırf bir tedbir-i ihtiyati olmakla beraber umum tarafından arzu edilen sulh ve sükunetin menafii icabatındandır. – söylenmekteydi (İkdam,Vakit: 21 Eylül 1922).

Lloyd George Boğazların savunulması için istenen yardıma olumlu cevap veren Avustralya ve Yenizelanda başvekillerine bir teşekkür telgrafi göndermişti:

Boğazların serbestine karşı herhangi bir tehvide mukavemet talebimize dair olan müracaatımıza verilen seri cevap burada memnuniyetle karşılanmıştır. İmparatorluk şark sahne-i harbinde evlatlarının şecaane mücadelesi ve muzafferiyet-i nihaiyye üzerine iktitaf edilen semerileri feda etmeye muvafakat edemez (Vakit:21 Eylül 1922).

İngiltere'nin yapmayı düşündükleri Fransız politikasına bağlı görünüyordu ve Yakındoğu krizi söz konusu olduğunda politikanın ağırlık merkezi Londra'dan Paris'e kayıyordu (The Times:20 Eylül 1922).

Lord Curzon Müttefikler arasındaki sarsılmış olan ilişkileri düzeltmek için 19 Eylül'de Fransa Başbakanı Poincare ve İtalya Büyükelçisi Count Sforza ile görüşmek üzere Paris'e gitti. Lord Curzon'un Paris Seyahati Türk kamuoyunda İngiltere'nin Doğu Sorunu'nda barış yollu hareket ettiğine işaret sayılıyordu.(Hakimiyet-i Milliye:22 Eylül 1922) 20 Eylülde başlayacak olan Doğu Sorunu hakkındaki görüşmeleri Fransız Siyaset çevreleri büyük bir sabırsızlıkla beklemekteydi. Çünkü bu görüşmelerin neticesi Fransız-İngiliz ilişkilerini belirleyeceği gibi bütün cihan sulh ve selametinin temini de bu görüşmelerde elde edilecek başarıya bağlı olduğu yorumları yapılıyordu (Hakimiyet-i Milliye:22 Eylül 1922).

Fransız ve İtalyan Hükümetleri daha önce İngiltere'nin söz konusu bildirisine protesto olarak askerlerini Boğazların Asya yakasından çekme kararı almıştı. Bu karar İngiltere'de şok etkisi yapıyor, Lord Curzon'un Paris ziyareti öncesine denk gelmesi bilhassa üzüntü ve kaygıya yol açıyordu (The Times:20 Eylül 1922).

Fransa'nın Ortadoğu'daki çıkarları İngiltere'nin Yunan yanlısı politikası ile çelişme halindeydi. Bir kere Fransa'nın Türkiye'de diğer devletlerden daha çok sermaye yatırımları vardı. Fransa'nın Türkiye ile savaş durumunda olması Türkiye'deki Fransız sermayesine zarar veriyordu. Ayrıca İngiltere'nin Ortadoğu üzerindeki nüfuz ve prestijinin artması Fransa'nın bu bölgedeki çıkarlarına aykırıydı. Bunlara bir de Fransa'nın askeri harcamalarının çok miktarda artması eklenince Fransa'nın Türkiye ile savaş halinde olması veya Türkiye karşıtı politikalara destek vermesinin hiçbir faydası kalmıyordu. İtalya ise zaten I. Dünya Savaşı sırasındaki gizli anlaşmalara aykırı olarak İzmir'in Yunanlılara verilmesini hiçbir zaman tasvip etmemiş ve Türklerle anlaşmanın yollarını aramıştı (Çulfaı,1999:801-820).

20 Eylül tarihindeki ilk görüşmede Curzon, Poincare'e Anadolu'daki toprak sorununun son Türk zaferiyle kendiliğinden çözümlendiğini, Trakya, Boğazlar ve İstanbul sorunlarının çözümünün ise Türklere bırakılmayacak kadar önemli olduğunu belirterek kendisine Fransa hükümetinin İtilaf Devletleri kontrolündeki "tarafsız bölge"nin korunmasının önemini belirten 14 Eylül tarihli notasını hatırlattı ve Fransız askerlerinin

Boğazların Asya yakasından çekilmesinin nedenini sordu. Poincare cevap olarak Fransa'nın iki nedenle Küçük Asya'daki Türklerle savaşamayacağını belirtti. İlk olarak Fransa Müslüman bir güç olduğu için Tunus'tan Hindi Çin'e kadar olan Müslüman kolonilerindeki artan rahatsızlığı göz ardı edemezdi. İkinci olarak da malî problemler yüzünden Küçük Asya'ya kuvvetlerini gönderemezdi. Bu şartlar altında ne Fransa Başbakanı'nın ne de Fransız Parlamentosu'nun Türklere karşı bir savaşı düşünebileceğini belirtti ve Curzon'a tavsiye edebileceği tek şeyin de İngiliz askerlerinin Çanakkale'den çekilmesi olduğunu söyledi.

Fransız başbakanı, “Fransız kamuoyu Türklere tarafımızdan bir tek kurşun sıkılmasını kabul edemez” demişti. O'na göre, Türkler artık geri çevrilemezdi ve canları istediği zaman Avrupa yakasına geçebilirlerdi. Kendisinin de vatandaşlarının çoğunluğunda olduğu gibi, “*Türklerin eliyle bir tek Fransız askerinin öldürülmesine, Fransızların eliyle de bir tek Türkün öldürülmesine tahammül edemeyeceğini*” belirtmişti (Walder,2004:302).

Toplantı Curzon'la Poincare arasında yüksek tansiyonlu tartışmalarla devam etti. İtalyan temsilci Sforza da Poincare'ye destek verdi. Curzon Fransa ve İtalya'nın İngilizlere yardım etmesi gerektiğini söyledikçe Poincare ve Sforza Türklerle savaşmalarının söz konusu olmadığını ve İngiliz askerlerinin de Fransız ve İtalyan askerleri gibi bölgeden çekilmesi gerektiğini tekrar ettiler. Poincare ve Sforza ayrıca barış görüşmelerine Türkleri razı etmek için de Doğu Trakya'nın Türklere iade edileceğinin şimdiden duyurulması gerektiğini ifade ettiler.

Curzon, 21 Eylülde toplantının bu aşamasında sunduğu önerileri onaylanmak üzere İngiltere Kabinesine gönderdi. Onun önerisine göre, İstanbul Türklere geri verilecek, ama bu ancak yeni bir barış anlaşması imzalandıktan sonra gerçekleşecekti. Trakya ve Boğazlar ise her ikisi de Milletler Cemiyeti'nin kontrolü altında silahsızlandırılmasını öngörmüştü. Bu koşulları Fransa ve İtalya'ya kabul ettirebilmek için de anlaşmazlık halinde İngiltere'nin Çanakkale ve Gelibolu'yu tek başına savunmak kararında olduğunu, belki Sırp ve Romenlerin de yardımının sağlanabileceğini öne sürüyordu (Walder,2004:304).

Fransa'da yapılan görüşmelerin neticeleri heyecanla beklenirken Londra'da İngiliz kabinesi de hemen her gün toplanarak durum değerlendirmesi yapıyordu. Hatta

toplantıların sayısı bazı günler olayların seyrine göre, iki-üç kadar çıkıyordu. Leyfield Ajansının bildirdiğine göre, Doğu Sorununu görüşmek üzere toplanmış olan İngiliz Kabinesi'nin bu görüşmelerine deniz, kara ve hava kuvvetleri komutanları da katılmışlardı. Başlıca görüşme konusu boğazların Türkler tarafından ciddiyetle tehdit edildiği takdirde serbestîsini muhafaza için tatbik edilecek tedbirleri tayin etmek üzerineydi. İhtiyaç halinde her üç sınıf kuvvetin takviyesi için gerekli kuvvetler İngiltere'den sevk edilecekti ki daha şimdiden İngiltere'den muhtelif kuvvetlerin sevki için emirler verilmişti.

Türklerin boğazlar bî-taraf mıntıkasını tecavüze ve harbi Avrupa'ya sirayet ettirmeye kalkıştıkları takdirde İngiltere Hükümeti tarafından uygulanması kararı alınan tedbirlerin ilan edilmesinin bu gibi tecavüzleri engellemeye yeteceği ümit edilmekteydi. Yunanlılara karşı muzafferiyetleriyle heyecanlanmış olan Türkler için, yalnız diplomasi yoluyla müttefiklerin birlikte bir uyarıda bulunmasının, boğazların serbestîsi gibi hayati bir meselede yeterli olacağı düşünülmemekteydi.

Zannedildiğine göre Mustafa Kemal'in bazı müşavirleri kendisine bî-taraf mıntıkaya girmek ve çatışmaya Avrupa arazisinde devam etmek nasihatini vermiş ve Mustafa Kemal'in beyannamelerinden bazıları Türk milliyetperverlerini bu hususta yatıştırarak mahiyette görülmemiştir. Binaenaleyh müttefiklerin uyarıları göz önüne alınmadığı takdirde uygulanacak kesin tedbirlerin şüpheye mahal kalmayacak suretle beyan ve ilanı bütün alakadarların menfaatine ve barışın korunmasına en çok hizmet edeceğine İngiltere Heyet-i Vükela'sınca kanaat edilmiştir.

Leyfield Ajansı'ndan bildirilen bu gelişmeler Hakimiyet-i Milliye ve İkdam gazetelerinde de yer alıyor ve şu yorumu yapıyordu: *Mamafih İngiltere Hükümeti'nin bu tedbirleri uygulamadaki gayesi yanlış anlaşılmalıdır. Tedabir-i mezkure sulhperverane bir maksatla ve ancak kuvva-yı milliyenin bî-taraf mıntıkaya tecavüz gibi gayrı makul bir hareketle ciddi bir vaziyet ihdas eylediği takdirde tatbik edilmek üzere kararlaştırılmıştır. Londra'da harp tasavvur ve arzu edilmemektedir* (İkdam:21 Eylül,H.M.:22 Eylül 1922).

Bu sırada Hakimiyet-i Milliye ilgi çekici bir haber yayımlıyordu; Havas Ajansı'nın İstanbul'dan bildirdiğine göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Trakya'yı işgal için müttefiklerden müsaade istemek teşebbüsünde bulunduğunu ve "Boğazlar meselesi

bilahare başta Rusya olmak üzere bütün Karadeniz hükümetlerinin bulunduğu bir konferansta müzakere olunmalıdır” şeklinde görüş beyan ettiğini bildiriyordu (Hakimiyet-i Milliye:22 Eylül 1922).

Fransızca İstanbul Gazetesi, durum hakkında şu değerlendirmeyi yapıyordu: Milliyetperverlerin mahafilinde bu sabah vaziyet değişmemiştir, deniliyordu. Boğazlardaki bi-taraf muntıkanın tecavüzüne ait rivayât henüz teyyüt etmedi. Şu halde vaziyet nedir?

Hal-i hazırda kuvva-yı milliyyeyi şark meselesiyle meşgul olmak üzere gariben akdedilecek olan konferansın neticesine intizaren bi-taraf muntıkaya doğrudan doğruya tecavüzden vazgeçirmeye sarf-ı gayret edilmektedir. Maahaza kuvva-yı milliye'nin nokta-i nazarı atide izah edilen şekilde olacağı anlaşılıyor: Harekâtına devam eden Anadolu ordusu bugün yeniden işgal edilen muntıkayı Yunan ordusu bakayasından temizlemeye ve hasım tarafından avdet ihtimaline karşı sahilin müdafaasını temin etmeye çalışıyor. Şu halde hedefi emin ve katidir, faaliyetini tatil ile harekâtını siyasi mütalaalar ile felce mahkûm edemez.

Diyorlar ki: Siyasi müzakeratın sürat-i matlube ile terakki etmediğini tecrübe bize kâfi derecede öğretti. Bu itibarla müzakerelerin sonuna silâh altında intizar etmek zararlı görülüyor. Bununla beraber Avrupa Trakya'ya dair evvel emirde ciddi teminat verirse Ankara ricali muallâk mesai hakkında müzakere icrasına ve bu müddet zarfında harekâtı tatil etmeye amade bulunacaklardır. Bu mehafilin mütalaatına göre vaziyet 48 saate kadar tevzih edecektir (Vakit:22 Eylül 1922).

Curzon, Poincare ve Sforza 22 Eylül'de tekrar bir araya geldiler. Taraflar önceki gün dile getirdikleri düşünceleri tekrar ettiler. Lord Curzon İngiltere'nin savaş yanlısı olmadığını ancak 1918 zaferinin meyvelerini de kaybetmek istemediğini, Trakya'nın Türkler'e verilmesi taahhüdünün şimdiden açıklanamayacağını, bunun barış konferansında görüşülmesi gerektiğini, ayrıca Boğazların savunulması için müttefiklerin İngilizlere yardım etmesi gerektiğini söylerken Poincare de 1915'teki Çanakkale savaşını tekrar yaşamak istemediklerini, Boğazlardan Fransız askerlerinin geri çekilişinin temel sebebinin Müslüman toplumların tepkisinden çekinmeleri olduğunu ve Meriç'e kadar olan Trakya bölgesinin Türker'e verileceğinin şimdiden ilan edilmesi gerektiğini ifade etti. Sforza da Poincare'in sözlerine katıldığını belirtti.

Curzon ısrarla Fransızları, İngilizleri terk edip yalnız başına bırakmakla suçlayarak meydana gelecek olaylardan Fransızların sorumlu olduğunu söylüyordu. Nihayet Poincare bu ithamdan rahatsız olarak Curzon'dan sözlerini geri almasını istedi. Curzon bunu reddedince hiddetlendi ve tahkir edici bir tarzda hakaretler ederek Curzon'a bağırmağa başladı. Curzon bu sahneyi Londra'ya şu şekilde anlatır: “*Poincare bütün şuurunu kaybederek çeyrek saat olanca sesiyle, bağırdı, çağırdı, söylemediğim sözleri ağzıma tıkararak konuştu. Sözüünü kesmeme bir kere bile fırsat vermedi; bir tek kelimesini düzeltmemi kabul etmedi. Ardından Fransa'ya yapılan hakareti kamuoyuna açıklayacağı tehdidini savurarak, Atina'dan aldığı ve İngiliz sefirinin Trakya ve Boğazların savunması için Yunan Hükümeti'nden 60000 kişi istediğini bildiren bir telgraftan söz etti. Suçlu bir öğrencisini azarlayan kızgın bir öğretmen gibi gürledi durdu* (Walder,2004:306). Curzon kendisine ve ülkesine karşı sürekli yapılan suçlamalara tahammül edemeyeceğini belirterek toplantı odasını terk etti. Birkaç dakika sonra İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lord Hardinge Curzon'ı salonda gözyaşları içinde pantolonunun arka cebinde taşıdığı konyak şişesinden yudumlar bir halde buldu. Curzon bir yandan içiyor bir yandan da bu küçük iğrenç adam kendisinden özür dilemezse Londra'ya geri döneceğini söylüyordu. İngiliz diplomat Harold Nicolson Curzon'ın içinde bulunduğu durumu dramatik bir şekilde şöyle anlatır: Curzon kızıl bir kanapeye yığıldı kaldı. Lord Hardinge'in kolunu tutarak ve hızlı hızlı soluyarak “Charley! O küçük iğrenç adama tahammül edemem, tahammül edemem” dedi ve ağlamaya başladı (Çulfalı,1999:801-820).

Hardinge iki tarafla görüşükten sonra Curzon'ı sözlerini geri alması, Poincare'i de özür dilemesi konusunda ikna etmeyi başardı. Bu nahoş olaydan bir saat sonra Curzon, Poincare ve Sforza Türklere yapılacak teklifler konusunda anlaşmaya vardılar. İtilaf Devletleri ortak notada Meriç ve Edirne'ye kadar Trakya'nın Türklere verilmesini kabul ettiklerini ve barıştan sonra İstanbul'un Türklere verilmesi üzerinde anlaşıklarını belirttiler. Bu arada Türklere “tarafsız bölge”ye saygı göstermesini istediler. Ateşkes görüşmeleri için ise tarafların Mudanya veya İzmit'te bir araya geleceklerini ilan ettiler. Lord Curzon'un İngiltere, İtalya, Fransa, Türkiye, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya'nın iştirakiyle bir sulh konferansı akdi için yapmış olduğu teklif de tereddütsüz kabul edilmiştir (İkdam:23 Eylül 1922).

The Times Gazetesi bir yorumunda, *Paris'te cereyan eden müzakerat son derece gizli tutulmakla beraber Fransa Hükümetinin Lord Curzon'un bakış açısını takdir eylediği izlenimini doğuracak sebepler mevcuttur. Boğazların bî-taraflığı meselesi Paris'teki görüşmeler hakkında Lord Curzon'un raporunun ulaşmasından önce dün akşam akdedilen kabine toplantısını müteakip Londra'da neşredilen beyanname ile düzenlenmiştir, diyerek beyannameyi neşretmiştir (İkdam:23 Eylül 1922):*

Türklerin tebliğ-i resmîlerinde ve ecnebi matbuatında Yunanlıların bî-taraf Çanakkale muntikasını bir müddet işgal ettikleri beyan ediliyor. Vakıa şundan ibarettir: bî-taraf Çanakkale muntikası mütarekeyi müteakip müttefiklerle bi'l-ihlaf Britanya kıtası tarafından işgal edilmiştir. Çanakkale'de bir İngiliz üssü'l – harekesi tesis edilmiş ve işgal devam etmiştir.1921 senesi mayısında müttefikler bir beyanname ile Türkiye-Yunan ihtilafında bi-taraflıklarını ilan ve İngilizler tarafından işgal-i askerî altında bulundurulmuş muntikaları tayin etmişler. Bu muntikalardan biri de Çanakkale'dir (The Times: 21,Vakit:23 Eylül 1922)

Curzon'un, Müttefikleri tekrar bir araya getirmesiyle sonuçlanan bu diplomatik başarısı Londra'da kabine arkadaşları tarafından tebriklerle karşılandı. Paris görüşmeleri muhtemel bir Türk-İngiliz savaşının önlenmesi, İngiliz-Fransız ittifakının bozulmasının önüne geçilmesi açısından önemlidir. Bu görüşmeler sonunda bizzat Lord Curzon tarafından kaleme alınan ve savaşan devletleri müttefiklerle birlikte bir barış konferansına çağıran ortak notada, Türklerin Avrupa'ya dönmeleri prensip olarak kabul ediliyor; Yunan ordusunun Meriç hattının gerisine çekilmesiyle ilgili işlemler konusunda Mustafa Kemal ile müttefik generalleri arasında Mudanya'da bir konferans yapılması öneriliyordu. Aynı gün Ankara ve Atina'ya gönderilen bu nota hem Türk tezi, hem de Poincare için büyük bir başarı idi (Sonyel,2003:275).

23 Eylülde Poincare, Sforza ve Curzon tarafından imzalanmış bir nota Ankara'ya gönderildi. Türkler, Venedik ya da bir başka şehirde Türkiye, Yunanistan ve Müttefikler arasında yapılacak bir barış konferansına katılmak üzere hiç gecikmeden bir delege göndermeye çağrılıyordu. Çağrılan diğer ülkeler Japonya, Romanya ve Yugoslavya idi. Müttefikler, Türklerin Meriç ırmağına kadar olan Doğu Trakya toprakları ve Edirne konusunda Türk isteklerini "anlayışla karşılamışlardı". Ama bu bölgelerin "geçici tarafsızlığı" ilan edildiğine göre; barış antlaşması imza edilinceye kadar buralara Türk

askerleri gönderilmeyecekti (İkdam:25 Eylül 1922). Aynı şekilde Türkler İstanbul'a da ancak barış antlaşmasının imzalanmasından sonra girebileceklerdi. Boğazlar konusunda ise; nota, bir hayli belirsiz ifadeler taşıyordu. Yunanlılar, Türklerle Yunanlılar arasında varılacak bir anlaşma uyarınca, Müttefikler tarafından belirtilecek bir hattın arkasına çekileceklerdi. Buna karşılık Türkler de tarafsız Bölgeye asker göndermemeyi, Boğazları ya da Marmara Denizi'ni aşmayı denemeyeceklerdi. Müttefik generallerinin Mustafa Kemal'le Mudanya ya da İzmit'te buluşmaları da öneriliyordu. Müttefikler, "çağrılarının dinleneceğine inandıklarını" belirterek notalarını özetlemişlerdi (Walder,2004:316).

Yalnız, bütün bu iyimser tablonun tek bir şartla devam edebileceğini belirten Golva Gazetesi, uyarıyordu; *“Dünkü kararın semeresini iktıtaf(meyvesini toplamak) için Mustafa Kemal Paşa'nın karar metnini kabul ve Büyük Britanya'nın ifalini imza etmiş olduğu kararıyla telif eylemesi lazımdır. Büyük Millet Meclisi, Türkiye'nin menfaatini müttefiklerin şeraitini kabul etmekte bulunduğu kanaat hâsıl edebilir (İkdam:25 Eylül1922).*

2.6. 23 – 28 Eylül

2.6.1. Kamuoyunun Bunalıma Bakışı

Lord Curzon'un Paris dönüşünde konferansın neticelerine yönelik doğan iyimser havaya rağmen “Doğu Sorunu” gazetelerin ana sayfalarını işgal eden haberlerin başında geliyordu. 20 Eylülde Londra'nın muhafazakâr gazetesi Tevening, millî kuvvetlerin İstanbul üzerine hareketleri neticesi olarak rivayet edilen durum hakkında şu yorumu yapıyordu: *Fransa, aynıyla bizim gibi Doğu Avrupa'da yeni bir harbin imkânsızlığına endişesiz ihtimal veremez. Eğer müttefikler Türklere karşı hep birlikte hareket etmezlerse bizi bekleyen budur. Türkiye yalnız bir hükümet değil, aynı zamanda Müslüman dinini temsil eder. Hind Müslümanları İngiltere Hükümetinin Türk-Yunan muharebesinde tam bir bî- taraflık muhafaza edeceğini ümit etmektedirler. Türk ordusu tarafından İstanbul'un zaptı ve Çanakkale üzerinde Türk kontrolünün te'sisi ve Yunanistan'ın istilası muvacehesinde bu bî- taraflık demek, kayıtsızlık demektir. Bütün bu tehlikeler Fransa ile müştereken yapılacak seri bir hareket neticesinde bertaraf edilebilir. Her iki memleket Yakındoğu'daki politikaları dolayısıyla kabahatlidirler.*

Fakat (bu politikaların) tek gayesi Avrupa'da sulhun te'sisi ve Müslüman dünyasının teskini sağlamak olursa Türk muzafferiyetinin sonuçları, Küçük Asya'nın terki kaçınılmaz bir fedakârlığa münhasır kalır (Hakimiyet-i Milliye: 22 Eylül 1922).

Diğer taraftan bu hususa dair (radikal bir gazete olan) Daily News, General Thomson'un aşağıdaki makalesini neşretmekteydi. *Bu teşvik politikası devam ettikçe nahoş vakâyia intizar etmek lazımdır. Türkiye'nin müttefikleri yok değildir. Bulgaristan, Macaristan hallerinden müştekidirler ve Almanya felaket arkadaşı olarak tanıdığı hükümetler ile derhal mukarenet edebilir. Şekl-i zahirisi itibarıyla Trakya'da bugün vuku'a gelecek ehemmiyetsiz hadise Saraybosna'da Arşidük Ferdinand'ın katli hadisesi kadar vahim neticeler tevhit edebilir (Hakimiyet-i Milliye: 22 Eylül 1922).*

Avam Kamarası üyelerinden Binbaşı Genuvarzi de "1914'te Olduğu Gibi Bizim Politikamız Savaşı Doğurabilir." Başlığıyla Daily News'de şu yorumu yapıyordu: *Romanya ve Sırbistan'ın seferberlikle meşgul oldukları ve Büyük Britanya'da ise Türk emelleri ve tezahürat-ı milliyesine engel olmaya çalışmak suretiyle bu iki hükümetin Yunanistan'ın mevkesini almasında hiçbir mahzur tasavvur etmemekte bulunduğu söyleniyor. Bu siyasette ısrar edildiği takdirde iki şey tahassül edecektir: Birincisi, Türkler garpta bizimle harpten ziyade zayıf bulunduğumuz Irak'ta, İran'da ve Filistin'de bize taarruz edeceklerdir. Bilahare Balkanlar dahi harbe sokulduktan sonra Rusya, Romanya'dan Baserabya'yı almak için seferberlik ilanına şiddetle heves edecektir. Bir muahade ile merbut olduğu için Polonya Romanya'nın muavenetine (okunamadı)eyleyecektir. Böyle bir vaziyetin neticesini tahmin için büyük bir tahlil yeteneğine ihtiyaç yoktur. Türkiye'ye karşı hak ile muamele edilmesi arzu edildiği vakit Fransa'ya muzahir davranışlarımız lazım gelir. Bu suretle hareket edecek olursak Türkler kendi taraflarından Filistin, İran ve Irak'ı ve ekalliyetlerin himayesi, boğazların serbestîsi hususunda bize teminat vermek için hazır bulacaktır (Hakimiyet-i Milliye: 22 Eylül 1922).*

General Thavshend kendisine müracaat eden "Jurnal" yazarına önemli açıklamalarda bulunmuş ve özetle; *"Müttefikler İstanbul'u bi-la tereddüt tahliye etmelidirler. Aksi takdirde Türk milliyetperverleri ve âlem-i İslam nazarından fevkalade mühim olan İstanbul üzerine Anadolu ordusunun küçük bir hareketi bütün İslam âleminin şimdiye kadar meşhut olmamış bir heyecana sevk ile ayaklandıracaktır. Neticesi İngiltere ve*

Fransa'nın hiç arzu etmediği bir harb-i mukaddesi intac edecektir. Mustafa kemal Paşa'nın bî-taraf vali idaresinde itilaf müfrezesi ikamesiyle boğazların serbestîsini temin etmeye hazır olduğu anlaşılıyor. Bu şerait bizim menafiamıza o kadar muvafıktır ki İstanbul işgalinin veremediği fevâid ve te'minatı bize bahşedebilir. Beyhude uğraşmağa lüzum yoktur. İstanbul'u bir Cebelitarık haline getirmek İngiltere için imkânsızdır (Hakimiyet-i Milliye: 22 Eylül 1922).

2.6.2. Çanakkale'nin Ahaliden Tahliyesi

Eylül ayının ortalarından itibaren Çanakkale'de daha önce sakin gibi görünen durum aniden değişmeye başlamıştı. Son günlerde, başlangıçta yönü ve sebebi tayin edilemeyecek şekilde Rum ahali arasında bir göç düşüncesi doğuyordu. Bu garip gibi görünen hareket pek kısa bir zamanda coşkun bir sel haline dönmüştü.

21 Eylülde şehrin İslam, Musevi, Ermeni, cemaatleri reisleri her biri yarımşar saat ara ile İngiliz kumandanlığına davet edildiler. Kendilerine bildirilen tebligatta halkın ve bilhassa zenginlerin mümkün olduğu kadar hızlı bir süratle şehri tahliye etmeleri gerektiği haber veriliyordu. Bu haber büyük bir süratle kulaktan kulağa, bütün şehre yayılmıştı. Bir savaş sahasına döndürülmüş olan şehirde iskân imkânının kalmaması herkesi uzaklaştırmaya mecbur ediyordu.

Kasaba tamamıyla tel örgüler ve istihkâmlarla çevrilmiş şehre giriş ve çıkışlar adeta yasaklanmıştı. Köyden şehre gelecekler de yalnız üç noktadan girecektir.(Erenköy-Saraycık-Karacaören) Herkes bu noktalardan girmek için bile vesika ibrazına mecbur ediliyordu. Köy halkı bu büyük zorlama içerisinde tabiidir ki kasaba ile olan bağıni kesmeye mecbur kalıyordu.

Şehirde çeşitli yerlere dağıtılmış olan bir beyanname üzerine müthiş bir göç başlamıştı. Rum, Ermeni, Musevi mahallelerinin sakinleri hemen umumi denilecek derecede göç etmişlerdi. Ticarî hayat durmuştu. Rum ve Ermeni milletin büyük kısmı, Kilitbahir, Maydos taraflarına göç etmekteydiler. Museviler daha ziyade iç kısımlara çekiliyorlardı. Ticarethaneler genellikle mevcut eşyalarını İstanbul'a ve iç kısımlara naklediyorlardı. Müslüman Ahali de civar köylere iltica etmek mecburiyetinde kalıyordu. Mülkî idare memurları halen vaziyete bakarak görevleri başında bulunuyorlardı.

Memleket bu umumi hareketten pek müteessir olmuştur. Sokaklar göçmen kabileleriyle dolmuş, bütün iskeleler bu binlerce halkı nakletmeye çalışıyordu. Tahliye edilen binalar asker tarafından işgal edilmekteydi. Mekteb-i Sultani de 3 günden beri işgal edilmiş, eğitim öğretim tabiatıyla durmuştu. Şehirde duvarlara yapıştırılan beyannamenin içeriği şudur:

“Çanakkale Ahalisine Beyanname”

Ahval-i hazıranın fena bir derecede gayrı muayyen olduğundan bi-taraf muntika dâhilinde bulunan ve yerli olmayan ahalinin en kısa bir müddet zarfında çekebilmeleri için hazırlık görmeleri münasip görülüp İngiliz asker-i berriyye ve bahriyye kumandalıkları bahren ve berren nakliyat tedarikinden mesul olamazlar. Binaenaleyh bütün yerli olmayan ahalinin çekilmek için tedarikat görmeleri tavsiye olunur. Bir taraftan İngiliz kıtaatı ve diğer taraftan kuvva-yı milliye beyninde muharebe vukuu takdirinde herhangi bir milletten her kimin esbab-ı maişeti temin edilmemiş ise bunların dahi gitmeleri tavsiye olunur. Bugünden itibaren taht-ı müdafaaada bulunan Çanakkale muntikasına serbestçe dühul men edilmiştir. Bu muntika gece ve gündüz İngiliz devriyeleri tarafından kapanacaktır. Muntikadan çıkmak yalnız bir İngiliz memuru tarafından muayene edildikten sonra bir vesika ile kabildir.

Bila tefrik cins ve mezhep herkes nefsi-i Çanakkale Kasabası'nı terk etmek için istihzaratta bulunmaları tavsiye olunur. Çünkü bir muharebe vukuunda Umur-ı idare ve Müdafaa Teşkilatı'nda lüzumları görülen eşhasdan başka bütün ahali kasabadan çıkarılacaktır. Bu tertibat ahalinin hayat ve vücutlarını mermilerden vikaye etmek için yapılmıştır. Mecburi olan iş bu tedabirin ittihazından dolayı İngiliz kuvva-yı askeriyye kumandanı gayet mütessirdir. Fakat ahaliye kendi menfaati için doğrudan doğruya açık beyan edilmesi münasip görülmüştür ki vakit müsaitken herkes hazırlık görüp son zamanlarda Anadolu'nun sair aksamındaki ahali-yi gayrı muhrup gibi alam ve sefaletle düçar olmasınlar. Binaen aleyh her milletin rüesası, meseleyi soğukkanlılıkla düşünüp vakit müsaitken muntazaman tahliyenin ihrasını temin etmeleri iktiza eder. Nefsi-i Çanakkale şehrinde İngiliz jandarma müfettişi Binbaşı Haren'in memurin-i muhalliyeye ve her milletin rüesasına yardım ve bu hususta nasihat vermeye hazırdır (Vakit:25 Eylül 1922).

Çanakkale’de bunlar yaşanırken Jurnal Doryan muhabiri tarafsız bölgenin durumu hakkında İstanbul’da müttefiklerin İşgal Kuvvetleri Karargâhı’nda General Harington’un yanındaki yüksek rütbeli bir askerle mülakatta bulunmuştur. İsmi vermediği bu kişi kendisine “*Son onbeş gün zarfında halkın asabileşmesini haklı gösterebilecek maddi, müspet yeni hiçbir olay olmamıştır. Hiçbir noktada Türk milliyetperver kıtaatı müttefiklerin kuvvetleri tarafından muhafaza edilen tarafsız bölgenin önünde görülmemiştir. Kendilerinin tehditkâr bir vaziyetinden bahse mahal yoktur.*” dedikten sonra tarafsız bölgeyi şu şekilde ifade etmiştir: “*Birinci mıntıka İstanbul Boğazı’nın Anadolu yönünden zirvesini teşkil eylediği şebe cezireden ibarettir. Burada işgal kuvvetleri tarafından müdafaa edilen hatlar güneybatıdan kuzeybatıya gider. İstanbul’a 60 mil mesafede bulunur. İkinci mıntıka merkezi Çanakkale olan bir kavis teşkil etmekte olup yarıçapı tahminen 30 mildir. Bu mıntıka İstanbul’un ve Boğazların tarafsızlığı hakkında müttefiklerin fevkaleda komiserlerinin beyannamesiyle tespit edilmiş olup Sevres Muahedesinin mahiyet-i askeriyeden mücerret diye vasıflandırdığı mıntıkadan daha dardır. Türk milliyetperver kıtaatı Edremit’e girince boğazlar bi-taraf mıntıkasının tecavüz edildiği söylenilmiştir. Hâlbuki bu suretle Sevres Muahedesinde münderc mıntıka mevzu bahis oluyordu. Şimdiki hakiki bi-taraf mıntıka ise Bayramiç - Ezine’nin çok yakınından geçmektedir. Eğer mevcut ise başlıca tehlike, bu İstanbul (Çanakkale)mıntıkasına teveccüh edecekmiş. Türk kıtaatı Marmara’nın diğer tarafına geçmek isterse Çanakkale yolunu seçeceklerdir (İkdam:23 Eylül 1922).*”

Orient News Gazetesinin askerî Mütihazası tarafsız bölgenin daha açık bir tanımını yaparak mevcut durumu şu şekilde yorumluyordu:

Müttefiklerin Yüksek komiserlerinin tespit ettikleri tarafsız bölge sınırı aşağıdaki gibidir: İzmit şebe ceziresinde Hudut ismindeki balıkçı köyünün güneyinden başlayarak tren yolu hattı üzerinde bulunan Yarımca Köyü’ne kadar sekiz mil bir mesafeye uzandıktan sonra İzmit Körfezinde nihayet bulur. Bu hat en dar noktada İstanbul’dan kırk altı mil mesafededir.

Çanakkale’deki tarafsız bölge merkezi Kale-i Sultaniyye Şehri olmak üzere yarım daire şeklindedir. Sınır hattı Karabiga Kasabasından başlayıp Karabiga, Biga, Bayramiç, Ezine Kasaba ve Köylerini takip ederek Adalar Denizi Sahilinde kâin Geyikli’de son bulur. Bu mıntıka batıda Kumkale’den doğuda Lâpseki’ye kadar boğazların bütün dar

kısımlarını kapsamaktadır. Sınır hattının en yakın noktası Kale-i Sultaniyye şehrinden 28 mildir.

Gelibolu ve Çanakkale hinterlandında vaziyet sakindir. Kuvva-yi milliyenin müttefik kuvvetleriyle temasa geldiklerine dair dün deveren eden şayiaların aslı yoktur. Tayyare keşif uçuşlarında küçük parti Türk kuvvetlerinin İzmir'den kuzeye doğru ilerledikleri ve Sevres Muahedesinde tarafsız bölge dâhilinde gösterilen ve fakat şimdiki bi-taraf muntikanın haricinde kalan bazı köylere ulaştıkları görülmüş ise de sükûnet devam etmekte olduğu gibi yığınak alametleri de müşahede edilmemiştir.

Herhalde gerek İzmit, Gerek Çanakkale cephelerinde Türk kuvvetleri işgal noktalarının haricinde bulunmaktadır. Vaziyet şimdiye kadar tamamıyla sükûnet dairesindedir (İkdam:23 Eylül 1922).

İngilizler temelde Boğazların serbestîsi ve bu serbestîyi temin için Boğazların muhafazasını sağlayacak olan tarafsız bölgenin korunmasını bir bütün olarak telakki ediyorlardı. Çanakkale Türk kuvvetlerinin Yunan askerlerini takip sebebiyle İzmir civarından başlayıp kuzeye yönelen takip hareketinin ilk durağıydı. Trakya'ya ulaşmak için boğazlardan geçmek zorunda olan Türkler, bunu İstanbul veya Çanakkale'de yapabileceklerdi. İngiltere ise müttefikleri Fransız ve İtalyanların kendilerini yalnız bırakmasından sonra tarafsız bölgeyi Türklere karşı tek başına savunmaya karar vermiş ve bu bölgeye sürekli askerî yığınak yapmaya başlamıştı. İngiliz önlemleri yalnız askerî boyutta kalmıyordu. Çanakkale'de sivil halkın muhtemel çatışma ortamından uzaklaştırılmasından sonra İstanbul'da da önemli tedbirler almışlardı. Bunların bazıları şu şekilde sıralanabilir:

1. İstanbul'daki İngiliz generalleriyle yüksek rütbeli askerlerin aileleri 25 Eylül'de ekspresle İstanbul'dan hareket etmişlerdir.
2. İstanbul'da bulunan İngiliz zabıta memurlarının memleketlerine dönmeleri kararı verilerek, bunlara gerekli tebligat yapılmıştır.
3. Hisar Telgrafhanesi ile Beyoğlu Telgrafhanesi'ne ve Kadıköy Telefon Santrali'ne muhafız askerler yerleştirilmiştir.

4. Averof ile birlikte bir Yunan torpidosu İstanbul'a gelmişler, Yunan askerlerine ait cephane ve eşya gemilerden taşınarak rıhtıma nakledilmekte iken Fransızlarca mumaniyat edilmiş ve cephane İngiliz antreposuna naklolunmuştur.

5. İstanbul'dan Bursa ve Mudanya'ya seyahat icrasını men etmişlerdir.

6. İngiltere'nin 11. Bahriye taburuna mensup bin neferin bölgenin savunmasında kullanılmak üzere (Southampton)'dan hareket ettiği de gelen haberler arasındaydı (Hakimiyet-i Milliye:27 Eylül 1922).

2.6.3. Türklerin Tarafsız Bölgeye Girişi

23 Eylülde Vakit Gazetesi, Orient News'in tarafsız bölge sınırlarında Türklerin görülmediği haberini okuyucularına duyururken Türk kuvvetleri de tarafsız denilen bölgenin sınırlarından içeriye giriyordu.

Bölgeye ilk giren Türk kuvvetleri 200 kişilik bir süvari birliğiydi. Saat 10'da Çanakkale'nin 27 Mil güneyinde bulunan Sarayeli'nde Teğmen Naylor kumandası altındaki 30 kişilik bir devriye birliğince karşılandılar. Türkler son derece dost görünüyorlardı ve belki de barışçı amaçlarının ilk belirtisi olarak omuzlarına astıkları tüfeklerinin namluları da yere bakıyordu. Teğmen Naylor, Türk kumandanına burada ne yapmakta olduklarını sordu. Türk kumandanı, sınırı belirtir bir İngiliz bayrağı görmediğini, buraya silahlı Yunan kuvvetlerini takip etmek üzere geldiğini ve üstelik buranın tarafsız bölge olduğunu bilmediğini söyledi. Teğmen Naylor, ardında otuz adamıyla Türk kumandanından geri çekilmesini istedi. Türk subayı kabul etmedi. Naylor bunun üzerine durumu ikisinin de üstlerine bildirmeleri için beklemelerini önerdi. Türk subayı yine dostça bir tavırla buna da hayır dedi (Times:25 Eylül 1922). Bu sırada bir diğer Türk süvari birliği daha görüldü. Bu Yeni gelenlerle birlikte Türklerin sayısı rahatça 1.000'i aşmıştı. Teğmen Naylor küçük birliğinin tamamen kuşatılmaması için hemen Erenköy'e çekildi. Durumu buradan Çanakkale'deki Albay Shuttleworth'a bildirdi. Askerler derhal savunma mevzilerine girdiler ve 4. Savaş filosu kumandanı Amiral Kelly'ye durum geciktirilmeden duyuruldu (Walder,2004:318).

İngilizler 24 Eylül 1922 saat 06.00'ya kadar tarafsız bölge boşaltılmadığı takdirde savaşa başlayacaklarını Çanakkale mutasarrıfı aracılığı ile gönderdikleri bir telgrafla 2. Süvari Tümen komutanına bildirdiler (T.İ.H.,1995/6-4:88).

Çanakkale Mutasarrıfı Vahap Bey, mektubunda. Shuttleworth²un şu sözlerine yer veriyordu: “*Cereyan eden müzakerat neticesine intizaren bî-taraf mıntıkaya tecavüz edilmemesi tekrür eylemiş olduğu resmen tarafımıza ihbar edilmişse de kuvvetli süvari müfrezeleriniz tarafından Erenköy Karyesi işgal edilmiştir. Tebliğ eylediğim iş bu ihbarat doğru olduğu takdirde müfrezelerinizin Erenköy’de olmasını anlamıyorum. Yarın Çanakkale’den tahrik edilecek olan kuvva-yı askeriyesinin ilerlemesine mümanaat edildiği takdirde, bî-taraf mıntıkaya tecavüz eylediğinizden ve ilan-ı husumete sebebiyet verdiğinizden dolayı mesuliyet size ait olacaktır.*” Buna cevaben Türk kumandanı keyfiyetten Ezine’deki kumandanını haberdar edip alacağı emre göre hareket edeceğini bildirmiştir. İngiliz kumandanı Türk süvari kuvvetine kumanda eden zabitin bî-taraf mıntıkaya duhul için verdiği izahatı kabul etmiş ve Türk kuvvetine beyaz bayrak ile çekilmesini bildirmiştir.

Bir müddet sonra İngiliz kumandanı, temsilci göndererek bir mülakat talep etmiş ve bu talep kabul edilerek Çanakkale’ye altı mil mesafede kâin Kepez Köprüsü üzerinde Türk ve İngiliz zabitleri arasında ertesi sabah saat altıda bir mülakat yapılması kararlaştırılmıştır (Vakit: 26 Eylül 1922, Eyyupoğlu,2002:116). Çanakkale’de İngiliz savunma mevzileri bütün bir geceyi ayakta, olası bir saldırıyı bekleyerek geçirmişler, savaş gemilerinde ise mürettebat ertesi sabah ateş açmak üzere bütün hazırlıklarını tamamlamıştı (Walder,2004:318).

Gelişen son olaylar hem Türk hem İngiliz kamuoyunda büyük heyecana sebebiyet veriyor ama her iki taraf da bir sıcak savaş çıkmasını istemiyordu. Orient News Gazetesi’nin askerî muharriri gelişen olayları, *Çanakkale’de bi-taraf mıntıkaya girmiş olan Türk süvarileri kumandanı Pazar sabahı İngiliz generaliyle mülakatında birkaç günden beri alayından ayrı kalmış olduğu cihetle bi-taraf mıntıka hududunu bilmediğini söylemiş ve bu izahat İngiliz generali tarafından kâfi görülmüştür. Türk süvarileri çekilmişler ve hadise kapanmıştır.* Şeklinde okuyucularına duyuruyordu (Vakit:27 Eylül 1922).

Aynı gazete iki gün sonraki mütalaasında da şu yorumlara yer veriyordu: “*Bununla beraber her şey için bir hudut vardır. Bi-taraf araziye tecavüzat tekerrür ettiği takdirde harekât-ı bahriyeye ve askeriyeye mübaşeret edileceği muhakkak addedilebilir. Müttefiklerin sulh konferansında hükümet-i milliyeye gayet müsait şartlar teklif eylemiş*

olmalarına nazaran Ankara hükümetinin bu gibi tecavüzata müsaade etmesi gariptir. Şarki Trakya'nın kısm-ı azamındaki Türk mütalibatına müttefiklerin zahir olmaları konferanstan evvel ve konferans esnasında bi-taraf mıntikalara tecavüz edilmemesiyle meşruttur. Bu noktanın hükümet-i milliye erkânınca nazar-ı itibara alınmadığı görülüyor.

Türklerin makasıt-ı milliyeleri nokta-i nazarından şayan-ı kabul bir sulh fırsatının hükümet-i milliyeye elden kaçırılması son bir mantıksızlık olacaktır. Çanakkale ve İzmit mıntikalarının bi-taraflığına riayet edilmesi hususundaki müşterek notaya ve sulh konferansına daveti mutazammın müttefikin notasına Ankara Hükümeti tarafından henüz hiçbir cevap verilmemesi dahi şayan-ı dikkattir (İkdam: 29 Eylül 1922).

23 Eylülü 24'e bağlayan gecede (mutasarrıf tarafından ortaya atılan bir söylentiye göre); Türkler 24.30 sularında Erenköy'ü terk etmişlerdi. Haberin doğru olup olmadığını bir keşif birliğinin doğrulaması gerekiyordu. Tam bu sırada Harington' dan bir mesaj geldi. General, Türkler Çanakkale'ye saldırmadıkça gereksiz yere kendileriyle kapışılmamasını istiyordu. Fakat bu mesaj Shuttleworth'un Türklerin ilerlediklerini bildiren ilk mesajının karşılığıydı. Daha sonra geceki durumla ilgili olarak Harington' un ikinci karşılığı da yetişti. General, ateş açılmaması için verilen emri yürekten desteklediğini bildiriyor, Müttefiklerle Mustafa Kemal arasında bir konferans toplanması olasılığının doğduğu hakkında şimdi haberler aldığını, gereksiz şiddet hareketlerine girişmemek için elden gelenin yapılmasını” istiyordu. Shuttleworth ateş açmak gereğini duyarsa, başkumandanın bu eylemini destekleyeceğini de bildiriyordu. Sabah olunca Türklerin gerçekten gece Erenköy' den çıktıkları anlaşıldı; fakat bu arada tekrar geri dönmüşler ve bu sefer makineli tüfek yuvaları hazırlamaya başlamışlardı (Walder,2004:319). Bu durum The Times Gazetesi'nde savaş kışkırtıcılığı olarak yorumlanıyor, “Yakındoğu Sorunu” nun barış anlaşmasına ciddi bir tehdit oluşturduğu öne sürülüyordu (The Times:26 Eylül 1922).

Savaş kışkırtıcılığı suçlamasına karşın Times Gazetesinin objektif değerlendirmelerde bulunduğu da gözlenmekteydi. Türklerin bölgede ikamet eden Yunan ve Ermeni vatandaşlara karşı davranışının olumlu yönde olduğu, Yunan birliklerinin davranışına tezat teşkil edecek şekilde onların arzu ettikleri

eşyalarıyla birlikte bölgeden ayrılmalarına izin verildiği ve bu esnada hiçbir şiddet olayına sebebiyet verilmediği belirtilerek, söz konusu ahalinin tahliye edilip bölgenin boşaltıldığını okuyucularına duyuruyordu (Times:26 Eylül 1922).

“Jurnal Doryan” Erenköy’ün Önemini ve bî-taraf mıntıka’nın işgali hadisesini şöyle anlatıyordu: “Eylülün 23.cumartesi günü kuvvetli bir Türk süvari müfrezesini, Çanakkale’nin Asya sahilinde ve harb-i umumide harap olmuş eski bir Rum Köyü olan Erenköy’ü işgal etti. 1915 Martında müttefikîn kıtaatının Çanakkale’ye karşı vaki olan ilk harekâtı esnasında müdafiler Erenköy’e müteharrik sahra bataryaları yerleştirmişler ve bu bataryaların ateşi zırhlı olmayan müttefikin sefaini ile şaloye ve torpidolar için pek ziyade müessir olmuştur.”Yava” zırhlısı da yine bu Erenköy mevkiinde bir torpile çarpmıştı. Müttefikin kuvva-yı seferiyyesi Gelibolu şebe ceziresine çıktuktan sonra Erenköy’deki Türk bataryaları karşı sahildeki İngiliz-Fransız mevkillerini daimi bir ateş altında tutmuştu. Ayın 26. pazartesi günü kuvvetli ikinci bir Türk süvari kolu Çanakkale’nin şarkındaki Biga’ya dâhil olmuştur. Biga da bî-taraf mıntıka dâhilinde bulunmaktadır. İki tarafta da Türkler İngiliz kıtaatına karşı hasmane harekette bulunmuşlardır (Vakit,İkdam: 29 Eylül 1922).

Zamanın haberleşme şartları göz önüne alındığında olaylar hakkında kesin ve doğru bilgiye ulaşmak tabii olarak vakit alıyordu. Dönemin farklı haber kaynaklarından beslenen matbuatında olayların seyri hakkında farklı malumatlar verildiği görülmektedir. Önemli bir husus da gerçekleşen olaylar hakkında gazetelerde yer alan haberlerin siyasî mehafilde teyit edilmesidir ki bu da oldukça zaman aldığından resmen onaylanmış bir bilginin olayın oluş tarihinden bir, bazen iki hafta sonra neşrediliyor olması dönemin teknolojik imkânlarının doğası gereğidir.

Ankara temsilcisi Hamit Bey Orora Gazetesi’ne verdiği beyanatında mevcut durumu değerlendirirken şunları söylemekteydi:

- Elimizde bir misak-ı milli var. Buna nazaran Trakya’da Yunan boyunduruğu altında inleyen vatandaşlarımızı kurtarmaya mecburuz. Ordumuz ile bu Türk Vilayeti arasında bi-taraf mıntıka bulunuyor ve bu mıntıkanın tesisinden beri uyarılarımıza rağmen Yunan filosu bu suları kat’ etmekten uzak durmadı. Binaenaleyh biz de bugün aynı şeyi yapmak istiyoruz. Düşmanlarımızın

toplanmasına vakit bırakmak için bekleyemeyeceğiz. Hal-i hazırda ordumuz bî-taraf mıntık civarında yığınak yapmaktadır (Vakit:26 Eylül 1922).

Aynı zamanda Anadolu Ajansı Berlin Telsizi'nden gelen bir haberi süratle Türkiye medyasına servis ediyordu: “*Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a yürümek üzere İzmit'te Türk kıtaatının mühim bir kısmını Toplamaktadır.*” Bordo Telsizi de Reuter Ajansı'nın İstanbul'dan bir istihbaratını “*Mustafa Kemal Paşa kuvva-yı müttefika oralardan çekilmek ve Türk mutalibi ve Trakya, Meriç hududuna müteallik olanlar da dâhil olduğu halde tamamen tanınmak şartıyla bî-taraf mıntıkaya riayete hazır bulunduğunu beyan etmiştir.*” şeklinde bildiriyordu (Hakimiyet-i Milliye:25 Eylül 1922).

Yukarıdaki haberde Berlin Telsizi'nin, 23 Eylül tarihiyle sunduğu bir tebliğde yaptığı açıklamaya uymayan bir görüntü de vardı: Paris'ten aldıkları haberlere göre Ankara hükümetinin bir telgrafında, Ankara'nın Paris Konferansı neticesinden haberdar olmadan hiçbir şekilde zor kullanmaya müracaat etmeyeceği bildirilmektedir. Ancak müttefik devletler Türk hükümet-i milliyesinin ilk kongresinde talep ettiği Misak-ı Milli'yi kayıtsız şartsız kabul etmekte tereddüt edecek olurlarsa milli ordunun Trakya'ya yürümesi kaçınılmaz bir mesele haline girecektir (Hakimiyet-i Milliye:25 Eylül 1922).

Türklerin Erenköy'e girerek tarafsız bölgeyi ihlal etmeleriyle başlayan süreçte aslen savaşı istemiyor gözükse ama çıkarlarının da elden gitmesini istemeyen İngilizlerin birkaç yıl önce yendikleri ve şimdi karşılarında yeniden ciddi bir tehdit olarak beliren Türk tehlikesinin bariz bir şekilde şaşkınlığını yaşadıkları medyalarından gözlenmekteydi. İngiltere'den bakıldığında Yakındoğu'da durum belirsizdi. Mustafa Kemal'den henüz bir haber gelmemişti ve İstanbul'dan gelen haberlere göre 3000 Türk süvarisi tarafsız bölge sınırları içerisinde bulunuyordu. Erenköy'e giren 2000 askerden sonra Biga'ya da 1000 Türk askeri girmiş bulunuyordu. Asıl endişe kaynağı bunların niyetlerinin anlaşılabilmesiydi. Erenköy rampalarına silahlar taşınmıştı ve bu boğaz kıyılarının tehdit edilmesi anlamına geliyordu. Bir Türk inzibatı İngiliz gözetleme mevkiine beyaz bayrakla gelerek İngiliz subayına ne kadar asker, silah ve gemiye sahip olduklarını

sorabiliyordu. Mustafa Kemal, komutanları ve askerleriyle birlikte zafere, İngilizleri Anadolu'dan atabileceğine inanmıştı.

İngilizlerin bu şaşkınlıkları ve olası savaş durumuna bakışları bölgede bulunan Tümgeneral P. Hehir'in Times Gazetesi editörüne yazmış olduğu mektupta açıkça görülmektedir. *"Hemen hemen bir milyon en iyi çocuğumuz için hala yas tutarken ve son savaşın sonucu olarak yüz binlerce en cesur evlatlarımızın durdurulduğunu, sakat bırakıldığını ve kör edildiğini görürken, sınırlarını tanımlamanın zor olduğu bir başka savaşa girmemiz, böyle bir uygulamaya hak vermek için en kuvvetli ihtimal sebeplerini geliştirmedikçe, tasavvur edilemez. Yüksek derecede zorlama ve baskın sebep olmaksızın savaşın nüksetmesindeki bizim tarafın üzerine her hangi bir teşvik, sanırım, Allah'ın gazabını üzerimize çekecektir. Ayrıca, Gereksiz düşmanlıkları engellemek için kendinde güç bulunan ve bu gücü sonuna kadar harcamayan biri çok ağır sorumluluk altına giriyor. Dünya son savaşın etkileri ve dehşeti altında acı çekiyor ve ıstırap duyuyor, buna katılmak için acı çekmek mi gerekiyor? Diğer taraftan, Kabinemiz tarafından benimsenen davranış adına, söylenen bir şey var, o da eğer savaşarak veya savaşmadan önlemler başarıya ulaşırsa savaşın Avrupa'ya yayılması önlenecektir. Türklerin en iyisini ve en kötüsünü gördüm ve söylendiği kadar kötü olmadığından da eminim. Bizim standartlarımıza göre onları değerlendirmek hiç makul değil. Türk askeri şüphesiz ki kendisini İslam adına ve Halifeliğin ülkesine dönmesi savaşta olduğunu görmektedir. Kendi dininde Muhammed'e olan inanç, kuvvetli ve hatta inanıyorum ki ortama bir Hıristiyan'dan daha kuvvetlidir.... Bu krizde Türklerin gösterdiği metanetten dolayı şaşırıyorum ve onun sahip olduğu iyi izlenime minnettarız. Kemal Paşa'nın politik durumu, şu an çok güçlü; bize karşı İzmit ve Çanakkale'deki başarısız saldırıları bu durumu oldukça zayıflattı ve eğer bir barış anlaşmasında başarılı olursa, kendisinin sadece iyi bir asker olduğunu değil ayrıca akıllı bir devlet adamı olduğunu da gösterecektir.....Sevr Anlaşması, adaletsiz bir belgedir ve Milletler Cemiyetinin ruhuyla çözülebilecek bir şey değildir. Bu, Türklerin savaşta oynadıkları rol için ciddi bir şekilde cezalandırılmasıdır, cezalandırma eski İmparatorluğun tamamen parçalanması anlamına gelmemeli. Evrensel olarak kabul edilmiştir ki Referans altındaki*

Anlaşma, ciddi değişiklikleri uğramalıdır. Bu değişikliklerin olabildiğince iyi olmasına imkân tanınmalıdır (The Times:27 Eylül 1922).

İngiltere Kraliyet Coğrafya Cemiyeti Başkan yardımcısı T.H. Holdich de benzer bir yorumda bulunuyordu: *Şüphesiz, en kötü gaf, Yunanistan lehine doğuya doğru olan bölgesinin yasadışı genişlemesiyle ve Anadolu sahilindeki İzmir'in işgaliyle yapıldı. Bunun tedirginliğe götüreceği kesin gibiydi. Dahası Bulgaristan'ın Ege sahilinde bir limandan yoksun bırakılması da söylenebilir... Bulgaristan'ın bir parçasının Yunanistan ve Türkiye arasında bulunması barış çıkarlarında bir fayda sağlayabilir* (Times:27 Eylül 1922).

3 Ekim nüshasında The Times Gazetesi Türklerin Erenköy'ü işgali ile alakalı ilginç bir yorum yapıyordu. "Garsondan Eşküyaya" başlığı ile verilen haberin yakın zamanda Çanakkale'de bulunan bir muhabirden nakledildiği söyleniyordu. Habere göre 23 Eylülde Erenköy'ü işgal eden Türk atlı kuvvetlerinin kumandanı Arnavut Aziz Kemalist ordunun bir subayı değildi. O bir zamanlar Çanakkale'nin 37 mil güneyinde bulunan Ezine'de bir otelde garsonluk yapıyordu ve şehri Sevr Anlaşmasından sonra Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Bunun üzerine Arnavut Aziz etrafına topladığı adamlarıyla birlikte oluşturduğu bir çete ile Yunanlılara saldırıp zarar vermeye başladı. "Yirmi beş yaşlarında uzun ve yakışıklı olarak vatansever Türk köylüsüne hitap eden adam tipi" şeklinde tasvir edilen Arnavut Aziz vatanseverlik duygularıyla "Gâvur Yunan"ı rahatsız etmek için çeteler kuran birkaç Türk'ten sadece biriydi. Gazeteye göre bu akımın başlangıcı İstanbul'a dayanıyordu ve Kızılay'ın Çanakkale şubesinde pratik olarak yardım edilerek hızla yayılmıştı. Fakat bu gruplarının birçoğunun vatanseverlik duygusuyla hareket etmedikleri eleştirisi de yapılıyordu. "Grip gibi eşkıyalık da bulaşıcıydı" benzetmesiyle devam eden yorumda, bazı grupların kuva-yı milliye adını kullanarak halktan zorla para ve malzeme toplamayı geçim kapısı yaptıkları, 1920'de müttefik başkomutanlarının Türk jandarmasını yeniden silahlandırma ve donatma kararı almaları sebebinin Çanakkale'nin bu sözde vatanseverlerinin yaşadığı ahlaki gerileme olduğu iddia ediliyordu. O zamana kadar jandarma Osmanlı Jandarma Komisyonu'nun manevi desteği altında tamamen silahsız

olarak var olmuş ve tarafsız Çanakkale bölgesindeki sivil nüfusu eşkıyalığa karşı koruma görevini üstlenmiştir.

Yunanlılara karşı yapılan operasyonların belli oranda görmezden gelinmesine rağmen bu jandarma 150 kadar eşkıyayı yakalama başarısı göstermişti. İlginç olan ise Aziz'in grubunun şef üyeleri asla yakalanamadı ve ne zaman kendilerine karşı operasyonlar gerçekleşse değişmeksizin Yunan bölgesinde kayboldular, denilmekteydi (The Times: 3 Ekim 1922).

1922'nin ortalarından itibaren bölgede faaliyette bulunan iki önemli çete lideri vardı: Sadık ve Arnavut Aziz. İngiliz istihbaratı özellikle Mayıs ayı içinde bu iki isimle alakalı çok miktarda rapor hazırlamıştı. Ayın 23'ünde Osmanlı jandarması İngiliz birlikleri ile işbirliği yaparak bunları takibe koyulmuşlardı. Kraliyet alayından 2000 kişilik piyade keşif kolu ki bunlardan biri Karabiga'ya diğeri ise Çanakkale bölgesine gönderilmişlerdi. 30 Mayıs tarihinde Pınarbaşı civarında bu keşif kollarından birisi 150 kişilik bir çete ile karşılaşmış ve bunun üzerine mevzii işgal etmek mecburiyetinde kalmıştı. İngiliz keşif kolu kuvvetli olan bu çetenin saldırısına uğrayarak geri çekilmek zorunda kalmış ve keşif kolundan üç kişi ölmüş ve bir kişi esir düşmüştü. Bunun üzerine Çanakkale'den keşif koluna takviye kuvvet gönderilmiş olup takviye kuvvet yetişinceye kadar çete kuvvetleri dağılmıştı. Bundan sonra İngiliz keşif kuvvetleri çetelere ait olduğu bilinen bazı evleri yakmıştı.

Çetelerin faaliyet ve toplanma bölgesi Ezine bölgesi olup bunların faaliyetleri İngilizlere karşı değil, Yunanlılara yönelik idi. Yunanlıların sözkonusu çetecilerin evlerini yakarak tahrip etmeleri sebebiyle onlardan intikam alma istekleri ön plana çıkıyordu. Osmanlı sivil otoriteleri ve jandarma kuvvetleri buradaki disiplinin tesisinden sorumluydular. Sadık Çetesine karşı 26 Haziranda İngiliz subayları desteğinde başlatılan mücadele neticesinde 26 Temmuz'a kadar söz konusu kişi yakalanamadığından Çanakkale Jandarma Taburu Kumandanı bu görevinden alınarak başka yere tayin edilmişti (BTDD,50:96).

2.6.4. Müttefiklerin Ankara Hükümetine Notası

20-23 Eylül arasında Paris'te yapılmış olan müzakerelerin sonunda Fransa ve İngiltere uzlaşmasının neticesinde bizzat Lord Curzon tarafından kaleme alınan bir nota Fransa fevkalade komiseri General Pelle tarafından, Ankara Hükümeti İstanbul mümessili Hamid Bey'e, Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekâleti'ne gönderilmek üzere sunulmuştu (Hakimiyet-i Milliye: 26 Eylül 1922).

Notanın bir sureti de Bâb-ı Âli'ye verildi. Bâb-ı Âli, bu notanın kendisini alakadar etmediğini, çünkü notada toplanacak olan barış konferansının yeri hususunda bir soru olduğunu ve buna Büyük Millet Meclisi'nin katılıp katılmayacağını sorulduğu, öne sürdü.

Notanın bir diğer sureti de Atina'daki Fransa elçisi tarafından Yunanistan'a verildi. Notayı alan Yunanistan Dışişleri Bakanı konuyu bakanlar kuruluna arz edeceğini söyledi. Fransız elçisinin tebligatından sonra bakanlar kurulu acele toplanarak durum değerlendirmesi yaptı (Eyyupoğlu,2002:105).

Notanın Metni (Hakimiyet-i Milliye: 26 Eylül 1922, İnönü,1998:24): “ Üç hükümet-i müttefika, Venedik'te veya diğer bir tarafta vuku bulacak ve Türkiye murahhaslarından maada İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Hırvat, Sloven ve Yunanistan Hükümetlerinin temsil edilecekleri bir konferansa bi-la tehir selahiyet-i kamileyi haiz bir murahhası göndermeye amade olup olmadığının iş'arını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nden rica eder. İctima'-ı mezkûr, alakadar hükümetlerce istihfarat-ı lâzımenin ikmalini müteakip vuku' bulacak ve Türkiye ile Yunanistan ve hükümet-i müttefika arasında bir muahede-i katiyye-i sulhiyyenin müzakere ve akdi ile iştilal edecektir. Üç hükümet-i müttefika müzakerat-ı sulhiyyenin devam ettiği müddetçe hükümet-i müttefikanın müttehiden bî-taraf ilan ettikleri mıntıkaya Ankara Hükümeti ordusunu göndermemek şartıyla Türkiye'ye Meriç'e ve Edirne'ye kadar Trakya'yı işgal etmek hakkındaki arzusunu müsait bir surette telakki etmekte olduklarını beyan için ittihaz fırsat eylerler.

Üç hükümet-i müttefika konferansta iş bu hudutların Türkiye'ye i'tasına kemal-i memnuniyetle muzaheret edeceklerdir. Mamafih Türkiye ile komşularının

menafiini muhafaza-i sulhun idamesi namına tayin edilecek bazı menatıkı, gayrı askerî bir hale ifrağ, Türkiye hâkimiyetini sükûnet ve intizam dairesinde iade-i te'sis ve nihayet Cemiyet-i Akvam Meclisinin mukarrerâtı tahtında Çanakkale'nin serbestisini bir suret-i müessirede temin, ırkî ve dinî ekalliyetleri himaye için sulh muahedesinde müşterek bir itilaf ile tedabir-i müttefikaya ittihaz edilecektir.

Üç hükümet-i müttefika Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam'a kabulü için kemal-i memnuniyetle müzaheret edeceklerdir. Hükümet-ı mezkure muahede-i sulhiyyenin mer'î olmaya başlayacağını müteakip Derseadet'teki müttefikîn kıt'âtının derhal geri çekileceği hakkında geçen mart ayında esasen verilmiş olan teminatı tekrar ederler. Üç hükümet-i müttefika konferansın küşadından evvel müttefikîn generallerinin Türk ve Yunan memurin-i askeriyesiyle müttefiken tespit edecekleri bir hatta Yunan kıt'âtının çekilmesini temin için i'mal teferrüz edeceklerdir. Bu müdahaleye mukabil Ankara Hükümeti gerek konferanstan evvel ve gerek konferans esnasında hükümet-ı müttefikanın muvakkaten bî-Taraf ilan ettikleri mıntıkaya asker göndermemeyi, boğazlardan ve Marmara Denizi'nden mürur etmemeği deruhte edecektir. Daha yukarıda mevzu'bahs olan hattın tayini için Mustafa Kemal Paşa ile müttefikîn generalleri arasında İzmit veya Mudanya'da derhal bir ictima' akdolunabilir. Hükümet-ı müttefika müracaatlarının isga edileceği ve bütün insanıyet-i mütemerrinenin müştak olduğu bir sulhün tesisi için Türkiye ile müttefikleriyle olduğu gibi teşrik-i mesai edebilecekleri kanaatindedirler.

Paris: 23 Eylül 1922

Sforca Curzon Poincare

Müttefikler bu nota ile barış konferansının toplanacağını bildirerek; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin böyle bir konferansa delege gönderip gönderemeyeceği sorulmakla birlikte, görüşmeler esnasında Boğazlardaki tarafsız bölgelere Türk askerinin girmemesi şartı ile, Edirne de dahil olmak üzere Meriç'e kadar Trakya'nın Türkiye'ye iadesiyle ilgili talebin olumlu karşılanacağını bildirmekte ve mütareke için Mudanya veya İzmit'te toplantı teklif etmekteydi.

2.6.5. İngilizlerin İstanbul'da Ordu Kurma Çabaları

Anadolu Ajansı'nın 23 Eylül itibarıyla servis ettiği ve Hakimiyet-i Milliye'de üç gün sonra yayımlanan bir haber Lloyd George'un Downing Street'te Amele İttihadı (İşçi Partisi) murahhaslarını kabul ettiğini söylüyordu (Hakimiyet-i Milliye,26 Eylül 1922). Aslında başbakanın kabul ettiği heyette İşçi Partili olan yalnız dört parlamento üyesi vardı. Toplamda 30 kişi olan bu heyet Sendikalar Kongresi Genel Konseyi Üyelerinden oluşuyordu (Walder,2004:315). Haberde, “Başvekil, hükümetin boğazların serbestisini yüksek bir azimle müdafaaya karar vermiş olmakla beraber “sulhcuyane maksad” eylemekte olduğunu beyan etmektedir”, diyordu.

Ancak gelişen olaylar İngiliz Başbakanı'nı yalanlayacak, kısa zamanda Türk kamuoyu içerisinde İngiliz taraftarı olan gruplar dahi onların çifte standardı karşısında çözülmeye başlayacaktı. Nitekim Başbakanın toplantısında söz konusu ettiği barış taraftarlığı haberinin hemen yanında “İngilizler İstanbul'da Ateşle Oynuyorlar” başlığı yer alıyordu. Devamında ise; Lloyd George Londra'da Sulhcuyane emel beslediğini söylüyor, hâlbuki istanbul'daki memurları vasıtasıyla bir Rum-Ermeni ordusu yaptırıyor” denilerek haberin ayrıntılarına yer veriliyordu:

Kari'lerimiz aşağıda pek şayan-ı dikkat bir telgraf okuyacaklardır. Hâlbuki bunun kadar şayan-ı dikkat ikinci bir telgraf var ki bunlar yekdiğeri karşısında ateş ve su kadar tezat teşkil ediyor. Lloyd George Londra'da kendisini sıkıştıran amele İttihadı murahhaslarına sulhperverane emeller beslediğini söylemektedir. Hâlbuki İstanbul'da müthiş bir ateşle oynuyor. Bu telgrafa nazaran İngilizler İstanbul'da 40000 kişilik bir Rum-Ermeni ordusu yapmakla meşguldürler. Anlaşıyor ki vaziyeti ne İngilizler ve ne de Rumlar ve Ermeniler anlamıştır. O Ermeniler, o Rumlar görmüyorlar ki, Lloyd George'un Anadolu'daki 200000 kişilik muazzam ordusu onbeş günde kar gibi eriyip gitti ve arkasından bütün Yunanistan ve Yunanistan'ın hayallerini beraber götürdü. Anlaşıyor ki Lloyd George'un hırsını teskin için kurban edilecek 40000 Rum ve Ermeni'ye ihtiyaç var. Planın ikinci kısmı ise en caniyane bir maksadı ihtiva ediyor: İstanbul'u yakmak. Fakat bizim bundan da gözümüz yılmaz. İstanbul yanar fakat bütün cihan da beraber... Bakınız, telgrafta neler söyleniyor: İngilizler yedi lira altınla Rum ve Ermenilerden asker toplamaktadırlar. Bu suretle kırk bin kişilik bir kuvvet toplanması maksuttur. İstanbul dâhilinde vuku' bulacak herhangi bir harekete karşı

Rum ve Ermenilerden mürekkep olarak ayrıca teşkilat yapılmaktadır. Bu teşkilat ile uğraşanlar, şehirde büyük yangınlar çıkararak vaziyete hâkim olmak fikrindedirler. Tuzla'da bir tayyare hangarı yapılmaktadır.

Diğer Tarafıtan İngiliz Divan-ı Harpleri Tatil-i Faaliyet Eyledi Ve Hapisler Bırakıldı. Pasaport Dairesi'nde büyük bir faaliyet meşhuttur. Zengin Hıristiyanlar ve bilhassa İngiliz zabıta aileleri hicret etmekte ber-devamdırlar. Üç gündən beri yeni dava kabul etmedikleri gibi İstanbul'daki İngiliz devairine dünden itibaren memur alınması için de emir verilmiştir. İngilizler ellerinde bulunan mahkûm ve gayrı mahkûm bilumum mahpusiyyeti kefalete rapten tahliye etmektedirler. İngiliz mehafilinde İstanbul'un Fransız ve İtalyanlara teslim edileceği ve Türklere devrolunacağı beyan edilmekteydi. (Hakimiyet-i Milliye, 26 Eylül 1922).

Söz konusu iki telgraf da aynı günde İstanbul'dan, Anadolu Ajansı tarafından servis edilmişti. Ancak Gazete, Ajansın haber kaynağı belirtip belirtmediği hakkında bir bilgi vermiyordu. Hakimiyet-i Milliye'de çıkan, İstanbul ve Anadolu'da dilden dile dolaşmaya başlayan bu söylenti İngiliz İşgal Kuvvetleri Kumandanı Harington tarafından derhal yalanlanıyordu. Bu bildiri hem de haberin yayınlanışından sadece bir gün sonra Vakit Gazetesi sütunlarında "General Harington'un Bir Tebliği başlığıyla yer alıyordu (Vakit,İkdam: 27 Eylül 1922).

İstanbul 26 Eylül (THR)-İngilizlerin Kuva-yı milliyeye karşı harp etmek üzere Rum ve Ermenilerden asker yazmak üzere olduklarına dair Türk mehafilinde bir şayia deveran ettiğini haber aldım. Bu hikayenin katiyen asıl ve esası yoktur. Bu, ihtilaf tevlit etmek isteyen su-i niyet erbab-ı eşhas tarafından işaa edilmiştir.

Kuvva-i İşgaliyye Baş Kumandanı Harington

Vakit Gazetesi yukarıdaki tebliğle birlikte General Harington'la bir gün önce yaptığı bir mülakatı da neşretmekteydi: *Kendim için ittihaz eylediğim hatt-ı hareket bir hadiseye meydan vermemektir. Şimdiye kadar en ziyade aradığım şey bila tefrik cins ve mezhep herkesi aynı muameleye tabi tutmaktır. En büyük, en samimi arzum her tarafı memnun edecek mahiyette adilane bir sulhun tahkikini görmektir. Ben burada, İstanbul'da daima intizam ve asayiş temine çalıştım ve siz de tasdik edersiniz ki, karşımda mevcut*

bütün muhalif unsurlara rağmen bunda muvaffak oldum. Burada kendilerine ait birçok iyi hatıralarla mütehasıs olduğum çok dostlar kazandım. İstanbul'da daha fazla kalacağımı zannetmiyorum. Türkiye'de hiçbir zaman siyasetle meşgul olmadım ve daima askerce hareket ettim ve rical-i siyasiye ile temastan daima içtinap eyledim. Türk makamları ve memurları ile bunlar arasında özellikle polis ve jandarma ile olan temasından son derece memnun olduğumu söylemeliyim. Aynı suretle müttefikîn general ve zabitanı dahi benim için pek kıymetli birer mesai arkadaşı olmuşlardır. Bana karşı daima hürmet gösterildiğini kemal-i memnuniyetle tekrar ederim. Miralay Esat Bey ve Harbiye Nazırı Paşa ile olan münasebetlerimden dolayı da daima memnun kaldığımı beyan ederim.

Dün tebliğ edilen notaya gelince: Size halisane bir surette beyan ederim ki bundan netayic-i hasene beklemekteyim. Bir hadise karşısında kalabileceğimizi düşünmek bana elim geliyor. Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın itidal ve soğukkanlılığına pek fazla istinat ederek böyle bir halde maruz kalmayacağımızı ümit ediyorum. Hudut olaylarının son bulunduğunu görmek benim pek büyük memnuniyete mucip olacaktır. Türkiye'de hiçbir zaman siyasetle meşgul olmadım. Daima askerce hareket ettim. Sizi temin ederim ki burada kumanda ettiğim zamandan beri Hariciye Nezareti'ne olduğu gibi Harbiye nezaretine dahi siyasi raporlar göndermedim. Kendimi daima İstanbul'un asayişinden sorumlu reisi telakki ettim ve bu vazifemi ifa ettiği için benden memnun kaldığını ümit ederim. Vazifemin ifasında bana yardım edenlere minnettarım. İstanbul'dan daima iyi bir hatıra muhafaza edeceğim.

2.6.6. Rus Hükümeti'nin Devletlere Notası

Büyük Türk zaferinden sonra dünya siyasî ortamında büyük değişiklikler oldu. Boğazlar üzerinde İtilaf Devletlerinin, bilhassa İngiltere'nin ısrarlı davranışları ve Türklerin boğazlardan, hiç olmazsa bir süre daha uzak tutulması çabaları, bu konuda kendi hesabına da büyük duyarlılık gösteren Sovyet Rusya'nın İtilaf Devletlerine, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Mısır'a 24 Eylülde Rus Hariciye Komiser Vekili Karahan imzasıyla bir nota vermesine sebep oldu. Sovyet Rusya, barış görüşmelerine çağrılmayı protesto etmekte ve Yakındoğu'daki gerginliği hafifletmek üzere yukarıda bahsedilen devletlere verilen bu notada özellikle Karadeniz'e sahili olan ülkelerin bir konferansta bir araya gelmesini istemekteydi. Rus Hükümeti, Türk

Hükümeti'nin hâkimiyet hakkının tanınması fikrindedir, denilerek, Sovyetler katılmaksızın alınacak kararların tanınmayacağı bildirilmişti. Ancak zamanın da tanıklık edeceği gibi Rus önerisi müttefiklerce kabul edilmeyecekti.

Rusya hükümeti işbu nota ile şark garibinde tehassül eden vaziyet-i harbiyyeye ve Avrupa Devletlerinden hiçbirisinin vekayi'in inkişafına ve âtinin - ki Türk – Yunan muharebesine doğrudan doğruya iştirak etmeyen bir sıra devletlerin harbe girmesini intac edebilir- önüne geçmek için teşebbüsatta bulunmamış olmalarına nazar-ı dikkatinizi celbeder. Hâlbuki vaziyet o kadar müthiştir ki ancak derhal vuku'a gelecek müdahale-i sulhperverane vakayi'i mevzileştirerek Avrupa'nın cenup şarkında yeniden kan akmasını men edebilir. Kan akmağa başlarsa Avrupa'yı tezelzelata sevk eder ki onun müesseyfe-i netayicini evelden hesap etmek bile kabil olamaz. Rusya Hükümeti bu saatte şark-ı garib vakayi'inin esasında yalnız Türk Halkının Türk memalikine ve ilk evvel Türkiye payitahtı olan İstanbul ve boğazlara hakimiyetnamesinin bilfiil tesis hakkını kabulden ibaret tek bir meselenin mevzu olduğuna kaildir. Avrupa Devletleri ve ale'l-husus içlerinden en itilafgiriz olan Büyük Britanya Devleti, güya boğazların serbestîsini müdafaa etmek namına, fakat hakikatte o boğazlarda hâkimiyet-i zatiyyesini temin gayesiyle Türkiye'ye aidiyeti şüpheden vareste olan araziye ve boğazları İstinkâf etmektedir. Boğazların serbestîsi herkesten evvel Karadeniz sevhilinin kısm-ı azamına sahip Karadeniz Devletlerine, yani Rusya ve müttefikleriyle Türkiye'ye elzemdir. Türkiye daha 1920 senesinde Misak-ı Milli'sinde – ki son senelerde onun uğrunda harp etmektedir.- boğazların rejimi müttefiktar devletlerle kararlaştırılmak kaydıyla boğazlarda ticaret ve müsafelat-ı bahriyenin serbestîsini kabul etmiştir. Moskova'da 16 Mart 1921 senesi imzalanan Rusya – Türkiye muahedenamesinin beşinci maddesinde boğazların ticarî maksatla serbestîsini Rusya tarafından da kabul ve tasdik olunmuş ve boğazların beynelmilel statüsü Karadeniz Devletleri tarafından tayin olunacağı tekkârür etmişti. Hâlbuki boğazlar meselesine müteallik Avrupalı ve saik Rusya bu meselede yalnız 1914 muharebesinde galip gelen düvel-i muazzamanın müttefiktar olduklarını kabul ediyor. Rusya'nın menafî ise hiç itiraf olunmuyor. Türkiye'ye gelince ona da ancak devletlerin müzakeratında mevzu' "object" suretle bakılıyor. Bu nokta-i nazar Büyük Britanya Hükümetinin 16 Eylül tarihli tahriratında pek açık bir surette tespit edilmiştir. Bu vesikada Büyük Britanya kendisinden sonra boğazlar meselesinde en ziyade müttefiktar olmak üzere Fransa ve İtalya'yı sayıyor.

Rusya ve müttefikleri hukukunun Avrupa Devletleri tarafından gasp edilmesine karşı Rusya Hükümeti en kati bir surette protesto etmekle mükelleftir. Rusya ve müttefikleri Ukrayna ve Gürcistan, Türkiye'den sonra boğazların serbestisinde müttefiktar olan devletlerarasında birinci mevki işgal eder. Avrupa Devletleri bu hakkı inkâr etmek şöyle dursun, şark meselesi tarihinin imtidadınca beynelmilel muahedatta Rusya'nın menafîine birinci mevki tahsis etmişlerdir. Rusya menafîini itirafta o kadar ileriye gidilmiştir ki, (1914) muharebesi esnasında Çarlık Rusya'sıyla müttefik olan düvel-i müttefika hususî mukavelat ile Rusya'ya İstanbul ve Boğazları vermeyi teahhüt etmişlerdir. Sovyet Hükümeti Rusya menafîinin Türkiye halkının bir kısmının hal-i esarete vaz'ını istilzam ettiğine fail olmadığından çar hükümetinin garp devletleriyle mün'akit muahedatını feshetmiştir.

Pek uzun olmayan bir mazide Rusya menafîinin bu kadar uzaklara gitmek üzere itiraf ve tasdiki Avrupa Devletlerinin şimdi de boğazların mukadderatının tayininde Rusya'nın birinci derecede müttefiktar olduğunu inkâr edemeyeceklerini zanna esas olabilir. Sovyet Hükümeti Rusya'nın iştiraki olmaksızın ve onun menafîine muğayyir olarak ittihaz edilecek hiçbir kararı kabul etmeyeceğine dair evvelki beyanını tekrar eder. Rusya ve Türkiye boğazlar serbestîsinin nasıl bir nizamlarla hayz-ı fiile çıkarılacağına dair itilaf etmişlerdir. Rusya müttefiktar devletlerin menafîini ihlale müstenit hatanın tekrar olunmasından Avrupa devletlerini tahzir eder. Boğazlara dair Rusya'nın iştiraki olmaksızın ittihaz olunan hiçbir karar kati ve devamlı olmayacaktır. Böyle bir karar ancak yeni münazaata zemin ihzar edecektir. Büyük Britanya'nın güzde savaştığı boğazlar serbestîsini kuvvetli bir devlet-i bahriyenin diğer devletlerin idame-i hayatları için labit olan tariki şahs-ı merakîyyesinde bulundurarak onları daimi tehdidi altında tutmak arzusundan ibarettir. Büyük Britanya bu tehdidini şimdiden ihzara başlayarak kendi kuvve-i askerîyesini şark-ı garibe gönderiyor. Bu Türkiye ile harbe Fransa ve İtalya'yı kezalik Yugoslavya ve Romanya'yı sokmağa uğraşiyor. Hükümetin beyanat-ı resmiyyesinden anlaşıldığına göre Büyük Britanya'nın hazırladığı bu harbin hedefi, İstanbul'un ve bî-taraf muntakanın müdafaasıyla Türklerin taarruzat-ı hasmanesinden Avrupa'nın muhafazasıdır. Türk taarruzundan Avrupa'nın muhafazası hayali, ehemmiyet vermeye değerli değildir ve Avrupa hükümetlerinden hiç birisi bunu ciddi telakki etmeyecektir. Türk halkından, onun millî ordusundan ve meşru mahal-i ikametine avdet etmesine memaniyat olunmamasını talep eden Türk Hükümetinden

Türkiye payitahtının Büyük Britanya ve Müttefikleri tarafından müdafaası ise öyle bir iddiadır ki yalnız hayret-i azîmeyi celp eder. Bî-taraf muntikanın müdafaasına ise Türkiye hâkimiyetinin kadim Türkiye terazisinde Avrupa devletlerinin kuvva-yı harbiyyeleri vasıtasıyla ihlali tarzında bakmak icap eder. Arazi-i mezkure olmaksızın İstanbul'un Türkler elinde bırakılması ancak Türk halkını, merkez hükümetini daimi bir tehdit harbi altında bulundurmaya yarar. Rusya Hükümeti bazı Avrupa devletlerinin bi'l-cümle müttefiktar akvamı iştirak ettirmeksizin karşılıklı uyuşmak tarikiyle şark-ı garîb bahrâtından kurtulmaya uğraşmalarından müsebbit bir netice çıkmayacağına ve bununla yeni bir harp tehlikesinin önünü alamayacağına kâildir. Rusya, şarktaki ve Karadeniz'deki vaziyet-i hususiyyesine ve şark-ı garîb meselesinin sulhperverane hakkında müttefiktar akvamın menafîini temsil etmesine istinaden ve ilk sırada Karadeniz Devletleri bulunmak üzere bi'l-cümle müttefiktar devletlerin bi-lâ tehir bir konferansa davet olunmalarını teklif eder. Rusya Hükümeti ümit ediyor ki onun sesi memleketlerin müsarât-ı hukuku Türkiye'nin bi'l-cümle memlekette hâkimiyetine tamamen hürmetkâr bulunulması esasına müstenit hakiki sulhu arayanların kâffesi tarafından işitilecektir.

KARAHAN

2.7. 29 Eylül

2.7.1.İngiltere'nin Savaş Kararı Ve Ankara Hükümeti'nin Notası

2.7.1.1.İngiliz Kabinesi'nin Savaş Kararı Alması

Eylülün son günlerine gelindiğinde hem siyasî hem de askerî arenada tansiyon iyice yükselmişti. Ancak her iki tarafta da, Mustafa Kemal, Bouillon, Harington gibi isimler sıcak bir çatışma ya da savaşın önüne geçmek için ellerinden geleni yapıyordu. Türkiye'de olduğu gibi Avrupa'da da kamuoyu savaştan bıkmıştı ve bir an evvel barışın elde edilmesi için lazım gelenin yapılmasını istiyordu.

Orient News Gazetesi Mustafa Kemal Paşa ile General Harington arasında tarafsız bölge hakkında teati edilen telgrafları okuyucularına aktardıktan sonra şu yorumu yapmaktaydı: *Mustafa Kemal Paşa telgrafnamesinde bî-taraf muntikanın vürudu ne kendisine ve ne de Ankara Hükümeti'ne ihbar edildiği cihetle bunu tanımadığını bildiriyor. Bu nokta doğrudur. Ancak muntıkların bî-tarafılığı ilan edildiği zaman*

bilumum alakadar hükümetlerle Babiâli bundan haberdar edilmişlerdi. Mamefih meseleyi vaziyet itibarıyla doğru mecraya sokmak mümkün olacağından su-i tefehhümlerin önü alınabilir. Hususiyle Mustafa Kemal Paşa telgrafnamesinin nihayetinde boğazların serbestisini Ankara hükümetinin dahi tanıdığını beyan eylemektedir (Hakimiyet-i Milliye:1 Ekim 1922).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile General Harington arasındaki yazışmalarda İngilizlerin Çanakkale ve İstanbul'a yeni birlikler getirmesi General Harington tarafından barış yararına olduğu söylenmekteyse de bu husus esasen Türk komutanlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kuşku ile izlenmekteydi.

Çanakkale'deki İngiliz kuvvetlerinin kısa sürede tabur düzeyinden tümen gücüne yaklaşması üzerine 27 Eylül 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili imzasıyla ve TBMM Hükümetinin İstanbul temsilcisi aracılığıyla İstanbul basınında bir bildiri yayımlandı: *Büyük Britanya Hükümeti tarafından Çanakkale ve İstanbul'da yapılan kıta yığınaklarının arzu ettiğimiz barışı güçleştirir mahiyette olduğunu bildiririm.*

Bir protesto niteliği taşıyan ve İngilizlerin tutumunun ilgiyle izlendiğini gösteren bu bildiri, İstanbul'daki İngiltere temsilcisine de verilmiş, durumdan Fransa ve İtalya temsilcilikleri de haberdar edilmişlerdi. Ayrıca müttefiklerin, özellikle İngiltere'nin, Türk zaferi karşısındaki maksat ve niyetleri TBMM Hükümeti'nin Londra, Paris ve Roma'da bulunan temsilcileriyle de devamlı olarak araştırılmıştı. Ankara'nın Paris Temsilcisi Ferit (Tek) Bey'in TBMM Hükümeti Hariciye Vekâleti'ne 28 Eylül tarihli şifresinde durumu şu şekilde değerlendiriyordu: *İngilizlerin bugünkü amacının savaş açmamak fakat herhalde şereflerini kurtarmak olduğu tahmin edilebilir. Basının aldığı haberlere göre İngiltere'nin Çanakkale'ye gönderebileceği kuvvetlerin sonu gelmek üzeredir. Hükümet iç güvenliği bozmadan daha fazla asker gönderemeyeceği gibi iç güçlüklerle uğramamak için, tarafınızdan uygun bir yanıt verilirse Çanakkale'deki kuvvetlerini azaltmasına sebep olup belki de burayı boşaltmaya başlayabilir. Hükümet bu konuda müzakerelerde de bulunmuştur. İngiliz basını genel olarak savaşa yol açan bir politikayı tutmamaktadır. Fakat bütüne yakın bir çoğunlukla, İngiliz büyüklük ve kudretinin bir itibara dayandığını ve bu itibarın Türk tehdidi ile zedelenmemesi için kuvvetli bir politika izlemesini istemektedir. Hükümetin bugünkü durumunu doğuran*

siyasetine karşı kızgınlıklarını saklamamakla beraber artık girişilmiş olan bu yolda şerefi kurtarmak için hükümete azimle destek olma taraflıdır. Diğer taraftan Yunanistan'daki saltanat değişikliği üzerine Lloyd George'un bu yeni durumdan faydalanmaya çalışarak Fransa ve İtalya katında Yunanistan çıkarına girişimde bulunacağı, hatta müttefiklerin Trakya hakkındaki son vaatlerini geriye aldirmaya çalışacağı söylentileri dolaşmaktadır (Sonyel,2003:275).

Ferit Bey'in yukarıdaki telgrafında yaptığı yorumlar birçok noktada doğru gibi görünse de durum bundan farklı idi. Yorumların çoğu gazete haberlerine dayanıyordu ve İngiliz halkı savaş istemese de başlarında Türk düşmanı bir başbakan(Walder,2004:369) ve en az onun kadar savaş yanlısı olan Churchill ve de onların politikalarını destekleyen Lord Curzon vardı. Ferit Bey'in fazlaca iyimser telgrafının Ankara'ya gönderilmesinin üzerinden daha 24 saat geçmeden İngiliz Kabinesi Türklerin tarafsız bölgeden çekilmemesi halinde savaşı başlatma kararı almıştı.

General Harington'a gönderilen telgraf gayet açıktı: Türk milliyetçileri açıkça birlikleri ile kuvvetlerinizi kuşatmak amacını gütmektedirler. Genelkurmay bu durumun sürüp gitmesine göz yumulduğu takdirde, savunma mevzilerinin büyük tehlikeye düşeceği ve felaketi önleyecek zamanın geldiği konusunda kabineyi aydınlatmıştır. Buna uygun olarak kabine şu kararı almıştır: Çanakkale çevresindeki Türk kuvvetlerinin kumandanı derhal bulunacak ve sizin tarafınızdan belirlenecek bir saate kadar kuvvetlerini geri çekmediği takdirde, savaş hattına girecek bütün kuvvetimizin, kara, deniz ve hava olmak üzere, üzerlerine ateş açacakları kendisine bildirilecektir. Tanınacak süre kısa olmalı ve istihbaratımız tarafından verilen tarih, yani 30 Eylül, mühlet tayin edilirken unutulmamalıdır (Walder,2004:363).

Telgrafta bahsedilen 30 Eylül tarihi önemlidir. İngilizler istihbarat servislerinden Mustafa Kemal'in 30 Eylülde İstanbul ve boğazlara karşı genel bir saldırıya geçeceği haberini almışlardı (Sonyel,2003:276).

Ültimatom içerikli telgrafın Harington'a gönderildiği gün, Lord Curzon, Londra'daki Kemalist temsilcisi Dr. Reşat Nihat'ı kabul ederek durumu onunla görüşüyordu. Lord Curzon'un İngiliz dostu olarak nitelediği Dr. Reşat Nihat, Mustafa Kemal'e Paris'ten gönderilen notanın barış yolunda atılan olumlu bir adım olduğuna değinince, Lord Curzon, İngiliz Kabinesi tarafından General Harington'a gönderilen ve Mustafa

Kemal'e bir ulti­matom verilmesiyle ilgili olan talimattan söz ediyor; Türklerin Çanakkale'de tel örgülere kadar yanaşarak İngiliz askerlerine “dil çıkarttıkları”, barıştan çok savaşa doğru gidilmekte olduğunu belirtiyordu. Bu tehlikeli durum önünde, Dr. Reşat Nihat, İngilizlerin niyetleri konusunda Mustafa Kemal'i uyarmayı üstleniyordu (Walder,2004:373).

Lord Curzon Dr. Nihat Reşat ile yapmış olduğu görüşme hakkında Sir Horace Rumbold'u Bir telgrafla bilgilendirmiştir. Çanak bunalımının ortaya çıkışından bu yana geçen süreyi, özellikle son bir haftada, 23 Eylül notasından sonra gelişen olayları ve müttefik nokta-i nazarını göstermesi bakımından bu telgraf çok önemlidir: *“Bugün öğleden sonra Londra' daki Kemalist temsilcisi Dr. Nihat Reşat beni çağırarak Ankara Hükümeti ile İngiltere Hükümeti arasında ortaya çıkan durumu beraberce münakaşa etmek için beni çağırdı ve benim Paris'te takınmış olduğum dostane tutum için bana teşekkür ile söze başladı ve Paris'te alınan bu karar için beni tebrik etti ve her iki millet arasında iyi ve sıcak dostluk münasebetlerinin devam edeceğini ve başarılı neticeyi sağlayan gayretlerimin devamını istedi. Ben kendisine açık kalplilik ile çatışmaların kesilerek Barış Konferansı' na oturulmasını ve durumun hiddet ile görüşüldüğü takdirde muhtemelen İngiltere ile Türkiye arasında yeni bir savaşın başlayabileceğini söyledim. Ben kendisine Paris muhtirasından beri Mustafa Kemal'in takip ettiği taktiği anlamakta güçlük çektiğimi söyledim. Üç büyük devlet aynı noktada mutlaka görüş birliğine varmışlardır. Fakat Mustafa Kemal bu görüş birliğinin dışında kalmıştır. Çünkü Mustafa Kemal'in görüşünde ayrılıklar oluşu ve şahsi menfaatleri barışın gelmesini geciktirmektedir. Paris notasının verilmesinden bir hafta sonra muhtıra sureti ona da gönderilmiş ve fakat o bu muhtıraya cevap vermemiştir.*

Mustafa Kemal çarşamba günü İzmir' e gelecek olan Franklin Bouillion' u beklemekte olduğundan ve bu noktaya cevap vermediği için özür dilemiştir. Bu cevabın gönderilmesi için Franklin Bouillion'u öne sürmek makul bir sebep değildir. Bunun aksine olarak Mustafa Kemal Çanakkale tarafsız bölgesine Türk kuvvetlerinin ileri harekâta geçmesi için emirler vererek Türk kuvvetlerinin direkt olarak İngiliz kuvvetleri ile bağlantılarını sağlamış ve İngiliz Başkumandanına sudan cevaplar vererek onunla alay etmiştir. Şimdi ben Mustafa Kemal Paşa'ya durumun çok vahim bir hal aldığını ifade edeceğim. Olayların bu şekilde gelişmesi Paris' i düşündürmüş olup müttefik

tekliflerinin Mustafa Kemal tarafından şartlı olarak kabul edilmesi dahi uygun görülmüştür. İkinci olarak Yunan kuvvetlerinin çekilmesi ile ilgili olarak bazı şartlara açık olarak Yunan kumandanları ve müttefik generalleri ile Mudanya'da bir konferans toplanmasına karar verilmiştir. Üçüncü olarak Mustafa Kemal bu Barış Konferansı'nın ertelenmesini istemiştir.

Belki de Mustafa Kemal'in elemanı olan Reşat Bey'e bu anda Mustafa Kemal nerededir diye sordum? Nihat Reşat Bey bana Mustafa Kemal'in Franklin Bouillion ile Ankara'ya gitmiş olduğunu açıkladı. Ben de Mustafa Kemal' in arzu ve isteklerine karşı söyleyecek hiçbir şeyim olmadığını söyledim. Mustafa Kemal' in fikrinde olduğumu kendisine izah ettim. Mustafa Kemal İzmir meselesini görüşmek üzere geleceği yerde, Mustafa Kemal Mudanya' ya gideceği yerde şimdi Ankara' ya gitmektedir, bu davranış bana göre O' nun tarafından yapılan taktik bir hata olarak gelmektedir. Fakat bu durumun da bu şekilde izahı çok güçtür. Ben Doktor Nihat Bey' e açıkça halen neler cereyan ettiğini ve bunun nereye varacağını söyledim. Mustafa Kemal Paris muhtırasını birçok defalar protesto ederek kuvvetlerinin Çanakkale bölgesinde tarafsız bölgenin işgali için ileri hareket emrini vermiş ve Türk kuvvetleri ile İngiliz kuvvetleri burun buruna gelmiştir. Bu durum yani Türk ordusunun kurduğu bu durum hiçbir ordu kuvveti tarafından müsamaha ile karşılanamazdı. Burada çok ciddi bir askeri tehdit vardır. Bu durum karşısında Türk kumandanlığına gerekli ikazlar yapılmış, fakat Türk kumandanlığı aldırmazlıktan gelmiştir. İngiliz Hükümeti bu sorumsuz duruma son vermek için bir karar vermek mecburiyetinde kalmıştır. Bugün İngiliz Kumandanlığı Kemalist kuvvetlerin geri çekilmesi için çağrıda bulunmuş ise de bu çağrı reddedilmiş ve İngiliz Kumandanlığı'nın işe karışmaması istenmiştir. Biz Türk kuvvetlerinin bu davranışından kendimizi sorumlu tutmalıyız. Doktor Nihat Reşat Bey bu olaydan dolayı üzüntüsünü belirterek bu durumu Mustafa Kemal' e telgraf ile bildireceğini beyan etti. Bu telgrafın yarın öğleden evvel kendisine ulaşacağına inandığını açıkladı ve sonra ben kendisine bu konudaki emrin müsait zamanda Kemalist süvarilere de verilmesi gerektiğini söyledim.

Şimdi çekilmesi gereken süvarilerin mevcudu 4.500 kişidir. Eğer bu emirler geç verildiği takdirde çok üzücü olaylar cereyan edecektir. Bu olayın bir hatadan ötürü

yapılmış olduğunun Mustafa Kemal' e izah edilmesi lazım geldiğini ve bu açıklamayı müteakip kuvvetlerin tarafsız bölgeden geri çekilmesi gerektiğini söyledim.

Çatışmaların durdurulması henüz imkân dışı değildir. Doktor Nihat Reşat Bey Kemalist kuvvetlerin durumu hakkında bana kendi fikirlerini söyledi. Nihat Bey Yunanistan' daki ihtilal dolayısıyla Mustafa Kemal'in kendi kuvvetlerini alarma geçirmiş olduğunu söyledi ve biz yeni Yunan Hükümeti'nin Trakya'yı elinde tuttuğu ve Marmara'nın işgalini kaldırmadığı takdirde onunla da harbe girileceğini söyledi. Yunan birlikleri Paris muhtırasında teklif edildiği gibi ya Meriç Hattına çekilecek veya Doğu Trakya' da diğer bir hatta çekilecekti. İşgal topraklarının tahliyesinde Türkler tahliye edilmiş yerlerde Türk idaresi kurulmasını teklif ediyorlar. Fakat Türkler Yunanlıların bu işgal bölgesinden çekilirken buraların talan ve yağma edilmesinden endişe duyuyorlardı.

Doktor Nihat Bey Paris'e bu hususta teklif yaptıklarını, tekliflerinin cevabının gecikmesinden dolayı çok üzüntü duyduklarını ve bana bu üzüntü ve eseflerini bildirdi. Onun açıklamış olduğu iki nokta konusunda kendisine cevap verdim. Ben kendisine Yunanlıların bu talan ve yağmaya cesaret edemeyeceklerini söyledim ve ayrıca Atina'daki yeni Yunan Hükümeti ile irtibat sağlayamadığını bildirdim. Hatta ben şimdi bunların nerede olduklarını dahi bilmiyorum. Yunan birliklerinin ve kumandanlarının halen nerede buldukları hakkında henüz hiçbir fikrim yoktur. Aksine olarak Doktor Reşat Bey Yunanlıların İstanbul'u terk edeceklerini çok iyi biliyordu. Ayrıca bizim Yunan ticaret ve harp gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçişini yasakladığımızı biliyordu. Bizim çok tarafsız bir şekilde hareket etmemize de imkân yoktur. Ben kendisine çok açık olarak fikirlerimi söyledim. Mustafa Kemal bizimle savaşa girmeyi arzu ederse o zaman Yunanistan'ın harp sahnesine girmesine hiç şaşmamak lazımdır. Mustafa Kemal'in şüphelerinin güçlük doğurduğunu söyledim. İngiltere Hükümeti Doğu Trakya'nın bu kısmında gerekli bir sivil idare kurulmasının lüzumunu hissediyor ve bir sivil idare kurulmasını arzu ediyordu. Trakya Yunan ordusu tarafından tahliye edilecek ve tahliye edilen bölgede müttelik subaylar tarafından bu bölgede sivil bir idare kurulmasına yardımcı olacaklardı. Ben daima bu sivil idarenin büyük bir kısmının Türklerden Kurulu olmasına taraftarım, fakat benim bu düşüncem Paris muhtırası hükümlerine aykırı düşmektedir.

Mustafa Kemal Mudanya'dan gelirken kendisini frenleseydi neler olabileceğini Doktor Reşat Bey' e sordum. Ben kendisine ilk basamağın Mudanya olduğunu tekrarladım. Tahliye hattının ikinci planda kaldığını söyledim ve sivil idare kurmanın üçüncü planı işgal ettiğini açıkladım. Bu esnada Mustafa Kemal bu müsait fırsatlardan faydalanacağı yerde şimdi trende ve Ankara' ya gitmekte olduğunu görmek beni şaşırtmıştır. Doktor Reşat benim kendisine fikirlerimi söyledikten sonra bunları Mustafa Kemal' e tel ile bildireceği için benden müsaade aldı. Ben de kendisine hemen izin verdim ve o da yeni bir harbin çıkması felaketini önlemek için son bir şansını kullanıyordu. Hiç kimse bir harbin Çıkmasını istemiyordu. Bilhassa İngiltere hiçbir zaman kamuoyu önünde sorumlu bir mevkie düşmeyecektir (BTDD,59:85).

Curzon of Kedleston

Dr. Reşat Nihat'la 29 Eylülde yaptığı bu konuşmayı Kabineye duyuran Lord Curzon, General Harington'a gönderilen talimatın 24 saat süre ile ertelenmesini istiyor, Lordlar Kamarası Başkanı Birkenhead, "Türklerin Küstahlığının" İngiliz askerlerine etki yapması olasılığından doğan kaygısını belirtiyor; Maliye Bakanı Robert Horne, Dr. Reşat Nihat'ın Londra'yı aldatmak için gönderilmiş olması olasılığına değinerek ona güvenmediğini; alınan tüm gizli haberlere göre Mustafa Kemal'in İngiliz uyarılarına kulak asmadığını; askerî harekâtın ertelenmesinden sonuçta üzüntü duyulacağını söylüyordu. Sonuçta Lord Curzon'un önerisi İngiliz Kabinesi tarafından kabul edilmiyor ve ultiatomun tehiri için herhangi bir önlem alınmıyordu (Walder,2004:375-376).

Mustafa kemal'in İzmir meselesini görüşmek üzere Mudanya'ya değil de Ankara'ya gitmesi Times Gazetesi'nde de ciddi bir hayalkırıklığı oluşturması itibarıyla yanlış bir hamle olarak değerlendiriliyordu. Haberde, "*Mustafa Kemal Sir Charles Harington ile erken bir buluşmaya çabalamak yerine artık Ankara'daki misafiri Fransız elçisi M. Franklin Bouillon ile birlikte. Eğer bu iddia gerçekse, onun Sir Charles Harington ile hemen buluşmaya hazır olduğu iddiası kıymetini kaybetmesine sebep olabilir. Görünen şu ki, Mustafa Kemal'in mizacında müttefik notasındaki uyarılara riayet etmek yok.*" Deniliyordu (The Times: 30 Eylül 1922).

2.7.1.2. Ankara Hükümeti'nin Notası

23 Eylül 1922 tarihli Müttefik notasına Ankara tarafından verilecek cevap, bu tarihten yaklaşık bir hafta sonra, 29 Eylülde, İngiliz Kabinesi'nin savaş kararı aldığı bir sırada, Mustafa Kemal tarafından hazırlanmıştı (Atatürk, 2007:460). Bu sırada Başvekil Rauf Bey, Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey ve Ali Fuat Paşa da İzmir'e gelmişlerdi. Müttefiklerin 23 Eylül notası mütareke ve sulh teklifini içermekte olduğundan Büyük Millet Meclisi Hükümeti, cevabı da iki aşamalı olarak hazırladı. İlk olarak mütareke teklifi cevaplandırıldı. Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in imzası ile gönderilecek nota, Batı Cephesi Kumandanı İsmet Paşa tarafından kaleme alınmıştı (İnönü, 1998:25).

İtilaf devletleri tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine verilmiş olan 23 Eylül 1922 tarihli notaya hükümetim tarafından cevap verileceği tabiidir. Türkiye orduları başkumandanlığı nezdinde, ahiren muvasalat etmiş olan Mösyö Franklin Bouillon'un İtilaf devletleri namına, verdiği teminata ve adilane bir sulhun serian teessüsü için derhal müzakerata başlanacağına itimat ederek, İstanbul ve Çanakkale üzerinden ve Yunan orduları arkasından fasilasız devam eden harekât-ı askeriyemizin derhal tevkifine emir verilmiştir. Mösyö Franklin Bouillon'un verdiği teminat, Türkiye haklarının temini için, İtilaf devletlerinin ve tahsisen Fransa'nın mütehassis olduğu hissiyat-ı adaletkâranesini tavzih ve telkin eylemiştir. Ancak, Trakya'nın, Yunan ordusunun ve hükümetinin idaresi altında, bir gün fazla devam eden hayatı, her gûna menafîini ve Türkiye ve Trakya halkınca gayrı kabili tasvir ıztırabı dai olduğundan, Edirne dahil olduğu halde, Meriç'in garbına kadar, Trakya'nın derhal tahliyesiyle Büyük Millet Meclisi hükümetine acilen teslim eylemek icap etmektedir. İşbu müstacel hususları kararlaştırmak üzere, Mudanya'da müttefik generalleriyle bir konferans akdi İtilaf devletlerinin arzu ve tekliflerine tevafuk ettiğinden konferansın 3 Teşrinievvel (Ekim) 1922'de Mudanya'da inikadı teklif olunur. Mudanya Konferansı'na tarafımızdan Garp Cephesi Orduları Kumandanı İsmet Paşa bizzat memur edilmiştir. Yevmi mezkûr münasip görüldüğü takdirde, konferansa memur olacak generallerin tayin ve iş'arını rica eder, ihtiramatı faikamızın kabulünü rica ederim (İnönü, 1998:26).

İsmet İnönü'nün hatıraları arasından alınan yukarıdaki metin ile Büyük Millet Meclisi Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal'in Paris Konferansı Başkanı Poincare'e sunduğu Fransızca metnin çevirisi arasında birtakım farklar olup objektif bir değerlendirme için

aynı zamanda Kont Saint-Aulaire tarafından Curzon'a iletilen metnin içeriğini de görmek gereklidir (BTTD,67:106).

Paris Konferansı Başkanı M. Poincare Hazretlerine

Bay Başkan, Ekselanslarınıza şunu bildirmek isterim ki, her üç müttefik devlet tarafından 23 Eylül 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi'ne gönderilmiş olan notaya cevap benim hükümetim tarafından birkaç gün içinde gönderilecektir. Adil bir barış tesis edilinceye kadar müzakerelerin sürdürüleceği kanaati tabiidir. Paris'te müttefik mümessilleri tarafından yürütülen müzakerelerin cereyanında bu kanaat hâsıl olmaktadır. Türk ordu kumandanları ile görüşen Franklin Bouillon bize bu hususta bazı teminatlar vermiştir. Bu teminat ve garanti karşısında İstanbul'a doğru yapılmakta olan ve ayrıca Yunan ordularını takip harekâtı başkumandan tarafından durdurulmuştur. Türkiye'nin haklarını korumak maksadıyla generaller ile yapılan görüşme Franklin Bouillon'un adilane düşüncelerini ortaya koymuştur. Yunan mezalimini çeken her Türk tehlikelere göğüs geren ızdırap içerisinde bulunan Trakya'daki Türk halkı bir gün dahi Yunan işgalini çekemez. Bu bakımdan Türk Hükümeti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Trakya'nın Yunan Ordusu, Edirne bizde kalacak şekilde derhal Meriç Nehri gerisine çekilmesini hayati bir mesele olarak mütalaa etmektedir. Bu meselenin Mudanya Konferansı'nda müttefik generaller ve Türk mümessilleri nezdinde acilen görüşülmesini ve konferans tarihinin 3 Ekim olarak tespitini Türkiye Hükümeti teklif etmektedir. Batı Cephesi Kumandanı İsmet Paşa Mudanya Konferansı görüşmelerinde murahhas olarak tayin edilmiştir. Verilen bu tarih münasip olduğu takdirde bu konferansa katılacak müttefik generallerin isimlerinin bildirilmesini rica ederim.”

Yusuf Kemal

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türkiye Hükümeti Hariciye Vekili

23 Eylül notasının cevabı olarak yazılan metnin devamında aşağıdaki hususlar da yazılmış, fakat sonradan bu noktaların önceden bildirilmesine gerek görülmemiş, Yalnız İsmet Paşa'nın bilmesi yeterli görülmüştü. Notadan çıkarılan ancak Mudanya Konferansı'nda gündeme getirilecek konular şunlardı:

1. Edirne ve Meriç dahil olmak üzere Yunan ordusu ve idaresinin Trakya'dan çıkarılması,

2. Trakya'nın 20 gün içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne tesliminin düzenlenmesi ve uygulanması,
3. Şimdilik Türk ordusunun Trakya'ya girmemesi kabul edildiğinden, Trakya'da Türk idaresinin Yunanlıların ve diğerlerinin saldırılarından korunması için önlemler alınması,
4. Türk ordularının ötesine geçmeyeceği hatların saptanması, hareketin durdurulduğu dönemde hiçbir tarafın bölgede tahkimat yapmaması, Türk ve Müslüman halk üzerinde savaş tedbirleri alınmaması ve baskı yapılmaması (T.İ.H.,1995/6-4:68).

29 Eylül tarihli Türk notası, Franklin Bouillon aracılığı ile Poincare'e ulaştırıldı. Aynı gün İzmir'den ayrılan Mustafa Kemal Paşa, 2 Ekim 1922'de halkın coşkulu gösterileri arasında Ankara'ya döndü (Hakimiyet-i Milliye,Vakit,İkdam:2-3 Teşrin-i Evvel 1922).

Mudanya Konferansı toplandıktan bir gün sonra, 4 Ekim tarihinde, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin 29 Eylül notasını tamamlayan ayrıntılı bir nota Ankara'dan Müttefik Dışişleri Bakanlarına gönderildi. Bu notada Trakya için "*Hükümetim, Trakya üzerindeki itiraz kabul etmeyen haklarımızın onaylanmasından memnun olmuştur. Bu münasebetle müttefik devletlere teşekkür eder*" deniliyordu(Bıyıklıoğlu-1,1992:442). Yine notada, konferans yeri olarak İzmir teklif edilmiş, Boğazlar meselesi dolayısıyla Rusya, Ukrayna ve Gürcistan Cumhuriyetlerinin de konferansa daveti istenmişti (Atatürk,2007:460),(Notanın metni için bkz.Ek-4).

4 Ekim tarihli Türk notası, Yüksek komiserler tarafından hükümetlerine iletildi. Ayrıca Mudanya'da bulunan generaller de durumdan haberdar edildi. İngiliz, Fransız ve İtalyan Kabineleri de toplanarak durum değerlendirmesi yaptılar. Lloyd George da artık barıştan başka çıkar yol olmadığını anlamıştı. Konferans yeri olarak teklif edilen İzmir'in Yunanlıları büsbütün rencide edeceği endişesiyle kabulü mümkün olmadı. Bununla birlikte konferans, herhangi bir Türk şehrinde yapılırsa Türklerin çok haklı olarak buna başkanlık etmek isteyeceklerini ve bunun saygınlıklarının daha fazla artmasına sebep olacağını da göz ardı etmediler. Müttefikler Sovyetleri konferansa çağırmakta gevşek davranıyorlardı. Türkiye ise üzerinde bulunduğu coğrafyanın hassasiyetinden dolayı bu ülkenin davet edilmesini istiyordu. İngiliz askerî makamları, bu görüşe karşı çıkmaktaydı. Onlara göre Türkler Rusları gerek konferans içinde

gerekse konferans dışında bir destek aracı olarak kullanabilirlerdi (Eyyuboğlu,2002:164).

2.8. 30 Eylül – 1 Ekim

2.8.1. Bunalımın Sona Ermesi

30 Eylül tarihinde İngiliz Kabinesi Çanakkale krizini görüşmek üzere tam üç toplantı yaptı. Bu toplantıların tek gündemi “Çanakkale Bunalımı” idi. Harington’dan henüz ulti matomla ilgili cevap alınamamıştı. İngiliz Başvekili Lloyd George, Harington’ın bu davranışını “general görevi olmadığı halde siyasal vaziyetle o kadar fazla ilgileniyor ki askeri vaziyete yeteri derecede dikkatini toplayamıyor” diyerek eleştirdi. Kabinenin iki önemli ismi Churchill ve Chamberlain de Harington’ın bu davranışını eleştirdi. Hatta kabinedeki gerginlik o kadar arttı ki bir ara yapılacak Mondros Konferansı’nın iptal edilmesi bile gündeme gelmişti. Curzon bunları ulti matom yanlıları, kavgacılar ve savaş kışkırtıcıları olarak suçlayarak kendisinin ise her ne pahasına olursa olsun savaştan özellikle Yunanistan’la aynı safta savaşmaktan kaçınmak için tüm gücüyle çalıştığını söylüyordu. Curzon’a göre tüm bu problemler Başbakan’ın Türklerden nefret etmesinden ve Yunanlılara delicesine sevgisinden kaynaklanıyordu (Çulfa lı,1999:801-820,Walder,2004:377-378). Lord Curzon’un son konuşmaları Türklerin lehindeymiş izlenimi verse de gerçekte o, Lloyd George’un tuttuğu yolun yanlışlığını gördüğü için bu tarz açıklamalarda bulunuyordu (Şahin,2008:485-502).

Bu arada Fransa Başbakanı M. Poincare de Harington tarafından Türkler’e verilecek ulti matomdan haberdar olmuş ve İngiltere’nin Paris Büyükelçisi’ne bundan çok kaygılı olduğunu söyleyerek ulti matomdan kaynaklanan herhangi bir gelişmeden Fransa’nın mesul olmayacağını bildirmişti. Poincare tarafından İzmir’e gönderilen Franklin Bouillon da Türk taleplerinin yerine getirileceğine söz vererek Mustafa Kemal’i Türk askerlerinin ilerleyişini durdurması konusunda ikna etmişti.

Ertesi gün saat 9’da kara, hava ve deniz kuvvetleri komutanlarının da katıldığı toplantıda Harington’dan gelen telgraf görüşüldü; Harington, emirlere uymadığını itiraf ettiği gibi ilerde bu tür emirler alırsa yine uymayacağını da söylüyordu (Walder,2004:379-380).

Kabinenin Mustafa Kemal'in nazlanmalarına bir son verme dileğini ben de paylaşıyorum. Ama durumun şimdilik benim yargıma bırakılması kanaatindeyim. Mustafa Kemalciler daha çok sayıda top ve asker yığmadıkça, İngiliz kuvvetleri için bir tehlike yoktur. Mustafa Kemal'in iki üç güne kadar müttefik generalleriyle görüşmeye razı olacağı ve Ankara Hükümeti'nin Müttefik notasına bir karşılık vermek için çabaladığı bir sırada barut fıçısına ateş atmam demek olan "ateş aç!" emrim, her şeyi altüst edeceği ve bu yoldan geriye bir daha dönüş olmayacağı için asla kabul edilemez. Ben aralıksız barış için çalıştım ve Majestelerinin Hükümeti'nin isteğinin de barış olduğundan kuşku yoktur. Benim Çanakkale'de ateş açtırmamamın zayıflık olarak yorumlanacağı düşüncesi de son derece yanlıştır. Çünkü ben Hamit Bey'e İngiltere'nin güçlerinin arkamda olduğunu dikkatle bildirdim ve gerekirse bunları kullanacağımı da söyledim. Mustafa Kemal'le savaş halinde olmadığımızı göre Türk süvarilerine karşı hedefimi saklamak için asgari bir güçle mi karşı çıkmayı, yoksa bir anda bütün kuvvetimi üzerlerine mi sürmem gerektiğini dikkatle inceledim. İngiltere'nin saldırgan diye suçlanmaması için ilk yolu seçtim. Çanakkale'de harekete geçince, İstanbul'da Hristiyan halka karşı davranışlar olabileceğini tahmin edersiniz. Şehri korkuya salarsak sonra çok üzücü olur. İzmir'den sonra halk da ayrıca büyük korku içinde. Tek yedek kuvvetim İstanbul'da bulunuyor. Bu kuvveti de buradan almam gerekebilir ki, bu durumda Hristiyanların durumu çok güçleşir. Son günlerde takviye kuvvetlerinin gelmesiyle burada güven iyice arttı. Her geçen gün tarafsız bölgeyi tek kurşun atmadan koruyabileceğimiz hakkındaki inancım daha da artıyor ve İngiliz bayrağının dalgalanmaya devam edeceğine inanıyorum. Bence her şey Trakya'da yapılacak olanlara bağlıdır. Durumun her gün biraz daha düzeldiğini izliyorum. Elbette Mustafa Kemalcilerin daha uzağa çekilmelerini ben de istiyorum. Çanakkale'deki Türk kumandanından Marden'le görüşüp geçici bir hat belirlemeleri konusunda yaptığım öneriye karşılık beklemekteyim. Marden, birkaç gün önce durumunun artık dayanılmaz hale gelmeye başladığından söz etmişti. O günden buyana daha çok sayıda asker ve silah aldık. Mustafa Kemalci birliklerin de saldırıya geçmemek için emir aldıkları açıkça belli. Hiçbir zaman tehlikeli durum olmadı. Bunu bana derhal onaylayın, yoksa yargımda yanıldığımı söyleyin. Son isteğime Mustafa Kemal'in karşılığı tatmin edici olmazsa, ben de bir sonuca varmaktan yanayım.

1 Ekim Pazar günü İngiliz Kabinesi Cenevre’de bulunan Balfour eksik olduğu halde diğer on altı üyesi ile birlikte bir kez daha toplandı. Kabinenin şimdiki meselesi yapılacak olan konferansta Harington’a verilecek talimat üzerinde çalışmaktı. Harington’a gönderilen telgraf uzun ve teferruatlı idi. Kabinenin Türklere bir ultiमतom gönderme niyetinin hala mahfuz tutulduğu, ancak şimdilik bunun askıya alındığı belirtiliyordu. Yalnız askerî konularda kendisinin söz sahibi olduğu, politik konularda ise Rumbold’un sözünden dışarı çıkmaması gerektiği de dikkatle bildirilmişti (Walder,2004:385).

General Harington ve Horace Rumbold, War Office ile yapmış oldukları yazışmalarda “Çanak Bunalımı” na ait tüm ayrıntıları Londra’ya ulaştırdılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 29 Eylülde vermiş olduğu nota ile Meriç Nehri’ne kadar Trakya’nın Türklere verilmesi karşılığında, tüm askerî hareketlerin durdurulacağına ilişkin nota metni İngiliz Kabinesi’ne ulaştığında General Harington’un “emre itaatsizlik edip mesleki kariyerini tehlikeye atarken ne denli önemli ve barış için gerekli bir sorumluluk aldığı anlaşılmıştır. Harington’un ultiमतomu Londra’ya danışmadan Türklere vermekten kaçınması gerçekten cesaret işiydi; fakat bu hareketi savaşa yol açabilecek bir krizin önüne geçmişti.

SONUÇ

9 Eylül 1922'de İzmir'in Türklerin eline geçmesi ile başlayan süreçte tüm uyarı ve tehditlere rağmen 23 Eylül'den itibaren Türk askerlerinin, Müttefiklerin daha evvel Sevr Anlaşmasında belirledikleri ve Osmanlı Hükümetine kabul ettirmeleri dolayısıyla Türk askerinden arınmış olması lüzumunu iddia ettikleri tarafsız bölgeye girmesi, İngilizlerin bölgede siper kazma, askeri yığınak yapma, bölgenin dikenli tellerle çevrilmesi hatta bütün sömürgelerden asker talep etmesi gibi tedbirleri sonucunda durum blöf olmaktan çıkmış ciddi bir savaşın eşiğine gelinmiştir. Buna mukabil Türkler de tüm tehditlere rağmen bölge sınırlarından ve hatta yavaş yavaş ele geçirmek suretiyle bölge dahilinden uzaklaşmamışlar ama bu arada da bir olay çıkmaması için azami gayret sarf etmişlerdir.

Sonuç itibarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ciddi bir askeri mücadeleye girmeden bunalımın üstesinden gelinmiştir. Müttefik Devletler kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını gözeterek bir dayanışma örneği gösteremezken Mustafa Kemal Paşa, Başkomutan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla tavizsiz duruşu, devletlerarası politikayı ve elindeki gücü doğru değerlendirebilmesiyle, son on yıldır kesintisiz savaşlarda gösterdiği askerlik hünerini devlet adamlığında, siyasette de göstermiştir.

İngiltere, I. Dünya Savaşından galip çıkan bir ülke olarak, savaşta mağlup olmuş olan Türklere Sevres Barış Antlaşmasını kabul ettirememiş ve son Çanakkale krizinde kendi müttefikleri ve sömürgeleri tarafından yalnız bırakılarak tüm dünyada önemli bir prestij kaybına uğramıştır. Bunun yanında Yakın Doğu'da kurulması planlanan İngiliz yanlısı büyük Helen Devleti politikası da iflas etmiştir. Ayrıca Türkiye'ye karşı düşmanca yaklaşımları sebebiyle İslam ülkelerinde, özellikle de İngiltere'nin sömürgesi durumunda olan Hindistan'da gittikçe azalan itibarı önemli bir darbe daha almıştır.

KAYNAKÇA

- AKŞİN, Sina (1998), *İstanbul Hükümetleri Ve Milli Mücadele*, Doğu Matbaacılık, Ankara
- AKYÜZ, Yahya (1988), *Türk Kurtuluş Savaşı Ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ARALOV, S.İ. (1985), *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, 2.Baskı, Birey Ve Toplum Yayınları, Ankara.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal (2007), *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara
- “Atatürk’ün Tamim Telgraf Ve Beyannameleri (1991), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara
- AYBARS, Ergün (1990), “Millî Mücadele’de İngiliz Basını II, 1920-1923 Sevr’den Lozan’a”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 19, Cilt: VII, s.45-73
- AYBARS, Ergün (1987), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir
- BAYKAL, Hülya (1988), “Milli Mücadele’de Basın”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 11, Cilt: IV
- BIYIKLIOĞLU, Tefik (1998), *Trakya’da Milli Mücadele-1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- BUDAK, Ömer (2008), “Milli Mücadele Dönemi Türk-Fransız İlişkileri”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, s.97-114
- www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id.25/05/2010
- ÇAYCI, Abdurrahman (1990), *Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasının Atatürk’ün Askerî Kariyerindeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 19, Cilt: VII
- ÇULFALI, Mustafa (1999), “Çanakkale Krizi ve Lloyd George’un İktidardan Düşmesi(Eylül-Ekim 1922)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 45, Cilt: XV

- DOĞANAY, Rahmi (2001), *Misak-ı Milli'ye Göre Lozan*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, s. 281-294
- ERSÖZ, Gaye Nimet (2003), *Lozan Antlaşması Ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi Bağlamında Boğazlar Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- EYYUBOĞLU, İsmail (2002), *Mudanya Mütarekesi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara
- FIRAT, Melek (2008), *Türk Dış Politikası-1*, Editör: Baskın Oran, *Yunanistan'la İlişkiler*, İletişim Yayınları, s.178-193
- GÖNLÜBOL Mehmet Ve Cem Sar (1997), *Atatürk Ve Türkiye'nin Dış Politikası(1919-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara
- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi (Eylül-Ekim 1922), Ankara
- İkdam Gazetesi (Eylül-Ekim 1922), İstanbul
- İNÖNÜ, İsmet (1998) *İsmet İnönü'nün Hatıraları*, *Lozan Anlaşması-1*, Yenigün Yayıncılık, İstanbul
- JAESCHKE, Gotthard (2001), *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çeviren: Cemal Köprülü, Yenigün Basın Ve Yayıncılık, Ankara
- KÜRKÇÜOĞLU, Ömer (1978), *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara
- ÖKTE, Ertuğral Zekai, "İngiliz Dış Politika Belgelerinde Doğu Sorunu Hakkında Yazışmalar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Yıl 2001-2002, Sayı 44-70
- ÖNDER, Mehmet, (1991), *Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 20, Cilt: VII
- ÖZKAYA, Yücel (1985), *Milli Mücadele'de "Anadolu Ajansı"nın Kuruluşu ve Faaliyetlerine Ait Bazı Belgeler* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 2, Cilt: I
- ÖZTOPRAK, İzzet (2006), *Kurtuluş Savaşı İle İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara

- SARIHAN, Zeki (1993), *Kurtuluş Savaşı Günlüğü-IV*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- SONYEL, Salahi R. (1995), *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- SONYEL, Salahi R. (2003), *Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ŞİMŞİR, Bilal (1972), *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- TANSEL, Selahattin (1991), *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- TAŞ, Fahri (2004), "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Trakya'yı İşgali", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 60, Cilt: XX,
- Times Gazetesi, (Eylül-Ekim 1922), Londra
- The Times, *Kemalist Victory Complete*, Sep 11, 1922; pg. 10
- The Times, *Fighting At Mudania*, Sep 15, 1922; pg. 10
- The Times, *Lord Curzon's Mission*, Sep 20, 1922, pg. 10
- The Times, *Guards for Chanak*, Sep 20, 1922, pg. 10
- The Times, *Lord Curzon In Paris*, Sep 20, 1922; pg. 11
- The Times, *Near East Crisis*, Sep 20, 1922, pg.12
- The Times, *A Successful Day*, Sep 21, 1922, pg. 10
- The Times, *Allied Tension Relieved*, Sep 21, 1922; pg. 10
- The Times, *Cooperation With French*, Sep 21, 1922; pg. 11
- The Times, *Lord Curzon's Progress*, Sep 22, 1922, pg. 10
- The Times, *The Neutral Zones*, Sep 22, 1922; pg. 10

The Times, *At Chanak – British Troops’ Position*, Sep 23, 1922; pg. 8

The Times, *A Waiting Kemal’s Decision*, Sep 23, 1922; pg. 8

The Times, *Turks Invade Zone*, Sep 25, 1922; pg. 10

The Times, *Lord Curzon Hopeful*, Sep 25, 1922; pg. 10

The Times, *Near East Brighter*, Sep 25, 1922; pg. 10

The Times, *Freedom Of The Straits*, Sep 25, 1922; pg. 15

The Times, *An Agreement*, September 25, 1922; pg. 10

The Times, *Turks In Chanak Zone*, September 27, 1922, pg. 10

The Times, *Chanak Again Threatened*, Sep 27, 1922; pg. 10

The Times, *A Grave Situation*, Sep 29, 1922; pg. 11

The Times, *The National Interest*, Sep 30, 1922, pg. 9

The Times, *Stop Military Movements*, Sep 30, 1922, pg. 10

The Times, *Kemal’s “Wild Man”*, October 2, 1922

The Times, *Sir C. Harington and Kemal Pasha*, Oct 02, 1922; pg. 11

The Times, *Hemming In Chanak*, Oct 02, 1922; pg. 12

The Times, *Chanak Neutral Zone*, October 02, 1922, pg. 12

The Times, *Better Outlook*, Oct 02, 1922; pg. 12

The Times, *A Disservice*, Oct 02, 1922; pg. 13

The Times, *Some Improvement*, October 02, 1922, pg. 13

The Times, *The “Chetteh” Leader At Erenkeui* Oct 03, 1922; pg. 9

The Times, *The Problem Of Thrace*, Oct 03, 1922; pg. 10

The Times, *The Mudania Meeting*, Oct 03, 1922; pg. 11

The Times, *A Waiting Angora’s Reply*, Oct 04, 1922; pg. 12

- The Times, *Turks In Chanak Zone*, Oct 05, 1922; pg. 12
- The Times, *No Excuse For War*, Oct 05, 1922; pg. 14
- The Times, *Cabinet's "Vital Mistake"*, Oct 04, 1922; pg. 14
- The Times, *French Optimism*, Oct 05, 1922; pg. 12
- The Times, *Conference Reports*, Oct 06, 1922; pg. 10
- The Times, *Mr. Asquith On The Crisis*, Oct 07, 1922; pg. 12
- The Times, *Lord Curzon's Success*, Oct 09, 1922; pg. 12
- The Times, *Close Contact At Chanak*, Oct 09, 1922; pg. 12
- The Times, *The Premier's Defence*, October 16, 1922, pg. 17
- Türk İstiklal Harbi*, II.Cilt, Batı Cephesi, 6.Kısım, III. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Türk İstiklal Harbi*, II.Cilt, Batı Cephesi, 6.Kısım, 4. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- WALDER, David (2004), *Savaşın Sonra Çanakkale Olayı(1922)*, Çev. M.Ali Kayabal, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Vakit Gazetesi (Eylül-Ekim 1922), İstanbul
- YAMAN, Ahmet Emin, "Kurtuluş Savaşı Basınında Büyük Zafer",
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/27/169.pdf.25/05/2010>
- YAMAN, Ahmet Emin, "Mudanya Bırakışması Ve Yankıları",
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/809/10295.pdf.25/10/2010>
- YAVUZ, Bige (1994), *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- YILMAZ, Mustafa (2002), *İngiliz Basını Ve Atatürk'ün Türkiye'si*, Phoenix Yayınevi, Ankara

EKLER

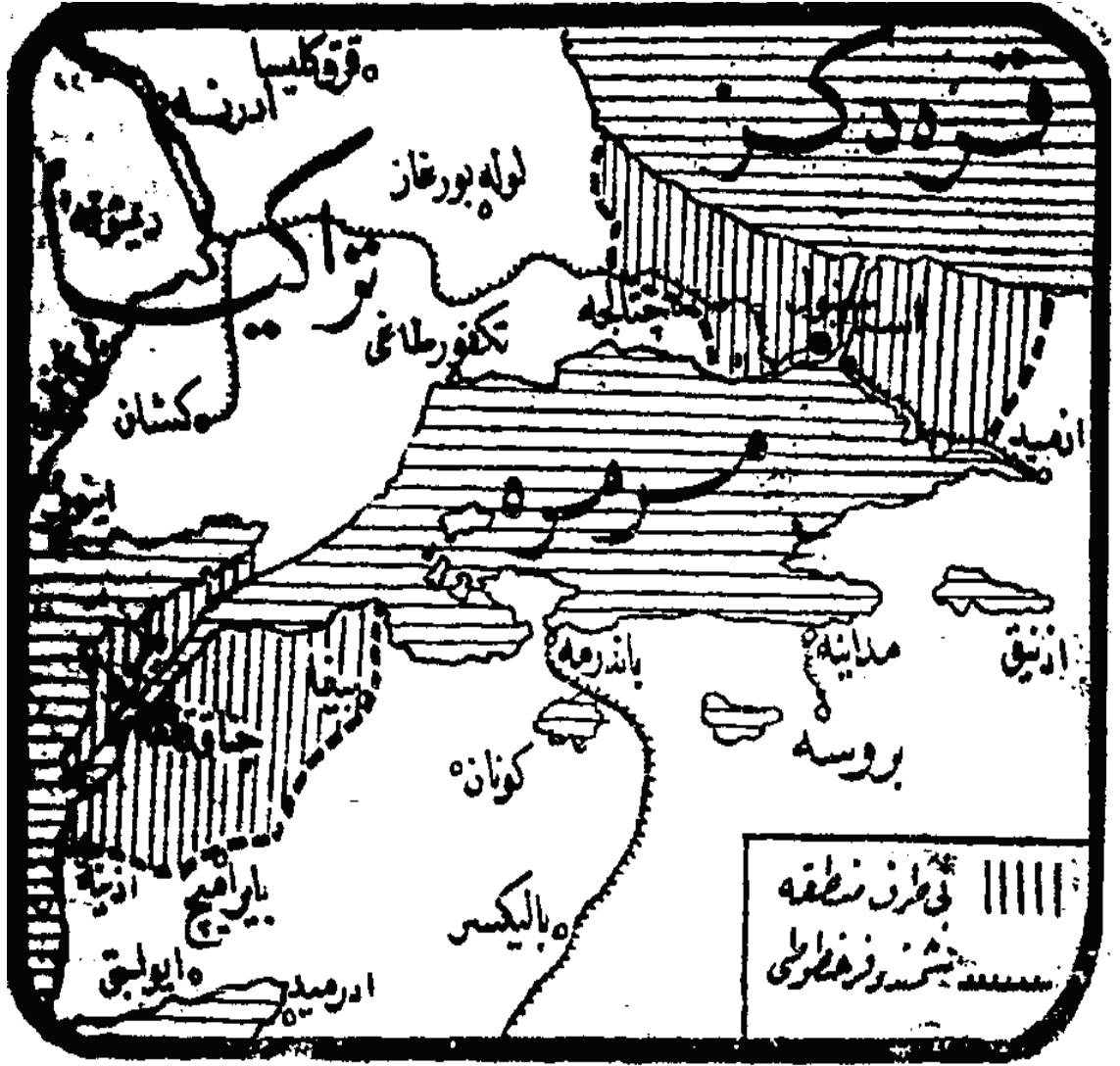
Ek 1: Tarafsız Bölge –Türk İşgalinden Önce- : The Times , 25 Eylül 1922

Ek 2: Türk İşgalinden Sonra İngilizlerce Savunulmaya Çalışılan Çanak Bölgesi :
The Times, 2 Ekim 1922

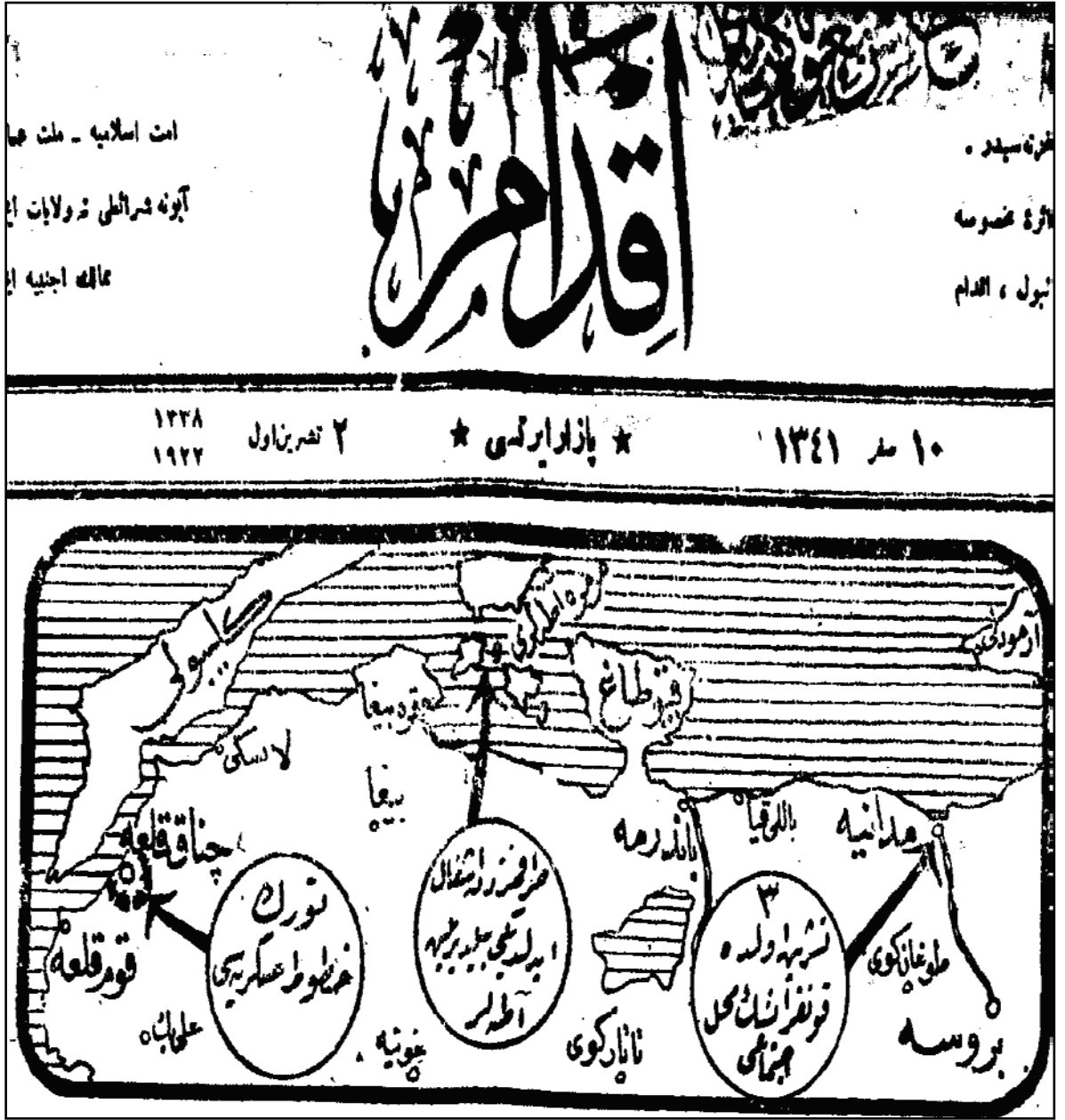

Ek 3: Boğazlar Mıntıkasında Tarafsız Bölgeyi Gösterir Harita: İkdam Gazetesi, 5 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1922

تراکیا هروردی، بی طرف منطقه‌اری کورنتره خریطه

Ek 4: Güney Marmara Ve Tarafsız Çanakkale Bölgesinin Türklerce Ele Geçirilmesi: İkdam Gazetesi, 2 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1922

Ek 5: Mustafa Kemal ve General Harigton Arasında 26 Eylül'de Her İki Tarafın da Gönderdiği Mektuplar. (Hakimiyet-i Milliye:28 Eylül 1922)

اداره خانہ سی : آقرمده حاکمہ

صاحب امتیاز و مدیر
تلفراف و تلفون آدرہ

آبوشہ انطلی

اعلانات اجرتی ادارہ

حاکمیت ملیہ

ملکی : ملک ارادہ سی حاکم قیامتدر

ہر روزہ ۵ غروشدر

غروشہ

ادارہ مدیرتلفراف مراجعت اولتور

۱۳۴۱
۱۳۳۸
۱۹۲۲

بر توشہ غرتہ سیدر

باش قوماندانم جنرال ہارینگٹونک مراجعتہ پک مدلل بر جواب ویر مشلدر

انگلینڈ جنرالی قوتلر منک یطرف منطقہ دہہ حکمتی رجا ایتمسہ، پاسہ قوماندانم بویلد بر منطقہ اولمادیغنی

و صرطامنک ترا کبادہ مظالم بیابانہ و قوت طوبیہ بیابانہ دشمنک تصدیقہ معطوف بولندر یعنی ییلدر بر مشلدر

باش قوماندانم، چناق قلعه دہہ انکیزلر طرفدن تخریبات یا سیاسی، بڑہ عابدالاحہ و مہمانک اجمالی بدلسی و بڑی یونان اردو سنہ ایصال ایڈن بول اوزر دہہ تحکیمات اجرائی اسبابک آکلا شیلہ اذینتی یانایا لیمہ لیک وسوء تقہ، انہ اولاجق تدابیرک طرفدن دکل، انکیز جنرالی طرفدن آغاز ایدلسی لڑومتی تبلیغ الہمشدر

دہہ ماددہ جنرال ہارینگٹون طرفدن طوغریدن طوغری بے ازمیردہ باش قوماندان مصطفی کمال پاشا حضرت تفریحہ ارسال اولونان ۲۶ - ۹ - ۳۸ تاریخلی نوبہ ایہ باش قوماندان پاشا حضرت تفریحہ طرفدن عینی تاریخدہ مذکور نوبہ بے اعظا ایڈیلن جویانامہ صوتی بروجہ آئیلدر :

ازمیردہ مصطفی کمال پاشا حضرت تفریحہ

۳۸۹۲۶ اولونکی دہہ منک غرضہ سواریکزی کری بے جب ایچرہ سیکلدر دہہ مال غنایہ ایشی حاسر بکدرہ رجا ایشرم . ہرقاشکی ماددہ دہہ اعتبار ایچرہ پک زیادہ اندر تال ایچم . مذاکرہ تعلقاً قطعانکزی یطرف منطقہ ماددہ حکمرانی رجا ایچرہ م .

۳۳۸ - ۹ - ۲۶
جنرال ہارینگٹون

استانبولدہ یونان جنرال ہارینگٹونہ

یطرف بر منطقہ شہری بقدر بولورک ملت مجلسی حکومتی ایدر عہدقوار حکومت آردہ سنہ تقریر ایشیرلسہ اولر یقیندہ خبردار و کلیم . سواریکز منک و قطعانک حرکات مغایرہ یونانہ اردو منک حرکات تصدیقہ سنہہ عبارتہ . معلوم دولتدہ برکد آنالوقی باشہ بلت تقرب و احرارہ ایشمہ بوز یکلرہ نفوسی ملوئسز و غدراسز

استانبولدہ و چناق قلعه دہہ کی انگلیز خیمہ اتی صلحی اشغال ماہیتندہ اولدر یعنی ییلدر برودی

خوجہ و کئی و کئی رضا نور پک اقتدی بویوک برنایا حکومتی طرفدن چناق قلعه و استانبولدہ بایستدہ اولان تختہ داتک آرزو کش اولدینیز صلحی اشغال ماہیتندہ اولدینیز استانبولدہ کی انگلیز فوق العادہ قومیسریہ بیان ایلکہ حلد بکی مأمور ایشدر .

(آ.آ)

Ek 6: Rusya'nın İngiltere'ye Notası

Rus Sosyalist Federatif Hükümet-i Cumhuriyye'si Hariciyye Komiserliği tarafından İngiltere Hükümeti Hariciyye Nezâretine 12 Eylül 1922 tarihiyle gönderilen notanın suret-i mütercimesidir:

Londra'da Büyük Britanya Hariciyye Nâzırı Lord Curzon'a

12 Eylül 1922

Rus Hükümeti İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinde hükmeden devletlere 19 Temmuz tarihli protestosunu hitap ederken Yunanistan'ın gayrı muntazam tahrikâtından başka bir şeyi nazar-ı i'tibara almamıştır. Ancak hal-i sulhde ayrıca tatbik olunup 1914 harbi esnasında bi'l-cümle devletler tarafından ihlal edilmiş olan hukuk-ı harb kavaîdi ciddiyetle telakki edilecek olur ise işbu kavâid-i hukukiye nokta-i nazarından yalnız Yunanistan değil, onu sıyanet edenlerin kâffesi en şedid bir mahkûmiyete dâçâr olabilirler. Son günler vakayinin Yunanistan'ın şark-ı garibdeki mevkisini ne dereceye kadar zayıflattığını ve onun tarafından Karadeniz'de hal-i sulhün ihlalden mütevellit her türlü tehlikeleri ne dereceye kadar Te'sis ettiğini Britanya Hükümeti kabul ve teslim edeceğinden Yunanistan tarafından kavânin-i harbiyyenin ihlali yolunda vuku' bulan tecavüzâtın suret-i mufassılada tetkiki pek o kadar mucceb-i istifade olamaz. Avrupa tarafından zayıf omuzlarına tahmil edilmiş ve kendisini ümitsizliğe dâçâr eylemiş olan ağır harb hamulesini yüklenmeye Yunanistan'ı ve Yunan Milleti'ni mahkum etmeğe Rus Hükümeti mütemâyil değildir. Zira Yunanlılar zaten evvelce Avrupa tarafından bi-lâ merhamet ihlal edilmiş olan kavâid-i düveliyyeyi ihlal etmektedirler. Rus Hükümeti 19 Temmuz tarihli notasında Yunanistan'ı değil belki muzafferiyet neticesi olarak İstanbul'da mütefevvik bir mevki ihraz eylemiş olan ve boğazlarda bu veya şu ahvalin te'sisi fiilen kendilerine ait bulunan garb devletlerinin harekâtını nazar-ı itibara almıştır.

Rus Hükümeti Yunan donanmasına boğazları açmak suretiyle Bahr-i Siyah'ta hal-i sulhün ihlaline müsaade etmemiş ve işbu denize müsahil devletlerin hayat-ı iktisadiyyesine ve münasebat-ı ticariyyesine bir zarar azm ihraz etmiş olmalarından dolayı İ'tilaf Devletlerinin fiilen haml-i mesuliyet eyledikleri fikrindedir. Rus Hükümeti boğazların tarz-ı idaresi usulü hakkında Britanya nokta-i nazarını tedkik

mecburiyetindedir. Rusya boğazların bi'l-cümle memleketler sefain-i harbiyyesini küşade edilmesine ve bi'l-hassa İngilizlerin müttefikleriyle Bahr-i Siyah'ta menâfi'-i hayatiyyeye malik olan boğazların mukadderatına re'yleri kat'i olması iktiza eden devletlerle anlaşmaksızın arzusu hilafına olarak işbu boğazlardaki tarz-ı idareyi tanzim etmesine muvafakat edemez. Harpten evvel boğazlara mütedair olan bi'l-cümle mukavelenamelerin kıymetlerini zail fakat bu mukavelenamelerin cümlesi Rusya'nın iştirakiyle te'sis edilmiştir. Binaenaleyh boğazlarda hatta Rusya dâhil olmaksızın fiilen ihdas edilen herhangi yeni bir tarz-ı idare Rus Hükümeti tarafından kabul olunamaz. 1914 Harbinden sonra boğazlar meselesi hakkında mer'iyü'l-icra yegâne beyne'l-milel vesika 1921 senesinde Moskova'da imza edilen Rus-Türk muahedesidir. Bu muahede yalnız bi'l-cümle milletlere ait sefain-i ticariyyenin boğazlardan serîhan mürrurunu ihtiva ve temin etmektedir. Boğazların beyne'l-milel vaz'iyet-i kat'îsini tanzim ve temin etmek hakkı bu muahede ile münhasıran Bahr-i Siyah'a sahildar devletlere bahşolunmuştur. Bu esas hal-i hazırda Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere bi'l-cümle Bahr-i Siyah devletleri tarafından kabul olunmuştur.

Bulgaristan ve Romanya'nın ise resmî nokta-i nazarları gayrı malum olmamakla beraber bu meselenin esna-yı hallinde mezkûr devletlerin hariçte bırakılışına kolaylıkla muvafakat etmeyecekleri şüphesizdir. Bahr-i Siyah'ın hemen bütün sahillerine sahip bulunan Rusya, Türkiye, Ukrayna, Gürcistan boğazlar meselesinin hallinde müdafaa hakkını hiç kimse için tanyamazlar. Muhalif fikir bir tefrik-i askerî veya bahrî ile takviye edildiği takdirde bile mezkûr devletler bâlâda zikrolunan nokta-i nazarı muhafaza edeceklerdir. Muharebe ve onun netayiciyle bitap ve mütefessih bir hale gelmiş olan Avrupa devletleri hakiki bir sulh arzu ederlerse beyne'l-milel mesâili kuvvetle değil, fakat işbu mesâilde menâfi'-i hayatiyyeleri mevzu'bahis milletlerle beraber bir i'tilaf-ı muslihâne tarikiyle halletmek mecburiyetinde olduklarını Büyük Britanya teslim etmelidir. Diğer herhangi bir vasıta ancak harpten sonra akdedilen bazı muâhedat gibi kıymet-i hakîkiyyeden bârî tarz-ı haller ve hükümsüz vesikalar meydana getirecek ve devletler beynindeki münâsebâtta ihtilâfât ve müşkülât-ı cedîde menâbi'i teşkil edecektir. Rus Hükümeti venedik'te şark-ı garîb meselesinin hall ve tesviyesini ve boğazlar meselesinin de tetkiki için bir konferans ictima'a davet edilmekte olduğu esnada bi'l-hassa şu son mülâhaza üzerine nazar-ı dikkati celb ederek işbu noktada arz olunan nokta-i nazara muhalif hiçbir kararı kabul etmeyeceğini ve bu konferansa

Rusya'nın iştirak etmemesi halinde konferans mukarreratını hiçbir suretle kabul etmeyeceğini şimdiden ilan eder. Mösyö Balkor'un 19 Temmuz tarihli nutkunun muhâsamâta devamdan Ankara Hükümeti'ni men etmeyip Rusya tarafından bir teşebbüste bulunulduğuna dair hiçbir işareti havî olmadığı hakkındaki ihtarına gelince bu ihtar şark-ı garîb ihtilalinde ve Türk halkı tarafından sevk ve idare edilmiş kahramânâne mücadele karşısındaki tavr ve hareketimizin külliyen anlaşılmamış olduğundan maada bir şey ifade etmez. Bu mesele hakkında izhar ettiği alakadan dolayı Mösyö Balkor'a çok minnettaram. Çünkü Rusya'nın Türkiye'yi ve şark-ı garîbdeki vaziyeti tarz-ı telakkisi hakkında Avrupa devletlerinin pek müsevveş bir fikirde bulduklarına beni bir kere daha ikna etti. Rusya Hükümeti Türkiye'nin sevk ve idare ettiği muharebede Türkiye'yi ahalisinin haris-i siyasiye ve iktisadiyesiyle müstakil bir devlet gibi Avrupa Devletlerinin nüfuz ve tahakkümüne terk ve teslim eden Sevr Muahedesi aleyhine Türk halkının mevcudât ve istiklali uğrunda mücadelesini görmektedir. Bu mücadelede, Rus halkının hissiyat-ı muhabbetkerânesi Türkiye'ye müteveccihdir. Rusya mevcudiyetinin muhafazasında Türk halkına izah-ı mevâni' etmek hakkını haiz olmadığı gibi öyle bir arzuda dahi değildir. Bilakis Rusya bu mücadelenin inkişafı ve Asya-yı Suğra'da Türkiye tarafından ihraz edilen muvaffakiyetleri pek büyük bir alaka ile takip etmektedir. Muharebenin devamı için Yunanistan'a bilcümle levazımını tedarik eden ve onu siyasi ve askeri vesayetle himaye den İngiltere'nin Türkiye'yi müdafaasından men etmediğinden dolayı Rusya'ya ta'riz ettiğini gördüğü için Rusya hayret ve taaccübünü ketm ve ihka edemez. Rusya iki millet için lüzumsuz yere mucceb-i Olan bir muharebeye nihayet vermek için bir şey yapmaya mütemayildir. Fakat Rus Hükümeti'nin bu babdaki mesaisi suret-i katiyyede reddedilmiştir. Rus Hükümeti Türkiye'nin Cenova konferansına davet edilmesini teklif etmiş idi. Fakat Büyük Britanya ve müttefikleri bu teklifi reddettiler. Maa-hâzâ adem-i tecavüz muahedesi için malum olan kararını ittihaz eden Cenova Konferansı, şark-ı garîb meselesini tetkik ve mümkün olursa onları tanzim için muktezi şeraiti haiz bir mahal idi. Rusya'nın mesai-i ma'lumânesi semeresiz bırakıldı ve Türk-Yunan muharebesi kendi haline terk edildi. Sulhun Türkiye ve Yunanistan halkının her ikisine de seyyanen lazım olduğunu ve Türkiye'nin muvaffakiyyât-ı askeriyesiyle daha suhuletle kabil-i istihsal bir hale geldiğini son haber ispat etmektedir. Rusya bunun Sevr nüshasını terk etmek şartıyla Ankara Hükümetiyle doğrudan doğruya müzakeratı

istilzam eylediğine evvelce olduğu gibi bugün dahi şüphe etmemektedir. Türk halkı ve istiklaline layık şerait daima müebbet bir netice verecektir. Rusya Türk halkıyla münasebât-ı ihvetkarânesi itibarıyla Türkiye murahhasları beyinde bir itilafa saik olabilecekleri her türlü mesai ibrazına mütemayildir. Son günlerde Türk halkı bir mağluba değil fakat bir müsaviye layık olan sulh şeraitini istihsal hakkını haiz olduğunu bundan şüphe edenlere kafi delâil ile ispat etti. Maa't- teessüf İtilaf devletlerinin siyaseti düvel-i mezkurenin şark-ı garîb ihtilafını suret-i ma'lumânede halletmek için ciddi niyetleri olduğunu farz ve tahmin etmeğe imkân verdirmiyor. Harb-i Umumi seyyanen Türkiye ve Yunanistan halklarını yormuştur.

*Hariciyye Halk Komiser Muavini
Karahan*

Ek 7: Ankara Hükümeti'nin 4 Ekim Tarihli Notası

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, üç Müttefik Hükümete tebliğ ettikleri 23 Eylül 1922 tarihli notadan dolayı beyan-ı teşekkür ve bu notaya menşe' olan fikri, yani TBMM Hükümeti'nin istiklal mücadelesine başladığı andan beri izhar ve ilandan hali kalmadığı azim ve iradeta o kadar tam bir surette tekabül eden adilane ve müstemer bir sulh arzusunu kemaliyle takdir eder.

Nota iki nev'i mevadda matuf bulunmaktadır: Vaziyet-i hazır-ı askeriye; bir sulh muahedesi akdi için müzakerat icrası.

Vaziyet- i askeriye hakkındaki nokta-i nazarımız, 29 Eylül 1922 tarihli nota ile tebliğ edilmişti. Bu notanın neticesi olan Mudanya Konferansı 3 Teşrin-i Evvel'de in'ikad etmiştir. Bu konferansın ittihaz eyleyeceği mukarreratın, anı imza eden hükümetler tarafından tamamı ile icra edileceği tabiidir.

İkinci noktaya gelince; TBMM Hükümeti, Türkiye ile Düvel-i Müttefika ve Yunanistan arasında sulh-ı kat'i muahedesini müzakere ve akdetmek gayesi ile vuku bulacak olan içtimaa, murahhaslarını göndermeyi müsaareten kabul eder.

Hükümetim, üç Müttefik Hükümet'in notalarında içtimanın Venedik'ten gayr-ı bir şehirde de vuku bulabileceğini kabul etmiş olmalarından bilistifade ve müzakeratı sulhiyenin daha ziyade teshil ve tesriini temin edeceği mülahazası ile konferansın İzmir şehrinde in'ikadını pek faydalı telakki ettiğinden bu şehrin mahal-i içtima olmasını ve tarih-i akit olarak Teşrin-i Evvel'in yirmisini teklif eder.

Üç Müttefik Hükümet tarafından konferansa davet olunan devletlere gelince; memleketim mülahazatı atıyeyi dermeyan etmek mecburiyetini hisseylemektedir.

Düvel-i erbaa-i muazzama ile Yunanistan'dan maada devletlerden yalnız ikisi içtima-i müstakbelde hazır bulunmaya davet edilmiştir. Bundan istidlal edilir ki, mezkûr iki devlet muharib olduklarından değil, belki yalnız Türkiye sulhuyla hallolunacak bazı mesele suret-i mahsusada alakadar addedildiklerinden dolayı iştirak ettirilmek isteniliyor. Bu mahiyette bulunan yegane mesele ise, boğazların atıyen tabi olacağı usulden ibaret olmakla bu iki devlet, müstakbel konferansa davet edildikleri halde sahillerinin imtidadı itibarıyla maru'z-zikr usulün tespitinde büyük bir alakası bulunan

Rusya'nın ve keza Ukrayna ve Gürcistan'ın unutulmuş olmasını Hükümet'im hayretle müşahede etmekten men-i nefis edemez.

Maru'l-beyan usulün tanzimine bu cumhuriyetlerin iştiraki usul-i mezkureyi daha ziyade müstemir kılmağa ve her güne ihtilafat-ı müstakbele esbabını izale etmeğe hadim olacağı şüphesizdir.

Binaenaleyh Düvel-i müttefikanın fi'l-hal davete karar vermiş olduğu iki hükümet gibi mezkûr cumhuriyetler murahhaslarının da, mütesavver olan konferansa davetini TBMM Hükümeti suret-i mahsusada teklif ve konferansın garib olan içtimainına kadar bu davetin vuku bulacağını ümit eder.

Hükümetim; Trakya üzerindeki na kabil-i münakaşa edilen hukukunun teslim edilmiş olmasını memnuniyetle kayd ve bu münasebetle hükümet-i müttefikaya beyan-ı teşekkür eyler. İstanbul'un ve Marmara Denizi'nin temini masuniye'ti şartı ile Boğazların serbestisi ve ekalliyetlerin hukukunun Türkiye'nin hakimiyet ve istiklali ve şarkta sükun ve müsalemet-i hakikiyenin tesisi ile kabil-i telif olacak bir surette temini bizce de mültezem olduğundan bu hususta esas itibari ile itilaf görülmemektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Cemiyet-i Akvam'a kabulü hususunda vaad buyrulan müzaheretten dolayı Hükümet-i Müttefika-i Selase'ye teşekkür ve bu hususa ait nokta- i nazarını vakt-i münasibinde bildireceğini ilave eder.

Hükümet'im, Hilafet-i İslamiye'nin makarrı olan İstanbul'un, asakir-i müttefika'dan tahliyesine müteallik teminatın tecdidini memnuniyet-i azime ile sened ittihaz eder. Maahaza bu vaadin, bir an evvel taahhukuna ne derece sabırsızlıkla intizar olunduğunu Düvel-i müttefikanın takdir etmekte olduğuna Hükümetim kanidir.

Hükümet-i Müttefika'nın notası nihayetindeki hitap, TBMM Hükümetini şiddetle mütehassis eylemiştir. Metalib-i meşruası tatmin edilecek olan Türkiye'nin bütün beşeriyeti mütemettince matlub bir sulhun tesis ve idamesi hususunda her vecihle muavenet edeceğine ve muharebenin açtığı yaraları tedavi etmek için herkesin deruhte etmek mecburiyetinde bulunduğu faaliyet-i müsalemetkaraneye anında kemal-i sıdk ve ihlas ile iştirak eyleyeceğine devletler itimat ve kanaat edebilirler.”

اداره خانیسی : آتیه دوه حاکیت ملیه مطبعیس و اداره خانیسی

صاحب امتیاز: مصعب رشید مشرف : دبیر زهدی

طرف وهران آدرسی : آتیه حاکیت ملیه

آینه نشرات : ۳ آلفی ۳۸۰ - پرتابل ۶۸۰ - ۱۰۰۰۰

سایه : ۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

الانات اجبرای اداره مطبعیه لوانه لوانه

سایه : ملک اودوسن ساه لیلانور

ادوبن سنه بیوسرو - ۱۹۲۴ - سئلمانی : هرروده ۵ غرودشدر

برهانه اولی سئوزول یگی فرودش

دو کرره ایون شیت خبریه ولسود اولوه ایون اداره مطبعیلت مرابیت اولوه

آتیه ۱۱ ستر ۱۳۴۱

سال ۳ ستریزاول ۱۳۳۸

۱۹۲۲

جه ایرتسین مامله هرگون لئیر اولوه لوزول فرانسولوه

حاکمیت ملیه

یاشای اولوغازی، بیک یاشا، بیک یاشا که دهاک بویوک ملتکه دهاسمسعود یولالر آچسون ا

قارشی به کیدرک و کلیرک

دون آتیرهده قهرمان باش قومانداتی دویه دویه باغیرینه باصدی

ملکده سلطانیه...

آتیه دوه حاکیت ملیه مطبعیس و اداره خانیسی

صاحب امتیاز: مصعب رشید مشرف : دبیر زهدی

طرف وهران آدرسی : آتیه حاکیت ملیه

آینه نشرات : ۳ آلفی ۳۸۰ - پرتابل ۶۸۰ - ۱۰۰۰۰

سایه : ۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

الانات اجبرای اداره مطبعیه لوانه لوانه

سایه : ملک اودوسن ساه لیلانور

ادوبن سنه بیوسرو - ۱۹۲۴ - سئلمانی : هرروده ۵ غرودشدر

برهانه اولی سئوزول یگی فرودش

دو کرره ایون شیت خبریه ولسود اولوه ایون اداره مطبعیلت مرابیت اولوه

آتیه ۱۱ ستر ۱۳۴۱

سال ۳ ستریزاول ۱۳۳۸

۱۹۲۲

جه ایرتسین مامله هرگون لئیر اولوه لوزول فرانسولوه

ایته آتیرهده ملت اولون یاشایا ملتکده بویوک
ایک کونده کدهس ایون چوشدن وادندن
کینک یوق سلاسلاری اولوغازی باغیرینه
حاکمیت ملیه مطبعیس و اداره خانیسی
صاحب امتیاز: مصعب رشید مشرف : دبیر زهدی

طرف وهران آدرسی : آتیه حاکیت ملیه

آینه نشرات : ۳ آلفی ۳۸۰ - پرتابل ۶۸۰ - ۱۰۰۰۰

سایه : ۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

الانات اجبرای اداره مطبعیه لوانه لوانه

سایه : ملک اودوسن ساه لیلانور

ادوبن سنه بیوسرو - ۱۹۲۴ - سئلمانی : هرروده ۵ غرودشدر

برهانه اولی سئوزول یگی فرودش

دو کرره ایون شیت خبریه ولسود اولوه ایون اداره مطبعیلت مرابیت اولوه

آتیه ۱۱ ستر ۱۳۴۱

سال ۳ ستریزاول ۱۳۳۸

۱۹۲۲

جه ایرتسین مامله هرگون لئیر اولوه لوزول فرانسولوه

ایته آتیرهده ملت اولون یاشایا ملتکده بویوک
ایک کونده کدهس ایون چوشدن وادندن
کینک یوق سلاسلاری اولوغازی باغیرینه
حاکمیت ملیه مطبعیس و اداره خانیسی
صاحب امتیاز: مصعب رشید مشرف : دبیر زهدی

طرف وهران آدرسی : آتیه حاکیت ملیه

آینه نشرات : ۳ آلفی ۳۸۰ - پرتابل ۶۸۰ - ۱۰۰۰۰

سایه : ۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

الانات اجبرای اداره مطبعیه لوانه لوانه

سایه : ملک اودوسن ساه لیلانور

ادوبن سنه بیوسرو - ۱۹۲۴ - سئلمانی : هرروده ۵ غرودشدر

برهانه اولی سئوزول یگی فرودش

دو کرره ایون شیت خبریه ولسود اولوه ایون اداره مطبعیلت مرابیت اولوه

آتیه ۱۱ ستر ۱۳۴۱

سال ۳ ستریزاول ۱۳۳۸

۱۹۲۲

جه ایرتسین مامله هرگون لئیر اولوه لوزول فرانسولوه

ایته آتیرهده ملت اولون یاشایا ملتکده بویوک
ایک کونده کدهس ایون چوشدن وادندن
کینک یوق سلاسلاری اولوغازی باغیرینه
حاکمیت ملیه مطبعیس و اداره خانیسی
صاحب امتیاز: مصعب رشید مشرف : دبیر زهدی

طرف وهران آدرسی : آتیه حاکیت ملیه

آینه نشرات : ۳ آلفی ۳۸۰ - پرتابل ۶۸۰ - ۱۰۰۰۰

سایه : ۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

الانات اجبرای اداره مطبعیه لوانه لوانه

سایه : ملک اودوسن ساه لیلانور

ادوبن سنه بیوسرو - ۱۹۲۴ - سئلمانی : هرروده ۵ غرودشدر

برهانه اولی سئوزول یگی فرودش

دو کرره ایون شیت خبریه ولسود اولوه ایون اداره مطبعیلت مرابیت اولوه

آتیه ۱۱ ستر ۱۳۴۱

سال ۳ ستریزاول ۱۳۳۸

۱۹۲۲

جه ایرتسین مامله هرگون لئیر اولوه لوزول فرانسولوه

بيطرف منطقه حقنده انكلتره نك نوطه سی

انكلتره حین حاجتده فرانسه نك معاوتنه استادايدوب ايره ينجكي صورتور

شیمی به قدره یالکز انكلتره طرفنه انتقال ایدیلن نقاط فرانسه
وانتالیاه فوتورده برکسرلده قرار و طه

ایتری اماندن بیث ایدیور. معهداوندوره
احتیاسات، محدث ایدن وقایع اوزرینه تورک -
یونان اختلاقی بر شکل حل اکتساب ایدیلکی
جهنله وندیگه ابتدائی قوتفرانس حقدنن بویوک
برقنده حامل اولامه جتی سرکرندهدر .

انگلتره غزیره نك حطائلی

لوندوره، ۱۲ ایلول (ت. ه. ر.) -
صوک ۳۴ ساعت طرفنده ترقی قریب وضیتده
مهم هیچ برحاده وقوع بولامندز. استانبولده
تورک لک سروروی یازار آفتابی برناقراطاشته نظرده
سویت ورمشدر. ایرتسی کون - تران هاریتقون
نمایشلره درحال نهایت ویرلیسی ژومنی بولیس
مدیریه یلدیرمشدر .

ی طرف منطقه مشلیسی - استانبولده
متقلل قزای ملیه یی طرف منطقه یی وقع اولاجق
تجارتک بوتون متقلله قازشی بر حرکت خبیانه
تلق ایدیله جکی اراده ایتمک اوزره آسیا جتده
ی طرف منطقه ایله چناق قامه یی متقللن پارانلری
رکن ایتمک قرار ویرمک آزالنده کی تساندی
اظهار ایتشدر . بو تدبیردن دولایی سمون
کورین (تلمیس) غزته سی علاوه دیورگه :
« بوغازلرک سربستیسی بوتون متقلرک منافی
مقتضاسنددر . »

ده یی تلغراف غزته سی ده تراکیانک و بوغازلرک
آیسی یکندیگرندن و بالقانلرک عمومی موازنه سی
مشله سندن آریلامه جتی قید ایدیور. مذکور
غزته صربستان طرفندن صلح قوتفرانسه اشتراک
ایچون وقوع بولان تشبیت قدر متبیدار برشی
اولادینقی و صربستان بالقانلرده منافعی مدافعه یی
توسل ایلدیکی جهنله یاقینده رومانیا نك ده سین
صورتده حرکت ایتمی محتمل اولدینقی چونکه
قاره دکزک بر (بولشه ویک و قزای ملیه) کولی
حاله کلسندن متأثر اولاجقن علاوه ایدیور.

لوندوره، ۱۲ ایلول (ت. ه. ر.) -
قازشی انکلتره طرفندن تعیب ایدیلن سیاسته
فرانسه نك ده بیرو اولوب اولیه جتی مشلیسی
اوزون اوزادی به منافقه ایدلشدر .

پارس، ۱۲ ایلول (ت. ه. ر.) - انكلتره
فرانسه حکومتده بر نوطه تودیع ایدمک حین
حاجتده استانبولک و کلیولی شبه جزیره سنک
مدافعه سی تأمین خصوصنده متقلرک معاوتنه
استقاد ایدوب ایدمه جکی صورتشدر . یازین
اجتماع ایدمک اولان فرانسه مجلس نظاری
طرفندن مذکور نوطه تدقیق ایدیله جکدر .
مع مافیة فرانسه بوغازلرک سربستیسی اساسانه
انكلتره درجه منده صادق قائلدهدر .

لوندوره، ۱۲ ایلول (ت. ه. ر.) - متفق
حکومتلر آسیا ساحلده یی طرف منطقه نك
هیچ بر وجهله اخلاص ایدیلمه جکی آکلایق
ایچون برلکده بر طاقم تدابیر اخلاص ایتشدر .
صوک دفعه یونانستانک استانبول ایدل ایچون
واقع اولان تکلیفی اوزرینه متقلرک هیئت تدابیری
ایتخدا ایشکلری خاطرلردهدر .

متفق حکومتلر آسیا ساحلده یی طرف
منطقه نك اخلاص مسامحه ایدیلمه جکی خصومنده
تماماً منحددرلر . بو نقطه نك آچقندن آچیه
آکلایلمسی ایچون دول متفقدهن هر هانکی
بری طرفندن شیمدی به قدر اشغال ایدلمش اولان
نقاطه فرانسه، انکلتره و ایتالیانلردن متشکل
مشترک قوتلرک برانشدرلده قرار ویرلشدر .
ی طرف منطقه نك مصوبق اساسی یونانلیر بوندن
برمدت اول استانبولی ایدل ایتمک ایتدکاری
زمان واضحاً اثبات ایدلشدر . بواساسک
کنسیدیلری حقندهده مرعی اولدیفنه دائر قزای
ملیه نك نظر دتی جلب ایدلشدر .

لوندوره غزته لری تورکیا معاهده صاحبیسی
ایله اشتغال ایدمک اولان قوتفرانسه تمثیل
ایدلمی ایچون یوغو اسلاویانک واقع اولان
طلبنه بویوک برعلاقه کوسترمکدهدرلر .

(تلمیس) و (موزینخ پرست) غزته لری
تورکلرک آناطولیده احراز ایشکلری موققیترلر
اوزرینه آچقندن آچیه آروواده احتیاساتده
بولوغنه باشلادقلری زماندن بری کوچوک ائتلافک
مذکور قوتفرانسه اشتراک ایتمک آرزوسنی اظهار

وَقْتُهِمْ
يوغورخانه

۱۷۱۲
طبع دارالمطبعه

استانبول : ایصال چندمده چال اولدی وولتتده
غازلی نومبره : استانبول ۱۹۲۰ و ۱۹۱۹ - نشراف آردوسی : استانبول - وقد

ترتیب ده لوزال پانی اوردنه ، انداره خانه ایران انداره میروق تته کنجده لایله . اندسی
آردو ایپاد اولان ایرون انریل و پاور برتوق فک ایپادیلده .

شماره ۱۰۰ پاره

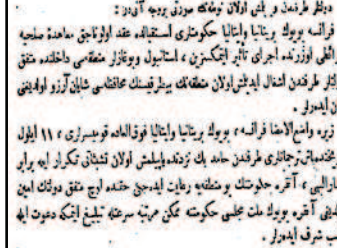
تاریخ : ۱۷ آغوست ۱۹۲۲

تاریخ : ۱۷ آغوست ۱۹۲۲

استانبولک آتیسو و بوغازلر مسائللنده دولتارک وضعیتی

استانبولک تورکیایه اعاده سی بالمعوم دولتار طرفنده قبول ابرکلمده

انکارده حکومتی فرانسه ، ایټالیا ، رومانیاه و یونان ایلی مستحکمی بوغازلرک سرسیستی مدافعه دیوت ایقتلده . فرانسه و ایټالیا بوغازلرک سرسیستی مسالمتی تاملین ایټک آردوستده بولوندارلری پان ایټیکله یار باشه تاشان و بومه بیگولری پان ایټیکهددلر

فرق حوقوت اورده یار غوزارک بر منظمی : کرمه و استابولک حوقوت ایټیکله دیوت ایقتلده . فرانسه و ایټالیا بوغازلرک سرسیستی مدافعه دیوت ایقتلده . فرانسه و ایټالیا بوغازلرک سرسیستی مسالمتی تاملین ایټک آردوستده بولوندارلری پان ایټیکله یار باشه تاشان و بومه بیگولری پان ایټیکهددلر

مصر طفی کال پاشانک ملتیه میاننامه سی

ایران دوشمنک قوملده ایگه توری بری ایسیرمن بولونور . دشمنک ایرانلر ایټک ایشیه ماشایی بو ییکدن فضلدور .

پاس فرمانده مشیر قلایه صدق کور ایټک مشیرمنده
آقره ۱۸ ایلول [عیال مخصوصدن] - پان قوماندان مشیر قازی مصطفی
ایټک مشیر قازی ایټک ایټک ایشیه ماشایی بو ییکدن فضلدور . دشمنک ایرانلر ایټک ایشیه ماشایی بو ییکدن فضلدور .

غریب آناتولید، دشمن قالمشدر

دسی لیللر ایگهس واید برمانک ایشال ایټیکلری غیر ویورور
آقره ۱۸ ایلول [فرمانده مرمره]
براهه مشیر ایټیکلری بیگولری
تقریب ده لوزال پانی اوردنه ، انداره خانه ایران انداره میروق تته کنجده لایله . اندسی
آردو ایپاد اولان ایرون انریل و پاور برتوق فک ایپادیلده .

ایتالیانک فقط نظری

بردا ۱۷ ایلول (ت. ش. د. -)
شیرازی قومی برده آتی نیی شس
ایټیکله : ایلوا بوغازلرک سرسیستی
سراعه ایټیکله مقنقره دایما غیر بولور
بقدره
صلحک تجیل لوی
روما ۱۷ ایلول (ت. ش. د. -)
ایټیکله : ایلوا بوغازلرک سرسیستی
سراعه ایټیکله مقنقره دایما غیر بولور
بقدره

مستقلک آقره ده یکی بر نوطه سی

آقره حکومتی فرانسه ، ایټالیا ، رومانیاه و یونان ایلی مستحکمی بوغازلرک سرسیستی مدافعه دیوت ایقتلده . فرانسه و ایټالیا بوغازلرک سرسیستی مسالمتی تاملین ایټک آردوستده بولوندارلری پان ایټیکله یار باشه تاشان و بومه بیگولری پان ایټیکهددلر

دولت اوردن سورگای سیرینگی ایشال قوماندان قوربیکلری پان ترنجلی خانک
وزارت ایټیکله پان ایټیکله حوالیه ده انداره ایټیکله ایشال برتوق فک ایټیکله
ترتیب ده لوزال پانی اوردنه ، انداره خانه ایران انداره میروق تته کنجده لایله . اندسی
آردو ایپاد اولان ایرون انریل و پاور برتوق فک ایپادیلده .

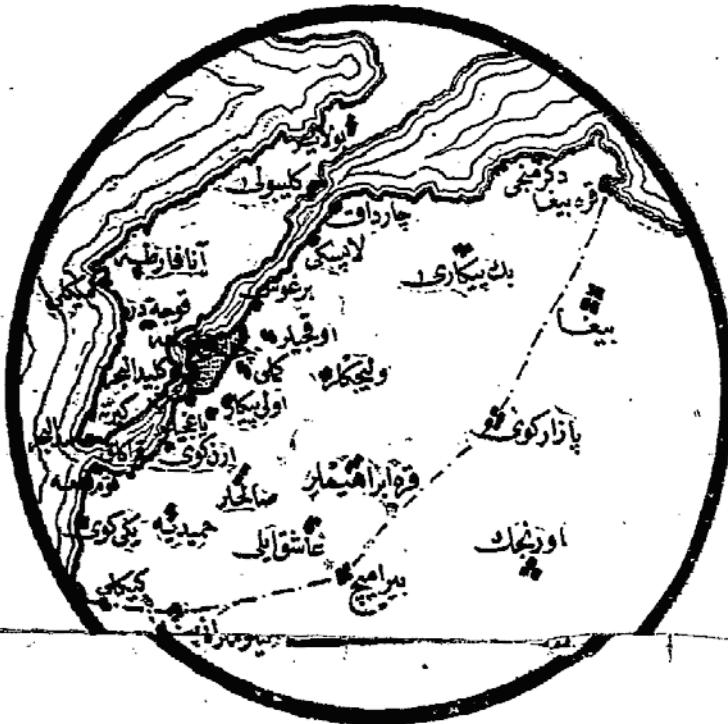
دولت اوردن سورگای سیرینگی ایشال قوماندان قوربیکلری پان ترنجلی خانک
وزارت ایټیکله پان ایټیکله حوالیه ده انداره ایټیکله ایشال برتوق فک ایټیکله
ترتیب ده لوزال پانی اوردنه ، انداره خانه ایران انداره میروق تته کنجده لایله . اندسی
آردو ایپاد اولان ایرون انریل و پاور برتوق فک ایپادیلده .

چاق قلعه حوالیسنده قطعاتمرك حرکاتی دوام ایدیور

اردوس لهج بر هادییه میدانه و بر مرادیه ایستقده در

ایدیلمکده در. بیطرف منطقه حقنده جنرال (هاریتوتون) که صوگ تلغرافنه هنوز مصطفی کمال پاشادان جواب کلمه شد.

صوگ بکری درت ساعت ظرفنده بیطرف منطقه ده یکی بر حاده واقع اولامشدر .

پاش قوماندان مصطفی کمال پاشا حضرتی ایله انکیز قوای اشغالیه پاش قوماندان جنرال (هاریتوتون) آراسنده قاطی ایدیلی اولان عیاراندده آکلاسیلاجتی اوزده طرفندن هیچ بری صلح بر اخلافة میدان و بر مرادیه آرزوسنده دکلمه. چونکه بر اردوسیت الاق شکل قطیسی اکتساب ایتمشدر. بوسیله اردوس انکیزه دولتی ایله بر اخلافة میدان و بر مرادیه علموم و سیم اولان بر و خرامی دائرمنده حرکاتنه دوام ایده چکدر.

جنرال (هاریتوتون) طرفندن مصطفی کمال پاشا و برین جوابده بیطرف منطقه حدودیک لازمیت قوماندان ایله انکیز قوماندان آراسنده یازمجهده تمین ایدیلمکی بیان ایدیلمکده ایسه ده بمثلت مله فلان ملوماته نظر ایلیمکده آسورن دکلمه. مصطفی کمال پاشا طرفندن، جنرال هاریتوتون و بر مرادیه صوگ جواب دون اشغاله قادره بر مره وارد اولامشدر. بر و ایله بوگون و رودینه انظار ایدیلمکده در.

میاناه قلعه بوغانی کومتره خریطه

متفقین سفاتی ایله شالویه و طودیدول ایچون یک زیاده مؤثر اولمادی. « بوه » زرهلیسه ده یه بو ارن قوی موقنده بر طودیه چارمشدی. متفقین قوای سفیه سی کلیدی شی جزیره سه چقدقون صوگه ارن کومنده کی تورک بطوریه لری قارشى ساحله کی انکیز - فرانتر موامسنی داعمی بر آتشر آلتنده طوتمشدی . آیک ۲۶ نجی بازار برتی کونی ایکنجی بر تورک سواری قوی چاق قلعه تک شرقی کی بیغاه داخل اولمدر . بیغاه بیطرف منطقه داخلنه بولونمده در . ایک طرفنده ده تورک ، انکیز محافظه قطاننه قارشى خمهاه حرکتده بولونمشلردر .

ایچون دوغرو درن دوغرویه منار ایله ایله تاسه کیرمک تلماتی آلمشدر .

اره کومرک هیتی

« زورنال دوربان » بی طرف منطقه تک اشغالی حادیسکی شویله آکلاسیور : « ایلولک ۲۳ نجی جه ابرتی کونی قوتلی بر تورک سواری مفرزمنی ، چاق قلعه تک آسیا ساحله و حرب صومیده خراب اولم اسکی بر روم کونی اولان ارن کونی اشغال ایتی . ۱۹۱۵ مارتنده متفقین قطاننک چاق قلعه به قارشى واقع اولان ایله حرکاتی اناسنده مدافنل ارن کونیه متحرک صمرا بطاریه لری برلند بر مشلر و بر بطاریه لک آتشی زرعی اولایان

لوندزه ، ۲۷ ایلول (لیقید) — چاق قلعه بی احاطه ایدن بی طرف منطقه ده کی قوتله یزار ابرتی صیاحی ایک یکی بیک کیشک بر تورک سواری آلابی ایله تقویه ایلمشدر . ده بیلی نیوزه ک استانبول بخاری جنرال مودیس ، چکدی بر تانتر اقامده ، متفق لک قوتلر انس حقنده آقره حکومتنه و بر دکلری نومه تک اووقته قدر از میره تاصل اولان دیغی ظن ایدیلمکی و بنا علیه بی طرف منطقه حادیس تک صوگ وقایع سیاسیه دن مستقل قالدیقی بیلد بر مشدر . انکیز ضابطاری ، ناخوش وقایعی بر طرف ایتک ایچون بخلنده بو بر مرادیه کومتره مکده دره از میرده کی انکیز آبرالی نیولسون ، مصطفی کمال پاشا تک بی طرف منطقه حقنده نظر دقتی جلب

Ek 14: Vakit, Mösyö Franklin Bouillon İzmir’de, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin Harington’a Cevabı, 30 Eylül 1922

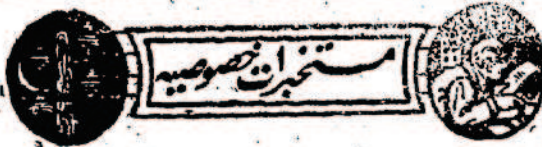
پنجاهین سنه
آبیره شراطی

متلک ۶۵۰ ، آن آبل ۵۰۰ ، اوج آبل ۲۶۰ فروددر .
ماتک اجیه ایچون : متلک ۱۲۰۰ ، آن آبل ۷۰۰ ، اوج آبل ۲۰۰ فروددر .

اعلان شراطی اداره مدرسی ایه فرادلاشدیریش، نهر ایدیان املانک حنل افقال ایدمجه
ماتبته اولامات اتا ایدمجه برابر بولانک حنل افقال دولای مسئولیت قبول ایدیلر .

۱۳۴۱ جمعی ایلر ۳۰ ایل ۱۹۲۲

نومبر ۱۰۰ پاره

موسیو فرانقله بویون ازمیرده

عزیز دوستمن فوق العاده حرارتله استقبال اولونمشدر .

ازمیر ۲۵ ایلول (خصوصی غابریزدن) — کیکمشدر: فرانقله بویون جنابلیرنک
چارشباشا کونی ازمیره مواسلته انتظار اولونمشدر .

ازمیر ۲۸ ایلول (خصوصی غابریزدن)
موسیو فرانقله بویون جنابلیری پوکون
زوالی ساعت برده ازمیره مواسلت ایتشلرد .
محترم مسافرین باش قوماندان باشاحضرتلرله
فوزی وعصمت باشا و هیأت وکیل وکیل رئیس
رؤف، داخله وکیل قنچی و آبدین والیدی
مصطفی عبدالخالق بیکر ازمیرده بولوتان
میوتلر طرفدن استقبال اولونمشدر .

استقبال مراسمی بک حرارتی و یک صمیمی
اولمشدر .

دیگر ذوات
ایله مصافحه ایتشلرد . فرانقله بویون
بیده رئیسین باشا حضرتلرله اوزون بر

فرانقله بویون تمنا باری

ملاقاتده بولونمشدر . فرانقله بویون جنابلیرنک واقعاتده دوقور بیله کایوشهر
بولونمشدر . کندیلری اشرافدن حاری زاده احمد بیکر خاتیرت مسافر ایدیلر .
ازمیر ۲۸ ایلول (خصوصی غابریزدن) — فرانقله بویون هیئت وکیل اعضاییله
اجرا ایتدیکی مذاکرات نتیجه سندن بک تیکین کورونمشدر .

آقره ۲۹ ایلول (خصوصی غابریزدن) — موسیو فرانقله بویون جنابلیرنک
ازمیرمواسل اولدقلری خبر آینمشدر .

فرانقله بویون ک کتیردیکی دعوییه

تان غزنی موسیو (فرانقله بویون) ک مصطفی کال باشا ، موسیو پوآقاره
کودزون وسفوجا طرفدن ارسال ایدیلن دعوییه خنده لازم طن بالجله صراحی اعطا
ایدجکی فلزیور :

ایتنای متارکه اجتماعی، تراکیاده تورکیا — یونانستان آراسته برخط متارکنک بشیق،
بوزانلرک سربیشی ، ب طرف منطقه رعایت ، شرق ترا کیتک اناهدسی وعده، الخ .

قطنطینک سقوطی حادثی قارشیتده

آنقره محافل نه دوشونویور؟

چاق قلمده وضیمت

مصطفی کمال پاشا حضرتلرینک هارینقتونه جوابی

قطعات بولوندلری پرلده قالاروق هیچ برحادثیه میدان ویرمه بچکدر .

هارینقتونه چنا بیلریم بارسه قرمانان پاشا آراشیره بره موکات

معلوم اولدی اوزده جنرال هارینقتون مصطفی کمال پاشا حضرتلرینک طرف ناریه برمنطه دن
پوپوک مات مجلسی حکومتک خرداز اولادیه، دائر ورتکاری جواب اوزرینه اوجی برمراجده
بولوندی یازمن ، دودده بونک جوابه انتظار ایدیلکده اولدین بیلریمشک .
دون وان اولان تدریجه نظر باش قوماندان پاشا حضرتلری هارینقتون جنابلیرنک صوگ
مکتوبلرینه جواب ویرمشدر .

جوابه مشارایه حضرتلری چاق قلمه منطقه منطه قنچه بولوندلری پرلده قالری وهرمانکی
بر حادثیه میدان ویرمه دلری ایچون نطی اواس ورتدیکی بیان ایتدکن سوکرا « ذات مالیرله
کوروشک شرفه نائل اولایلک ایچون اک یاقین بر فرستدن استفاده ایدمک » بویومشدر .
پارس ۲۸ ایلول (آ. آ) — پارس غزنیله کوره تورکلی ب طرف منطقه دما زاده
ایلرله بچکدر . بواساس منتزلدا آقره مکتوبی ایه دیگر حکومتلر آراسته تدریجی بولونمشدر .

پاشا قوماندان غزنی دعوییه قبوله متمایلدر دیویورلر

ازمیرده کی غنابره مخصوص سزدن صلحه دائر بر غنابره خبری

پارسه کیده خبرلره صلحتک اساسی تشکیل ایدیه برطاقم نظرلره متارکه
اساسی مانظر ایتدیگی بیلریمشدر .

ازمیر ۲۵ ایلول (خصوصی غابریزدن) — حکومتلرله متفق دولتلر آراسته
صلح بولنده بر غنابره جریان ایتدیگیکی تأمین ایدیلیم .

پارس ۲۸ ایلول (ت. ه. د.) — آنقره طرفیه ورود ایدن خبرله نظر مصطفی کمال پاشا
شرق قریب قوتراسته ایشراک ایچون وقوع بولان دعوییه قبوله ایتک « تا بیلر » فقط مشارایه
صلحتک اساسی تشکیل ایدن برطاقم صلحتک مذاکره حق عافیه ایدمکدر .

پارس ۲۷ ایلول (آ. آ) — پارس مطبوعاتک مصطفی کمال پاشا مکتوبه قوتراسته
شخصا ایشراک فراز ورتدیکنه دائر اولان خبری چوق ساهده برسونده تخییر ایتکده دور .
« تان » آردویا قنچه لری دوچار ایدیه ایدن شرق مسالمتک سریع و مصاحانه برورنده
تسویبسی تخی ایتدیور .

لوندره ۲۸ ایلول (آ. آ) — لوندره مطبوعاتک قید ایتدیکی سوگ خبرلردن آسلا بیلدیه
کوره شرق مسئله خنده ای ایشلاک جیزخینه واسل اولاجدر .

پارس ۲۸ ایلول (آ. آ) — مطبوعات علیه بیلر طرف منطقه ایشلاک خنده مصطفی کمال
پاشاکی جوابی منافی ایتکده دور ، غزنیله ک آقره ، مشارالمک منتظرله مناسبت مصاحبه
ادامه خصوصیه کی آرزوسنی واضحاً اظهار ایتدیگیکی ادما ایتکده دور . (پرو بلزین) غزنیله
کوره مکتوبه ایشراک ایدمک اولان قوتراسته ایتک و قنچه قوی مله ایه منتظر آراسته
هر دول سوگ تخی ایزاله ایتک اولاجدر . مذکور قوتراسته ایشلاک ایدیان مقررات و توتیات
سایمنده درک شرق قریبه سفک دمایه نایب ویرجه اولان صلح تأسی ایدمکدر .

یونانستان حادثاتی فرانسه مقرراتی دگیشدیرمه بچک

پارس ۲۸ ایلول (ت. ه. د.) — پوکون غنابره نظرلرند هت ایدیان مجلس نظارده
موسیو پوآقاره شرق یونانستان وضیمت خنده ایشلاکده بولونمشدر . مجلس ، یونانستانه جریا .
ایش حادثاتک منتظر طرفدن بلا ایشلاک ایشلاک ایدیلرک مصطفی کمال پاشا وان اولان تکلیفات
میان ایشلاک ایدیان فرانسه ک مقرراتی تخییر ایدمه بچک فراز ویرمشدر .

دوسمادته جنرال هاريتتون جنابلى طرفندن

مصطفى كمال پاشا حضرتلرينه جواب

جنرال هاريتتون قريبا عقد ايديلهك جنراللر قوهه رانسته ايشلرك حل ايديلهككى - مئتمده مصطفى كمال پاشا حضرتلرينك اميديته اشتراك و قطما تزك قطما تئفن امين بر مسافيه چكيلهرك موقت بر امنيت خطى تاسيسنى طلب ايتكده در

آمرال و ممتيل و جنرال په الله واسطه سيله كوتدرديكوز بحريراني آلام - حركات و حادثات خصوصتكارانه دن اجتناب ايتك آرزوستده بولونديكوز حقتده و رديكوز تا مينا تندن دولاي تشكر ايدهم - قريبا عقد ايديلهك جنراللر قوت رانسته ايشلري حل ايدهكوز - جقمسكي اميديكوز اشتراك ايدهم - عيني زمانده بو سیراده قطما تكوزى تم قطما تندن امين بر مسافيه چكمه كوزى سزدن اهميته طلب ايتملىم - بونك ايجون چناق قلعه ده كي قوماندانله كوروشوب بر حادتهك اوكنى آلايلهك موقت بر خطك نشيبي ايجون بر جنرال ويا امرادن بر ضابطى تعين ايتمه كوزى تكليف ايدهكوز - بو خطه متفقين مثل سياسيلرينك اعلان ايتكوزى و قره بيغان بيغا - بايراميج - آفنيه خطى الفا ايدهك تكدر - تكليفه هر ايكيه زكده آرزو ايتديكوز وجهه حادثاتك اوكنى آلاحق بر امنيت خطى تاسيس ايتكدن عبارتدر - ۲۸ ۲۱۱۴

جنرال هاريتتون

مصطفى كمال پاشانك صوك تلغرافى

پاش قوماندا تاز استانبولده كي تضيدقاتدن بحث ايتكدن سوكره ديوروكه : انگليز قطما تى ، فرانسز و ايتاليا لركي آسيا ساحلدىن چكيلهركه قطما تى موقعلرخى محافظه ايدهكوز -

بيلطف منطقه حقتده جنرال (هاريتتون) ك صوك تلغرافنامه سته پاش قوماندا تاز طرفندن كوتدريلن حواي تلغرافنامهك صووقى شودر :

جنرال جنابلىكى
۲۷ ايلول ۳۲۸ تاريخلى تلغرافنامه كوزى آمله شرفياجم - تراكياده اشراج ايدلكده اولان شايخ و مظالمى دولاي نه درجه متأثر اولدينيزمه سهولتله تصور ايده بايرسكوز - وضيت صكره اوزونده سائز تاثير اولان يونان دونماسك استانبولدن اوزافلاشدرلدينى كيفيته كنجبه بونك بردها عودت ايتنه مسامحه ايديلهككده دائر بر دليل آرزو ايتكدهم -

اميد ايتك ايترممك قواي اشغال طرفتمده استانبول اهالي سته نظيره ايدلكده اوزومه قوه العاده تاثير تضيقيرى و ناظورى ليمانغرينه سروسفر ايتكده مخصوصتمده كي محتويه يئيرى لقر ايدهككوز - استانبولده نظيرتى تصور و جناحه قلعهده قابيله ايريدون نظريانه كلخيه :
اهموك تضيب ايتك غير مشروع بر حركتمده -
بزم موافقت اولغوزين و بريلن بر طرفى ايتك ايدر شكلمه كي مقرراته دعما - اسلمه ايله مهمات دغى - صورت مشروعهده بزم تامكدر -
يكي سؤ قلمردن اجتناب ايدلك مقصديه - يكي تدبيردن اولقى اوزره - بولونديلى پرلوه توف ايتلى و هرمانكي بر حادته ميدان و برمكدن اجتناب ايتلى ايجون چناق قلعه جبهه سنده كي قوتلر سرك قوماندا تئنه اسه و بردهم - فرانسز ايله ايتاليا لركي ، سرك دغى آسيا ساحلنده بولنان قطما تكوزى كرى چككه حاضر اولديكوز تقدردمه ، بوغازلى ساحلنده بولونان قطما تى - ياواش ياواش كرى چكيدلىرى و يالكوز اداره ملكيه ايله بوليس تشكيلاتى تنظيم ايتكده اكنه ايتلى خصوصتمده اسه و برمك حاضرم -
بووك ملك مجلسي ايله طارشودن طوغروه تاسيده بولونقى اوزره آخرده هودت ايتديوز ايسهمده سزكه كوردوشك شرفته تان اولقى اوزره ايتك فرستدن استناده ايدهككم -
باسمه قرانگاره : مصطفى كمال

يکرمی کونلک تعرضدن صوکره: دشمن آناتولیدن سوپورولمشدر

شوق قیقه ده آناتولیمزده دشمنک حرب ایبره هیچ بر قوتی قالماسدر
 شماله مرمره سواحلنده باندردکه استرداد اولوندقدن صوکره اردومزک، هر طرفی دشمن
 پای ملوشندن تطهیر ایتدیکی تحقق ایتکدهدر

دشمندن الصوکره تطهیر ایدیلن آناتولینک مرمره دکیزی سواحلی کوشتر بر خریطه

آناتول و دشمن اردوسی ایچون حقیقه مزار اولوش و پاش قوماندا ناک برسه اول سوپه تن سوزی تحقق ایتشدر .
 خمدی اردوس ایچون پایلاجی برایش قایور . اوده اوتیه بری به قاجان ، سالانان یونان بقیه السیونی طویلاعددر . بوکون غایرمن دن کلن بر نلترانمامه ازبیرک جنوبنده بر یونان آلایک اسارتندن بحث ایتلگدهدر . بو آلائی شهبه سز سرسری و هیچ بر برله مواسله سی اولقیزین قالیق ، نهایت قاپانه دوشمشدر . بونک کی ده پاک چوق یونان قوتلرینک اوتده بری ده آله دوشه بیکنه شهبه بو قدر .
 الله صوکره حرکت عسکرینک ساحه جریانی اولان شماله ، مرمره دکیزی سواحلنده باندیرماک و اخیراً لردک استردادندن صوکره اردوس چناق قلعه ده کی طرف خطه به قدر اوزاکش قایور . بوراده اسیر ایدیلن دشمن قطمان یک چوق قدر . دشمنک بروشه یی تخلیه ده کییکه سی کندیشه لالال (۷۰) بیله کفری به مال اولمشدر .

ترخص آغسوسک ۲۶ نجی کونی باشلامدی . برکون صوکره آلیون کره حفاری ایله باشلایان استرداد لر توال ایتدی ؟ اولدر سرهته توال ایتدی که یو حرکت بر اجبی غرضی یقی صاعقه آسا دیدی . اولوش کون ایچنده ازبیره کون تورک اردوسک ، ایله جله ده دوشنه بووردنی حرب نه مدمش ایچین که الحاقه ده آناتولیده هیچ بر یونان قوتی قالماسدر . حالبوکه هنوز گرادن یکری کون کیدی . یکری کون کی قیسه بر مدت ایچنده آناتولینک باشدن پاشه تطهیر اولونجه یی کیم اید ایددی ؟
 تحقق ایدییورک اترقی آناتولیدن آغی چکدیرین دشمنک باشقه بر تطهیر میده جیمه بر مفاوضه جیمه اولیجی قایلر کلیدر . ایسای اردوسک بوک بر قستی دشمن ایوم آناتولیده ، یا اسیر ، یا مجروح و یا مقتول اولورق ترک ایتشدر . نقل ایدیلن ۶۰۰۰۰ بیله گرادنک ایله عسبان قوروقسندن ، ایتندن قشله ترخص ایدیلشدر . خلاصه

یونانیه عسکرلرینک یاریسی

آناتولیدن قاچچه ترخیص اولمشدر
 آتیه ۱۴ (آ.۱) — آناتولیدن هودت ایدن عسکرک یاریسی ترخیص اولمشدر .

صوفیه مسلمانلرینک دعاسی
 کین هفت صوفیهده پایا باشی جاسهریفنده جمه نمازی متعاقب باش میقلک لر قسندن آناتولیده فدای جان ایند قهرمان شهیدلرینک روحلرینه احماقاً مولد شریف قرالت ایتدیرلش و خطیب خانق محمد اقصینک تورکجه بلخ بر دعاسی متعاقب بیون اسلام بقدرانی ایچون چارپشان بل اردوسمه تصرف دعاری ایشلشدر .

قرانسه نک شرق سیاستی تمین ایدیلور
 رابویه ۱۵ (ت.م.ر) — دون (رابویه) ده موشیو (میلان) ک ریاستی

بی طرف منطقه یه تجاوز روایتی

پارس ۱۴ (ت.م.ر) تورکلر طرفندن بی طرف منطقه یه تجاوز ایدیلدیکنه
 دائر دوران ایدن شایمه یوزدینه ، مصطنی کال باشانک فرق الماده دکاوتی ،
 بویله بر خطایه میدان و بریمه چکی ظن ایدیلکدهدر .

اوندی ۱۴ (آ.۱) — (تاریخ) غرضی فرانسز حکومتک انکثره خارجه نظارت کوندردیکی سوک نوبله سنده بوغازلرک سرسیتیسی اساسی تصدیق و تسلیم ایلمش اولماسی عیونیتله قید ایدیلور و بو خصوصیتله قطعهده بوک بر اجمعی حائز اولان ایشلاک ، شرق قریله اهزایده و آسا علاه دار ایکی حکومت گرسنده سرهتیمکنه ایله حیت و مادی برشتک افراش لازم کلدیکی یازیور .

شرق قوتلر ایتنه بوتون پالتان حکومتلرینک اشتراکی خفته بر فکر
 بوکری ۱۴ (آ.۱) — (اوتیوروسول) غرضی شرق قریب مشهسک حل ایچون ازم بر حاله کیره چک اولان قوتلر ایتنه بوتون پالتان حکومتلرینک اشتراک لازم کلدیکی فکر ندهدر . مذکور غرض ، پالتان مشهله رله باشلیجه علاقه سی اولان حکومتلر خارچنده اولورق حل و سوبه ایدیلدیکی بروشمینک نتایجی اهزایه کافی یکنه بر تدبیر اولان بویله بر قرارک اتحادی لزومی مشغولک تصدیق و تسلیم ایله چکری اید ایتکدهدر .

Boğazlar Kibi طرفلغی حقنده متفق دولترك قرارى

فرانس، تورك قطمانك بى طرف منطقیه رعایت ایده بکننده امید وار بولو نیور

بی طرفلغه رعایت ایدیله جکی امیدى آقره یه اشعار ایدیله جک . - فرانسه وایتالیانک ویردیکی قراره انکلتزهده اشتراك ایدیور . - فرانسه نك ویردیکی قرار مستقبل شرائط صلحیه حائر تاثیر اولماه جق

لوندرة ۱۵ (ت.ه.ر) - فرانسه قاینهسى دونکی جلسه بی مناقب انکلتزه حکومته بوغازلره استانبول منقطنده مختل طرفدن مشترکاً اشغال ایدییش اولان بی طرف منطقه نك ، مستقبله عقد ایدیله جک معاهده صلحیه احکامی خللدار ایسکسزین و محافظه سنی شایان تمی تلقی ایتکه موافقت ایدیکنی رسماً ییلدیمرشدر . فرانسه حکومتی ، تورك قطمانك مذکور منطقه رعایت ایده بکنندن امید وار بولمقلرنی آقره حکومته اشعار ایجون انکلتزه وایتالیابه التحاق ایتکه آماده در . ایتالیان حکومتی دخی بو نقطه نظره اشتراك ایتشدر . آناطولیده کی محاصه نك آوروپاه عکس ایتسی موافق دکلددر . دون ایکی بیجق ساعتی متجاوز دوام ایدىن انکلتزه قاینه سنك اجتماعنده شرقی قریب مسئله سی دور ودراز موضوع بحث اولمشدر . بوغازلرده غیر عسکری برک افراغ ایدیئن بوتون منطقه نك بی طرفلئک محافظه سی مسئله سنده قاینه فرانسه وایتالیایه تماماً متحددر .

پارس ۱۵ (ت.ه.ر) - فرانسه حکومتی انکلتزه نك بوغازلر وضعیت حاضره سی حقنده کی نوطه سنه جواب ویرمیشدر . فرانسه حکومتی ، بو قرارک مستقبل شرائط صلحیه حقنده برحکمی تضمن ایدیکنی علاوه ایتشدر .

پارس ۱۵ (ت.ه.ر) - متفقولرک ۱۹۲۲ سنه سی مارشده تورکلرک استانبول اوزرئده ک حق تصرفه اعتراض ایسکسزین برائلاف عقد ایتدکلری زمانین بوی فرانسه حکومتک سیاستی داغما شرفده صلحک تکرار تأسیسی آرزوسندن ملهم اولمشدر . موسیو پو آقره عین فکرله ایتالیا حکومتک سوک نوطه سنه جواب ویرمش ویتین برتاریخده قونفرانسک عقد ایلمی لزومنده اصراً ایله علاقه دار دولکر قونفرانس شرائطی حل ایتدکلری زمان هرصلار بی تعیین ایده جکی بیان ایتشدر .

بوغازلرک سر بیستی : بوغازلر حقنده فرانسه تورکلرک آمال مشروعه سی صیانت ایلر ایلمک شرطیلر بوغازلرک سر بیستی اساسه صادره قالمشدر .

پارس ۱۵ (ت.ه.ر) - فرانسه مجلس نظاری شرفده مستمر بر صلح تأسیسه خادم اولارق تنقید ایدیله جک سیاستی منتقاً تعیین ایتشدر . لوندرة ۱۵ (ت.ه.ر) - (ده بی فریونقل)

فره سی قصان بولان ساور معاهده سنک یکدن تدقیق ایجون بر قاچ هفته قدر صلح قونفرانسى عقد ایدیله جکی یازیور . پارس ۱۵ (ت.ه.ر) - مطبوعه

عائنده وصلاحیتلر رجال سیاستده حاکم اولان فکره نظراً تورکیا ، اساساً صلح مذاکرته لزوم بولونان سکونت دازه سنده جریان ایجون تعیین ایلش بولونان بی طرف منطقه هر صلحیه بکنر .

تورکیانک آمال مشروعه و حقوق حکمده ایتیک ایجون واقع بر تکلیف

بوغازلر مسئله سنده فرانسه وانكلتره

فرانس، تدابير حريمه مسئوليتنى در عهده ايتيمه چك

فرانس، سفك دمايه ميدان ويرمه مك مقصديله مصالحتاه فعالته دوام

ايدم چك - انگلتره سفان حريمه سنى بوغازلره كونده ريور

يوقوه بحريمه نك چناق قلمه بوغازنى مدافعه به كافي اولديغى مع مافيه فرانسز ايتاليان وانكلتر سفان حريمه سنه مشترك اجرا آتى دهام مؤثر اولمى چنى بوراده كى انگلتره رجالى بيان ايدىيورلر . بيوك رجال عسكريه استانبول و بوغازلر ك مدافعه سى ايجون اتخاد ايدىلن بوتد ايريه توركلر ك قارشى طور موقى چنى اختيار ايتيمه چكلى بيان ايدىيورلر .

انكلتره نك اساحه ومهمات قابريقه لرى يارس (آسرىقا آژانسى) - بوكون بورايه خصوصى منبلردن وارد اولان حواده كوره انگلتره حكومتى توركياده هر درلو لمحوظاته قارشى حاضر بولونق اوزره انگلتره ده كى اساحه ومهمات قابريقه لرى نك يكرى درت ساعت اعظمى قابريقه ايشله ملرى اسي ايتشدر .

لوندره (آسرىقا آژانسى) - ملبورن دن بورايه وارد اولان برتلر اقامه كوزه اوستراليا باش و كلى (هوغ) قابريقه ايله بدالاشاوره اوستراليا حكومتى نك حاجته شرفه قواى عسكريه اعزامنه حاضر اولديغى بيان ايتشدر .

لوندره قابريقه سنده شرق مسئله سى

لوندره (آسرىقا آژانسى) - قابريقه دن اقسام ساعت يدى به قدر تورك بحرانى مذاكره ايتش ومذاكراته يارين دوام ايتكى قرارلاشد . برمشدر . خارجه نظرى لورد كورزون يارس عزميله فرانس حكومتيله دوغورون دوغورون حاشى ايتشدر . قابريقه سنده شرق مسئله سى ي طرفلته رعايت ايدوب ايتيمه چك داهر هيچ بر جواب آليا مشدر .

تورك صورلر نك انگلتره فيلوسى لوندره ۱۷ (ليقله) - تورك صورلر نك انگلتره فيلوسى قوماندانى اميرال، توركلر طرفندن بوغازلر ك اشغال ايجون پايله بيله چك بر تقبته هر نه بيايه اولورسه اولسون مانع اولاق اوزره قلى اوامر آلمشدر . كنديسنه وظيفه سنده ياردم ايجون سفان، ملوب ومسكر كوندولمشدر .

بورقوسولوربا كندى ضرورلر سنى محافظه ايرمه چك لوندره ۱۷ (ليقله) - بوغو سلاوا سفر برلك يامانقيله برابر هراختاله قارشى حكومت مذ كوره نك يتون حدود بوينه قطعات برلشدر ديكى بيان ايدىيور .

جمعيت اقوام مل ايرمه چك

پارس ۱۸ (ت. ه. ر) - باش و كلى موسيو هوغ اوستراليا نك جمعيت اقوام مجلسنده كى سرخصى موسيو (فوق) ه شرق اختلاف مسئله سنك در حال جمعيت اقوام مجلسنه عرضو تفرارله يلد برمشدر .

پارس ۱۸ (ت. ه. ر) - آژانس رويتر طرفندن نشر ايدىلن نومه يي مؤيد هيچ برتبليغ و وقوع بولامشدر . موسيو « بو آقاره » دون لوندره به فرانس قابريقه سنك فكر ومطالعه سنى آيتقدن ايتيمه چك بيلد برمش و بوغازلر منطلقه سنك بى طرفلنك محافظه سى حتمه كى اختلافى تايبد ايتشدر . فرانس حكومتى متقنين ذوق العاده قوميسر لر نك مصطفي كمال پاشا نوزنده كى تشبثى حال حاضر دن كافي عد ايتكده در . فرانسه ديپلوماسى طرفيله عين نتايج استحصال ايديله چكنه قانع بولنديغى جهته تدابير حريمه مسئوليتنى در عهده ايتيمه چكدره فرانس حكومتى سفك دمايه ميدان ويرمه مك مقصديله مصالحتاه فعالته دوام ايدم چكدر .

پارس ۱۸ (ت. ه. ر) - بوتون غزته لر آناغولنده توركلر ك مظهر يندن موقله وضعيت حاضر دن بحث ايتكده درلر . ژورنال غزته سى ديوروكه : صوغوق قائللىق زمانيدر . فرانس، ايتاليا ، بوغوسلاوا و رومانيا صاحى طلب ايدىيورلر . بونك هرهانكى برسادنه ايله اخلال ايديله چكلى بيليورلر . بناء عليه كبريتك ياروت قوجيسنه بك يقين بر حمله بير اقامسته ميدان ويرمك ايسته ميورلر .

(غولوا) غزته سى ديوروكه : موسيو بو آقاره نك لوندره كوندوز ديكى بووك نومه توركي وانكلتره आफكارى اوزرنده حسن تاثير حاصل ايدم چك بو قدر ايديله چكدر . چونكه فرانسه تقب

مالك بولنديغى و اختلافى تيكه به اتها ايتكدن اوزاق بولنان نازكانه خط حركتى ايتيمه موجود و وايلى تقويه ايدم چكلى تايبد ايتكده در .

پارس ۱۸ (ت. ه. ر) - پوقى پاريزون غزته سى بوكون مواصتنه انتظار ايدىلن لورد كورزونك پارس زيارتندن بختله ديوروكه :

مشاور اليك شرقى امورينه درين وقوق و اختلاف صورت مصالحتاه ده حل ايتك ايجون فرانس ايله انگلتره آراسته آكلاشامسى حياى بر احتياج اولارق ناق ايلسى، بر ايتاليا قابريقه سنده رهاى سامعيسى طرفندن كنديسنه مودوع وظيفه ده موقى اولسته مساعد اولاجقدر .

انكلتره نك آتلا تيق فيلوسى

استانبول (آسرىقا آژانسى) - انگلتره نك تشكيل آتلا تيق فيلوسى استانبول و بوغازلر ك محافظه سى خستنده بحرسيد فيلوسى تقويه ايتكده اوزره بورايه كوندولم چكدر . اك بى دريد نومه لرله قرو و اوزورلر و طوويديو غز بلرى و تحت ايجر لر و طياره لر دن مركب اولان بودونامارك بر زده اجناملرى شمدي به قدر كوروله مش درجه ده مهيسه بر قوه بحريمه تشكيل ايدم چكدر .

متفكر قوت سوق ايتكلى حالده دشى

فرانس نك شرق سياستى اساسلرى

اقدام

انت اسلابه - ملت شنبه ایرون ملیه آنگره حیدرلرمن آیدلر. درج اوتیان لورق لاده اولور.
 آتیه شراللی: ولایت ایرون سئلک ۹۵۰، آلی آلی ۵۰۰، لوج آلی ۲۶۰ قوشود.
 عاله اجیه ایرون سئلک ۱۴۰۰، آلی آلی ۷۵۰، لوج آلی ۴۰۰
 کسختی ۱۰۰ پرهده

استانبول، اعلام

۲۸ مه ۱۳۴۱ * شنبه * ۲۱ ایول ۱۳۲۸ ۳۰ نمی سه

«میشاق ملی» احکامی و دولتر

بی طرف منطقه مسکرمه مسئله وضعیت هنوز مهردر دولترک مشترک نولهسته آنگره دن ده جور ب کله مشدر.

نهر اتردر اولرناه بیجا و جومرلی کوستر برله اردومزک «میشاق ملی» احکامی بیجا حال استعماله عزم ایتمک بیان ایلمکدهدر. اساساً بی طرف دولترجه بوغازلرک سربیتسی اسانه صادق قانقده برابر مطالب ملیه و شرعاً منقول ایلمکده اولدینته داتر خیرل واردر. اردومزک میثاق ملی احکامی تماماً تأمین ایتمکدن سوکره بک ممالده اولدینته داتر غلام ایملن ادرینه لک زابوس اولدنی تأمین ایلمکدهدر.

ایتمه بیکی سئلمسی هرکس اشغال ایتمکدهدر. شریز متفقین لورق ماده قومس لرلرک ایشا سله اردومزک بی طرف منطقه به تجاوز ایتمه بیکنته دولترک اعیان ایتمک لرته داتر اولان تومایه هنوز جواب کله مشدر. بوجوابک بریدت تأخر ایلمه بیکی ظن ایلمک برار. بوسویون جواب بوریلمیسه ده عمل کورولمکدهدر. هر حاله بوکوکی وضعیت غایت سیمدر. قرهک بوغازلرک سربیتسی قبول ایتمک برار بوسولمک حراً و دیپلوماسی طریقه حل یلمسی موافق کورولمکدهدر. بوشطه نظر دروما لکم مده اشترک ایتمکدهدر.

بوغازلر و بی طرف منطقه مسئله سنده فرانسه و ایتالیا متحده

فرانس قایدنسی برمد اختره عسکر بیک اختتامی توسیع ایده بیکی مطالعه سنده در

بوغوسلاویا ایله رومانیاده بوشته ایله علاقه دار کورونور. برنالیلری ایسه دوچار اولدقاری هنریتدن سوکره بوغازلرک مدافعه سته دعوت ایتمک غیر قایلدر.

پارس (آمرقا آزلمسی) - بوکره فرانس قایدنسی موسیو برآنگره نیک شرقه مسکرمه بیکی سیات مصلحتی بلانقاه تصرف ایتمدر. اشتره خارجیه آنگره لورد کورونولک برآشمام برار مواضی ادرینه فرانس و اشتره آرمه سته بر مطابقت حاصل اولدنی ظن ایلمیور.

پارس (ت.ه.ر) - آزانس هواس اشتر ایلمیور: موسیو بوآنگره بوکره اشتره سفیری لورد (مارونین) ی قبول ایلمه چکندر. فرانسه قایدنسی بی طرف منطقه لک طرفتی و بوغازلرک سربیتسی عانقده خصوصتده همکر اولقده برابر بر مدافعه عسکر بیک اخلافی تسکین ایلمه بده برده توسیع ایتمک استعدادده بولدننی و شرق منطقه سئلمسی هیئت عمومی سئلک طرق سیاسی ایله حل لازم کله بیکی مطالعه سنده بولمکدهدر.

ایتالیا دخی فرانسه طرفدن بیان ایملن مطالعاتک عینی حیات انقاهار ایتمدر. دون برسدن لورده بوجوما حرکت ایملن بوغوسلاویا نازجه ناطری موسیو (پانچ) بوغوسلاویا لک اولدول بولنستان ایلمه عین ایملن توبی معاهده سی ایله علاقه دار اولدنی و (سور) معاهده سی ایله اشتغال خصوصی دون مطابقه ترک ایلمه بیکی بیان ایتمدر. بوکره دن کان خبردهده بوکا عائل احساسات اظهار ایلمکدهدر. دیگر طرفدن دوچار اولدقاری هنریتدن سوکره بوغازلرک مدافعه سته دعوت ایتمک غیر قایل نیجور کورولمکدهدر.

موسیو بوآنگره نیک ریاستی آنگره ایتمک لورق اولان مجلس نظارده مشارایه مرقی حکومتلرک فرانس مامورولرته شرق اوروپه داتر تعلیم و بریلدیکنی جمله بیلدیرمدر. تعلیمت مذکورده حکومتک شرقی مصلحتی تأمین ایملن اوله تعقیب

بوغازلرک قارشی واقع اولدنی برنیتنک بالکونجری برمرکنتر توفیق ایدر بیلمه بیکی

انکتره قوای ملیه کله کلیدلن آوروپا ساحته چکنه مالمع اولق فکرنددر. مع مانقه پارسده بولونان انکونجاریجه ناطری نیک فرانسه ایله مطابق قالاچنی امید ایلمیور. بوهفته نظر قنده انکتره نیک شرقی سیاسی تکرار اعلان اولونونجی لورده ۱۹ (ت.ه.ر) - قوای ملیه کله حرکتی توسع ایلمیور. تقدیرده انقاده ایلمه بیکی تعلیمک مذکورسته دولترک قوروه مجلس نظار بوکون تکرار ایتمک لورده. شرایط صلحیه تحقن ایلمه بیجه قدر قوای ملیه کله آوروپا بیکت هیچ بر وجهه مساعدت ایلمه بیکی تأمین ایلمیور. حکومتک قوای ملیه طرفدن بوغازلری سرود ایملن واقع اولاجق تبتنک و لکر بجرری بر حرکت ایله توفیق ایلمه بیله بیکی قانقده بولدننی ظن ایلمیور.

لورده ۱۹ (ت.ه.ر) - خارجیه ناطری ایبرالمورق شرق حبه حریته اولدورنیک ماجستر غوزاردان دورک: هر دو لورده لورد کورونولک قایدنسی متعاقب لوردهدن شیمانه جمادلی و مغزرت نهایه اوزرته بوغازلرک سربیتسی خصوصتده بونون مصلحت

ازمیرده باش قوماندان مصطفی کمال پاشانک « اقدام » محررینه صلح شرطلری عزم حتمده بیاناتی

تورکیا بویوک ملت مجلسی اردولری بک وظیفهسی « میثاق ملی » ایمگنی تأمین بیتکدر . بولمانظر آردولری بک هنوز بوتونده هدفلری نه واصل اولمادیغی شیوه مستدر .

بیرایه کتدیگم کوندن بری عجب قرائگاه عیلمده قوماندانله خابطان گومنده بوتیورم . بونک ایتمدیک بکا ، مطبق کمال پاشا
خبرلری ده صبق صبق کورمک نمیب اولیور . باش قوماندان ازمیر شهرینه کیردکن سورگه سیاسی شخصیتی حکری شخصیت قدر
تاریز ایتمک باعلاهی ؟
نه دوشونیور ، نه سولیه بک ، کندینه قدر واقع اولدیجی تکلیملری ناسل تاق ایلمک ، بو ، دیانک ایضا ساق آرد ، حق له هیچ
ممالزندن بریدر . باشی ایلمه ایمن شمشلی نظر حالسیله حادثات مالک اولک سفنده دوریور ، فقط ، حرکت یته حر وفدن زاده
اوزاق کورنیور و اوز نظر حالستک توری چهرهسته ، بر تورو ، سیاست سالیلری بک آزادی آیدنی برده بود . بن کندیله ایلمه
ملاطافده اصل بو آکلاشیلایان طرفلری اوزرگه ایستدم ، اولک ایتمدیک ، ایلمک سؤلم دونه قدر یایدنی ایلمه عاقل اولمادی ، بون
نه یاقی فکرکنده بولندیجی سوردم ؟ دیدم که :

باشا خبرلری ، دول پیکار میدان
عبارتسی قازیلدکن سورگه اردولره ایلمک
هدفک آق دکر اولدیجی سولیه شمشلیک
« ایلمک هدف » تیزی قوللاقمه تقوی لازم
کلیان ایکنی ورتیجی عهفل موجود اولدیجی
شما اساس ایتمککنز آکلاشیلور . ایلمه
بوخوسوده برز مطومات بریریککن ؟
بلا تزد جواب بریدر ، دیدم که :
« تورکیا بویوک ملت مجلسی اردولری بک
وظیفهسی « میثاق ملی » احکامی تأمین
ایتمکدر .

« میثاق ملی »

مصطفی کمال پاشانک خبرلری ده واقع اولدیجی تاریخ
آکلاشیلور و برکله هر یاقی ایتمک
دورلر دکر حدلرده ، « میثاق ملی » ایلم
امین وادیله مطهر . نظر دورلر برمن
سورگه تاریخ اکلون ایمن « میثاق ملی » ی
بیرسودما قورلرک شکرگه ایتمکده شکرگه ایتمک .
« ماده ۱ — دولت عثمانیه تک مشصراً
عرب اکثریتله سکون اولوب ۳۰ تصدیر
اول سنه ۱۹۱۸ تاریخل شارکنک حین
عقدنده عظام اردولرک اشغال آنتنده قالاتن
السانک مقدری امانیک سربیتجه بیان
ایتمکله آرایه توقفا تین ایلمک لازم
کلیکندن مذکور خط مشرک داخلده
دیله « هر سولیه ، حمله ، چکنیک
قارشی حرمت مغایله و فداکاری حیاتیله
مشمون و حقوق عربیه و ایتمکله شرایط
عملیله تماماً وایتیکر کمال اسلام
اکثریتله سکون بولغان اسانک حیث
بجوههسی « حقیقه » ویا کما هیچ برسیله
تعیق قول ایتر برکنلر .
« ماده ۲ — امالی ایلمک سربیت
تالهلری زامده آرای مانه لره آنا وطنه
النساق ایمن اولان لویه لانه ایمن لری ایلمک
تکرار سربیتجه آرای مانه سراجمت ایلمک
قول ایدرز .
« ماده ۳ — تورکیا صلته تلیق ایلمک
غربی تراکیا و مشرقی خرقه سنک شقیده
سکنه سنک کمال حریتله بیان ایلمک لری لری
تیمه وایع اولمایدز .
« ماده ۴ — مغرخلات اسلامیه وای تبت
سلطنت شیوه و مرکز سکوت عثمانیه اولان
استانبول شهرله سرسره دکر بک ایتمک
هر دوله خلدن مسوی اولمایدز . بواساس
محوظ قانق شرطله آق دکر ورده دکر
بوزاری بک حیات و مناسلات عاقل کسادی
سختنه بزمه سائر باسوم علاقه دار دولرک
مغفلت و بریریکلری قرار بچیرور .
« ماده ۵ — دول اقلاده ایلمه تقاسملری
و برمن شارلری آراسنده تقرا بولان اساسات
عهدهیه دائره سنده ایلمک حقوق عاقل
مستبوره دک مسلمان اهل کده عین حقوقدن
استفاده لری ایتمکله طرفدن تأید و تأمین
ایلمک بکدر .
« ماده ۶ — مل و انصافی انکشاف
دائرة اسکان کیرمک و دهها عصری بر اداره
منظمه شکانده تدبیر بومده موق اولمایدک
ایمن هر دولتی بزمه تأمین اسباب
انکشاف بزمده استقلال و سربیت تلمه مطهر
اولان اسالاس حیات و بیا سدر . بوسیله
سیاسی ، عقلی و مالی انکشاف بزمه مانع قیوده
مغفلت .
تحقیق ایلمک دیوانتیک شرایط تویه .
سده بواساسه مطبر اولمایدز .
« ماده ۷ — کورمک ایتمک
کندی اولمادیجی و کندی اولمادیجی .
سنک آئنده کورمک بک ایلم خالق دکلدر
واصل بیلمسی لازم کلن جهتده بکونکی
تورکیا خلتنک و حکومتک طول امل
بیشنده قوشوب کندی اوزق اوتونان
و خراب اراقن سرکدشجو انسانلردن
اولمایدز . بناً علیه کمال قلمیله بیان
ایلمک بک حکومتن نشوه ظفره مانع
حقیقی و حیاتیسی اوتوتجیق قدر محور
اولمایدز . بز یالکر حقوق سربیتجه
ایتمک استحصال ایتمک عیارت اولان
اساسلری تقیب ایدرز . تورکیا بویوک

تورکیا خلق متواضع و مل حدودلری
ایتمده بوتون حدق انسانلری کمال منا
وشموله حر و مستقل باشا بچیدر . فقط
بیلیریککن حرکت عسکریه و قالیته
سیاسیک امیدز اولدیجی قطعهه باشلار .
بلا تزد دهها سریع هدفله مواصلق
تأمین ایلمه بیلر .
باش قوماندانک شو سوک جلهسی بکا
آیدنی سؤالی ایراد ایتمک جیاری
ویدی :

ایسه بکوندیجی یته عین شیری موضوع
بخت ایدر .
بونک اوزرته تامل اولدی و بیلیمور .
بیشدن برن بره اردولرک استحصال
ایتمکله خارق العاده کلنره و بولغری تأمین
ایمن مطم عیاریله انتقال ایلمور .
باش قوماندانز ، بشیلریکلن و ادما
ایتمکله کمال کمال نا کمالی بر بقیقن
شکلده انکشاف ایتمکله سولیه بود .
اوا کوره بوتروش کین ته سفارده
بیلین مطبل ترسک دههه کیده .
اودوم اوزمادن بری فعالیت بر آن کت
برده شد و بوتون حرکت واستحصالی
دشمنک کوزی اولکنده ایتمک آینه
باعدر . یته بشیلریکلن ایتمکله کمال
دشمنک قوتلردن برقیق ترا کایه بچیش
اولمادیجی ترسخه کیشیمزه بر وسیله
تفکیل ایتمکده « زراعتی خبرلری »
بو قوتلرک حساب قایلجیق دجهه
مهم برکت اولمادیجی فکرکنمور . بون
آکلاشیلورده « اردولرک بر سنندن
بری ، هر آن ایمن وطن دشمنن تطهر
ایلمک بک برتوری سائر بولتیورده و شمشلی
قدر بوقدنر استحصال ایتمک بک
مل دعوا من بلکه سیاه حل اولمایدز
تلق ایتمکدن عیارتدر ؟ تنکیم ترسخدن
اول بیلان سیاسی تشیفرده بونی ایلمت
ایدر .

عصمت پاشا

عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
بویوک بر سرجه استحصالی ایلمک
ک اولمادیجی و عیاریله انکشاف
سولیه بود . « دشمن » سوک دجهه
ویک عیاریله ایتمکده « دیور . او
هر بویوک حکری فرعیتمک دشته لازم
کلن ایمن ورسی بون برولمادن . بون
ایتمک بزم قوماندانیز و عیاریله
بوتان اولمادیجی شایسته ایلمه دون
اولدیجی شیر ورتیک بریز بونرک عسکرک
نقطه نظرکن اودرجه انه لایق اولمایدز .
سولیه بود . « میثاق ملی » باش قوماندان
بوماندانن « کیشیورک دشی بکونرک
ک بویوک تورک عسکرک باغرتک ایلمک
ونه بونرک بریدی حیردک ، تورک دولتی
تاریخ حریه امان کورلش بر سرجه دت
بوز کین شونی ساهه اون کون ایتمده
صلح ایتمدی .

عصمت پاشا

عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله

عصمت پاشا

عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله

عصمت پاشا

عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله
عصمت پاشا خبرلری ، عیاریله

بوغازلرک بی طرفلغی و پارس مذاکره لری

شیمیری به قدر لوندده به آنقره دده جواب کیتیمه بیتمه

شرق قریب وضعتی، هر درلو سوء نفهسی ازاله ایدمک درجه ده بووک بر خلوص یتله عربض وعمیق مناقشه ایدیش

پارس ۲۱ (ت.ه.ر.) — موسیو (پوآنخاره) لورد کوززون، فوت (سورجا) شرق شرائط صلحیه سنک تمینی مقصدیه انکتره، ایتالیا، فرانسه، ژاپونیا، یونانستان، روملیا، یوغوسلاویا و تورکیه کتیل ایدمک بکلی برلوتفرانسک بیتنه اجتهاده حقوق قاسم اولاجی تسام ایتلدر. لورد کوززون و فوت سورجا حکومت شیوملرین کیتیمه استیلان ایدمک کلهجک ملاقات پاریسی جمه کونی وقوع بولاجتدر. ثان غزهسی دورگه : لا ایتیمه کیتیمه کونلرده کندن دها زیاده برانیت واضع ایدمک نکران اولایلیر. آنقره دن کلن سوک برجه نظر آ حرکت وکله رئیس رؤف بک وخرجه نظری یوسف کال بک ازمیر حرکت ایتلدر. ۹ لوندده ۲۱ (ت.ه.ر.) — پارسده لورد کوززون ایله موسیو پوآنخاره آره سنده جریان ایدن مذاکراته بک مساعد بر صورتده انکشاف ایتیش نظریه باقیلمده در. فوت سورجا کج وقت مذاکراته اشتراک ایتلدر. شرق قریب وضعتی هر درلو سوء نفهسی ازاله ایدمک درجه ده بووک بر خلوص یتله عربض وعمیق مناقشه ایدلدر. لورد کوززونک فرانسه، انکتره، ایتالیا، تورکیه، یونانستان، صربستان و رومانیایک اشتراکیله بر صلح قوتفرانس عقیدی ایچون واقع اولان عاجل صراحتی بلاتردد قبول ایدلدر.

لورد کوززون بووک بریتانیایک فرانسه وایتالیای طرفدن آرزو ایدمک شکرده بر قوتفرانس آرزو ایدمک بیان ایتلدر. وضعیت بری ویمیری چوئلری انکلیز آمیرال (پ.آ.ق) ایله فرانسه آمیرال (غراب) طرفدن تعقیب ایدلدر. جمه کونی ایچون بر ایتیمه عقیدی قرار لاشدر ایتلدر. تاجس غزهسی دیپورگه : پارسده جریان ایدن مذاکرات سوک درجه مکتوم

صوک ۲۴ ساعتده

تراکیا و بوغازلر حنده کی قطعه نظر یز- بوغازلرک بی طرفلغی و یونانلرک استفاده سی

صوک ۲۴ ساعت طرفنده وضعتده اساسی بر تیدل اولامشدر. علاقه دارملی عافله طرفینک سوک سوزلرین سوویه مش اولدینی بیان ایدلکه در.

عقدی مقرر قوتفرانسک نتیجه لسته قادر توقیف حنده کی توسط و تشبیرده عین جواب ویرلدر. عین عافل اردو منک حرکتک توقف ایتدیکنی و دوام ایتیمکه اولدینی تأمین ایتیمکه درلر.

صلاحتدار رجال ملیه دن بری دون بر عمرمنه دیشدرکه :

۱ — بوغازلرک سربیتسی هر طرفده قبول ایدلدر. یونانلرده بوغازلرک سفائن حربیه لرین کبیره لری، آرزو ایدن آسیا و آسیان آوروپا عسکر نقل ایتلدر. بنا علیه بزمده بوسریتدن استفاده ایتیمکه حتمدر.

میتاق ملیه کتیمه، یونانلرک احکامی تحقق ایتیمکه در. میتاق ملیزک قبول ایدمک حنده روسی بر تبلیغ یوقدر. اوق اردو من پالانت استحصال ایتیمکه در. یونانلرک نظر دندوکه میتاق ملیزک تماماً تحقق ایتیمکه در، دیک پاکش دکدر. »

وضعت بزم نقطه نظر بزمه کوره شوسورتله خلاصه ایدمکه بیبار :

۱ — تراکیایک یونانلرک تخلیه سی تأمین واداره ملکیه و بونی محافظه ومدافعه به کافی تفکیلات عسکریه من تأسسه موافقت ایدمک تدریده کری به قالان بوغازلرک بی طرفلغی مسئله سی بین لیلل بر قوتفرانسده کوروشوله بیلیر.

۲ — تراکیا بکیمک بی طرف منطقه به تجاوز دیک دکدر. »

دیگر طرفدن غرب دولتری، خصم صله ایتالیا و فرانسه مسئله ک سرعت و عملیات حل خصوصنده اتحاد ایتیمکه و در حال بر قوتفرانس عقیدی قرار لاشدر بر مشلدر.

مذکور بیاننامه دیپورگه : تورک لریک تبلیغ رسیلرند واجبی مطوعاننده یونانلرک بی طرف چناق قلمه منطقه سی برمدت اشغال ایتدیکنی بیان ایدیلور. وقه شونمن عیارندو : بی طرف چناق قلمه منطقه سی متار بی متصاف منفقرله بالائتلاف بریتانیا قلمه طرفدن اشغال ایدلدر. چناق قلمه بر انکلیز اسلرک سسی تأسیس ایتلش و اشغال دوام ایتلدر. ۱۹۲۱ سسی مایسنده منقللر بریتانیه ایله تورکیا - یونان اختلافده بی طرفلرین اعلان وانکلیز طرفدن اشغال عسکر آتیمده بولندیریلان منطقه لر تمین ایتلر. یونانلرک بری ده (چناق قلمه) در .

انکتره آنقره ایله بر اشتراک تأمینتی جدا ایتیمکه در

بووک بریتانیا دیکر بر حربیه سور وکله تمک فکرندن نشر ایتیمکه در و ایشی مذاکره تورک اردو سنک آسیا ساحلنده بولوغاتنی آرزو ایدمکه در

حرکت حاضر اعلمی حکومتله مذاکره بولمچنی آکلایق ایجاب ایدر. بووک بریتانیا دیکر بر حربیه سور وکله تمک فکرندن یله نشر ایتیمکه در. بنا علیه منقلرک معطلی کال پاشای کندیلری ایله مذاکره بولمچنی خاطر لعلری و ایشی مذاکره آناطولی لرک بوغازلرک آسیا ساحلنده بولمچنی خصوصنده امرار ایتلری لازمدر. انکتره حکومتی بوقلمه بی صریح بر صورتده ایشاح ایتلدر.

وسایسی بر نییه ایتالیا و فرانسه کده اشتراک ایتلرکینه ایوم قانع بولمچنه منتظر . »

دولتر آره سنده ائتلاف امید

پارس ۲۱ (ت.ه.ر.) — یوق بوزین غزهسی بوکونکی مذاکره تک چهارشنبه کونی پارسده استحصال ایدیلن شاهان تدبیر برنجه تپاکیه افا ایدمک حاکماتک ظهوریته صالح اولاجق سرب بر ائتلاف منبر اولاجی ایدمک ایتلار ایدور .

لوندده ۲۱ (ت.ه.ر.) — بوغازلرک سربیتسنه و بی طرف منطقه به تجاویز ایتیمکه داتشدر. شرق قدر آنقره دن هیچ بر جواب کله مشدر. شرق مسئله سنک مذاکره سنده لورد کوززونک بولمچنی حدیهله پارسده بک زیاده موافقت ایتلار ایتیمکه در. حکومتک بوغازلری مدافعه ایچون فعالیت و خط حرکتی وضعیت معصنانه بر نتیجه به ایتیمکه تأمین ایچون مکمل بر تدبیر تلق ایدمک صره ده غزه لر انکتره تک منفقرله تماماً ائتلاف ایتیمکه آرزو سنده بولمچنی خصوصنده امرار ایتیمکه درلر. تاجس غزهسی، آنقره حکومتک مفرط مطالبه و بر بک اک کوزل جواب انکتره ایله فرانسه آره سنده سریع بر ائتلافدن عیارندو دیور. ده بل تفراف غزهسی دورگه : حکومت شرق لریده صالح و مسالک تقریرین تأمین مقصدیه آنقره حکومتک ایله شرفی بر ائتلافه و اصل اولنی جدا آرزو ایتیمکه در. قلمه معطلی کال پاشای قوتفرانسده حق شرائلی قبول ایتیمکه ایتیمکه و کندیته مفرط مطالبه قارش مقاومت حاضر لاندینی قدن معقول و عقیق مطالبه ده ائتلاف بر ایتیمکه

لوندردن یکی فکرلر: انکلتره، تراکیا و دیگر مطالیمز حقدنه کی مذاکراته بی طرفانه اشتراک ایتمه حاضر لاندی

نکته بر قونفرانس عقربی تکلیف ایتدیکندره شمردی سوز مصطفی کمال پاشانکدر

لوندردن ۲۳ (ت. ۵. ۵) — بریتانیا حکومتی تراکیا و تورکیا طرفندن طلب ایدیلن مناطق سائرتهک مستقبل مقدارن حقدنه بریباً صلح قونفرانسده جریان ایدمه جک مذاکراته بی طرفانه اشتراک ایتمه تماماً حاضر لاندی. مع هذا انکلتره حکومتی بو مسئله لک یوروپاده اردولرک اقبیلری و نساچ و خیمه سی ایله دکل بوتون للاقه دار دولتلرک اشتراک ایتمه ایدمه جک بر قونفرانس ایله علی خصوصته سوک درجه اصرار ایتمکده در. حال حاضرده یورد کورزون طرفندن یوله بر قونفرانس تکلیف و منفعل جده یول ایدلدیکی جهتله سوز شمردی مصطفی کمال پاشانکدر.

مشارالیهک مجلس نظاری اجناعه دعوت ایتدیکی و مذکور اجتماعک یارین ازمیرده وقوعی محتمل بولدی بی بیان ایدیلور. مصطفی کمال پاشانک قطعاتی بوغازلرک هایه سی ایچون منفعل طرفندن بی طرف منطقه اولارق آمین ایدیلن اراضی به کیرمکدن منع ایتمه مقتدر اوله مایاجنی روایت اولونبور. بوخبر مع التأسف تحقق ایدره مذکور منطقه لری حجاب و محافظه ایدن قطعانکده کری چکیلمسی ایچون هیچ بر سبب اولاماز. مشارالیهک قطعاتی ضبط و توقیفه موفق اولسی شایان تمیدر و هر حالده بریتانیا قوتلری بوغازلرک سر بستینی محافظه ایدمه جکدر.

راه کوره استانبول، تماماً تورکیا اداره منه و ما کیت مدینه اعاده ایدمه جک

تراکیانک جمعیت اقوام، قوتورلی آلتنده بزه اعاده سی دوشونولور

چناق قلعه و هر سرد سواحلی غیر عسکری برحاله افراغ ایدمه جک

پارس ۲۲ (ت. ۵. ۵) — آزانس هاواساک، قونفرانسک نهایتده متفقین محافظنده حاصل ایددیکی احساسات مذاکراتک بوکون نتیجه لیه جک طرزده مساعد بر جریان تنفیذ ایتدیکی مرکزنده در. تورکلرک دعوت ایداسی تمین ایتشد. متازکه مذاکراتی مشابهه جریان ایدمه جک و متعاباً و ندیک و یاسائر بر عماده صلح مذاکره منه پاشلانکقدر. دولتلرک جمعیت اقوامک قوتورلیه تراکیاده یورد حاکمیت اداره سی لهنده متفقاً قرار و بره چکلرینه قوا اخیال و برلکده در. استانبول تماماً ذات حضرت پادشاهینک تحت حکمرانیسه اعاده ایدمه جکدر.

چناق قلعه هر سرد، ساحلری غیر عسکری برحاله افراغ ایدمه جک، مظفر بی طرفانک تدابیرینک محافظه سی ایچون بر درجه یه قدر قوتورله بولنه جفلردر. خرسیتیان اقبیلرک هایه سی تدابیر سائر ایله تأمین ایدمه جکدر.

لوندردن ۲۲ (ت. ۵. ۵) — لورد کورزون، موسیو پوانقاره و قونت سفورچا آراسته بوکون یازده تکرار مذاکراته پاشلانکدر. شمذیک وضعیت حاضرتهک یکیدن انکشافته دائر هیچ بر خیر کله مشدر. بر حرکت عسکریه وقوع بولدی تقدیرده مسئولیت تورکلره ترتیب ایدمه جکدر. لورد کورزون طرفندن تکلیف ایدیلوب فرانسه و ایترالیا ناظرلری طرفندن قبول ایدلش اولان صلح قونفرانسی ایچون دعوتیه لک هفت سوکنه طوغری کوندرله جکی عن ایدیلور.

جنورهده «جمعیت اقوام» مجلس عمومیتنده تدلیق ایدلکده اولان شرق قریب مسئله سه کلنیه یوروک بریتانیانک شرق قریب حقدنه کی مقرراتی تطبیق ایچون جمعیت اقوامک مساوت و مظاهرته بوتون لیلیه موافقت ایتدیکی بیان ایدیلور.

متازکه مذاکراتنک مذاکره ایدمه جکی
مدینه و هرالیسی

پارس ۲۲ (استانبول) — شرق قریب حقدنه کی مکالمه ساعت ۱۲:۴۵ ده ختام بولقددر. لورد (کورزون) یارین ایتدیکن سوکره تکرار نتایج ایدمه جکی، چونکه مناقشه ایدمه جک ده جوق شی قالدینی بیان ایتمشدر.

موسیو (پوانقاره) اول مجلس وکلاقی دعوت ایتدیک ایستبور. مناقشه، صلح قونفرانسه اشتراک ایچون تورکلره پایله جق دعوتنک شکل و بلخاصه اکیا حقدنه اراضی نقطه نظرندن اصلاحاتک بونده تصریح ایدیلوب ایدمه جکی نقطه سی اطرافنده دوران ایتمشدر.

متفقوں مشترک نوطہسی بویوک ملت مجلسندہ

آخرہ ۲۶ ایلول (بخار و خصوصاً دزد) - متفقوں بویوک ملت مجلسی حکومت و بردکاری مشترک نوطہ دون شہریزہ و اصل اولیس. و در حال بویوک ملت مجلسی اجتماع ابذک نوطہسی مذاکرہ اجتماعند.

متفقوں نوطہسک آخرہ اتحول حواریہ دولایسیہ اخیر لوانکی صباح ایزر ساسیہ ۸ دہ و اسنبول ساتیہ اولی اوان کبڑک نامز نظر اظہ آذنی اکلانشند. آملولیک جوانی نوطہسی دون اتمامکچ وقتہ فابار گمشدو. ویردیجک جوانی بویوک بوا بارتن شہریزہ وردی حمتند. حراصلہ نوطہ جبواب ویردیجک. متفقوں نوطہسک بویوک ملت مجلسی جاروتن طرفدن قصورہ ناتی ایلدیکي خندہ دون مطومات اتق قبل اولایامشند. دوکی نسخہ مزیدہ یزدیمز وجہہ متفقوں نوطہسک و بیتی انقاسی وقتہ قبود احترازہ مردان صورتہ جبواب ویردیجکی تخمین اولغند. و بودو احترازہ تک احماسہ ترا بادیہ ایمی ایدیجک بر مطوماتک خبر سکری بر حاله افغانی و ماسرہ و یوزان اینک سببسیہ و اقبیلرک حبت اقوام جابمہ تک خندہ نوطہسک مددجہ موادہ دائر اولاجتی ظن ایلدیکند. مدالیہ ویا ازیمنہ ایشلاجک مٹارک مذاکران آملولیک جوانی نوطہسک و وادان مسکرہ اجرا ایلدیہ جبکو. بویوک ملت مجلسی حکومتک نظر اتق عن اولایق ارمیی و تکفایتہ کباب اولویوزو.

مصطفی کمال پاشانک مذاکراتک از میرده جزایانی آرزوایدہ جبکی ظن اولونیور. قونفرانسک از میرده عقدی محتاملدر

انکلیز خارجه ناظمی فرانسہ تک نفطہ نظری فبرل ایدک حربہ مبادل ویر مہش اولاشند در لانی اولغند. تبریک ایدیور. معنای کمال پاشانک قونفرانسہ باقات بولوتلمی عملند.

بی طرف منطقه تورک و انکلیز قوماندا اناری آرسمنہ دوستانه بر مہرمات

لنبرہ ۲۵ (ش.د.) - انکلیز قوماندا ایر قوای مسک قوماندا آرسمنہ اول طرف منطقه دائر فزوح بودو مودقت یک دوستانه اولند. قوای مسک قوماندا آرسمنہ انکلیز ایر حربہ کرد ایلدی ایلدی پاید ایلدی کلیمک مرفعت بختند. معنای کمال پاشانک لبروہ انقادی قوماندا قونفرانسہ یازان حاضر بولتی آرزومندہ فرانسس ماٹروہ. انکلیز باس وکیل برکون انکلیز لایزنی طرفندہ لبروہ کونرول باس مذاکرانک مسکو بر لندہ تیارلش اولغندہ در لانی شریک ایشند.

لنبرہ ۲۵ (ش.د.) - لبروہ و باس اوسانی لبروہ معنای

لنبرہ ۲۵ (ش.د.) - لبروہ و باس اوسانی لبروہ معنای کمال پاشانک لبروہ انقادی قوماندا قونفرانسہ یازان حاضر بولتی آرزومندہ فرانسس ماٹروہ. انکلیز باس وکیل برکون انکلیز لایزنی طرفندہ لبروہ کونرول باس مذاکرانک مسکو بر لندہ تیارلش اولغندہ در لانی شریک ایشند.

سواری قوتلریمز بی طرف منطقه داخلندہ بولوغندہ

معاصدہ بودند؛ غای ارن کوی، ایدیک قوتلریمزک تحت اشاندہ. بی طرف منطقه تک مجلسی شتند معصلاہ بر نشیب واردہ و تک قیجسی ملو دکلد.

چانقلیہ دیک طرف منطقه ۲۳ یولہ معاصدہ جہ ارنسی کوی قوتلریمزک طرف مرور ایدرک ارنکی ایشال ایتمک رسماً تخفی ایشند. اولو کون ۲۵ ایلول یازا ارنسی کونہ دیک رسواری قوتلریمزک طرف منطقه کبڑک پتایہ مواصات ایشیک تاید ایلشند.

اسیر یوزان قوماندانی

ترقیہ پس آفرہدہ
خطا اولک دک ایش
آخرہ ۲۶ ایلول (بخار و خصوصاً دزد) - اسیر یوزان باش قوماندانی بوزن ترقیہ پس وعتی قوتلریمزک یوزان کونرولیک مسکرہ کندی مسکرہ مرافقہ وردند. و کونرولی ایشند. و اولویوزو، دیک پتایہ انتقال اولویوزو مایلد.

ترقیہ پس کاب، لبروہسک خلک ایدندہ تالی اولدی. بلکہ ایستہ مطعمہ لبروہسک انتظامی بوزن اولویوزو کونرولیک مسکرہ سوادی وسای دوت کونرولیک لبروہسک ایشال اولدی.

چنایق قلغده

بی طرف منطقه ک رسواری قلغده مزلقاندن جاووزی سادسی اولوتن تبریک سکری مختصر بویوک؛ چای قلغده طرف منطقه کونرولیک تورک سواری قوماندا یازا صانی انکلیز جنایقہ ایلدند. برای کونرول بری آلابدن مبارک اولوش ایشال جبکہ بی طرف منطقه حقدون یاشیجکی سولوش پروا ایشال انکلیز جنایقہ طرفدن کالی کوروشند. تورک سوارلری کچکلش و جابہ ایشند. اسٹونیا پتایہ اولویوزو، ایزمنہ جنایقہ بیج اشافان تعبدلہ ایل بولد.

تورک طرفدن کالی کوروشند. تورک سوارلری کچکلش و جابہ ایشند. اسٹونیا پتایہ اولویوزو، ایزمنہ جنایقہ بیج اشافان تعبدلہ ایل بولد.

فرانسز سیاسی محافظندہ نیکیسک

تور کاتیک سرخسارنی تمین شتاب ایدیکاری ظن اولوغندہ ایش ایٹایا پاسدہ ک مئز، کونرولیک تمین شتاب شرق مواصاتک فعلی یوسوندہ اعلامہ لوشدن بحث ایشند.

یوس ۲۵ (ش.د.) - فرانسز سیاسی محافظندہ، متفقوں نوطہسک تخمین تورکیاہ زوالیورنی حاتی بر یکویکک بودود. تورک کونرولیک کونرولیک یوزان سادسی، هبتی قوتلریمزک تحت اشاندہ. بی طرف منطقه تک مجلسی شتند معصلاہ بر نشیب واردہ و تک قیجسی ملو دکلد. اسیرین پتایہ بری اولویوزو مایلد. لبروہسک خلک ایدندہ تالی اولدی. بلکہ ایستہ مطعمہ لبروہسک انتظامی بوزن اولویوزو کونرولیک مسکرہ سوادی وسای دوت کونرولیک لبروہسک ایشال اولدی.

تور کاتیک سرخسارنی تمین شتاب ایدیکاری ظن اولوغندہ ایش ایٹایا پاسدہ ک مئز، کونرولیک تمین شتاب شرق مواصاتک فعلی یوسوندہ اعلامہ لوشدن بحث ایشند.

یوس ۲۵ (ش.د.) - فرانسز سیاسی محافظندہ، متفقوں نوطہسک تخمین تورکیاہ زوالیورنی حاتی بر یکویکک بودود. تورک کونرولیک کونرولیک یوزان سادسی، هبتی قوتلریمزک تحت اشاندہ. بی طرف منطقه تک مجلسی شتند معصلاہ بر نشیب واردہ و تک قیجسی ملو دکلد. اسیرین پتایہ بری اولویوزو مایلد. لبروہسک خلک ایدندہ تالی اولدی. بلکہ ایستہ مطعمہ لبروہسک انتظامی بوزن اولویوزو کونرولیک مسکرہ سوادی وسای دوت کونرولیک لبروہسک ایشال اولدی.

ظفرده مسکرہ جمعیت اقوام دغولرک قبولی

لنبرہ ۲۵ (ش.د.) - انکلیز حکومتی، صاحب عدلیتی متشاب تورکک جمعیت اقوام، قبول ایلنت موقت ایش و یوسونہ قوتلریمزک ملاً اسلامسک بیدارلیک مرموسہ، غای انکلیز کونرولیک کونرولیک ایشند.

متفقوں کتبیفاری

ایتمی ایشال اولدو (اسنبول) یوزو: تورکیا ک دستورلی (آخرہ) تک و ترکانہ (مدلیہ) ده معنای کمال پاشانک ایدیک قوتلریمزک طرف مرور ایدرک ارنکی ایشال ایتمک رسماً تخفی ایشند. اولو کون ۲۵ ایلول یازا ارنسی کونہ دیک رسواری قوتلریمزک طرف منطقه کبڑک پتایہ مواصات ایشیک تاید ایلشند.

مسویر قونفرانسی بویوک

لنبرہ ۲۵ (ش.د.) - مسویر قونفرانسی بویوک کونرولیک کونرولیک یوزان سادسی، هبتی قوتلریمزک تحت اشاندہ. بی طرف منطقه تک مجلسی شتند معصلاہ بر نشیب واردہ و تک قیجسی ملو دکلد. اسیرین پتایہ بری اولویوزو مایلد. لبروہسک خلک ایدندہ تالی اولدی. بلکہ ایستہ مطعمہ لبروہسک انتظامی بوزن اولویوزو کونرولیک مسکرہ سوادی وسای دوت کونرولیک لبروہسک ایشال اولدی.

بی طرف منطقه نك مروری حقنده نظر دقتی جلب

از میرده کی انگلیز آمیرالی مصطفی کمال پاشا ابر مخبرده بولونمه مأمور ایدلدی

اگر آمیرال بو مخبرده بوق اولورسه سواری مفرزه منرك بی طرف منطقه به دخولی سوء تفهیمی زاله ایدیلده بله جك

لوند ۲۶ (ت.ه.ر) — از میرده انگلیز آمیرالی چناق قلعه ده بی طرف منطقه به بر تورك سواری مفرزه سنك سواری حقنده نظر دقتی جلب ایتك اوزره مصطفی کمال پاشا ایله طوغریدن طوغری به مخبرته کیریشك ایچون امر آلمشدر . بوراده ، مذکور مفرزه نك تورکیا اردوسی قرارگاه عمومیستدن اوزلده قائل اولماسی محتمل اوله بی و مفرزه نك بی طرف منطقه به دخولی سولك مكالات سیاسی دن مستقل اولورق ولوح بولدی ظن ایدلکده در . بوسوه تفهیم نتیجه سنده تاریخی قائل ایتك — انگلیز آمیرالی طوغریدن طوغری به مصطفی کمال پاشا ایله مخبرده بولونمه موق اولدی بقدرده — بر طرف ایدیلده جکدر . محل انگلیز قوماندانان ، تورك سولرستندن بی طرف منطقه بی ترك اجنسی طلب ایدلیکی ائشاده بولور قرارگاه عمومیستدن اواص تاق ایدیلدی ایچون ایتك بخش ایتك ایچون اولدی . اوزون برمهلت ویرمشد . تورك سولرستنک بی طرف منطقه داخلنده بولنسی مصطفی کمال پاشانك تصویب ایتدیکی اثبات ایدن بر سبب ، پارسده ائشای مذاکرته منفلك تورکیا شرقی تراکیاده عظیم مساعدده بولونسی ایچون مظهرده بولنریك آتقی توركك بوغازلری حایه ایدن بی طرف منطقه لر رعایت ایتلری شرطله واقع اولماسیدر .

بی طرف منطقه ده تورك قطعاتی

۱۱۰۰ کیشیک تورك سواری مفرزه سنك سوکره بی طرف منطقه ده
بیجا ایله قره بیجا آره سنده ایلری حرکتی دوام ایتشد

مطالبجز و متفقلر

دولتلك مقراتی مطالبجزه تامیله
موقن دکلدرد .

پارس ۲۶ (استانبول) — (تان) غزته سی دیبورک: دولتلك مقراتی ، توركك جتد کتری پروغرامه تاماً موافق اولماییلر ایلده ، هر حالده بومقرات ، (آقره) نك کورسردیکی غیرتلك اساسی هدفلری و تورکیانک ، موجودیت مایه سی داخلنده بکیدن تأسسی ایستنه نیلدیکی تقدیرده محافظه سی لازم بره تبیلری نظر اختیاره آلمده در . دولتلك ، شرقی تراکیا حقنده ک تورك مطالبانه ظهیر اولانی وعد ایتدی ، توركك مظفرتلری ایچون واسع نتیجه لر تأمین ایتکده دولتله وصله ک عقدنی تأخیر ایتمک ایچون احوالی ده ا زیاده اشکال ایله مکده منفعت ادرلر . (تان) غزته سی ، مختلف نقطه لرده ک امنیت تدابیری استلزم ایس غلیان دولایسیله آقره حکومتک بکی مشکلات چیقارماق صلیحی حسن نیتله تسریع ایله مک ایچون بعض ملاحظاتی نظر دقته آلماسی لازم کلدیکی علاوه ایدیلور .

استخبارات مختصر صریحه :

آقره ۲۷ — مدافعه ملیه و کلبی کالم پاشانك رتبه سنك فریقا ک ترفی ایجرا ایتشد . شهیدل مفرزه ایلده

چکلمه کترب دائر بو دقیقه قدر انگلیز ارکان حربیه سنه هیچ برمهلمات ورود ایتمشدر . « اوردنه نت نیوز » بوندن سوکره مطالباننده شوسورنله دوام ایدیلور : « بونکله برابر هرشی ایچون بر جندود واردر . بی طرف اراضی به نجاروات تکرب ایتدیکی تقدیرده حرکات بجه و عسکره به مباشرت ایدیله جکی محقق عد ایدیله بیلر .

مفتلرک صلیح فونفرانسنده حکومت ملیه به غایت مساعد شرطلر تکلیف ایلش اولمارینه نظر آقره حکومتک بکمی نجارواته مساعد اجنسی غریبدر . شرقی تراکیانک اسم اعطایی حقنده ک تورك مطالبانه منفلك ظهیر اوللری فونفرانسن اول فونفرانس اساسنده بی طرف منطقه لره نجاروز ایله سیله مشروطدر . بونقله نك حکومت ملیه اراکتجه نظر اعتباره آلینادی کوریلور . توركك مقاصد ملیه لر نقطه نظرندن شایان قبول بر صلح فرصتک حکومت ملیه جه الهی قاجارلیکجه تورك بی منطقه لر اولمارینه : چناق قلعه ویزمیت منطقه لرینک بی طرفلته رعایت ایلنسی خصوصنده ک مشترک نوله به صلح فونفرانسنه دعوتی متضمن مظنق نوله سنه آقره حکومتی طرفندن هنوز هیچ بر جواب ویریلنسی دخی شایان دقتدر .

اوردنه نت نیوزک متخصص عسکرسی دیبورک : « چناق قلعه ده وضعیت مهم بر تبدله اوغرامشدر . خاطر لرده درک بکین جمه ابرتسی بیک بوز کیشیک بر تورك سواری مفرزه سی بی طرف منطقه بی نجاروزله چناق قلعه نصبه سنك اون میل مسافه سنه قدر ایلرله مشدی . بومفرزه آهرندن تعلیمات آله قدن سوکره بازار سیاسی چناق قلعه لریندن کرمی به چکلمه شدی . بازار ابرتسی صلیحی هنی سواری مفرزه سی کلنی تقویه ایلش اولدی حالده بکیدن کورونورک ایلرله مش ، ارتکوی قره بیستی اشغال و موقن مذکور ماکنلنی ملوب وضع ایلشد .

بونک اوزدینه تورك قومانداننه چناق قلعه قوماندانی جنرل طرفندن تیلمات ایجرا ایدیلرک قوای ملیه به مافوق نقطه لرله مخبره ایچون کافی زمان بر ایله جنی بو زمانک اقتضاسنده ولورمه کلدیله جک اجرائت عسکریه نك مسئولیتی تامیله فونملیه قومانداننه ترتب ایلدی بیلر ایلشد . قره بیجاده ک انگلیز قلمتیه قوماندان ایلدی شایطک اشعارت کوزه ایلورک بکرمی بئنجی بازار ابرتسی کونی ارفاق قطعده دیگر تورك سواریلریک قره بیجا ایله بیجا آره سنده بی طرف منطقه به داخل اولورلری کورولشد . بولورلرک بی طرف منطقه دن چکلبوب

بی طرف منطقه په قطعاتك دخولى حتنده جنرال «هارینگتون» ك باش قوماندان مصطفی كمال پاشایه مراجعتی وباش قوماندانك بومراجعته جوابی باشكالی طرف منطقه تأسیسه خبردار ایدر دیکنی یلمه بریور . هارینگتون ، یونانیلارك بونطقه ده بولنماد قلمری و یونانه کیلرینك استابولده اوزاقوشد برلر قلمری خبر و بریور

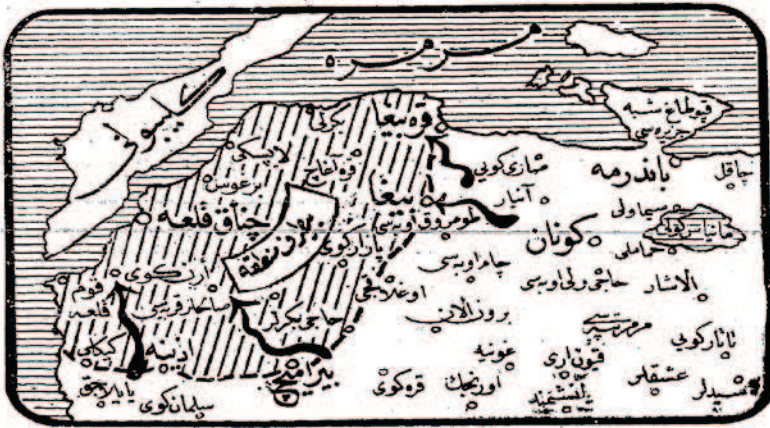
جنرال هارینگتون مصطفی كمال پاشایه اولدی كونه برجه آق جویای كونه مشوره :
« هارینگتون كمال پاشایه بونطقه ده حتنده جنرال «هارینگتون» ك باش قوماندان
مصطفی كمال پاشایه مراجعتی وباش قوماندانك بومراجعته جوابی
باشكالی طرف منطقه تأسیسه خبردار ایدر دیکنی یلمه بریور . هارینگتون ، یونانیلارك بونطقه ده
بولنماد قلمری و یونانه کیلرینك استابولده اوزاقوشد برلر قلمری خبر و بریور

مصطفی كمال پاشایه اولدی كونه برجه آق جویای كونه مشوره :
« هارینگتون كمال پاشایه بونطقه ده حتنده جنرال «هارینگتون» ك باش قوماندان
مصطفی كمال پاشایه مراجعتی وباش قوماندانك بومراجعته جوابی
باشكالی طرف منطقه تأسیسه خبردار ایدر دیکنی یلمه بریور . هارینگتون ، یونانیلارك بونطقه ده
بولنماد قلمری و یونانه کیلرینك استابولده اوزاقوشد برلر قلمری خبر و بریور

مصطفی كمال پاشایه اولدی كونه برجه آق جویای كونه مشوره :
« هارینگتون كمال پاشایه بونطقه ده حتنده جنرال «هارینگتون» ك باش قوماندان
مصطفی كمال پاشایه مراجعتی وباش قوماندانك بومراجعته جوابی
باشكالی طرف منطقه تأسیسه خبردار ایدر دیکنی یلمه بریور . هارینگتون ، یونانیلارك بونطقه ده
بولنماد قلمری و یونانه کیلرینك استابولده اوزاقوشد برلر قلمری خبر و بریور

مصطفی كمال پاشایه اولدی كونه برجه آق جویای كونه مشوره :
« هارینگتون كمال پاشایه بونطقه ده حتنده جنرال «هارینگتون» ك باش قوماندان
مصطفی كمال پاشایه مراجعتی وباش قوماندانك بومراجعته جوابی
باشكالی طرف منطقه تأسیسه خبردار ایدر دیکنی یلمه بریور . هارینگتون ، یونانیلارك بونطقه ده
بولنماد قلمری و یونانه کیلرینك استابولده اوزاقوشد برلر قلمری خبر و بریور

اشغال ایدلر سوارى و پیاده قطعاتز بی طرف منطقه ده بعضی مواقعی اشغال ایلشدر هیج برهادیه میدان ویرلمسه و قطعاتك ایلمی حرکتی اثناسنده برمهاده ظهور ایتمه مشوره

سوارى و پیاده قطعاتز بی طرف منطقه ده بعضی مواقعی اشغال ایلشدر
هیج برهادیه میدان ویرلمسه و قطعاتك ایلمی حرکتی اثناسنده برمهاده ظهور ایتمه مشوره

سوارى و پیاده قطعاتز بی طرف منطقه ده بعضی مواقعی اشغال ایلشدر
هیج برهادیه میدان ویرلمسه و قطعاتك ایلمی حرکتی اثناسنده برمهاده ظهور ایتمه مشوره

اشغال ایدل
سوارى و پیاده قطعاتز بی طرف منطقه ده بعضی مواقعی اشغال ایلشدر
هیج برهادیه میدان ویرلمسه و قطعاتك ایلمی حرکتی اثناسنده برمهاده ظهور ایتمه مشوره

اشغال ایدل
سوارى و پیاده قطعاتز بی طرف منطقه ده بعضی مواقعی اشغال ایلشدر
هیج برهادیه میدان ویرلمسه و قطعاتك ایلمی حرکتی اثناسنده برمهاده ظهور ایتمه مشوره

متفتین اشغال قوتلری قوماندانه یکی جواب

مصطفی کمال پاشا بی طرف منطقه ده کی قطعات اولدقاری برده قالمالری امرایتدی

استانبول قوای اشغالیه پاش قوماندهای جنرال هارینتون مصطفی کمال پاشایه کوندردیکی سوک تله ارقامه سنده بی طرف منطقه یه کیرن قطعاتی که کری به چکلمه سنی طلب اجتناب و باش قوماندانزله کوروشک آرزوسنی اظهار ایله مشدی . سیر (چارلس هارینتون) ک یو تخریراته مصطفی کمال پاشا وردیکی جوابده :

تراکیده یونانیلر طرفدن اهالی اسلامییه علیهنده ایقاع ایذینن مغالمدن سوک درجه ده متأثر اولدینی قید ایلدیکن سوکره ، وقایع حربیه اوزنده علیهمزده مهم بر تأثیری اولان یونان دوغمناسک بدما مرمهرمه دخوله مساعده ایلماسنی حقدنه تأثیرات لازمه اعطاسنی طلب ایلمکده در .

بدنه جوابده استانبول اهالیسته قارشنی تطبیق ایذینن قیداتک لئو ایذیلجکی و آناتولی سواحلده سیروسفیرلرک سربسته اجراسته مساعده اولواجنی امید ی اظهار ایلمکده در .

یونان سوکره پاش قوماندانزله بالموم مشغول اراضیمزده کی اسلحه ، مهمات و مؤسساتک طرفزه طائد اولدیندن تخریب ایلمه سنی طلب ایتمکده و خاصه مقال اولارق چناق قلمه ده کی انکلیز قوتلری تک - فرانسه و ایتالیا عسکرلری کی - بی طرف منطقه دن چکیلدیکی تقدیرده قلمائزده کری آله چینی و بی طرف منطقه داخلده آمیجی تشکیلات ملکیه و آسایشی تأمین کافی مقدارده پولیس و ژاندارمه بر اقبالچینی ییلدیرمکده در . جوابک نهایتده پاش قوماندانز :

« منای قلمه منطقه سنده کی قطعات اولدقاری برده قالمالری ده هیچ برهادتیر میرانه دردملری مقنده امر قلمی وریلدیگنی ییلدیرمسه در :
 « ذات مایلریم کوروشک شرفه ناس اولدیتیمک ایچره الک بقیرن فرصتده استفاده ایردمیم »
 شکلده اداره کلام ایتمیلردو .

« چناق قلمه » دنه ماعدا بو توره ساحل اشغال ایلمکده سوکره وضعیت : یونان سوکره کی خط حرکت پاش قوماندانلرهار یقوتون آره سنده تعیین ایلمکده

سوک ۲۴ ساعت طرفنده وضعیت برتیل اولمشدر . چناق قلمه ده کی بی طرف منطقه یه سرور ایذین و چناق قلمه اسیسی سکتنا اولدق یوزلرک قوم قلمه دن لایسکی به قدر آسیا ساحلی طونان و ساریجه لی ، کیز برغوس ، دو سوک ویا بجزیر موقلری اشغال ایذین پیاده وسواریدن سرب کوروشک حفاظة موقع ایتمکده درلر . یوفو تیرس ، پاش قوماندانلرک : امری اوزرینه سربکلری توقیف یتمیلردو . کرک بی طرف منطقه اشغال قوتلری و کرک قلمائز حرجانکی ناخوش دور اولدیده در .

پاش قوماندانزله جنرال هارینتون آره سنده یالینده ونوع بولاجنی تخمین ایذینن ملاقاتدن سوکره اردوشک آتیا آغازایدیجکی خط حرکت نوضج ایلمکده . جنرال « هارینتون » ک آزمیره نوجو حیات حرکت ایتمک اوزره اولدینی روایت ایذیلور .

انکلیز فرانک محرمیسی دن صباح تبلیغ یتمیلردو :

- ۱ - وضعیت سربکده برتیل یولدره چناق قلمه منطقه سنده تورک طومچیسی موجود یتمیلردو .
- ۲ - (ایزیت) ، یاخود (آچقه شهر) ، دوغری جمعیتان موجود یتمیلردو .
- ۳ - جنرال (هارینتون) ، مصطفی کمال پاش طرفدن جواب کلمیلردو .

بوجوابده دیلیورکه پاش قوماندان اشغال یلمکلری مواجسی ترک ایتمک : و هرمانکی بر یازده ی میدان ویرمهک ایچون چناق قلمه ده کی طلمات قلمی اسیرل ویرمشدر . جوابده علاوه اولونور : « ذات عالیله کوروشک شرفه ناس اولدق اوزره کمالین فرصتدن استفاده ایلمکده »

۴ - (اوزوف) ک کوروشک طرفنده بولمده در . کندیسی سادجه استانبول ترک ایتمک اسیرل آلمدی .
 * * *
 اوردنه تیروز غنیمتی دیلیورکه : صلاحیتدار بر قلمدن بزمیه ییلدیرمکده توره چناق قلمه بی طرف منطقه سنده تورک سوارلری خطاریمه کیرمکده بر دوامدرلر . دن (اولسک کون) صباحه قدر کان ملوماته نظرأ تیوم بی طرف منطقه ده مختلف نقطه لره داخلیمش اوج بیک قدر تورک سوارسی موجوددر . بونل یوزره ایکیشر یوز کیشیک قلمه لره کوروشک انکلیز قلمائزله ناس ایتمکده خاصیات نیتده اولدقاری کوروشک اوزره یاش بارانی چکمشدر .

« چناق قلمه » دن ماعدا اشغال ایذینن مواقی کوستر بر خریطه بی طرف منطقه ده کی تورک قوتلری پاکیز سوارلردن عبارت اولوب ایلمزده پیاده قلمان اولدینی کی طوب دخی کوروشک مشدر . وضعیت عسکری نقطه نظر دن مشکلات کسب ایتملردو . چونکه بزم عسکرلری تورک مفرزه لری تک آره سندن کیمکه مجبور اولمده درلر .
 انکلیز مستکم موقلری چناق قلمه قرینده ایلمده کفرده و دیگر نقطه لره دخی قره غولار موجوددر .
 کین بازار ایتسی کون ایذین کوشه کلش و ماکنلی طوب بر کلملردو . بش اولان ایکی بیک کیشیک بر تورک قوتلر چهره شنه کون اولدینن بی طرف منطقه داخلده دیگر بر حله چکمشدر . دیگر بر مفرزه دخی لایسکیه کلوب قصه تک اداره سنی اله آلملردو . بیفا ایله قریبینه آره سنه دیگر مفرزه لری داخل اولمدر .

انكلتره ده افكار بهدى قولر كچيريبور

تراكياء بوغازلك سربستيسى ويطرف
منطقه مسئله لرنده نقطه نظرلر

۳۰ يول تاريخلى (نان) غزته مست (لوندردن)
بلد بريبور :

انكلتره سوگ (پارس) مكللك آره سنده،
تورك حسن مليسته مقول هر دولو مساعداتى
ابرازه حاضر اولدني كوسترمش اولوب توركده،
ياخود اسلاميه تارنى دشمن حيايتى طامش ايدني
اثبات ايتك آرزوسنده در. توركلك تراكياء
راحت طوروب باقانلره حرب كونورديه چكلى
خصوصنده قاعت حصوله كادىكي قد برده
كنديلريك قوتفرانندن اول ويا سوكره اورايه
كپرلرته ساعده ابللكده برعذور قاللاياجشم.
نقطه انكلتره ايجون بوغازلك سربستيسى و كليبولى
مقابرنيك مقدس ماهيت ايلك دوشونجايي تشكيل
ايتكده در .

بوسيله دركه يي طرف منطقه لر مسئله سي حتمده
سو تقم دعوت ايدليرك منفلك ۲۳ اول
تاريخلى نوبله لرنده قول ايدلين مساعدات ايجون
بو يي طرفته رعايت شرط اولارق درميان
ايشلدر . كرك سياسي محاذله ، كرك خلق
آره سنده انكلتره انگارى توركله اسكى محاذتى
يكي دن تأسيس ايله جك سورت حللره دوشرو
برمحول كچيريكده در .

«چناق قلعه»

شهرى ارافنده انكلتره قطعايله

قطعاتن آردسنده كوچوك

بر مسافه براقيلور

انكلتره قراكه عموميسندن دون آلتان
معلوماته كوره :

۱ - چناق قلعه شهرى اطرافنده كي
حوالده بولونان تورك سوايسى مذكور
منطقه دن كرى چكلمشدر .

۲ - ايزميت جه سنده تورك قطعاتى
يي طرف منطقه يي تجاوز ايتمه مشارد . شيله به
دخى ۵-ج بر تجاوز واقع اولامشدر .

مصلحتانه برچاره تويه بولنه جنى وشرق اصلحك بك بقينده تأمين ايدلمسه اولاجنى اميد اولونور

چناق قلعه ده قعاتمزله انكلتره قطعاتى آره سنده دار بر مسافه براقيلش، خط
فاصل تأسيس اولونمشدر . موضى بر حادته تهللكسى ده بر طرف ايدلمشدر

لوندردن ۲ (ت. ۵.۸) — بوكون شرق احوالنه دائر دهما زياده بر نيكيك اظهار ايدلكده
ومدانيه قوتفرانسى حسيه ، مصلحتانه برچاره تويه بولنه جنى اميد ايدلكده در . نان غزته سي شرق
فريب وضعينده مفاهمه ايدلين ملاحظه بجه دوروك : « حقيق بر صانع وسالت تأمين فكره
شرق بچراتنه بر سورت تسويه الاترقى مسئله سي تفصيلن خالى قليا ن فرانس ده قلعه قعايت
سياسيه لك تولد ايله يكي بارلاق و ايدبخش احوال ن سيبى بر سورتده عون اولشمدر . »

لوندردن ۳ (ت. ۵.۸) — شدي به قدر
قواى مليه چناق قلعه منطقه سندن چكيله مش
ايله ده انكلتره آرازنده طار بر مسافه بررقى
اوزره كوچوك بر مسافه به قدر چكيله لر ب انتظار
ايديلور . كده جك سالى عصمت پاشانك هر صره
ساحلنده كاتن مدانيه ده سير شارل هارينتون
و ديكر متفخين جنرلر ايله ملاقاتده بولوناسى
قرارلاشدر اشددر . آتقره به حرك ايتش اولان
مصطفى كال پاشا ايتجاهده بولنه يه جقدر . مدانيه
قوتفرانسى منفلك پارسندن مصطفى كال پاشايه
كوندرمش اولدقلى نوبله مستند آقد ايديله جك
فقط عين زمانده چناق قلعه منطقه سنده كي وضعت
هكربه ايله اشتغال ايديله چكدر . ده يلى نيوز
غزته سلك شرق فريب بخارى جنرال (موريس)،
جنرال (هارينتون) ك چناق قلعه منطقه سنده
وضعتي تنظيم قصدله جنرال (ماروز) ايله ملاقاتده
بولتى و چناق قلعه ده بولان تورك انكلتره قوتلى
آره سنده بر خط فاصل تأسيس ايتك اوزره تورك
افراد هكربه سندن بر ضابطك تيميدنى مصطفى كال
پاشانك طالب ايدليركي بيله بريبور . بوتكليف منفلك
طرفندن تجدد ايدلش اولان بى طرف منطقه
مسئله سي تقرير ايتك سترين بر تدبير عاجل اولارق
وقوع بولشدر . يك تجر به ينده بر عسكر اولان
جنرال و ورينس انكلتره چناق قلعه ده كي موفلرني
غير قابل تدبير عد ايتكده در . لوندردن شرق
فريب وضعت عموميه سلك مدانيه ايتجاهته قدر

لوندردن ۲ (ت. ۵.۸) — توركلكه بر قاچ
كونه قدر منفلك ۲۳ تاريخلى نوبله لرته جواب
ويره چكته دائر . مصطفى كال پاشايه موسير
بو اقراره به كوندرمش اولدني تاترف پازاركون
فرانس خارجيه نظارته ورود ايتشدر . موسير
قراخان بويون ايله ملاقاتدن سوكره تورك
قومانداننه بوغازلره طوغرى انكشاف ايدن
حركت هكربه لك تعطيل ايجون امر ووردىكي
بيله بريبور . مصطفى كال پاشانك تلفرافنامه سنده
تراكياء بولان اشغالك در حال نهايت ورسى
لزوم بيان ايتكده در .

«بوتى يارزين» غزته سي منفلك كال سيبه
وقوع بولان حراجته قواى مليه لك مساعد
بر طرزده جواب ورمش اولاسنى و قرحه
فرانس لك چناق قلعه دن قطعاتى چكديكى كال
ممنونيه قيد ايدور .
حال حاضرده انكلتره تورك حال نكسده
بولنادقلى جهته شمديك موضى بر خطه
وقوى تهللكسى بر طرف ايدلمشدر .

ازمى مكنى بهرى :

داخليه وكيلى ققى بك ابره موقات

تعرضدن اول ، صاحى استحصال ضمنتده ققى بك مساعيدى . . پارس

قوتفرانسى مقردانى . . بوغازلر واستانبول مسئله سي . . ميثاق ميلدن

فداكارلق ياپلاماز

متفقلك صلح قونفرانسی حقنده کی دعوتنه آنقره نك جوابی
آنقره قونفرانك ۲۰ تشرین اولده از میرده عقد اجتماع ایتیمنی تکلیف اید یور
 تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی، مفرخلافت اسلامیه اولان استانبولک متفقین قطمانی طرفندن تخایه ایدیله جکی
 حقنده کی تأمیناتک تجدیدینه بیان ممنونیتله بو وعدهک بر آن اول تحققتی صبرسنزلله بکله ندیکتی بیان ایدیور
 ۲۳ ابولمه اوچ متفق دولت طرفندن بویوک ملت مجلسی حکومتی تودیع ایدیلن نومه به حکومت ملیه مزك جوابی نومه سی ،
 دون صباح شهرمه کلش وهلال احمدن دولتور حکمت یک طرفندن بعدالزوال ساعت درنده شهریمز انکایز ، فرانسز وایتالیا
 فوق نامه قومیسرلرینه تودیع ایلشدور . نومه بی بروجهر نقل ایدیوروز :
آنقره : ۴ تشرین اول ۱۹۲۲
 فرانسه باش وکیل و خارجه ناظری موسیو پوآنقره ، انکلتزه
 خارجه ناظری لورد کورزون اوف کله ستون ، ایتالیا خارجه
 ناظری موسیو شاتزدر جنابلرینه :
 « تورکیا بویوک ملت مجلس حکومتی ، اوچ متفق دولت ۲۳ ابول
 تاریخله کندیسه کوندرمک لطفنده بولوندرلی نومه دن دولای عرض
 تشکر ایدر . تورکیا بویوک ملت مجلس حکومتی ، بونومه نك ملهم اولدی
 روسی ، یمنی حکومت مشارالیه ک استقلال مجادله سنه باشلادینی آئدن
 اعتباراً هیچ بر زمان اعلاندن فراغت ایتدیکی اراده سن بوقدر تامایله تطابق
 ایدن عادل ودوامل بر صلح آرزوسنی تقدیر ایلر .
 بری حال حاضرده ک وضعت هسکریه و دیگری بر صلح معاهده سی
 هقدی ایچون مذاکرات اجرا سنندن عبارت اولق اوزده نومه ایکی نوع
 حادثه بی استیفاف ایتکده در .
 وضعت هسکریه حقیقه کی نقطه نظریمز ۲۹ ابول ۱۹۲۲ تاریخلی
 نومه مزله اشعار ایلشدی . بونومه نك نتیجه سی اولان مدانیه قونفرانسی
 آیک اوچنده اجتماع ایتشدور . شهبه سردرک بوقونفرانسك مقرراتی ،
 واضح الامضا دولتر طرفندن تامایله ابراه ایدیله جکدر .
 ایکنجه نقطه به کنجه ، تورکیا بویوک ملت مجلس حکومتی ، غایه سی تورکیه
 ایله یونانستان و متفق دولتر بینده قطعی صلح معاهده سی مذاکره وهقد
 ایتکدن عبارت اولان اجتماع عتلتلری کوندرکی کمال سارعله قبول ایلر .
 متفق دولتره نومه لرئده ، قونفرانسك و ندیکدن باشته بر
 شهرده اجتماع ایدیله جکی قبول ایدیورلر . حکومت متبوعه م
 یوامکاندن یلاستفاده و صلح مذاکره لرنی داهاز یاده تمهیل و تسریع
 ایتیله جکی نظر دتیمه یلا ایلدق اجتماع مجلس اولق اوزدره ایزمیرک
 تیشینی یک فائده لی عد ایدر . بنساع علیه قونفرانسك ، از میرده
 ماه جارینک بکرمیسنده اجتماعنی تکلیف ایلر .
 تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی ، مذکور قونفرانسه دعوت ایدیلن
 حکومت حقنده آئیده کی مطالباتک درماتنی لازمه دن عد ایلر :
 درت بویوک متفق دولتن و یونانستانن مامدا پالکیز ایکی دولت ،
 پالیده کی اجتماع مدعو بولینورلر . بوندن شو نتیجه چیقارک بو دعوت ،
 مذکور دولتره ، محارب اولدولری ایچون دکل ، هفتدورک صلحده حل
 ایدیله جک اولان بیض مسائله خاصه علاقه دار عد ایدیله جکی ایچون
 کونولقدور .
 بوماهیق حاز اولان یکانه مسائله بوغازلرک مستقبل طرز
 اداره سی اولدینی جهله تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی
 موضوع بحث اولان ایکی دولت مستقبل قونفرانسه دعوت
 ایدیله جکی حالده صرف بحریه سیاده کی ساخلارینک طرز تشکیلی
 اعتباریله بیله بو طرز اداره نك تیشنده بویوک علاقه لرنی اولان
 روسه ، اوقرانسا و کورجستان حکومتلرینک اونوتولش

بنام علیه تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی ، اوچ متفق ملت طرفندن
 اولجه دهونلری تقرراً ایتش اولان ایکی دولت مختلف بو دولترکده
 مقرر قونفرانسه دعوت ایدیله لرینی باخاصه تکلیف ایلر .
 تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی بو دعوتک اجتامی یانین اولان
 قونفرانسدن اوله کوندریله جکی امید ایلر . حکومت متبوعه ، تراکیا
 اوزرنده کی ناقابل اعتراض حقلرینک تصدیقی عنریله قید و یومناسیله
 متفق دولتره تشکراتی عرض ایلر .
 استانبولک و صرمیره دکوزینک مصونیتی تأمین شرطله بوغازلرک
 سربرستیسی ، کرک تورکیانک استقلال و حاکمیتی و کرک شرقده
 صلح و سکونک بالفعل تأسیسی ایجاباتیله قابل تألیف اولاجق
 صورتده اقلتیرک حفاظت حقوقی بزم طرفزدن دخی آرزو ایدیلدکده
 اولدینندن بو خصوصده اساس اعتباریله بر اختلاف موجود دکلدر .
 تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی ، اوچ متفق دولت ،
 کندیسنک جمعیت اقوامه قبولی ایچون وعدا ایتک لطفنده بولوندرلی
 ممانتندن دولای عرض تشکر ایتکله برابر ، بو خصوصده کی
 نقطه نظرینی وقت وزماننده بیلدیره جکی علاوه ایله مکی وجیه دن
 عد ایلر .
**تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی ، مقررده دعوت ایدیلن
 استانبولک متفقین قطمانی طرفنده تقبل ایدیله جکی حقنده کی تأمیناتک
 بحریه سی بویوک ملت مجلسی قبول ایلر . بونکله برابر حکومت
 متبوعه م ، بو وعدهک بر آیه اول تحققتک فصل بر صبرسنزلله
 بکله ندیکتی متفق دولترک لزوم کلسیکی دیرده اهمیتله تقدیر
 ایشکلمه ایتدور .**
 متفق حکومتلرک نومه سنک نهایتنده کی مراجعت ، تورکیا بویوک
 ملت مجلسی حکومتی شدتله متحمس ایتدور .
 دولتر ، معروف مطالبی تطمین ایدیله جک بر تورکیانک ، بونون جهان
 مدنیته انتظار ایتدیکی بر صلحک تأسیس و ادامه سی خصوصنده خاصانه
 وصیعی ، ممانتله صورت حقیقه ده استناد ایدیله یورلر . دول مشارالیم ،
 عین زمانده ، حرکت آیدیلنی پارلری صامق ایچون هر کسک کندیسی
 اینایه مجبور عدایسی لازم کنن صلح پروانه ده تورکیایی صادق بر رفیق
 اولارق بولاجلرئنده این اولایلیرلر .
 بوسف کمال

اذمیت بی طرف منطقه سنده تجمعات

یونان هیئت مرخصه سی اعضا سندن بر قسمی کیدر کیتیز کری به دونمشلردن دیکر لری ده جریا ایدن مذاکراتک نتیجه سنی حکومتنه بیله بر مکهمأموردورل

اذمیت بی طرف منطقه سنی و اطرافنده تجمعات خیر و تریلین « قندره » وحوالینسی کو- تر بر خریطه

انکلیز فرانسه عمومی سندن مدالیه توغرائنه دائر دون بروجه آتی معلومات و بریشدر :
 ۱ - دنیق جنرل لری دون آتم مدالیه دن هودت ایدیلر .
 ۲ - قونفرانسه مذاکره ایدیان مسائلک اکثری اوزرتنه ائتلاف حاصل اولمشدر .
 ۳ - بالکز شرقی تراکیانک یونانلر طرفدن تخلیه سی و تورک اداره سنی تسلیسی خصوصنده هنوز ائتلاف حاصل اولماشدر . جنرال ، بوخصوصده ، فوق الاماده قوبیسرل واسطه سیله حکومت متبوه لره ناماده بولونقی اوزره استانبوله هودت ایدیلر .
 ۴ - دون فرانسه و انکاتره سفارتخانه لرته فوق الاماده قوبیسرلک ایشتراکیه جنرالر مذاکرانده بولوندیله .
 ۵ - جنرال هارینتون ، جنرال شارپ ،

جنرال مومبالی بو آقام ساعت طنوزده بته مدنییه هودت ایدیلرک توغرائس مذاکرانه تکرار باشلانچقدر .
 ۶ - یونان جنرال مازارا کیس و ساری پانی مدنییه قائلشدر . یونان هیئت مرخصه سنک دیکر اعضاسی عادی بر واپرله آتیه هودت ایشلردر .
 یونل قونفرانس مذاکراتی حکومت متبوه هارینه تبلیغ ایدیلر .
 ۷ - جنرال قنده منطقه سنده ، تورک قطعی انکلیز قونلردن آزر مسافنده کری چکیشلردر . اذمیت بی طرف منطقه سنده قوای ملیه بی طرف منطقه به نجاوزده بولونماشدر . بالکز بی طرف منطقه خرنجه ک قندره جوازنده سولوی تجساق مشاهده ایشلدر .

مهم بر مسئله ده

دوره انتقاله تراکیا نامل و کیمک طرفندن اداره ایدیلر چکدر

۳ نفرین اول تاریخل (تان) غزیه سنه (لوندرو) ده نشر ایدیلوب کوندریلن بر تبلیغده بالخاصه دنلیورک :
 شرقی تراکیا سنده اوزره آتیه سنی ملحوظ بر مسئله صلح شرطلریک تعیینه انتظاراً تأسیس ایدیلر چک بر حکومت ویا هر ایه سنک شکله تعلق ایدیلر . بر مسئله ، شمالی کونی طویلانجه اولان جنرالر عرض ایدیلر . نه ده اونلر طرفندن حل اولونه بیلر .

بی طرف منطقه دن چکیمه ایشی

(۳ نفرین اول تاریخل (تان) غزیه سنه (لوندرو) دن بیله بریلیورک : جنرال (هارینتون) صالی کونی (۳ نفرین اول) بی طرف منطقه سنده سنک نماینده حل و تسویه سی ایچون مصطنی کال پاشا ایلر کوروشه چکدر .

قیلطیق سیاسی عیالده ، اختلافک بو کونکی آلهینی وضعیه سبب ، انکاتره حکومتک حیثیت و مناسبت داتره سنده کی طور و حرکتی اولونقی دوشونیلرک برار ، هیچ اولنازه سرک حانماهیتن ازاله یازدم ایتش اولونجه اولان مصطنی کال پاشاک ایشکارانه خط حرکتنده ، بهر برعامل نظریه یاقنی اجمال ایتمهک لازمشدر . جنرال (هارینتون) ایل مصطنی کال پاشا مطابق قالدقزی قدرده - صلاحیتدار عیالده مشارالیه تک بوکا موقع اولونچقزی ظن ایدیلور - هر ایهکی طرفده جنون قالدجی و ایلک اول تورک ملیه پروورلری بی طرف منطقه بی تخلیه ایدنجیه ، انکلیز لره (آقره) ایشکار عمومی سنی تطبیق ایدیلر چک بر خط حرکت اخلاقی انکاتی مساعد بر صورتده دریش ایدیلر چکدر .

لورد کوروزوک و تیزه لوسه بر جوانی

پلوس (استانبول) - (یونی یوزیمز) (لوندرو) دن واقع استخبارته نظراً لورد (کوروزون) و تیزه لوسه منتظرک ۲۴ ایلول تاریخل نومه سنک : نکاتره تک شرقی سیاستک اساسی تشکیله دوام ایدیلرکینی یونان حکومتک ایضا بولونجقک ایش خدمتک ، اوکا بولسی قبول ایلر سنی وسیله دن عبارت بولونمقی بیان ایلر مشدر .

مرمره آله سنده کی مسلمانلر

مرمره آله سنده کی دیون عمومی مأمورلری شهرتیزه کلشدر . آله سنده معلومات کورده مرمره ، آله سنده کی مسلمانلر ، حان هیچ قلا مشدر . مرمره آله سنده برده کن بر جوقی ورم ایشکار مشدر . آله به ۳۰ طوب کتیر مشدر . ۲۰۰ یونان عسکری آله ده بولمشدر . یونانلر اخیراً قورساقله یانالادلری ۴ تورک قاییشی مرمره آله سنده کتیر مشدر و ماشه لرین حیث ایشلردر . آله تک جامنده حیالری نهلکده یونان فرق مسلمان ولردر .

مصطنی کال پاشاک پایله جوانی

رومان « تاپس » غزیه سنه یازیلور : پایله صلح سنده قاردینال غامبیری واسطه سیله کال پاشایه چکدیک تفراتنامه تک جوانی واصل اولمشدر . مصطنی کال پاشا تفراتنامه سنده سفنده مایه نهایت برلسی ایچون پایله مثنی انکر اولونقی ، نه تورک اردوسنک ایضا ایسلیسنه ایشکارک مظلای ایشکارکینی ، یونان استیلاسنه اوغراوان شهرتیزه لریک سر ایشکارکینه و امالیسنه ده اواح مظله دوچار اولونمقی ایشلر ایدیلور .

بيطرف منطقه

ایله اولاندهق حیدریتدهور، بو اولاندهق
 عملیهی ختام اولان، حقیق تورکیا ایله بر
 مقولهنامه ختم اولاندهق، اوزا قارش حوقوق
 ناز، هیچ برقی طلب ایکنه قطعاً حوق اولماز
 بنا علیه، انکارنمک دکل بالکنر بیطرفهدهق
 منتهیه ناکه، حوق قسطین، حرسان، خرق
 ختمدهه استده ایکنه استدهق بیون قرارلر
 بیون تمهذلر، بیون معاهده و مقولهنامهلر بیزجه
 هر درلو حوق قیستلر ماری، کانلیکن و غلج
 موجوده .

بیطرفه دئیلن منطقهه کتیهه، بوزاست
 تورک اولدیلدی و تورکیا یه ناکه بوندیلدی انکار
 باقلم متعهه و مکرر و نیتلر ایله توتیق ایکنه
 بنا علیه، بوزکه، بو منطقهی قلملا نکت
 تصرفه آتی حوق حیرج، قلی و مطمنلر، بوزکن
 بوزصر حوضی آتیهه انکار ایکنه، بوزصری طلب
 ایکیوز، بوزکه قارش بیطرف منتهیه ناکه
 بوزق بایراقله بیقلمت بییوده و عینده، بوزکیسه ایله

خوق ایکنه ایکنه بوز، آتیق بییهر، هرکه
 صلح و سلامت بوزره، آتیشق ایکنه، بوزره
 آتیق کیمکنده، توشخه نیتلر و برقییهر
 بوزی اون درت سنهده بوزی بلا آتیهه عیاره ایکن
 بوزت هرکه بوزره قارشق ایکیوز، بنا علیه
 بوز کیسهه قارشق سلاح قولانلق ایکنه بوزوه،
 بوز بالکنر او آتیق سنهده بوزی مهور اولدیلدی
 ملک و عینکنده قورشق آتیهه بوز، بوزکه

الی سلاحی بییهره قارشق بیله، اولساح قولانلقه
 برده سلاح قولانلق فکر کنده دکل، انکار
 اولانده سلاح بوزلری ایکنه، آتیهه بوز
 و براس و افکی تاق ایکیوز، بالکنر بوز
 واقعه قارشق بوزصر بر حقد بوزره بزه بوز
 حقد تظاہری آتیهه ایکیوز، بنا علیه بزه
 ان سلاحی اولدیلدی عین بوزوه، هر عین بوزره
 و مسئلهک حوق حینی، ماحصنه بوزره
 بیوت صعلرک بوزر بوزی قرارلر تورک منتهیه
 آزادهسی منج و نیتلر، حقیق ایله بزه

ایکیوزه و ایکنه، اولانلق
 بوز بوزن باشقه، صلح و سلامت ایکنه
 ایکنه بوزساق بوزی کورده بوزر، آتیق صلح
 و سلامت کور ایکنه، بوزره بوزره آتیق
 دوام ایکنه ایکنه، نیتلر و برقییهر
 ایکنه بوزره، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره
 ایکنه، بوزره بوزره بوزره بوزره

بوغازلرده روسیه نك نقطه نظری روس حکومتی انگلتره بی شرکت بروقت و ابداً مکه در

انگلتره بوغازلر مشرفین براتوق معلوم طریقیدر غیر برتندره، تورک ملتی بر مغایر
دکل، برصادیه لایحه صلح شرائطی استعمال حق احرار ایدمدر

مسئله حایق بیایدی مخرجت مختل برابر
براشلاق معلومه طریقیدر حل ایشک بیورینده
اولدقاری بویوک بریتانیا تسلیم ایتقدور . دیکر
هرهاتکی برصاحبه آتیق خریدن سوکره عقد
ایدن یعنی ماهداتکی قیمت حقیقته من طریق
لرذ حشر و کسب و نیتقر میبدن کجروچک
ودولتر بیتهدی مناسبه اختلاف و مشغولت
جدیده متایب تکلیف ایدمکدر . روس حکومتی
وتدیگه شرق قریب مشهدهک حل وتوسعه
ویونانلر مسئلهکنده حقیق ایچون برقوقتران
ایچنه دعوت ایدکنده اولدی ایشک ایشک
شوشوک ملاحظه اوزرنه نظر دق باب ایدمدر
ایشوتولده عرض اونوتان نقطه نظره غالب
هیچ برقراری قبول ایتدیگی و یوقفرانسه
روسیه نك اشتراک ایشکی حلیله یوقفرانس
مقرراتی هیچ برصورتله قبول ایدمیه چکی
شیدین اعلان ایدم . موسیو باغورک ۱۹
تاریخی طولیک خطبه دوامدن آتیره سکوتی
منه ایچون روسیه طرفدن برتینده یوقفرانسه
دائر هیچ بر ایشکی حایق اوتادی حقیقته
اشطاریه کلمه یو اشطار شرق قریب ایشک
تورک خلق طرفدن سوق و ایدمه ایشک
دیرماتمه مجاهده قوشوسمدهک ملور و سکرته
کیا آ کاشیناس اولمقدن ماعدن برش ایدم
ایتر . یو مسئله حقیقته اظهار ایتدیق
دولای موسیو باغورک یوق متدارم . چوتکه
روسیه نك تورکیای و شرق قریبدهک وضعیت
تشیسی حقیقته اوزروا دولتریک یک مشوش بر
کدره یوقفرانسه بی برکه ده ا قیام ایددی
روسیه حکومتی تورکیایک سوق و ایدمه ایشکی
مخاربهده ، تورکیایک ایشک حریت سیاسی
واقصادهسیله و مستقل بر دولت آ اوزروا
دولتریک نفوذ و تکیته ترک وتسلیم ایدن سه ور
معهدهسی غلبه تورک حقیقته موجودت و اشطار
اوغورنده مجاهدهسی تورک مکه در . یو مجاهده
روس حقیقته حیات محبتکارانهسی تورکیایه
متوجهدر . روسیه موجودتیک مدافعه منده
کولمقلقه ایق موانه ایشک حقیق حاش اوشادی
کی اوله برترزوده دخی دکادر . ولتکی روسیه
یو مجاهدت انکشافی و آسیایی سفارده تورکیا
طرفدن احرار ایدین موافقتی یک بویوک بر
ایلاق ایله تحلیف ایشکده . عارضه نك حایق
ایچون یونسته و چله لوزنی تدارک ایدن
وقی سیاسی و عسکری واسطله حایق ایدن
انگلتره نك تورکیای مدافعه مندن منه ایدمکدر
دولای روسیه به تعریف ایدکی کوردیگی
ایچون روسیه حیرت و تیشی کت و ایدمده
روسیه ایک ملت ایچون اوزم بره موجب
حرای اولان بر مخریه نجات ویرمک ایچون
بر شیعی باجمه متدایلدر . فقط روس حکومتی
یو بردهک سیاسی صورت قلموده ایدمکدر .
روس حکومتی تورکیایک بیته یوقفرانسه دعوت
ایسسی تکلیف ایددی . فقط بویوک بریتانیا
و مغربی یونانکی و ایدمده . مه ایدمکدر
معهدهسی ایچون یونان قراری ایشک ایدن
یوقفرانسی ، شرق قریب متالیق و تکی
اولورسه اولری تعیم ایچون متضی شرائطی
حاش برمی ایددی . روسیه نك مدعی مصلحتیسی
قرمیش بر قیدی و تورک یون مجاریسی کندی
حاش ترک ایددی . مه نك تورکیا و یونانستان
خنده هر ایشکده . ب لازم اولدی و تورکیایک
موفیات عسکریسیله دهاسونله قبل استعمال
برحه کدیگی سوک خراسیات ایشکده در .
روسیه یونک ده روسیایک ترک ایدمک شرائطیله
آقره حکومتیله دوغریدن مغربیه مذاکره
استیازه ایدمکده اولدی کی یوکون دخی
شیبه ایشکده در . تورک خاشنه و استقلاله لایق
شرکت دایم ملت برانیه وره کدر . روسیه
تورک حقیقته حاشیات اولورکه روسی اعتباریله
تورکی صرخصاری بیته در اختلاف سائق
اولدیله چک هر دتو ساق ایشکده
سوک کورنده تورک حقیقته ملاحظه کدر برصاحبه
لایق اولان صلح شرائطی استعمال حقی حاش
اولدی یونن شیبه ایدمده کافی دلائل ایله اثبات
ایدی . مه ایشک اختلاف دولتریک سیاسی
دول مد تورمک شرق قریب اشطار
مصلحانه حل وافی تسویه ایشک ایچون
تیزی اولدی فرس و تیشی ایشک امکان ویر .
دیرمدر . حرب مجوی سیان تورکیا و یونانستان
خاقلری یورمدر .

روس سیاست قدیمه اولد حکومت
جمهوریهسی خارجی قومیسر لکی طرفدن انگلتره
حکومتی خارجی نفوذته ۱۲ ایلول ۱۹۲۲
تاریخیه کورمیلن یونله نك صورت مترجه سیدر
لوردهده بویوک بریتانیا خارجی نظری
لورده کوروزون

۱۲ ایلول ۱۹۲۲
روس حکومتی ، استانبول و چنق قنه
بوغازلری اوزرنده نك ایدن دولتره ۱۹
تاریخی برقوقتوسسی خطاب ایدرک یونانستان
غیر منتظم تحریکندن باشقه برنی نظر اعتباریه
آلماشدر . آتیق حال معلومه آتیق حقیق
اولر توب ۱۹۱۵ حربی ایشکده باچله دولتر
طرفدن انزال ایدنی اولان حقوق حرب
قواعدی بیته تالی ایدمک اولور ایله
ایشوقواعد حقوقی نقطه نظرندن یونانستان
دکل ، اولی سبات ایدرک کفای ایشک
بر حکومتیه دوچار اولدی . سوک کوروزون
یونانستان شرق قریبدهک موقعی نه درجه قدر
شیریندیگی اولرک طرفدن فره دکدره حال
صلحک ایشکده متوله هر دتو تکیله نك نه
درجه قدر تشیی ایدمکی بریتانیا حکومتی
قبول و تسلیم ایدمکندن یونانستان طرفدن
دواین حربیه نك اشطار یونده وقوع یونان
مجازاتک صورت مصلحهده تدقیق ایشک اولدر
موجب استفاده اولماز . آوزروا طرفدن
اوموزلرته تمیل ایدنی و کندیسی تومیده
دوچار ایس اولان آخیر حرب جولسی
یونکن یونانستان و یونان ملتی حکومت ایشک
روس حکومتی مایل دکادر . زیرا یونان
دایا یونله آوزروا طرفدن مصلح ایشک ایدنی
اولان قواعد دولای ایشکده در . روس
حکومتی ۱۹ توی تاریخی یونله مننه یونان
دکل ، نك مشرفیت بیجمی اولور استانبول
متوق بر موقع احرار ایدنی اولان بوغازلرده
یویا شواموکله تشیی مغان کندی بیته نك
یونان غرب و دولتریک تحریک اعتباریه ایدمدر .

روس حکومتی یونان دولتره
آتیق صورتیه برصاحبه حال صلحک ایشک
مصدوم ایشک و اشطار دکدره ساحل دولتریک
اقتصادیسیله و مناسبت ایشکده بر ضرر
احراز ایس اولان یونان دولتریک
فلا حقیقته سئوت ایشکده در . روس
حکومتی بوغازلر طرفدن ایشکی اصول
بریتانیا نقطه نظری تدقیق بیورینده در . روسیه
بوغازلرک باچله حاکمیت ساق حربیه مننه کفاده
ایدنسه و نك ایشکده در . ملاحظه
بیر سیاهده ملاحظه سیاهه ماک اولان بوغازلرک
مقراریده و ایشکی قسی ایشکی اقتصاد ایس
دولتره آ کدیسی بر روسی ساقه اولور
ایشو بوغازلرک طرفدن ایشکی تنظیم ایشک
موافقت ایدمدر . حریس اول بوغازلرک
اولان باچله ملاحظه ایشکی روسی
قیط یونله ملاحظه ایشکی روسی
تشیسی ایدمدر . یو عیبه یورمده حقی روسیه
داخل و یوقفرانس مغان ایشکده
ایک برقراری ایدم روس حکومتی طرفدن قبول
اولورده ، ۱۹۱۵ حربیه سوکره یون
مشکلی حقیقته حریس لایق ایشک
۱۹۲۱ سنه مننه موسیو باغورک
روس ، تورک ملاحظه سیدر . برصاحبه
باچله مخره نك سیدر یونانک
بریتانیا حریس حوی و ساق ایشکده در .
یونانلرک یونانک حقیقته روسی تشیی
ایشکی یومعهده یه انحصار برصاحبه
دولتریک اولورده . یونان حقیقته
یونانلرک و یونانستان ملک و قی اوزره
بیر سیاه دولتریک طرفدن قبول اولورده .
معرضدن یه و یونانک ایشک روسی نقطه
نظری یه ملاحظه یونله برابر یونانلرک
حقیقته ملاحظه ایشکده برصاحبه
قولا ملاحظه موافقت ایشکی تشیی سیدر .
بیر سیاه حریس یونانستان حریس
روسیه ، تورکیا ، افرانیه ، کوروسدن
و یونانستان حقیقته ملاحظه حقیقته
ملاحظه ایشکده در . حقیقته
بیر سیاه یه تقویه ایدمکده
دولتریک ملاحظه ایشکی حقیقته
ایدمکدر . حریس و ایشک
برصاحبه ایشک اولان
آزروا ایدمده یونان

خارجیه خلق قومیسر اولدی
قرمخان

حاکمیت ملیه

سنگی : ملك ارواحی حاکم قلمند

تلفون و تقون آدرسی : آتیره حاکیت ملیه

آبونه شراطلی	۳	ایلق	۳۸۰—	بوقدر
	۶	د	۶۸۰—	۱۰۰۰
	۱۲۰۰—	سناك		

اعلانات اجرائی اداره مدیریله قرارلاشدیریلور

بوغازلر مسئلهسندہ جهان افکاری

فرانسہ غزنیہ لرینک مطالباتی انگلیزہ آمریقا و دیگر ملتہلر

آفریقہ مکتوبی انفعالن شکل ایشدردی طرف منظرہ
 غزنیہ اکثریتی ایچرمہ موضوع تحت اولمان
 استانبول : ۲۱ (آ.آ) — ۱۶ تاریخ
 (بوقدر بزرگه) فرانسہ فرانسہ حکومت ترا کباب
 درنی و شہری توشوونہ خلاصہ ایچکده در .
 «استانبول حکومتی ایله برتاوہ کماضلاشدور .
 صلح هنوز تصدیق اولونمادہ برابری یوکون
 حال حرب بوقدر . بائعل برحکومت اولان آفری
 ایلمده طیب حال حربده دکاز . کین هفته بیطرف
 منطقت اشغال مسئلهسی اطرافنده اتحاد ایلمین
 تدابیر حجاج تفسیردر . بومنظقت وضیق
 اولان ۱۹۱۸ تقریر اولننده موندروس خارک
 نہ سیه مہم و (سور) مامدمہ سیه
 صریح برصورتہ تعیین اینشدور . بوسیه
 بیطرف منظرہ یی توکرک شتاً قبول ایندییلور .
 چناق قلمه ولسکدارہ کاتبہ سنالہ یوزادہ
 اشغالہ بین الشقیین بر اشغال ماضیتی ورمک
 مطلوبدر بنا علیہ بیطرف منظرہ ک حاضری
 ویا آتک ایچون حرب ایلمسی موضوع تحت
 اولمان . وضیعت مساعدہ ایچمہ قلمتازیک
 استانبول و چناق قلمہ ک شتہ آ تازی خندہ
 تعلیمت ویرشدور . ۳۶ مارت تکرخی عتقد
 دخی و یخندہ توکرک اءادہ اینکده در . بو
 موضوع تحت اولمان .»

فرانسہ غزنیہ لرینک مطالباتی انگلیزہ آمریقا و دیگر ملتہلر
 لورد فرعی شرقہ اشترک مکتوب
 حرکتی بر قنوت تقیباً بدمکتوب سولیم
 بوردولمزمن : ترسی غزنیہ (لورد فرعی) ک
 برکتوبی نصر ایچکده در . لورد فرعی بو
 مکتوبینده فرانسہ و انگلترہ اشترک ماضیتی
 لوبنی قیدو اشترک برابری کونونده شرقہ منفرق
 حرکتینک (بو بوک برشانیی تلاکک معروض
 بر افغانی بین ایلمور .)
 § بوردولمزمن — (مورتن پست)
 غزنیہ فرانسہ اکثر زمان میلتانویست
 اعتراض ایله اہام ایلمکن مکرمہ شہیدہ
 چناق قلمہ صلح و سلطنت بوردوہ اشترک اہام
 اولوندی کورمک مخصوصک اولوبہ اکتیہ
 بر شی اولوندی بلنشدور . (آ.آ)

آمریقا قلمہ یی مداخلہ ایچمیکدر !

استانبول : ۲۲ (آ.آ) — اولوندن
 کلن برتفرانده کمرقا رئیس جہوری ہار دینک
 شرق مسئلهسی ایله ہیچ بر ویدوہ علاقہ وار
 اوقی تصورندہ بولونادی بلدی بریشور .
 بوردولمزمن : واشتوتون (دہلی مہیل)
 غزنیہ یازیلور : خندہ کمرقاہ منظرہ توکرک
 علیندہ بوغازلرہ استانبولہ وقوع یوچتیق بر
 حرکت عسکریمہ ہیچ بر صورتہ اشترک
 ایچمیکدر .
 آمریقا غزنیہ لر فرانسہ ک شرقہ ک سیاستک
 ماعت سائنک زانسی تک مساعد بر صورتہ
 تقسیم ایچکده در . (وردو) غزنیہ بومنصرہ
 دائرہ اشترک سیاست فرانسہ سیاستہ تقرب
 ایندیکہ حرب تہدیدلی آزالور . سرلوہ سیه
 مہم برظاہ نصر اینشدور . (آ.آ)

ایتالیان قایتہ سنک عجلہ بر اجتماعی

برلین تلغزمن : ایتالیان ہیئت وکلاسی شرق
 مسئلهسی حقدصدا کرانہ بولونق اوژورہ علی اعجلہ
 عقد اجتماع اینشدور . (آ.آ)
 بولغار داخلہ سنک برامری
 استانبول : ۲۲ (آ.آ) — بولغارستان
 داخلہ نظارک تراکیا حدودندہ ک منصرفقلہ
 کونوردیکی تمسیدہ دتدورک : « حدودی قطعاً
 حاضرہ ایچون سریم شایر آیکر . بولغارستان
 آتولوبدک اشغلالی بولغارستان طیبہ اقتدار
 تصایح ایله تصیر اشک آرزوسندہ بولونندہ
 و تراکیا ایشلر نہ مداخلہ ایندیکری سولیکده در .
 بولغارستانک ضمنی سکونہ و تراکیا ایشلر نہ
 مداخلہ ایچکده در .»

استانبول و بوغازلر مسئلهسی

تورک پیشدارلری چناق قلمہ دہ

برلین تلغزمن دہ : ر ویترا آفرانسہ استانبول دہ بلدی بریشور
 تورک پیشدارلری چناق قلمہ بوغازلر نہ کیر مشلردر
 و چناق قلمہ شہرینہ واصل اولق اوزرہ بولنیورلر
 چناق قلمہ دہ فرانسہ و ایتالیانہ باندرہ لر ی ایند برلری
 استانبول : ۲۲ (غبار مخصوصک نالہ ایلمور) — فرانسہ و ایتالیان حکومتلرینک
 چناق قلمہ دہ ک قوللری کوی چکمکہ قرار ووردکای معلومدر . آمریقا آزانسی چناق
 قلمہ دہ ائمہ منظرہ سندہ بولان فرانسہ و ایتالیان قطعانک چکدیکتی اولوبہ متخذ قرار
 موجبتہ چکلن مشرک بارافوردن و فرانسہ و ایتالیان بارافلرینک ایند برلرینک تبلیغ
 ایچمیکده در . بالکتر بحر محیط و بحر منید دونافلرینک حاجیسی آئندہ انگلزلر متحنندہ
 بولونشدور ایش .

بر انگلیز غزنیہ سی ، انگلترہ تک عین خطر حرکتی تقیباً ایلمسی لزومی سولور
 بوردولمزمن : (دہلی مہیل) غزنیہ برتالیان حکومتی قطان عسکریمہ بوغازلر کوردو
 سائنہ نقل اینک صورتہ فرانسہ و ایتالیانک حرکتینک اشغال ایلمکہ توفیق اینکده در . (آ.آ)

تورکلر ہر سیمہ رغما تراکیایی آلمہ عزم ایچمکلردر

برلین تلغزمن : (دہلی مہیل) غزنیہ جہان (ہالہ) ایلم مصطلک کال پشا حشر فرینک ملاقی
 موضوع تحت ایلمک دیورک : مصطلک کال پشا مدیابہ دہ دوالہ بر فرظرانہ ابتد اولوناسی
 طلب اینشدور . مشارایک جہان (ہالہ) ایلم ملائمتن آ کلاشلورکہ توکرک قیش کادن مردولر
 وساطتہ مراجعت ایلمک ولوکہ جہا ، حتی استانبولک تقریبی کوزہ آفرق تراکیایی الہ اینکہ
 عزم اینشدور . (آ.آ)

انگلیز قومیسونی لوبدہر جہنہ نوصیدہ بولندی ؟

برلین تلغزمن : استانبولہ ک انگلیز قومیسونی لوبدہر جہنہ نوصیدہ شرقی تراکیانک
 ادرہ ایلم برابر توکرکہ ترک ایلمسہہ شرقی تراکیاہ جہیت اقوام حایسنده مختاربت
 اعطای طیبی محتوی بر عتقدہ کوندرشدور . (آ.آ)

پارس اجتماعی هنوز نتیجہ ویرمہدی

ہرشی (گورزورہ) ک ہکومتندہ آہ جہنی تعلیماتہ تابع

شرق صلحتک مصالحانہ صورتہ آسویہ سی حقدہ ک فرانسہ خط حرکتی
 نارسہ اجتماع ایلن منظرہ : رحالچہ متجدد لہو س ایلمشدور

حاکمیت ملیه

مسئله : ملک ارادسی حاکم قایددر

اعلان اجرتی اداره مطبعه قراولاشدیور

اداره مطبعه سی و اداره خاھشی

صاحب انتشار و سرر مشرول

تلفون و تلغون آدرسی : آتھرہ حاکمیت

آبوشرائفی

۳ ایلتق ۳۸۰ - یوقندر

۶ ۶۸۰ - ۱۰۰۰

۱۲۰۰ - ۱۹۰۰

تورک اردوسی اسکدارده طوپلانیور

»برین نئسندنه: بعضی خبرلره کوره صطفی کمال

باشا استانبول بورومک اوزره اینمیتده تورک قطعاتک

مهم برقنی تحسید ایتکده در» (آ.آ)

باش قوماندانمزک کوستردیکی شرطلر

پوردو نئسندن : رویتر آزانسک استانبولن استخباراته کوره صطفی کمال باشا قوتی حقیق اوراددن چکیلمک و تورک مطابقی و تراکیا، صریح حدودنه متعلق اولانلرده داخل اولمیشی حقیق قاندا طایف شرطیه بیطرف منظره به رعایت حاضر بولونمیشی بیان ایتشدر . (آ.آ)

۳۱ بریق نئسری ۲۳ ایلول تاریخله تبلیغ ایتسیر : یزسنن کنن خبرله کوره آتھرہ حکومتک بر نغرافنده حکومت مذکوردهک یزس قوتیرانی نیجهست منظم اولانن هیچ بردولمایدیبره به مراجعت ایتسجکی بیلیرلکده در . آتھنن حقیق دولتر تورک حکومت ملیتک ایتک قوتیروسته به طلب ایتسجکی میزاق ملی بلایقده و شرط قبول ایتکده تزد ایتدجک اولتورولسه ملی اردونک تراکیا به یوروسی قیرقابل اجتناب برمسالہ خاتمه کیرهچکدر . (آ.آ)

استانبول و بوغازلر مسئلهسی

تورکیانک قوتیرانسه دعوتی قرارلاشدیرلدی

بوآنقاره - کورزونده مذاکراتی انکشاف ایدریور

استانبول : ۲۴ (خاروشه و صومرک تلفرافیاور) - پارس قوتیرانی ۲۲ ایلول اجاعنده تورکیانک قوتیرانسه دعوت ایدلس قرارورمش بوخو صعی استانبولدهکی متفقین فوق العاده قومیسر لر به تبلیغ ایتشدر . استانبولده ، قوتیرانس دعوتنامه من دون اولکده دن صوکره احتیاط ایلشدر . استخبارات خصوصه کورده دعوتنامه صر ششرطلر یوقدر . دعوتنامه ک حقیق صوکرده آتھرہ تبلیغ اید ایلکده در . یزاده کی محافل اجنیه و ضعیفک دورده چکی ایدنده درلر . مع مابقه محافل عالیله محافظه کنومیت ایدلکده در - ر . ت

برین نئسندن : شرق قوتیرانی ۲۳ ایلوله یزسه ساعت ایدکده اجاع ایدمچکدر . ۲۲ ایلول تاریخق اجناعده تورکیانک هر حاله یوقوتیرانه ایتدک ایقزی لزوی در پیش ایدلس و یونک آتھرده دن طلب ایلسی قرارلاشدیرلقدیر .

۳۱ پوردو نئسندن : شرق ایشترنی مذاکره ایتکده بولونان منظره قوتیرانی بوکون بدالظھر ساعت بشده یزسه فرانس خارجیه نظارتده اجاع ایتشدر . (آ.آ)

۳۱ استانبول : ۲۳ - (ت.ه.ر) آزانسه لوبورده دن بیلیریلدیور : یزسه لورد کورزون ایله موسیو پوآنقاره آرسنده جریان ایدن مذاکره ایلک مساعد برصورتده انکشاف ایتش نظرله بایلکده در . قوت اسفورجا کیچ وقت مذاکره ایتدک ایتشدر .

استانبول ایلر مرمره آره مندره و ایورلر منع ایدلدی

برین نئسندن : استانبولن بیلیریلدیور : انکتره حکومت استانبول ایله مرمره و ایور سیاه سواختدهکی لیاقر آراسنده سیروسفاتی منع ایتش ودونخامته بوخصوصه او امر لازمده بولونشدر . حکومت مذکورده بریانتامه نشر ایددک یوزمه اطاعت ایتسین هر کییک درحق غرق ایدیلجکی بیلیرمشدر . (آ.آ)

انکلیز قایدیمی دائمی صورتده اجناعلر تنقد ایلیمکده در

استانبول : ۲۴ (آ.آ) فرانسجه استانبول لوسردن بیلیرلکجه کوره دائمی صورتده حال اجاعده اولان انکلیز قایدیمی یزسدن کنن غفرانقوی تحقیق ایتکده در . لوندو مملوفوسی مرتبعلری لوبیدجوروسی زبارت ایددک بازلری مدافعه به عزم ایمن حکومتک نیت مدافعه سی ناید ایتشدر .

مدانیله ده متارکه ، و ندیکده صلح

استانبول ، تراکیا ، بوغازلر حفنده کی تکلیفلمر

تراکیاده جمعیت اقوام قوتیراندنه تورک حاکمیت ، استانبول اعاده ، جناک قلع و مرمره ماقلعلری غیرعسکری برمال کلهچک و بربرجه فر قوتیرول وضع اولزومتمس ا استانبول ۲۳ (آ.آ) یزسنن بیلیریلدیور : آزانس حاواس قوتیرانسک تیانده متفقین علقنده حاصل اولان ایتلیانات مذاکره بوکون نیجه ایله چکله طرزده مساعد برجریان تقیب ایتدیک مرکزنده در . تورکک دعوت ایلسی تعین ایتشدر . مشارکه مذاکراتی مدانیله جریان ایددجک ومعتابراً و ندیک ویا سائر برعبله صلح مذاکرسته بشلانه چقدیر . دولترک جیت اقوامک قوتیرول ایله تراکیاده تورک حاکمیت ادارهسی لهنده منقأ قرار و بره چکلرته قویا اجنال و برلکده در . استانبول تورک حکومت تحت حکمرانسته اعاده ایدیلجکدر . جناق قلع و مرمره ساحقاری غیر عسکری برماله ایلدجک ، منظر بیطرفلقی تدابیرنک محافظه سی ایچون بردوجه به قدر قوتیروله بولمچقدیر . خرشیان اقلیتک جهامسی تدابیر سایسته تاین ایدیلجکدر .

صلح تکلیفلر مزنی ناصل رد ایتشلردی

لوندو به ، صلح حفنده کی نقطه نظر مزنی بیلیرمکه کیدن قجی یک دیکنمشمش و کندیسنه برآن اول لوندردن مذاققی بیلیرلشدی

فر انقلن بویونه نودیم ایدیلن مهم وظیفه

خاک و ملیت

سنگی : ملک اراده سی حاکم قیلمقد

روس حکومتک دولتله نوطه سی

بوغازلر مقننه روسیه نیک اشتراکی اولقمنزین اتخاذ اولنانه هیچ برقراره قطعی ودوامی اولمایه مقدر

استخباراتجه کوره ، روس سوویت حکومتی ۲۴ ایول تاریخنده ، روس خانجیه قومیسر وکیل بولداشی (قرخان) افاضلیه انکتاره ، ایتالیا ، فرانسه ، یوغوسلاویه ، یونانستان و یونانستان و مصر حکومتلریه آتیدکی نوطه یی کؤتموشدر :

• روسیه حکومتی ، ایشوتوله ایله ، شرقی قریده تحصیل ایدن وحیت حربیه و آروپا دولترلرین هیچ برسنک و قایمدا انکتارف و آتیدک که یونان - تورک حربیه سده دوغریدن دوغریه اشتراک ایتمیای برمره دولترک حربیه کیمسی اتاج ایدمیلیر - اوکنه کیمک ایلمین قیتمنده بولمیش اوللریته نظر دقتکیزی جلب ایدر . حالیکه وحیت اوقدر مددشدرکه اتجق و حال و خومه کلبک معادله صلح برورانه و قایم موصیاشدیرمدرک آروپولک جنوب شرقی قیتمده یکدن قان آقسی مع ایدمیلیر . قان آقمه باشلاره آروپولک اولی تزلزله سوق ایدمکه اوکن مؤسب نتایج اولن حساب ایشک بیه قابل اولماز . روسیه حکومتی بوساطته شرقی قریب و قایتک اساسنده یانکیز تورک خلقتک ، تورک عالمنه و ایلمک اول تورکیا یانجق اولان استازله بوغازلر ما کیت نامه سنک ایمل تأسیسی سخی قیوان عبارت تک برمشلک موصوح اولدینه ذلکر - آروپا دولتری و علی الخصوص ایلمردن اک اشتراکیز اولان بویوک بریتانیادولتی ، کویا بوغازلرک سر بسجسی مدافعه ایشک نامه ، قسط خیتنده او بوغازلرده حاکیت ذاتیه سی تأمین نایه سیله تورکیا یه نامتیب شیه دن وارسته اولان اراضی یی بوغازلری آکفانده دن استکشاف ایشکده در . بوغازلرک سر بسجسی هر کدن اول قده دکر سواصلک قیسمتینه ساس قیلمدرک دولتری : یعنی روسیه و منقلا یله تورکیا یه ازمیو . تورکیه ده (۱۹۲۰) سنده سواصلک قیلمشده - که سولک سنه زده اونک اوغزنده حرب ایشکده در - بوغازلرک ره قیسمت قیلمشده دولترله قرار لاشدیراق قیلمه بوغازلرده تجرت و مواصلات بیره نیک سر بسجسی قبول ایشدر . مودتوده ۱۶ مارت ۱۹۲۱ سنسی امضالان روسیه - تورکیه معاهده نامه سنک بشچی ماده سنده بوغازلرک تجاری مقصدله سر بسجسی روسیه طرفندن قبول و تصدیق اولوشی بوغازلرک بین الملل استاتوسی قیلمدرک دولتری طرفندن ایتم اوته چینی قیرو ایشدی . حالیکه ، بوغازلرک مسئله سنه منطقی آروپولک و قایم روسیه بوشلنده یانکیز (۱۹۱۴) تاریخ سنده غالب کمن دول مسئله سنک مقننه اتاریش قبول ایدمیر . روسیه نیک سانی ایله هیچ اعتراف اولتمیور - تورکیا یه کلبجه اوکاده اتجق دولترک معا کر اتنده موصوح « Object » سوتیه یاقیلور . بو نقطه نظر بویوک بریتانیا حکومتک ۱۶ ایول تاریخ شحریر اتنده یلک اتجق بر سورنده ثابت ایدلندر . بو و قیتمده بویوک بریتانیا کندیستدن سورکره بوغازلرک مسئله سنده اک زیاده منتقد اولق اوزره فرانسه و ایترانیا یی ساییور . روسیه و متفقاری حقوقک آروپا دولتری طرفندن قیسم ایدلنه قارشی روسیه حکومتی القملی بر سرورته . پروتو ایشکل مکلدر . روسیه دولتری افرانیا و کورجستان ، تورکیا دن سورکره بوغازلرک سر بسجسی منتقد اولان دولتر آرمشده برنجی موفی ایشکل ایدر . آروپا دولتری بو حقل انکار ایشک شوبله طورسون ، شرقی مسئله ی تاریخک اتعاده چیه بین الملل معاهدانه روسیه نیک منافع برنجی موصو شخصیه ایشدر . روسیه منافی اعترافده اوقدر ایلری یه کیدلشدر که (۱۹۱۴) محرمی ایشکده چارقی روسیه یله سخی اولان دول مؤتلفه خصوصی مائلوات ایله روسیه یه بوغازلرک و استاتوس و رسمی قیتمه ایشدر . سووت حکومتی ، روسیه منافعک تورک خلقتک بر سنک حال اسارت و وضعی استتزام ایشکده قائل اولادیمندن چار حکومتک قریب دولترله منتقد معاهداتی قیخ ایشدر .

یلک اوزاق اولیان برمشیده روسیه منافعک بقدر اوزاقره کیشک اوزره اعتراف و تصدیق ، آروپا دولتریک شمدی ده بوغازلرک مقدر اتک ایشکده روسیه یلک برنجی ده چده منتقد اولدین انکار ایدمیر . بیکلری نطقه اساس اولمیلیر . سوویت حکومتی روسیه نیک اشتراکی اولقمنزین اونک منافع معایر اولدوقی اتخا اوله چق هیچ برقراری قبول ایتیمیکجه دائر اولک بیاناتی تکرار ایدر . روسیه و تورکیا بوغازلرک سر بسجسی ناسل برنظامه خیزمه چیه ایلرله چته دائر ایشکل ایشدر . روسیه منافعک دولترک منافی اعاده مستند خلطک تکرار اولمندن آروپا دولتریک قیلمیر ایدر . بوغازلرک دائر روسیه نیک اشتراکی اولقمنزین اتخا اولان هیچ برقرار قلمی ودوامی اولمیکجه در . بویله برقرار اتجق تک منازعه چیم ایشدر ایدمیکجه در . بویوک بریتانیا نیک کوزده طوئدی بوغازلرک سر بسجسی قول بر دونت بیره نیک ، دیکر دولترک ادما حیاتیلی ایچون لاید اولان طریق تحت حمایت سنده بولنمیر . اولری دائمی نوددی آکنده طوئق آقزوسندن باریتمو . بویوک بریتانیا بوتهدین شمدین اظهاره باشلا یه قی کندی قوی عسکریه سی شرق قریبه کوندوبیور و تورکیا ایله حرب فرانسه و ایترانیا یی کدک یوغو - سلاویا و رومانیای صوقه اولغراشیور . حکومتک بیانات روسیه سنک آ توشیایدینه کوره بویوک بریتانیا نیک حاضر لادین بو حربک هدفی ، استاتوسک و قی طرف منطیک مدافعه سیله تورکرک ابرضات خصمه سنک آروپولک برنظامه سیدر . تورک طرفندن آروپولک معاهداتی حیالی ، اهمیت و بریمک دکرل دکدر و آروپا حکومتلرین هیچ برنجی قول جیدی نطق ایشکده . تورک خلقتک ، اونک حقل اودوسندن و شروع عمل ایشکده عودت ایشکده حمایت اولنایسی طلب ایدن تورک حکومتک تورکیا یانجق بویوک بریتانیا و منقلا ی طرفندن مدافعه سی ایسه ، اولیله بر ادعا دکره یانکیز حیرت عطیه یی جلب ایدر . ی طرف منطیک مدافعه سنه ایسه تورکیا حاکمیتک قیلم تورکیا ازمینسنده آروپا دولتریک قوی حربیه لری واسطه سیله اخلاق طرزنده باقی ایجاب ایدر ، اراضی مذکور اولقمنزین استاتوسک تورکرک اتنده برانیلیسی ، اتجق تورک خانی سکر حکومتی دائمی برتهدر . حقل آکنده بویوک بریمه پارو . روسیه حکومتی یعنی آروپا دولتریک ، بالجه منافعک اراضی اشتراک ایشدر بریمکسین ، قاروشولق او بوشق طریقله شرقی قریب بچراندن قورونله اوغراشدرن سنک برنجیه چیه یه یه بوشک یلک بر حرب نیک سنک اراضی آلابه چینه ذلکر . روسیه ، شرقی ده ک و قده دکرده ک وحیت خصوصیه سنه و شرقی قریب سله سنک صلح برورانه حظه منافعک ایشک منافی قول ایشک استناد و ایلمک سرده زده دکر دولتری بولق نوزره بالجه منافعک دولترک بلا تاشر بر قی فرانسه دعوت اولقمنزین تشکیل ایدر . روسیه حکومتک امید ایدمیکجه اونک سسی حقلک سارات سقوق تورکیا نیک بالجه حاکمیتک حاکمیتک تماماً حردیکار بولونمیلی اساسنده مستند حقیق صلحی آرا پارلرک کایسی طرفندن ایشکده بیکدر .

قره مانه

انگلیزر چناق قلعه بی تقویه ای دیورمش

بر انگلیز غزته سی ، تورکلرک بی طرف منطقه دن چکیله چکی حقتده بر اشارت
بولونمادیقنی سویور ، شورادن ، بورادن طابورلر کوندری دیورمش

ایزیت : ۱ (آ.آ) — ناک لوندو غزته سی تلتونله بیله بریور : چناق قلعه ده انگلیز خط
مدافعه سنک تحکم و تقویه سی ا کمال ایملکدر . چناق قلعه موضی بحره سلاح ادازلرله تقویه ای دیور
دوت طابورلر انگلیز لوق و قوتل بر فیلو ایله مدافعه ایملکده در .
بی طرف منطقه ده ک چناق قلعه ک غرب و شمال غربیسی حواله سیله بیفا استقامتده کی موافدن
هنوز معلومات صریحه ورود ایتمشد . حه ایرسی کونندن بری تورکلرک چناق قلعه جوارنده
حس ای دیله جک درجه ده تقویه و تحکم موقع ایلمش اوللری مختلدر .

استابول ۱ (آ.آ) هارینتون اک صوک جوارنده قریباً طویلاجه قوزراننده ایملرک حل
ای دیله چکی حقتده مصلح کال باشانک ای دیله اشتراک و لغتاً تره انگلیز قلمانی آرهنده موقت برانیت
خطی ناسیسی و جا ایملکده در ، اوردهت نیوز غزته سی باشانک صوک جوارندن بحث ایله ک جوارنده
بی طرف منطقه ده ک تورک قلمانی چکیله چکی حقتده بر اشارت بولونمادیقنی جلب دقت ایتمکده در .

ایزیت : ۲ (آ.آ) — ۲۷ اپول تاریخل کان غزته سنه لوندو دن بیله بریور . اوچ انگلیز
طابوری بوکون (اله و شوست) دز شرفه متوجها حرکت ایله چکدر . دیگر ایکی طابور اسکندریه
و ایسپلیه ده واپوره چبورلر . بوسورنله شرق قریبه صلح نیچد آتیده بولونقده بردواندر .
یونان قلمانی تراکیه و انگلیز قلمانی بوغازله دوغری حرکان قویف ایملدیکی تقدیرده تورک
میتروپولرینک بی طرف منطقه لده ایلی حرکانه دواملرینه و یک یان براخلانله انتظار اولونه بیلیر .
ایزیت : ۲ (آ.آ) — لوندو دن ۲۶ اپول تاریخله بیله بریور :

نایس غزته سی چناق قلعه ده بولونان غزته سنه تفرانله آتیده کی معلومان آتشد .
روم و ارمنی اهالیسنه قارشى تورکلرک طرز حرکتی غایت مستحاه اولکدر . بعضی ارفاؤتک
طاشقینلرله حه ارلان بیفا حواله سی بوعدن استنا ای دیله بیلیر . ارزو ایتمکاری زمان اشیا سیله
پرلکده حرکتلر حاصده ایملش اولان یونانلرله قارشى هیچ بر نشیق اجرا ایلمشد . رجسترلر
اشانده یونان اردوسی طرفدن اختیار اولان طرز حرکتی بوغلو جناب نشاد تشکیل ایتمکده در .
چناق قلعه قصبه سی دخی بوسورنله بتون سکال طرفدن ترک ایملکدر . دول اتلایه تبعه سی شهرده
تاکنده ایلمده قوایلیه قلمانی ایلملرله کوی تقدیرده بو طرف دخی شهرى ترک اجلری ایچون
استخبارانده بولونمادیقنی .

خارجیه وکالتیزک ۲۹ ایلول و ۴ تشرین اول تاریخلی ایکی مهم نوطه سی

بو نوطه لرده بری، دولتار طرفنده و بریلنه تأیینات اوزرینه اردولر مزهر لانتک در حال توقیفه امر و بریلرکنه، صلح قونفرانسک ۲۰ تشرین اولده از بیرده طوبه و نهمسه مند اثر در

جاریه وکالتیز متنی دولته اری نوطه کوندمندو، بو نوطه لرک بری، موسیورالانن بریون طرفند از برده دولتلرله و برلش اولان تأیینات اوزرته بران اردوسی بلافاصله تیسبه ایدن اردولر مزهر لانتک تملیکه بر تراکیا حنده کی ملاحظه تریک عابلاً تطبیقه مند اثر در .

دیگر نوطه سزه، دو طرفدن دوعری به یوس قونفرانسی مروتاق اوزرته موسیور طرفنده کوزون واسلورج انضامیه سکوت سزه تویع اولان نوطه به جو ایدر . بوسوک نوطه دولتیکنه سزده بحث ایدر دیکر وجهه اولرکی کون، کج وقت بوسوک ملت عیلمک ایتیمنده مذاکره ایدلش و دون صباح دولته تبلیغ ایدلشدر . بو ایکی نوطه کی عیناً در نهمسه عرض ایدر کوندر .

فرانسور رئیس وکلاسی براسی قونفرانسی رئیس موسیور برآقاده

اوج دولت متفق طرفندن تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومته و برلش اولان ۲۳ ایلول ۱۹۲۲ تاریخلی نوطه به حکومت طرفندن برقاچ کونقدر جواب و بریلر جکدر تورکیا کوزورلری باش قوماندانلی تریک اخیراً مواصلت ایش اولان موسیور طرفلن بوسوک پارسدماجتماع ایدن دول ایشلاقه مرخصلریه بالاقاق و برلش تأیینه و عادلانه بر صلحک سریماً تأیینه ایچون در حال مذاکره باشلانجه اعتدال ایدرک استانبول و جناق قلمه اوزوندن و بران اردولری آرقه سندن بلا فاصله دوام ایدن حرکت عسکره مزک در حال توقیفه اسر و برلشدر . موسیور فراتلن بوسوک و بریلرکی تأیینه تورکیا حقلرک تأیینه ایچون ایشلاق دولترکک متحس اولدنی حیات عدالتکارانه بی توضیح و تلقین ایشدر . آمجق تراکیا کون بران اردوسک ایشغالی و حکومتک اداره سی آلتدیر کون قضا و ام جانی هر کون ممالکی زورکیا حقلرجه غیر قابل تصویراشغالی داعی اولدیندن ادر نه داخل اولدنی حلقه سرخ غربت قدر تراکیا کون در حال تخلیه بوسوک ملت مجلسی حکومت تسلیم عابلاً تطبیق ایلک اعال ایتکده در .

حکومت اوج متفق حکومتک نوطه لرده اجتماع و تریکک غیر برشهردهه وقوع بولر بیلر جکسی قبول ایش اولمندن بالاستفاده و مذاکرات صلحیه ک دهه زیاده اسول و لدر ایسی نأمن ایدر جکی ملاحظه سبیله قونفرانسک اوزیر شریکده انعقاد بی ک فاده لی تلقی ایتدیکندن بوشهرک عمل اجتماع اولدی و تاریخ عقد اولرک تشرین اولک یکر ایسی تکلیف ایدر .

اوج متفق حکومت طرفندن قونفرانس دعوت اولان دولته کونجه ؛ حکومت ملاحظات آتی بی در میان ایلک جیورقنی حسن ایتکده در .

دول ادرمه منظمه ایه بو نالساندن ماعدا دولتردن یالکز انکیسی اجتماع مستقبله حاضر بولنجه دعوت ایدلشدر . بوندن استدلال ایدیلرکه مذکور ایکی دولت محارب اولدقلرندن دکل ، بانک یالکز تورکیا صلحیه حل اولر جق بعض ساهه صورت خصوصه در علقه دار عدا بیلر کوندن دولای ایشترک ایدر کون ایستایور . بو ماهینه بولون کانه مسئله ایه بوغاز لریک آتی ایلر اولر جق اصولدن عبارت اولنله بویکی دولت مستقبل قونفرانس دعوت ایدلر کونری حلقه ساحلرکک اندادی اعتباریه مارالده ک اصولک تطبیقه بوسوک بر علقه سی بولون روسیه ک و کذا او قرائنا و کورجستانک اونوتولش اولماسی حکومت حیرله مشاهده ایتکدن منع نفس ایدر من .

مارالیا ناصولک نظیه به بوجیور دینلرک ایشترکی اصول مذکور بی ده ازاده مستر قیلنده و هر کون اختلافاک مستقبه اسبابی ازاله ایتکده خادم اولر جق شیه سزدر .

بنه علیه دولت متفق فی اعلالی دعوت قرار و برلش اولدنی ایکی حکومت کبی مذکور جیور دینلر مرخصلرککده منصور اولان قونفرانسه دعوتی تورکیا بویوک ملت

ایشورمه مجمل خصوصاً قونفرانس برلک اوزورده مالدیه و متفقین جنرالرک بر قونفرانس عقدی دول ایشلاقیه ک آرزو و تکلیف بریله توافقی ایتدیکندن قونفرانسک تشرین اول ۳۸ ده مدانیته انعقاد تکلیف اولور مدانیته قونفرانس طرفندن شرب جبهیسی قوماندالی عصمت زشال ایدات مأمور ایدلشدر . بوم مذکور متناسب کوزور بویکی قدرده قونفرانس مأمور اولر جق جنرالرک تشرین و ایشترکی بی رجا ایدر .

۲۹ ایلول ۳۸
تورکیا بویوک ملت مجلسی خارجیه وکیل یوسف کمال

تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی اوج متفق حکومت تبلیغ ایشکاری ۲۳ ایلول ۱۹۲۲ تاریخلی نوطه دن دولای بیان تشکر بو نوطه به منشا اولان فکر ی یعنی تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتک استقلال مجادله سناشلار دنی ایدن بری اظهار و اعلانل حال قاندری عزم و اراده او قدر نام بر سورنده تقابل ایدن عادلانه مستمر بر صلح آرزوسی کایله قدر ایدر .

نوطه ایکی نوع مواده معلوف بولنقدده در : وضیت حاضره عسکره ؛ بر صلح مابله سدی عقدی ایچون مذاکرات اجراسی، وضیت عسکره حلقه کی قعله نظر من ۲۹ ایلول ۱۹۲۲ تاریخلی نوطه ایه تبلیغ ایدلشدر . بو نوطه ک نتیجه سی اولان مدانیته قونفرانس ۳ تشرین اولده انعقاد ایشدر : بوقونفرانسک اتخاذ ایلر جکی مقرراتک آراضا ایدن سکوت طرفندن تمایله اجرا ایدلر جکی طبعیدر .

ایکینجی قعله کونجه : تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتی تورکیا ایه دول متفق و بولانستان آرسنه صلح قطنی معاوضه سی مذاکره عقد غایبه ایه وقوع بولاجق اولان اجتماع مرخصلرکی کوندر کی مسارعه قبول ایدر .

KEMALIST VICTORY COMPLETE.

THE ENTRY INTO SMYRNA.

REJOICINGS IN STAMBOUL.

(FROM OUR CORRESPONDENT IN THE NEAR
EAST.)

CONSTANTINOPLE, SEPT. 10.

Official messages from Smyrna announce that the town was occupied by Turkish regular cavalry and infantry yesterday morning before eleven.

A few shots were fired by fear-crazed inhabitants and bombs were thrown, but the panic soon subsided.

The troops maintained discipline, and no excesses are reported.

The entire Greek Army had left before the arrival of the Turks, though much material was necessarily abandoned.

Stamboul is beflagged, the mosques are illuminated, and rejoicings continue. The Entente troops in the town are confined to barracks, but there has been no untoward incident worth reporting.

A Reuter message announcing that the British Government is determined to resist any Turkish violation of the neutral zones of the Straits and Constantinople pending the conclusion of peace has been published here and has caused satisfaction to the British colony and in other quarters. It is, however, pointed out that the time is past when speeches and resolutions can affect the situation and some increase in the British forces protecting the areas in question is now necessary if the Government is determined to make a peace safeguarding vital British interests—both political and commercial—in Turkey.

The French are reported to have sent a detachment of troops to Mudania. This seems an unwise step and may result in a collision with the retreating Greeks. It is expected that the Greek Military Mission will shortly leave Constantinople.

FIGHTING AT MUDANIA.

(FROM OUR CORRESPONDENT IN THE
NEAR EAST.)

CONSTANTINOPLE, SEPT. 13.

According to a French account the evacuation of Brusa was orderly. This is in contradiction to the Kemalist *communiqué*, which recounts the burning of a section of the town and the destruction of part of the Greek rearguard. On the other hand, there was fighting on the hills above Mudania yesterday, and it is possible that some Greek troops have been cut off there.

French destroyers took off French subjects and *protégés* from Mudania, as well as the Uniat Armenian Bishop of Angora with several priests and nuns. According to arrivals from Smyrna, Greek troops were still holding Chesmé and the western extremity of the Erythrean Peninsula yesterday.

Local Press accounts of the contents of the Note sent to the Nationalist Government on the subject of the Neutral Zone are incorrect. The Dragomans of the Entente Powers, acting jointly on behalf of the High Commissioners, formally reminded the representative of the Angora Government that the Occupying Powers had proclaimed the existence of four Neutral Zones on May 18, 1921, and that when the Greek Army threatened one of these Zones the Allied Governments had given proof of their firm intention of upholding its inviolability against any attack.

Italian troops left here to-day for the Ismid Peninsula and the Dardanelles. In some Turkish circles here it is thought that the Nationalist army may advance to the Dardanelles with the object of crossing at the Narrows and entering Thrace. On the other hand, there is no news as yet of any Nationalist advance beyond Balikesri.

ATHENS, Sept. 13.—It is officially announced that the 18th Regiment from Aidin has safely reached Chesmé, and that the independent 15th Division, which belonged to the Northern Army and was missing, has arrived in good condition at Dikeli, on the coast opposite Mytilene.—*Reuter*.

LORD CURZON'S MISSION.

INTERVIEW TO-DAY WITH M. POINCARÉ.

FRENCH ATTITUDE EXPLAINED.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, SEPT. 19.

Lord Curzon arrived in Paris this evening, but his interview with M. Poincaré on the Near East problem has, it is understood, been postponed until to-morrow.

The presence of the British Foreign Minister in the French capital has, however, already produced a reassuring impression upon French opinion. There is a prevalent feeling of confidence that he will approach the discussion of inter-Allied policy in the region of the Straits in a statesmanlike manner and with a sincere desire to reconcile the British and French points of view.

M. Poincaré, who insists that the problem shall be approached in a spirit of peace, is already assured of the full support of his Ministerial colleagues in the policy he will place before the head of the British Foreign Office. As soon as he was informed yesterday of the intention of the British Government to send Lord Curzon to Paris he communicated by telephone with M. Millerand, the President of the Republic, at Rambouillet, and it was determined that the meeting of the French Cabinet which was fixed for Thursday should be immediately summoned.

The meeting was held at the Elysée this morning under the presidency of M. Millerand. The Prime Minister explained the attitude he has hitherto adopted on the Near East question, and outlined the policy which he intends to support in his conversation with the British Foreign Minister in order to arrive at a peaceful solution. M. Poincaré's statement was unanimously approved, and particularly the decision to withdraw immediately the French troops from Chanak to the European side of the Straits in order to avoid the possibility of conflict with the Turkish forces now approaching the town.

THE KEMALIST CLAIM.

Ferid Bey, who represents the Kemalists in Paris, declares that the Angora Government will be prepared to enter into negotiations with the Allies when Chanak is in their hands. He is convinced, however, that they will refrain from attacking the Allied forces on the European shores of the Straits. When the terms of peace come to be discussed, the Angora Government will, he says, claim not only Constantinople, but also Thrace with Adrianople.

The British Government was informed of the decision to withdraw the French troops from Chanak when M. de Montille, the French Chargé d'Affaires, went to the British Foreign Office yesterday. He expressed the astonishment of the French Government at the communication published in the British Press after the Cabinet meeting on Friday and the semi-official statement issued on Saturday of the British proposal for preserving the freedom of the Straits. It was pointed out that, although the Cabinet at Paris was absolutely in accord with that of London on the necessity of preserving from the military point of view the freedom of the Straits, they differed in opinion as to the means to be pursued to achieve that end.

The French Government urged the imprudence of adopting towards Turkey a threatening attitude which might have grave repercussions on the Mahomedan peoples. Moreover, it was made clear that France could not follow England in a policy of military action as a consequence of which—in view of the fact that the British Government had invited the military cooperation of Greece in Thrace—French and Greek troops would find themselves side by side.

GUARDS FOR CHANAK.

TWO BATTALIONS LEAVING ALDERSHOT.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

ALDERSHOT, SEPT. 19.

There has been considerable military activity at Aldershot to-day, which has been increased this evening by the arrival of officers and other ranks recalled from leave. Two battalions, the 2nd Battn. Grenadier Guards, under Lieutenant-Colonel the Hon. E. M. Colston, and the 3rd Battn., Coldstream Guards, under Lieutenant-Colonel W. St. A. Warde-Aldam, have received definite orders to leave Aldershot next Saturday for Chanak.

Although the Irish Guards are now at Constantinople, they will not be joined by the Aldershot battalions, which will be brigaded in all probability with the 2nd Battn. Rifle Brigade and the 2nd Battn. Royal Fusiliers. The two Guards battalions at the moment are particularly strong, and each will entrain some 800 young fully-trained soldiers.

Our Belfast Correspondent states that the Royal Fusiliers stationed there are under orders for the East, and were to leave Belfast last night for England, where they will receive final instructions as to their destination.

LORD CURZON IN PARIS.

LORD CURZON has gone to Paris with a heavy responsibility upon his shoulders. Upon the outcome of his mission there depend issues much larger than the particular means to be taken for the protection of the freedom of the Straits or than the whole controversy between Greece and Turkey. The permanent relations between England and France are of far higher moment than either, and the character of these relations for a long time to come may be determined by his success or by his failure. The Entente is at stake, and all its friends and enemies outside this island know that it is at stake, and have their eyes riveted upon Paris accordingly. That is the cardinal fact for the peoples of both countries to bear in mind. Since the Armistice there have been many critical moments; none has been more critical than this. We trust and we believe that LORD CURZON and M. POINCARÉ are fully alive to this stern reality, which dominates the whole situation in fact, and which ought to dominate it in the minds of all statesmen who are worthy of the name. No great change either in that situation or in the Near East seems likely until after the results of LORD CURZON'S visit are known. But if these are to be fortunate, as the English and French nations desire, a change in the methods of their Governments is urgently required. The announcement on the eve of LORD CURZON'S departure that France has decided to recall her troops from Chanak to the European side of the Straits is not very happily timed, though France, we cannot deny, is in a position to invoke the precedent set by the dispatch of the unlucky Balfour Note on the eve of M. POINCARÉ'S visit to London, when it was known that he intended to propound a plan which might have led to the settlement of the problem of reparations and of Inter-Allied debts. Nothing could be easier than for each of the Governments to "score off" the other. The glaring faults upon both sides afford ample field for the exercise of petty ingenuity in biting sarcasms and crushing repartees. But the time is really too serious for exhibitions of this kind. However brilliant, they would be fatal to the gladiators and fatal to the great interests they represent. Nor can the recklessness with which some Cabinet Ministers have sought to deny on Tuesday what they said upon Monday about their views upon Saturday tend to win for the Government to which they belong either confidence abroad or commendation at home. To blunder, to recant the blunder, and then to recant the recantation, all within four days, is not exactly a title to respect. In so grave a crisis as this Governments and Ministers ought surely to have the modesty to refrain from exhibitions which tend to increase anxiety or to render harder cooperation in a great and urgent international duty. They would do better to

cultivate the more chastened tone observed in the second of yesterday's statements. After recording that the Cabinet have officially conveyed to the French Government their appreciation of its attitude on the dispatch of the joint notification to KEMAL, and declaring that they most cordially welcome the assurances of M. POINCARÉ on the subject of the occupied zones, this statement expresses the hope that "the spirit of these agreements and the spirit of cooperation shown will rule the future discussions." That is a hope which the peoples of this country and of this Empire very heartily share.

But hopes of the kind cannot be strengthened by the display of self-complacency which permeates the other semi-official statement issued earlier in the day. "The Cabinet," it declares, "is well satisfied with the support accorded to it not only in this country, but in the Dominions." The statement would seem to show that Ministers are easily pleased, for, in fact, as a Cabinet they have not received in the country any support worth notice. They have in this crisis received some countenance, but that is because, unfortunately, they happen to represent officially the nation whose affairs they have mismanaged and whose interests they have injured. The British public, like the American public, will stand a good deal rather than incur the risks inseparable from swapping horses when crossing a stream—especially when the stream is so deep and dangerous as the Straits. They do not want to weaken their position in foreign affairs by the delays and uncertainties which are inseparable from a change of Government. Ministers are perfectly well aware of this feeling, and are ready to trade upon it by enlarging upon the absolute necessity of the present Coalition in these troublous days. The Dominions have responded gallantly to the call made upon them in the name of the Empire and of the great ends for which they fought in the war, but the speeches of the PRIME MINISTERS of CANADA and of AUSTRALIA make it clear that they have not received from the Imperial Government the exhaustive and accurate information to which they feel they are entitled. The Cabinet, we are told, yesterday maintained their original decision that the Kemalists shall not be allowed to cross into Europe, and express the conviction that a crossing can be prevented by "naval action" alone. They intend, it is added, that the neutral zones as delimited at the time of the Armistice shall be preserved inviolate. It remains to be seen how this

NEAR EAST CRISIS.

HOPE OF ALLIED CONCORD.

NEW KEMALIST CLAIMS.

THRACE NEXT.

The centre of gravity in the Near Eastern crisis—as far as its political aspects are concerned—has now shifted from London to Paris. Lord Curzon left yesterday for Paris, where his conversations with the French Prime Minister will begin this morning. He is understood to possess wide discretionary powers in regard to the terms of the agreement which it is hoped he will be able to reach with the French Government.

Ministers yesterday were somewhat perturbed by the withdrawal of the French troops recently sent to Chanak, on the Dardanelles. It was regretted that this decision should have been taken on the eve of Lord Curzon's visit to Paris. Nevertheless, in view of the absence of tact from some recent British dealings with the French Government, it was felt that the British Government is hardly in a position to make complaint.

On the other hand, a distinctly unfavourable impression was produced among the public and in diplomatic quarters by the issue of a denial that "the Government" regard the publication of the semi-official declaration of Saturday as a mistake. This denial was taken as evidence that the Cabinet are not yet fully alive to the extreme delicacy of the position in which they have placed the country. A subsequent announcement that the British Government has officially expressed to the French Government its appreciation of the French attitude upon the question of a joint notification to Mustapha Kemal, and that it hopes that a spirit of cooperation will rule in future discussions, tended, however, to modify the untoward effect of the earlier statement.

Lord Curzon attended the meeting of Ministers at 10, Downing-street in the morning and left by the 2 p.m. train for Paris. M. Ninchitch, the Serbian Foreign Minister, who had conferred with British Ministers on Monday night, left by the 10.50 a.m. train for Paris.

NAVAL ACTION.

The Ministers who conferred together yesterday were the same as those who met on Monday—namely, the Prime Minister, Lord Birkenhead, Mr. Chamberlain, Lord Curzon, Mr. Churchill, Sir L. Worthington-Evans, Lord Lee, and Sir Robert Horne. There were also present Lord Cavan, Chief of the Imperial General Staff, Admiral Lord Beatty, the First Sea Lord, and Air-Marshal Sir Hugh Trenchard.

The Ministers resumed their consideration of the situation in the Near East and of the measures necessary in the event of serious developments there. Their original decision was maintained that Kemalist forces shall not be allowed to cross into Europe pending the settlement of terms of peace and without prejudice to that settlement, and Ministers are satisfied that Kemalist forces can be prevented from doing so by naval action alone. Lord Beatty is following Lord Curzon to Paris obviously in connexion with this matter, since the conclusion arrived at by Ministers was the outcome of the advice of the experts present at yesterday's meeting.

There has been no official intimation from the Italian Government, but it is thought probable that the Italian force at Chanak will also be withdrawn. On the other hand, it is said that the British force will remain there.

The British Government is believed to attach very great importance to the maintenance of the inviolability of the neutral zones agreed to at the time of the Armistice and intends that their integrity shall be respected. It will be remembered that Sir Horace Rumbold was instructed to join the other Allied High Commissioners in Constantinople in a warning to Mustapha Kemal Pasha to respect the neutral zones.

The joint Allied Note was presented on Monday to the Nationalist representative at Constantinople, by whom it will be forwarded to Angora. So far no reply has been received, and it is possible that owing to the difficulties of communication the reply may not be available for some days.

THE CABINET'S DENIAL.

The text of the denial above mentioned is as follows:—

"It is stated in some newspapers that the semi-official declaration issued to the Press on Saturday is now regarded as mistaken by the Government. This statement is untrue.

LORD CURZON'S MISSION.

A SUCCESSFUL DAY.

BETTER FEELING IN FRANCE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)
PARIS, SEPT. 20.

Although the conversations between Lord Curzon, M. Poincaré, and Count Sforza are to be resumed on Friday afternoon, it is not inaccurate to state that the main points are practically settled and that as a result of to-day's consultation military and naval dispositions have been made with a view to the safeguarding of the Straits and the prevention of the victorious Turk from passing to the European shore.

The official *communiqué* states that Lord Beatty made a report on the naval and military situation and Admiral Grasset added some supplementary information.

Lord Curzon, Count Sforza and M. Poincaré agreed on the expediency of inviting at the earliest possible moment a conference, to which should be invited England, France, Italy, Japan, Turkey, Greece, Yugo-Slavia and Rumania, to settle the conditions of the future peace. I am able to add to this bald official statement that the proposal of this conference came from the British Foreign Minister.

Much has been said to-day in Paris concerning the withdrawal of British troops from the Asiatic side of the Straits. But the truth appears to be that the experts consider that naval forces alone can achieve all that is necessary, commanding as they do the entire zone. This does not necessarily imply the evacuation by the British of Chanak, although such a course would not suggest any weakening of the British determination that the Nationalist troops shall respect not only the Straits but the neutral zones and shall not cross to the European shore.

If I am rightly informed Lord Curzon is prepared to offer the withdrawal in exchange for French maritime cooperation. Apparently M. Poincaré required to be persuaded of the necessity even of a purely naval demonstration. What is certain is that the immediate problem of the Straits is being approached as essentially a naval rather than a military problem. All the Western Powers seem to be resolved that there shall be no transgression of the Allied demands, while the general question of Thrace and Constantinople and the permanent *régime* of the Straits is left untouched and intact for the subsequent conference.

Some importance is attached to the fact that the conversations will be suspended over to-morrow. It is desired that there should be an opportunity of communication between the Foreign Ministers and their respective Governments in a matter of such importance, and also to obtain definite assurances from the Angora Government, but already the fear of complication is removed.

TRIBUTES TO LORD CURZON

Unmistakable relief has been expressed that the British representative should be the Foreign Minister, who, although not always in accord with French policy, has always displayed a conciliatory attitude. On all hands tributes are paid to his character and knowledge of Eastern affairs. It is even represented that had his hand not been tied in March the result of that conference would have been more favourable to an early conclusion of peace.

These compliments are worth recording, for they have their importance at this moment. They demonstrate the desire of the French to remain by the side of Great Britain in this affair and to renew that spirit of cooperation which is now vital. There is a polished politeness in the present proceedings which contrasts with the acerbity of recent diplomatic relations.

There was clearly manifest to-day in circles which touch closely the Quai d'Orsay a desire for moderation and compromise, and although France is, and will remain, sternly opposed to any measure which might provoke a conflict, she is prepared to stand by the side of Great Britain on the freedom of the waterways and to make it known to Angora that on this point there can be no divergence between the Allies.

There had been overnight a slight fluctuation of French opinion, and there was this morning a good deal of depreciation of the rather jubilant note that had been previously struck. France cannot wash her hands of the responsibility for whatever happens, and would have no cause for satisfaction in the exaltation of the Turks and the encouragement of Moslem peoples to revolt. While the Ministers were meeting one could not but be impressed by the better tone which prevailed in the entourage of the principal protagonists, and it was easy to predict a diplomatic solution of the problem.

What was somewhat alarming, however, was the anxiety with which diplomatists inquired for news from Chanak. There was a fear which they did not attempt to hide that before the discussions had ended news of a serious clash might reach Paris. If British honour and French prestige became involved here, then both might be dragged into a war whether they wanted it or not. There were serious faces to be seen, and it is no exaggeration to say that while the Ministers were talking they were listening alertly for the perhaps fatal shot at Chanak which would make a mockery of their agreement on a pacific policy.

Both Lord Curzon and M. Poincaré, when they came out of this long *tête-à-tête*, seemed pleased, although they protested that it was premature to give any information. At the afternoon meeting Count Carlo Sforza, the Italian Ambassador, was present. He was in general agreement with M. Poincaré and had had half an hour's conversation with Lord Curzon before the formal sitting.

NEAR EAST CRISIS.

ALLIED TENSION RELIEVED.

A MEASURE OF AGREEMENT.

PEACE CONFERENCE TO MEET.

There were some signs of improvement in the outlook yesterday. While, in the Near East, nothing occurred to aggravate the situation, the friendly reception given to Lord Curzon by the Paris Press, and the announcement last evening that he had agreed with the French Government upon the expediency of summoning promptly a Peace Conference, were regarded as favourable indications.

Though secrecy is maintained upon the precise course by the Paris conversations, there is reason to believe that the French Government showed increasing appreciation of Lord Curzon's standpoint during the day, and that the decision to summon a Peace Conference without more ado was reached largely in deference to his representations.

We publish this morning an important letter from Viscount Grey of Fallodon in support of the policy of agreement with France which Lord Curzon is understood to represent. In well-informed quarters the letter is regarded as indicating the views of other Liberal leaders as well as those of Lord Grey.

The British Government had not received up to last night any detailed information as to the progress of the negotiations in Paris. There was a hastily convened meeting of Ministers late in the afternoon, which gave rise to unfounded rumours. It was explained that such meetings are likely to be of daily occurrence until the situation is definitely easier. The Prime Minister returned from the country in order to be present. After the meeting, a *communiqué*, received from Paris, stated that there was "agreement as to the advisability of summoning, as soon as possible, a conference to which Turkey, Greece, Yugo-Slavia, and Rumania will be invited, and at which the conditions of the future peace will be laid down."

POSITION OF CHANAK.

It is assumed that the conference will be convened jointly by the Allied Powers.

Lord Curzon's brief message was received by Ministers with great satisfaction. Further information is awaited and Ministers will meet again to-day with fuller knowledge of the arrangements concluded in Paris. Last night it was not known in Downing-street whether the objects of Lord Curzon's mission had been fully attained or whether further conferences with M. Poincaré would be necessary. In official quarters it was again insisted that the Government are determined to maintain the freedom of the Straits and the neutrality of the Asiatic shores commanding them. This renewed declaration accompanied the following official statement denying that the Chanak area of the neutral zone has ever been occupied by Greek troops:—

It has been stated in Turkish unofficial declarations and in the foreign Press that the Greeks have at some time or other been in occupation of the so-called Chanak neutral zone.

The facts are as follows:—

The Chanak zone was, by agreement with the Allies, occupied by British troops immediately after the Armistice, a British base being formed at Chanak. It has been continuously occupied ever since.

In May, 1921, the Allies issued a proclamation declaring their neutrality in any further Greco-Turkish operations, and defining areas in which the British were in military occupation. One of these areas was the Chanak zone. The proclamation added that in this area the armed forces and all inhabitants should conform to all the principles of neutrality in respect of the war between Greece and Turkey.

The neutrality of this zone has been maintained consistently against the Greeks, although the latter have on several occasions complained that Turkish bands formed in the British area to attack them and took refuge there after carrying out raids in Greek territory. The Greeks asked permission to follow these bands into the British zone, but this permission was invariably refused.

At the end of May, 1922, Greek patrols crossed the neutral line in pursuit of brigands. On meeting British troops they immediately withdrew. This is believed to have been the only occasion on which Greek forces have crossed the neutral line.

The Government has no confirmation of the reports that Turkish Nationalist troops have invaded the neutral zone nor of Turkish cavalry being on the outskirts of Bigha.

The Prime Minister has received a personal message from Lord Plumer, who is in Constantinople, saying he is much impressed with the manner in which the British High Commissioner, General Harington, the Commander-in-Chief of the Allied Forces, and Vice-Admiral Brock are working together, and that they inspire great confidence.

NEAR EAST CRISIS.

COOPERATION WITH FRANCE.

DANGER OF SEPARATE ACTION.

VISCOUNT GREY'S WARNING.

From Viscount Grey of Fallodon.

TO THE EDITOR OF THE TIMES.

Sir,—As one who has constantly urged that there can be no progress in European questions without cooperation between Britain and France, may I, in this crisis, again press this point?

The immediate question in the Near East is, indeed, not one of progress; it is one of safety and of avoiding war. The situation will be lost by separate action; it may be saved by real concert between Britain and France, in which Italy would probably join.

On Friday, we were told that there was this concert between the British and French Governments. On Saturday, our Government announced to the world a whole scheme of action, apparently without consultation with France. This was a terrible mistake. The reply of France has been the withdrawal of the French flag from Chanak. If our mistake proves fatal to Franco-British cooperation, the consequences may be more disastrous than thought can measure or words can express.

Lord Curzon has gone to Paris, it is believed as the exponent of a better policy—namely, that of agreement and not of separate action. If this be really so, let us support that policy.

The mistake made by the British announcement of last Saturday must be recognized, if it is to be retrieved, but otherwise this is not the moment to dwell upon matters that cause controversy or regret. Criticism there must be later, and heavy reckoning there may yet have to be, but now the one thing urgent is that the British and French Governments should be so dominated by a sense of the common danger and the need for union that they should each forget to reproach the other. Almost any policy that is the outcome of union and confidence between the Western Allies may avert the worst dangers and save at any rate something.

But if what the Government contemplates is separate action in the Near East, we may be heading for disaster.

We took separate action in Egypt in 1882, and the result, however materially beneficial in the end to Egypt, was bad blood between France and ourselves, which poisoned international relations for twenty-two years. A repetition of that situation at the present time and in the present circumstances will endanger everything which we hoped had been saved by the Allied efforts and sacrifices in the Great War.

I am, Sir, yours faithfully,

GREY OF FALLODON.

September 20.

LORD CURZON'S PROGRESS.

THE HOLDING OF CHANAK.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, SEPT. 21.

From an authoritative source I have received a complete statement of the British view as revealed in the Paris conversations, which will be resumed to-morrow and may continue on Saturday. Apart from the convoking of a conference, it is not considered probable that any other important material results will be obtained, but it is thought that morally the intervention of Lord Curzon will prove to have had vital consequences.

It is, of course, already known that he did not see the declaration that was issued last week-end; nor did he approve of it, not because it does not represent substantially his own position, but because its tone was perhaps unnecessarily challenging. The effect, both in England and France, of the dramatizing of the situation was unfortunate, and, in view of the commotion that was caused, Lord Curzon, who is highly esteemed in France, himself proposed a visit to Paris, in spite of the fact that his health is not yet re-established.

At once a reassuring impression was given, and after the extremely frank, but nevertheless friendly, discussion of yesterday, it is hoped that the Entente will survive the shock. If necessary Great Britain is prepared, now that the British Cabinet has been informed of yesterday's conversation, to hold on to her positions even on the Asiatic side of the waterway alone, though the question of withdrawal in certain conditions from such places as Chanak was certainly at one moment contemplated. On this point there appears to have been a stiffening of attitude as a result of messages exchanged with London. But it remains true, as I stated yesterday, that no pains will be spared to avert a collision which may have disastrous consequences.

The consideration advanced by England is that she cannot consent to surrender the moral advantages which were gained in the Near East by the defeat of the Turks, and will not be bullied or intrigued out of the fruits of victory. These fruits are not territorial, and there is great regret that the French should attribute to the British some occult designs on Constantinople. Such tortuous diplomacy has never existed, and Lord Curzon reiterated that Constantinople will be handed over to the Turks when the conditions of peace are settled.

FRANCE'S PART.

What is asked from France is that she should exercise her undoubted political influence over the Kemalists to prevent the conflict which Lord Curzon's proposal of a conference is calculated definitely to set aside. The immediate peril is that there should be an attack by Kemalist troops on the British position. It is an open secret that the French Government is in close daily communication with the Kemalists, and it is believed that it might do much in bringing pressure to bear on the Angora Government.

There remains the possibility of accidental conflicts provoked by irresponsible irregular troops. With these, however, provided they are not sanctioned and condoned by the Kemalist Government, the British forces are perfectly prepared to deal.

The prospect of a conference, which shall take place between a fortnight and a month hence, should have a steady-ing effect. The British, though they might have demanded that it should be held in London, are indifferent as to the site, and will welcome Venice, or, indeed, Paris. It remains to be seen what the reply of the Turkish Nationalists will be. I am told that all other countries are ready to meet at once in any convenient centre, and, indeed, the Curzon motion was agreed to in five minutes.

It is not anticipated that any official intimation will be given by the Angora Government until next week—for, indeed, the invitation will not be sent out until after the conclusion of the present conversations. If the Turks refuse, a new situation will be created which may turn out to be not altogether to their advantage.

The main purpose of to-morrow's meeting is to discuss somewhat informally the conditions which are likely to be laid down by the general conference.

AT CHANAK.

BRITISH TROOPS' POSITION.

BLUEJACKETS DIG TRENCHES.

(From Our Special Correspondent.)

CHANAK, SEPT. 21.

Chanak is now the headquarters of the British troops in the Dardanelles Neutral Zone, and strong positions are being fortified at the Narrows. H.M. battleships Marlborough and Ajax are standing by, and it is possible to witness the unaccustomed sight of bluejackets engaged in digging trenches. The General in command describes the work done on shore by the Navy as magnificent.

The Loyals, Gordons, and Sussexes are healthy, happy, and confident of their ability to hold their position, but the news of the Australian offer to help was enthusiastically received. The civil Turkish and Greek population was evacuated from Chanak to-day.

Large bodies of Kemalist cavalry have reached Adramyti from Smyrna and are moving towards the Neutral Zone. The Turkish commandant at Bigha, on the border of the zone, asked for a meeting

with British officers in order to obtain exact information as to the position of the neutral boundary. This was furnished to him.

The French and Italian detachments to-day withdrew from Asia into Europe and are now camped near Gallipoli, but British land and sea reinforcements are rapidly arriving. The hot, dry weather greatly facilitates the movement of guns.

On my way here from Constantinople I had a conversation with the Chief of the Greek General Staff at Rodosto on Wednesday. He said:—

The military future resolves itself into a reorganization of our army for the defence of Western Thrace, which is vital for Greece. I attribute our defeat to the fact that the moral of the troops had been undermined by the constant statements in the Greek Press that Asia Minor would in any case be eventually abandoned. The Allies were frequently warned of the danger to the Straits in the event of a Greek defeat in Asia, but they refused to assist us. Now we are for financial reasons unable to make any further effort abroad or for the defence of the Straits.

Field-Marshal Lord Plumer, the Governor of Malta, passed through the Straits yesterday on his way to Valletta.

GRENADIERS LEAVE FOR NEAR EAST.

OTHER REGIMENTS UNDER ORDERS.

The War Office states that applications for service oversea are being received in large numbers from ex-officers and officers of the Regular Army Reserve of Officers. Applications are not required, but, should the necessity arise, steps will be taken to call for such officers as may be needed.

At 9.30 last night the 2nd Battalion Grenadier Guards left Aldershot by train for Glasgow, where to-day they will transfer to the Empress of India, which is to take them to the Near East. Before she leaves British waters the liner will call at Belfast for other troops of more than one arm. The 3rd Coldstream Guards will leave Aldershot on Tuesday for Tilbury, where they will embark for the East.

Yesterday morning the 2nd Battalion Grenadier Guards were inspected by the Duke of Connaught, Colonel of the regiment. The inspection took place at Stanhope Lines, Aldershot, where the battalion in battle order paraded some eight hundred strong under Lieutenant-Colonel the Hon. E. M. Colston. At the conclusion of his inspection his Royal Highness, addressing the battalion, said:—

I cannot let you go without wishing you God-speed before you leave for foreign service. This battalion, or any battalion of the Grenadier Guards, whatever it may be called upon to perform, I know will carry out its duties in that manner of which we had such brilliant examples during the Great War. I am sure that every Grenadier here is imbued with the spirit of the Grenadiers who fought in that war, and will carry out his duties, however arduous, in the same spirit as they did.

In complimenting the Commanding Officer on the bearing and steadiness of his battalion, the Duke said he hoped they would have an early return to their homes and families and to the Brigade of Guards.

The 2nd Battalion Royal Fusiliers and the 2nd Battalion Rifle Brigade are under orders to move at short notice. Leave was granted yesterday for a few days to practically the whole strength of the 2nd Battalion Royal Fusiliers, who joined the Aldershot Command two days ago.

AWAITING KEMAL'S DECISION.

CONCENTRATION AT ISMID.

(FROM OUR CORRESPONDENT IN THE NEAR
EAST.)

CONSTANTINOPLE, SEPT. 22.

Although a certain optimism prevails in French circles as a result of the meeting between M. Poincaré and Lord Curzon, and the decision of the Entente Powers to call a conference at the earliest opportunity, there is no certain evidence that the Nationalists are inclined to adopt a more pacific attitude and await the conference instead of attempting to better the military position by an infraction of the neutral zones.

In some quarters it is thought that Kemal Pasha would hold his hand if he received an undertaking endorsed by France that the British Government would acknowledge Turkey's rights in Eastern Thrace. In others it is believed that a Kemalist ultimatum, or a communication equivalent to one, will be received by the Allied representatives by to-morrow night.

The beginnings of a Kemalist concentration are reported from Ismid. The French and Italian contingents have been withdrawn from the Asiatic neutral zones.

A council, consisting of four Commissars—the Prime Minister and the Ministers of War, Interior, and Foreign Affairs—Marshals Mustapha Kemal, and Feizi Pashas, and Generals Ismet and Kiazim Pashas, meets at Smyrna today to take decision on the situation.

CONSTANTINOPLE, Sept. 22.—Mustapha Kemal is proceeding to Ismid. There seems to be ground for believing that the Kemalists will make Constantinople their objective rather than Chanak, inasmuch as larger supplies are available in the Ismid region, while the hostile population of Constantinople would cause trouble in our rear.—*Reuter*.

TURKS INVADE ZONE.

MEETING WITH BRITISH.

RETIREMENT LATER.

On Saturday morning the British cavalry patrol in the neutral zone of Chanak observed several bodies of Turkish cavalry advancing within the zone. Although warned by the British officer they continued their advance, and a meeting was fixed for yesterday between the British and Turkish Commanders. They are now reported to have retired on Bairamich, outside the zone.

(From Our Special Correspondent.)

CHANAK, SEPT. 23.

This morning the usual British cavalry patrol of the 3rd Hussars, under Lieutenant Naylor, entered Sarachelli, twenty-seven miles south of Chanak, in the neutral zone, and found it occupied by two hundred regular Turkish cavalry, who were in the centre of the village obtaining information from the inhabitants.

Lieutenant Naylor rode up and asked the Turkish commander what he was doing on this side of the neutral boundary. The Turk replied: "I did not know I was in the neutral zone." Every villager in the neighbourhood knows the Allied neutral boundary, and the Turkish troops had halted in Ezine some days before the advance and must have known the position. The Turkish officer added: "I did not see a British flag on the boundary, and I have come in pursuit of Greek armed bands."

He was requested to withdraw across the neutral boundary. He answered that he was unable to do so without orders. He was then requested to halt and ask for orders, and was warned that further encroachment might entail serious consequences.

No further movement was observed until 4 o'clock this evening, when the British patrol had withdrawn. A Turkish force estimated to number eight hundred then advanced along the main road with a flank guard of 150 between them and the sea. A further body of Turkish cavalry of unknown strength was observed to be advancing from Bairamich.

TURKISH ANSWER.

The British officer rode forward with the British flag and asked to speak to the Turkish colonel commanding, who stated very politely that "the Turks did not wish to embroil themselves with the British unless the British refused to consider their conditions."

The small British patrol withdrew and the situation was reported to the commandant of the Dardanelles area, who instructed the Turkish Governor at Chanak to telephone to the Turkish cavalry commander and warn him that his act might have serious results for Turkey. The Governor did so, but stated that the cavalry commander would not listen to him.

The Turks continued to advance and passed north of Erenkeui. The road between Erenkeui and Chanak was demolished at three selected spots. After the demolition the Turkish officer rode forward with a white flag and asked to see the British commander at 8 o'clock tomorrow (Sunday) near Perez. The reply was given that although the Turks appeared deliberately to have violated the neutrality of the zone despite warning, the British commander would meet the Turkish officer at 8 o'clock on Sunday at the wooden bridge outside Perez, provided no attack was made on the British cavalry detachment of the 3rd Hussars which was covering Chanak and provided that at 6 o'clock on Sunday morning the Turks had withdrawn from Erenkeui village to denote their intention to respect the neutral zone.

This is the situation at the time of telegraphing. It is possible that the Turks may desire to discuss conditions. Conversely, as they have already secured the coastal area, they may be trying to obtain time to enable them to mount heavy guns covering the Straits, or trying how far they can bluff Great Britain, or they may be intending to give an ultimatum to the Commandant of the Dardanelles. But by 6 o'clock on Sunday the situation will be made clearer, as by then a seaplane reconnaissance will have been made, when the British naval and military authorities will be certain whether the Turks intend a deliberate policy of aggression or not.

The defensive positions at Chanak are practically completed, and are occupied by four British battalions supported by the naval and marines detachments already landed and a powerful naval squadron. All hope that the Kemalists do not intend to force hostilities, but the British force is confident of its ability to hold its own against odds. All ranks are inspired by a message from General Harington, and are determined to do their utmost to keep open the Straits in the interests of civilization and the peace of the world.

LORD CURZON HOPEFUL.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, SEPT. 24.

Lord Curzon left Paris at noon to-day for London. Before he departed Lord Curzon stated that he was very pleased with his stay in Paris.

"You ask me," he said, "what my impressions are. I will reply thus: They are more than impressions and hopes. You may say that the agreements, the foundations of which we have just laid, are well on the way, and that the tranquillity of Europe is as good as assured."

The Foreign Minister reached London last night at 7.30, and was met by Lady Curzon and Sir William Tyrrell, Permanent Under-Secretary, and other representatives of the Foreign Office. He looked well and cheerful, and, in answer to an inquiry as to whether there was anything he could say about his mission, smilingly replied:—

"We have had a busy time. I hope we have made a move forward. The first step is the accord between the Allies—that is the best way, after all, to stop war. I am quite hopeful. I will not put it stronger than that."

NEAR EAST BRIGHTER.

ALLIES AGREED ON TERMS.

JOINT NOTE TO TURKEY.

LORD CURZON'S SUCCESS.

The Paris conversations ended on Saturday night in agreement between M. Poincaré, Lord Curzon, and Count Storza to the dispatch of a joint Note inviting the Angora Government to attend a conference at Venice or elsewhere to settle terms of peace.

The Note is favourable to the Turkish claim to Thrace, as far as the line of the River Maritza and Adrianople. The Angora Government is required, however, to undertake not to send, either before or during the conference, troops into the zone which has been declared provisionally neutral, and not to cross the Straits or the Sea of Marmara. The delimitation of this zone is to be fixed by the Allied generals in agreement with the Turkish and Greek authorities before the conference.

The Allied Governments propose that, in the peace, the liberty of the Dardanelles, the Sea of Marmara, and the Bosphorus, as also the protection of minorities of races and religions, shall be assured efficaciously under the auspices of the League of Nations.

On these conditions, the three Allied Governments undertake to support the admission of Turkey to the League of Nations.

Lord Curzon returned last night to London. There will probably be a Cabinet Council to-day, at which he will inform his colleagues fully of the position.

On Saturday the Prime Minister made a statement to a number of representatives of the Press. A full report is given on page 15. In it he announced the main points of British policy, which were subsequently embodied in the joint Allied Note.

At Constantinople great apprehension prevailed yesterday. Our Special Correspondent at Chanak reports that Turkish regular troops were found to be in occupation of Sarachelli, twenty-seven miles from Chanak, in the neutral zone. Subsequently the Turks occupied Erenkeui, on the Dardanelles, and held a stretch of coast wide enough to enable them to mount heavy guns which would command the Straits. A meeting between the British commander and Turkish officers was to have taken place early yesterday morning, provided that the British cavalry detachment covering Chanak were not attacked and that the Turks had withdrawn from their coastal position by 6 a.m.

A later message from our Constantinople Correspondent announces that the Turks have now retired on Bairamieh, outside the neutral zone. The local situation seems therefore to have improved.

AN AGREEMENT.

"I am quite hopeful. I will not put it stronger than that," was LORD CURZON'S comment on the results of his mission as he arrived in London last night. He gave the main ground of his hopes: "The first step is the accord between the Allies—that is the best way, after all, to stop the war." A few hours earlier he seems to have been even more confident, for, as he left Paris, he ventured to say that "the tranquillity of Europe is as good as assured." Possibly in the meantime he may have heard something of the disquieting news from Chanak and from Constantinople. A considerable force of Turkish regular troops was discovered within the neutral zone about Chanak on Saturday, and continued to advance after warnings from British patrols. The British commander agreed to meet a Turkish officer yesterday morning, and the gravity of the event cannot be measured until a report of the interview between them has been received. It must be hoped that the view held in Constantinople is correct, and that the Turkish advance was ordered before the offers of the Allies were known in Smyrna. This hope is strengthened by the welcome news from our Constantinople Correspondent that "the Turks have retired on Bairamich"—that is to say, they have withdrawn from the neutral zone. On the other hand, a statement of Kemalist policy has been published in the newspapers of the capital, which, if authentic, would seem to make negotiation hopeless. All control in Eastern Thrace is repudiated; a conference on the Straits is declared to be impossible without the admission of Russia and her Bolshevik satellite States; military operations are to proceed during the Conference and be continued until all Nationalist aspirations have been fulfilled. Our French friends, however, remain confident that KEMAL and the Angora Government will prove to be reasonable, and they are relieved that the tension which followed the unfortunate Ministerial diatribe issued in London on September 16 has been relaxed. The situation between the Allies had indeed become more anxious than is generally known and it remained very anxious until Saturday night. There were moments when the attainment of a joint agreement was in great danger. It is but justice to congratulate LORD CURZON upon the firmness and the self-control which he displayed in the discussions and which largely contributed to a happy result. The French Govern-

ment can look back with satisfaction, and even with gratitude, to the services the British negotiator rendered to France as well as to his own country, and it is to be hoped that, on both sides of the Channel, the plain lesson of this return to more regular methods of diplomacy than have prevailed since the War will not lightly be forgotten. Those services are, indeed, great. They may be measured by reflecting upon the probable consequences of the dispatch of three several invitations to Angora instead of one joint invitation. Recourse to separate Notes would have been a confession that the three European Powers found themselves unable to act together in the vital and urgent problems presented by the Near East, and would have been construed by the Turks as a tacit solicitation to play the Allies off against each other.

The PRIME MINISTER'S declarations to the journalists on Saturday—those he made to the Labour leaders on Thursday are still concealed by mutual consent—show a marked improvement on the statement of the week before. With much of what he said, particularly on the absolute necessity of maintaining the freedom of the Straits by a security of a very reliable and effective kind—most people will readily agree. He disclaims all idea of British ambitions of a selfish nature in that quarter, and of any thought of establishing a sort of Gibraltar on the Straits. His wish is that this onerous and responsible international trust and duty should be placed upon the shoulders of the League of Nations. The proposal that the League should undertake this office, as well as the suggestion that it should assume other responsible functions with which it has not been invested hitherto, must tend greatly to enhance the moral authority and influence of this body. But it is clear that no international organization whose authority is moral only is, or can be, competent to discharge such duties as the wardship of the Straits. That demands a police force, and the League cannot move a man or

TURKS IN CHANAK ZONE.

OFFICER'S IMPUDENT DARING.

(FROM OUR SPECIAL CORRESPONDENT.)

CHANAK, SEPT. 25.

The Turks to-day again occupied Erenkeui (in the neutral zone) in spite of the warning already given to them by the officer commanding the Dardanelles defences. They mounted guns at Erenkeui and on the slopes below. When they were challenged at early dawn by the patrols of the 3rd Hussars it was apparent that their attitude, though not for the moment aggressive, was determined, and that fire would be opened if the British advanced.

During the day small Turkish patrols advanced to within a thousand yards of our mounted patrols and remained in the open. When challenged they raised a white flag, and stated that they did not wish to commence hostilities against the British. The Turkish officers refused absolutely to meet the British officers commanding the patrols, saying that their orders forbade them to do so. Their mounted patrols evaded close contact with our mounted men, but dismounted men might approach and talk to them.

A Turkish cavalry patrol moved northwards to within five miles of the Chanak defences. One of its members, an officer who spoke English, approached a British observation post under a white flag. He asked a British non-commissioned officer whether the Chanak defences were wired, how many guns the British had mounted, and how many ships were in support. The N.C.O. replied that he had no definite knowledge, but the positions were strongly wired, and he knew nothing about the ships except what was visible to all.

This afternoon, some time after 4 o'clock, Turks coming from Bigha violated the neutral line. They moved due west, and then began to close on the port of Karabigha, their object being apparently to drive out the British detachment there, which consists of thirty men of the 1st Loyal Lancashires, with two destroyers in close support. At the time of telegraphing no further news has been received concerning them, but it is assumed that the detachment is in a secure position or has been withdrawn under cover of the destroyers in face of superior numbers.

While the action of the Turkish troops looks threatening, it is hardly thought that they intend to challenge the British Empire, which has decided to uphold its pledge to maintain the neutrality of the Straits. If the Turks do attack they will find the British prepared. The defences of Chanak are complete and British infantrymen are ready to hold them against many times their number, and to inflict such punishment on their assailants as to cause them to desist from further bloodshed.

The *Argus* arrived to-day with battle, observation, and bombing aeroplanes, and field artillery.

A transport has passed here packed with Greek troops, even the ship's boats being full, from Mytilene for Gallipoli.

I visited to-day the headquarters of the Gallipoli Graves Commission at Kilia Bay, close to the Narrows, where a hospital of 600 beds is being built.

I also visited Maidos, where the majority of the refugees from Chanak are collected. They are being cruelly exploited by their compatriots. The officer commanding the Dardanelles is endeavouring to ration the refugees. Other refugees have gone to Kilid Bahr, where French Senegalese are in garrison.

Many bands of Greek deserters are roaming the countryside of Western Thrace.

The King's Own Scottish Borderers and the Highland Light Infantry are disembarking from the transports Somali and Scotian.

NEAR EAST CRISIS.

CHANAK AGAIN THREATENED.

ANOTHER TURKISH INCURSION.

TIME LIMIT TO KEMAL.

The position in the Near East is still precarious. Though, in some official quarters, confidence is felt that a collision between the troops of Mustapha Kemal and the British garrisons of the neutral zone may still be avoided, the local situation is critical enough to mitigate optimism. Confidence in a peaceful settlement is based partly on the moderation of Mustapha Kemal himself and partly on the support which France is giving to British representations.

In the Chanak section of the neutral zone, two thousand Kemalists were yesterday encamped at Erenkeui, where they had placed guns in position. Another thousand from Bigha closed in on the port of Karabigha, on the Sea of Marmara, where the garrison consists of some thirty Loyal Lancashires, supported by two British destroyers.

Sir Charles Harington has warned Mustapha Kemal of the heavy responsibility the Turks will incur should they compel the Allies to take action. He is understood to have fixed a time limit for the withdrawal of the invaders.

In Constantinople, the Kemalists' advance is attributed to the removal of the French and Italian contingents from the Asiatic shore. The arrival of British reinforcements is thought, however, to have relieved the tension.

The British Ambassador at Washington had on Monday a conversation with President Harding, and afterwards conferred with the State Department upon the situation in the Near East. The Secretary of State (Mr. Hughes) has declared that the United States Government is entirely in favour of the Allied policy of upholding the freedom of the Straits.

SIR C. HARINGTON AGAIN WARNS KEMAL.

CONSTANTINOPLE, Sept. 26.—While the original Kemalist force of two thousand cavalry is sitting tight at Erenkeui, another body of one thousand sabres has crossed the neutral zone from the direction of Bigha. Apparently both movements were concerted before the receipt of the Allied Note, and they therefore do not necessarily imply offensive intentions.

The Commander-in-Chief, General Sir Charles Harington, is exhausting every channel to obtain a pacific withdrawal of the Turkish troops. He received this morning Hamid Bey, the Angora representative, who is communicating with Kemal Pasha by wireless, informing him of the grave responsibility he will incur if he compels the Allies to take action to expel his cavalry force. It is understood that a time limit will be given, with a sufficient margin to allow the Turkish commanders to communicate with Kemal Pasha.

According to the Angora representative, the Allies' wireless message concerning the peace proposals reached Kemal only yesterday morning at 10 o'clock, through an inexplicable wireless delay.—*Reuter*.

A GRAVE SITUATION.

Four, if not five, meetings of Ministers have been held within forty-eight hours, with the military advisers of the Government in attendance. That is evidence enough that our reference yesterday to the strained position which exists in the Near East was not exaggerated, and that anxiety concerning it has not been relieved. All the outward signs indicate that, as known to the Government, it is graver than the general public yet realize. The text of MUSTAPHA KEMAL's answer to the Commander-in-Chief of the Allied Forces at Constantinople and of SIR CHARLES HARRINGTON's reply can scarcely diminish the concern it continues to inspire in well-informed quarters. The Turkish Commander does not, indeed, exclude the hope of an amicable arrangement of the controversy provoked by the action of his troops in invading the Chanak neutral zone. He protests that his efforts to avoid incidents are genuine; he repeats that the Nationalists have always accepted the freedom of the Straits; and he ends his telegram by speaking without qualification of "the forthcoming Conference," and by expressing his sincere hope that it may lead to permanent results. But, on the other hand, he states bluntly that "he has not been informed of any neutral zone having been established between the Governments concerned and the Government of the National Assembly"; he claims, at least by clear implication, the right to follow up the Greeks into the zone, and he brings charges of the destruction of Turkish property against the British at Chanak. These charges are puerile, as SIR CHARLES clearly shows. They cannot be put forward except as pretexts for a grievance. The pretence that the violation of the zone has been made in pursuit of the Greeks is even more transparent, for no Greeks are within it, and none have passed through it. The real gist of the message is the practical refusal to recognize the existence of a neutral zone at all. To that contention, as the Allied Commander observes, there is a conclusive answer. The neutral frontier was marked out last year by a Nationalist commander and an Allied commander acting together. In the view of these facts SIR CHARLES earnestly asks KEMAL again to withdraw any appearance of a threat to the British forces at Chanak or on the Straits, and has offered to meet the Nationalist leader for discussion at an agreed point. Nothing could be more inodorate, fairer, or more straightforward than this communication. The reply of KEMAL will be awaited with anxiety, for very much in the near future must depend upon the intercourse between the two Commanders.

The situation in Constantinople is one of the factors in the situation which must necessarily occupy the earnest attention of Ministers. Our messages indicate how serious it may become and how deeply it is disturbing the minds of the inhabitants. Suggestions, it will be seen, are being openly made that the defence of the Straits by naval forces alone might prove to be impracticable. The experience of the last campaign is appealed to as evidence that naval gunfire cannot be relied upon to silence howitzers, firing from behind hills such as exist on the Asiatic shore. Chanak, in particular, is named as a position from which a very few heavy guns might bar these narrow waters to merchant ships, and even to ships of war. To defend the Straits and to defend Constantinople by military force, on the other hand, might unquestionably involve a much more determined effort than the public has yet learned to contemplate. The position of Thrace comes only next to that of the Straits and of Constantinople as a cause of anxiety. In the Turkish statements and utterances, the claim that the Nationalists must be allowed to cross into Europe in order to protect their brethren in Thrace from murder at the hands of the Greeks is repeated with ominous insistence. The Greeks in that region are unquestionably demoralized, and we may soon hear that rival bands of Greeks, Turks, and Bulgarians are raging through it killing and burning in the bad old way. But the occupation of Thrace by a Turkish Army would have a far graver significance for the Allies than would be caused merely by a recrudescence of these local animosities. It is plain that such an occupation in the rear of a Constantinople held by Allied troops might create a situation which would be very embarrassing, if it did not become downright dangerous. The danger would not, indeed, be ours alone; it would be the danger of all the Allies. These contingencies will doubtless have been present to Ministers, and will account for the frequency and the length of their deliberations during the last two days. They are far more serious than any which are likely to arise from recent events in Athens, or from any effect these may produce in the Balkan States. We do not at present agree with the proposal which is being put forward from various quarters that Parliament should at once be called together. It is, however, clear that the situation at any moment may assume proportions which would render that step imperative. MUSTAPHA KEMAL has sent his Foreign Minister, YUSSUF KEMAL, to Angora, where the Allied Note of invitation is to be considered by the Assembly; and it seems improbable that MUSTAPHA KEMAL will give it a final reply until after he has learned the exact state of mind of his followers. He must, indeed, feel that the choice before him is weighted with heavy responsibilities. The Allies have made him large and liberal offers to which they will faithfully adhere. But it is only necessary to glance at the text of the invitation to see that

THE NATIONAL INTEREST.

Our experienced Correspondent in the Near East telegraphs from Constantinople that MUSTAPHA KEMAL has replied to GENERAL SIR CHARLES HARINGTON'S last communication by an undertaking not to make further movements of troops into the neutral zone and with the expression of a wish to meet SIR CHARLES HARINGTON himself at the earliest opportunity. On the face of it, this news is the most satisfactory that has come from the Near East since the crisis became acute. Unfortunately, it does not stand alone. The Kemalists troops, to the number of three or four thousand, are reported to have advanced up to the British wire entanglements in the neighbourhood of Chanak. British officers on the spot are alleged to hold it impossible to allow this situation to continue, despite the apparently friendly attitude of the Turks, who are now able to reconnoitre our positions at their ease. Near Ismid the Turks are concentrated round the town, and the outlook is disquieting. MUSTAPHA KEMAL himself appears to have left for Angora in the company of the French emissary, M. FRANKLIN-BOUILLON, instead of seeking an early meeting with SIR CHARLES HARINGTON. If this be really the case, his profession of readiness to meet SIR CHARLES HARINGTON at the earliest opportunity may lose much of its value. There seems to be no disposition on MUSTAPHA KEMAL'S part to comply with the suggestion in the Allied Note of last Saturday that a meeting might take place immediately between him and the Allied generals at Mudania or Ismid. In short, his conduct, if he desires peace, looks ambiguous. Nevertheless, it is conceivable, though by no means certain, that he may think it necessary to urge moderation upon the Angora Assembly, which seems disposed to flout the Allies. The forecast of the Assembly's reply to the Allied Note, sent by our Correspondent, is peculiarly arrogant.

Yet, we earnestly trust that British Ministers will not allow impatience to get the better of their judgment. No means, short of yielding to force, should be left untried to prevent an armed conflict. War is certainly not in the national interest. Should it be forced upon us, the country and the Empire would wage it with the utmost reluctance, and only in the hope of averting even greater evil. Distrust of the Government, whose policy would have led to so dire a dilemma, might cripple national and Imperial action. We believe the wish of the nation to be that Ministers should not seek to influence the responsible commander on the spot in his judgment as to the best way of dealing with the extremely anxious problem that confronts him. Whatever happens, whether an actual collision occurs between the British troops and the Turks, or whether it is avoided by a continuance of the tacit and the forbearance which SIR CHARLES HARINGTON has hitherto displayed, it is futile for Ministers to hope that, in the excitement of hostilities, their responsibility for having allowed the country to drift into them will be or can be overlooked. The question might even arise whether they, who have so sorely mismanaged the making of peace in the Near East, and, indeed, in Europe, could be trusted with the conduct of national affairs in the event of war. This is eminently an emergency in which the Government must rid themselves of their deplorable habit of looking upon public interests, mainly, if not solely, from the standpoint of their own political fortunes, and must think only of the national and Imperial welfare, of which they are the responsible custodians.

When, eight years ago, the country went to war, its sense of right and wrong had been aroused. It knew the ground on which its honour and its security had been challenged; and it knew that, conciliatory though its spokesmen had been, it was left with no alternative. It believed in, because it understood, the justice of its cause; and, in consequence, it trusted the Government in power. Now it sees the danger of being involved in war before Parliament has been summoned and before any comprehensive account of Government policy has been placed before it. Should war come, the nation would doubtless support its Government—especially had it a Government worthy of its trust—but it would need to appreciate, far more clearly than it yet appreciates, the reason and the necessity for the sacrifices it would be called upon to make. In their own interest, both individually and collectively, we hold that Ministers will be well advised to use every effort to avoid actual hostilities, and, while watching vigilantly over the national honour, to have a care not to place upon public confidence a strain greater than it might be able to bear.

"STOP MILITARY MOVEMENTS."

UNITED LABOUR PROTEST.

The National Joint Council, representing the General Council of the Trades Union Congress, the Executive Committee of the Labour Party, and the Parliamentary Labour Party, issue a statement containing the following:—

"Five years after the defeat of the Turkish Army in the field, the obstinate and persistent mishandling of the Near Eastern problem by the Government has brought the British people to the verge of a fresh war with Turkey. . . . The machinery of the League of Nations has been ignored, and, instead of the Conference methods being applied and all parties concerned with the dispute consulted, a method which Mr. Lloyd George admitted recently in Parliament might have averted the Great War, the British Cabinet adopted in the initial stages a policy of isolated action, and the manifesto of September 16 was the crowning item of a dangerous policy. It was only the efforts of other Governments which made possible the Joint Allied Note of September 23 to the Turkish Nationalist Assembly. This Note may possibly avert a Turco-British conflict.

"Russia has as great a stake in the question of the Straits as any other nation. Bulgaria, again, has as vital an interest in the freedom of the Straits as Rumania, seeing that at present she has no outlet, except through the Straits, to the open sea. Moreover, Bulgaria is still more closely interested in Eastern Thrace, with which province she has a common frontier, than the members of the Little Entente. We welcome the proposed invitation to Yugo-Slavia to the Peace Conference, but suggest that similar invitations should be extended to the other Danubian States, since the waterway of the Danube depends for communication with the open sea upon the waterway of the Straits. Germany is also entitled to a place at the Conference, in virtue of her economic relations with the Near East.

"We declare that the freedom of the Straits is a question to be settled by all nations, and particularly do we condemn the prospect of any one nation setting itself up as the guardian of the Straits. We set ourselves unflinchingly against any course of action or any claim by any Government which may prejudice an early peace and lead to renewed hostilities in the Near East.

"If the Conference is to be a success there must be agreement as to the cessation of military movements, alike by British, Greek, and Turkish forces, the delimitation of a new neutral zone, and the evacuation of Eastern Thrace by the Greek Army. To avoid the imminent risk of an armed conflict which might make war inevitable, all British forces should be withdrawn from the Asiatic shores of the Dardanelles. Even if it be considered necessary for any Allied troops to remain on these shores pending a peace settlement, no opposition should be offered to a joint occupation by the Turks and the Allies.

"The National Joint Council regrets that, notwithstanding the grave possibility of a Turco-British war arising from some 'unfortunate incident,' the Government have not summoned Parliament to consider the situation. Despite their policy of national economy on housing, education, and the maintenance of the unemployed, millions of public money are being spent upon preparations for war without Parliamentary authority. . . . If necessary, we shall summon a conference of representatives of the whole of our affiliated organizations and do all in our power to avert the national calamity of another war."

The Independent Labour Party in a manifesto demands the immediate summoning of Parliament. They reject the claim that the Prime Minister's policy is dictated by a desire for the freedom of the Straits and state that the presence of British troops at Chanak is a standing menace to that freedom. It is a grave menace to peace, they say, that the proposed Conference is not to include Russia, Georgia, the Ukraine, and Bulgaria.

The Communist Party of Great Britain suggests the establishment of a Council of Action similar to that of the time of the Poland-Soviet crisis, and the calling of a world congress of "political and industrial working-class organizations" to prevent the "impending war." All branches are instructed to secure the appointment of local councils of action.

KEMAL'S "WILD MEN."

HEADS TURNED BY SUCCESS.

(From Our Correspondent in the
Near East.)

CONSTANTINOPLE, SEPT. 30.

By order of the Commander-in-Chief of the British forces in Turkey all news dispatches, whether by wireless or telegraph, must be sent in clear and are liable to censorship by the British military authorities.

A study of the text of Kemal Pasha's latest reply to Sir Charles Harington shows that the situation is still very strained. The Nationalist leader's complaints of the military measures taken by the British at Chanak and Constantinople and the suggestion that our troops should be withdrawn from Chanak to the European side of the Straits is ominous. At first sight it would seem to confirm the impression that Kemal Pasha is carried away by his successes and is rapidly becoming intractable. On the other hand, it is argued in some quarters that the Nationalist leader, with the "wild men" of Angora behind him, has been compelled to adopt a defiant, almost a truculent, attitude until he can re-establish personal contact with the more moderate elements of the Assembly.

Yet even if such contact be established it is quite uncertain whether the Assembly, which contains a large number of extremists flushed with success and sits in a capital far removed from any danger of foreign attack, can be expected to adopt or countenance any plea for moderation on the part of the Generalissimo, assuming the latter to be a supporter of a moderate policy. Angora's reply to the Entente's Note may enlighten the world in regard to Nationalist policy, but it is clear that if Angora or Angora's Army intend to fight the first blow must be struck in the next few days, for the winter is coming and so are strong British reinforcements.

Meanwhile, the situation at Chanak is growing more and more impossible. Turkish cavalry are both reconnoitring our positions and forming a screen which may mask an advance into the neutral zone of troops of other arms. There must be a limit to our patience, and though Sir Charles Harington, with the full approval of the British Government, has so far shown and enjoined the utmost forbearance, the Turkish Nationalist chiefs must not count on our forbearance being eternal.

A further complication is introduced into a complicated situation by the action of Turkish irregular bands, who, having collected within the European neutral zone at Stranja, are reported by the Greek Commander in Thrace to have crossed the border and attacked Greek troops at Serai unsuccessfully. They have retreated to Sakaalan, within the neutral zone, about four miles east of Stranja. The Greek Commander in Thrace has informed the Allied Command that if such violations of the neutral zone continue, his troops will be unable to respect neutrality.

A usually well-informed person who recently visited Angora states that Kemal Pasha and his supporters have had their heads completely turned by success, with the result that there have been several disagreements between the Dictator and the Commissars, one of whom, Ata Bey, Commissar of the Interior, resigned, because Kemal Pasha appointed a Governor-General of Smyrna without consulting the Cabinet.

This person adds that the military party which Kemal leads openly declare it necessary to expel all Ottoman Greeks from Thrace and Constantinople and inflict drastic chastisement on the Armenians if they give the slightest trouble, and do away with the capitulations. The German proverb, "It is never eaten as hot as it is cooked," may be appositely quoted as a commentary on such vauntings.

**SIR C. HARINGTON AND
KEMAL PASHA.**

**BRITISH AGAIN REQUEST
WITHDRAWAL.**

CONSTANTINOPLE, Sept. 30.—The following is the text of Mustapha Kemal Pasha's telegram in reply to General Harington to-day:—

I have the honour to acknowledge the receipt of your telegram dated September 27. You can easily appreciate the extent to which we are moved by the atrocities and acts of violence which continue in Thrace.

On the other hand, with regard to the sending away of the Greek Fleet from Constantinople, which will influence the military situation, we desire proof that it will not be allowed to return. We would also like to hope that you will give up the measures of extraordinary coercion adopted by the forces of occupation towards the inhabitants of Constantinople as well as the prohibition to shipping to call at ports in Anatolia.

So far as the proposed acts of destruction in Constantinople as well as in Chanak are concerned, it is illegal to destroy property, while the arms and ammunition also belong to us.

Notwithstanding the unilateral decisions taken without our consent, as a new measure, in order to avoid misunderstandings, we have given orders to the officer in command of our troops at Chanak for our troops to remain in the localities in which they now are and to avoid giving rise to incidents. Should you be prepared to withdraw your forces from the Asiatic coast in the same way as the French and Italians, we are prepared to give forthwith orders to our forces, who are on the coast of the Straits, to withdraw slightly and to content themselves with re-establishing civil administration and police.

Although I am returning to Angora in order to get into touch with the Assembly, I will yet take advantage of the first occasion which presents itself in order to have the honour of meeting you.—*Reuter.*

**SIR C. HARINGTON'S
ANSWER.**

(FROM OUR CORRESPONDENT IN THE
NEAR EAST.)

CONSTANTINOPLE, SEPT. 30.

9 P.M.

The following is Sir Charles Harington's reply to Mustapha Kemal's last telegram:—

I received your message through Admiral Dumesnil and General Pellé. I thank you for the assurance that you wish to avoid aggressive action and incidents. I share your hope that an early conference of Generals will enable us to arrange matters.

In the meantime I must earnestly request you to withdraw your troops to a safe distance from mine. I would suggest that you nominate a General or other senior officer to meet my commander at Chanak to settle on the ground a provisional line which will ensure avoidance of conflict. This line to be without prejudice to the neutral boundary, as proclaimed by the Allied High Commissioners, from Karabigha to Bairamieh and Ezine. I suggest a line of safety which will avoid conflict as we both desire.

HEMMING IN CHANAK.

TURKS OCCUPY THE HEIGHTS.

FORBEARANCE OF THE BRITISH.

The following description of the position in and around Chanak by our Special Correspondent was dispatched on Saturday before the more favourable turn in the situation.

(From Our Special Correspondent.)

CHANAK, SEPT. 30.

Kemalist cavalry yesterday, instead of retiring, sent round our flank a mobile column with the object of seizing the high ground overlooking Chanak. They withdrew as they were forestalled by a squadron of the 3rd Hussars.

The Kemalists are pushing forward strong cavalry patrols on every side, hemming in Chanak with the apparent intention of eventual attack. In the interests of peace the British force is showing exemplary forbearance, for the Turks are giving fine targets with the apparent object of inviting our fire.

Turkish cavalry have occupied Lapsaki harbour, opposite Gallipoli town, and set up a temporary civil administration some forty miles inside the neutral zone. Chanak is thus surrounded by Kemalist cavalry.

The following is an example of the amiable impudence of the Turk: an officer came in unarmed to the advanced defences of Chanak with a letter inviting the British officers to dinner. Another came in unarmed to inform the commandant of the column of his intention to occupy a new advanced position, stating that his object was to avoid conflict. All say they do not desire to fight the British.

The dress and equipment of the Kemalist cavalry are generally smart; the uniform is of khaki or a black shirt with black kalpak [head dress], and three bandoliers and a sword. They manoeuvre well.

The quaint appearance of the *Argus*, the British aircraft carrier, is much commented on, the Turk thinking her an amphibious tank. A hospital has been established at Kilia Bay, between Maidos and the upper Narrows. Four thousand Turks and Greeks evacuated at Chanak are houseless on the European shore at the Sedd el Bahr mosque. A British farm at Thymbra, in the Troad, has been occupied by Turkish cavalry, and the stores and stock taken. A British mining works in the neutral zone has also been occupied.

Captain Favoreau, the French officer with the Turkish gendarmerie, has returned. He was for three days under arrest by the Kemalists at Bairamich, who had scant respect for him. He states that the neutral zone evacuated by the Greek Army was occupied by brigands, who pillaged the village before the arrival of the Kemalist Army. The towns within the neutral boundary were occupied by the Turkish gendarmerie under British officers until the arrival of the Kemalist Army, whom the brigands subsequently joined as mounted scouts.

Thus the detachment at Erenkeui is under a famous Albanian brigand, Azez, who had concentrated in the zone seven independent brigand bands, which were driven out by Anglo-Turkish gendarmerie six weeks ago.

Major-General Marden has taken over the command of the forces here to-day. A British aerodrome has been established in the Gallipoli peninsula.

THE TURKISH LINE.

The Kemalist officers state that they have been instructed to occupy and retain all territory not already effectively occupied by the British. The result is that the Turks are now in occupation of all the neutral zone and the heights above Chanak town and the harbour defences. The approximate Turkish line runs from the coast at Erenkeui, through Kusukeui, Yagrijilar, Kemer, and Halilpasha Chitlik to the coast. The British line of defence has been actively pushed out and consolidated since the arrival of General Marden. Both sides are showing moderation while negotiations are in progress. Major Harenc, the Chief of the Anglo-Turkish gendarmerie in the neutral zone, visited the Lapsaki post in Kemalist occupation. He was permitted to land and enter the town unmolested, but the local notabilities and officials conspicuously absented themselves. The inhabitants are quiet.

One hundred and fifty Kemalist cavalry are in the town and forty sailing boats are ready to transport the Turkish troops to the Gallipoli side. They are watched by a destroyer.

NEAR EAST CRISIS.

BETTER OUTLOOK

A CONFERENCE ARRANGED.

TACT REWARDED

The situation in the Near East is easier. An immediate conflict between British and Kemal troops has been averted, mainly by the tact and wisdom of General Sir Charles Harington. The French envoy, M. Franklin-Bouillon, is also understood to have used his influence with Mustapha Kemal in a pacific sense.

The Turks have withdrawn from Erenkeui on the Dardanelles. Though they have not yet withdrawn from Chanak, their bearing is less disquieting, and there is a prospect that they will retire for some distance, so as to leave a stretch of country between their outposts and the British positions. They are still concentrating in the Ismid peninsula, though not in the neutral zone.

On Tuesday the Turkish general, Ismet Pasha, will meet Sir Charles Harington and the Allied military representatives at Mudania, on the Sea of Marmara. Mustapha Kemal, who has gone to Angora, may not be present.

Our Paris Correspondent gives the text of a preliminary reply sent by Yusuf Pasha, the Foreign Minister of the Angora Government, to the Joint Allied Note. Its tone is conciliatory.

The Conference at Mudania will be held on the basis of the Allied Note sent from Paris to Mustapha Kemal, though it will deal also with the military position in the Chanak zone.

COMMISSION FOR THRACE.

We understand that Sir Charles Harington, as well as the French High Commissioner, General Pellé, and M. Franklin Bouillon, favours the prompt adoption of means to reassure the Kemalists that the Musulman population of Eastern Thrace will not be harried by the Greeks. M. Venizelos is also believed to desire the dispatch of an Allied Commission to Thrace. There has been a Turkish protest to the Allied representatives against atrocities alleged to have been committed by the Greeks, who are stated to have been alarmed by the formation of Turkish bands. It is reported from Bulgaria that considerable numbers of Turkish refugees have fled from Thrace across the Bulgarian border. In view of the urgency of the situation, British, French, and Italian missions may go at once to Rodosto, Adrianople, and Lule Burgas respectively.

The British Cabinet met on Saturday afternoon and again in the evening, when it sat until after midnight. It reassembled on Sunday morning and again in the afternoon. Lord Beatty, Lord Cavan, and Sir Hugh Trenchard either took part in the deliberations or were constantly in attendance.

While there have been no actual discussions among Ministers upon the situation, there is understood to have been considerable divergence of view between various sections of the Cabinet. On Friday evening, and again on Saturday, the majority of Ministers seem to have believed that a conflict with the Turks was inevitable. These Ministers favoured the adoption of forcible measures by Sir Charles Harington against the Turks in the neutral zone. Their more prudent colleagues insisted, however, upon the need for the utmost patience, and urged the expediency of leaving Sir Charles Harington an entirely free hand in his efforts to promote a peaceful arrangement. Ultimately these counsels prevailed.

The pacific section of the Cabinet emphasized also the desirability of maintaining cooperation with France, and of not departing in spirit from the Paris agreement and the joint Allied Note. The wisdom of their attitude has been exemplified by the arrival of Sir Charles Harington's dispatches containing the news of the Turkish evacuation of Erenkeui and the slackening of military tension.

THE "CHETTEH" LEADER AT ERENKEUL

(FROM A CORRESPONDENT RECENTLY AT CHANAK.)

Arnaout Aziz, the commander of the Turkish mounted forces which recently occupied Erenkeui, is not an officer of the Kemalist army. He was once a waiter in an hotel at Ezine, thirty-seven miles south of Chanak, and it was not until the Greek occupation of that town, after the Treaty of Sèvres, that he gave up his peaceful vocation to become leader of a "chetteh" (irregular armed band).

About twenty-five years of age, tall and good-looking, he is just the type of man to appeal to the patriotic Turkish peasant, who, rightly or wrongly, saw in the Greek invasion of his Fatherland an attempt on the part of the Allies to thrust Greek rule down the throats of the Moslems.

Aziz was only one of several Turks who, under the guise of patriotism, formed "chettehs" to harass the Giaur Greek. This movement undoubtedly had its beginning in Stambul, and, helped in a practical manner by the Chanak branch of the Red Crescent, it spread rapidly. But it is doubtful whether more than two of these bands (those of Arnaout Aziz and Cherkez Mehmet) were actuated solely by motives of patriotism.

Brigandage, like influenza, is very contagious. Once the generally accepted ideas of *meum* and *tuum* are forgotten, it is a simple matter, provided might is on one's side, to enforce one's own ideas of mine and thine. It was due to this moral lapse on the part of these patriots of Chanak that the Allied Commander-in-Chief decided, in 1920, to re-arm and equip the Turkish gendarmerie, who had hitherto existed, harmless (and practically armless), under the moral support of a pre-war Sous-Commission de la Gendarmerie Ottoman. Thanks to this broad-minded policy, the civil population of the neutral zone of Chanak were afforded protection against genuine brigandage.

Some 150 guilty persons were arrested by the Turkish gendarmerie, though it is not surprising if anti-Greek operations were to a certain extent winked at by them. The chief members of Aziz's band were never arrested and invariably disappeared into the Greek zone whenever operations were being undertaken against them.

NEAR EAST CRISIS.

TO-DAY'S CRUCIAL CONFERENCE.

THE PROBLEM OF THRACE.

U.S. SUPPORT OF ALLIES.

The improvement in the Near Eastern situation was maintained yesterday. Until after the meeting at Mudania, which is expected to begin at 11 o'clock to-day, no essential change is likely to occur.

The Turkish forces are retiring slowly, leaving a kind of no-man's land between the British lines and theirs. They have withdrawn from Karabigha.

Our Constantinople Correspondent reports, however, that Turkish infantry have appeared within the neutral zone at Bergaz, eighteen miles north-east of Chanak, and at Kusukeui, twelve miles south of Chanak.

Though the Turkish acceptance of the Mudania meeting has improved the situation, our Correspondent warns us that it would be a great mistake to suppose that we are yet out of the wood.

The Allied Commanders, General Sir Charles Harington, General Charpy, and General Mombelli, left Constantinople for Mudania last evening. It is possible that

a Greek representative may presently attend, as the meeting is likely to deal with the progressive withdrawal of the Greek troops from Eastern Thrace.

M. Venizelos had a prolonged interview with Lord Curzon yesterday. He is to see M. Poincaré in Paris to-day.

The Russian Bolshevist Government have issued a protest against the alleged blockade of the Straits by the British Navy. Nothing is known in London of any such blockade.

In view of the gravity of the Near Eastern situation, the Liberal Party leaders, Mr. Asquith, Lord Grey of Fallodon, Lord Crewe, Lord Gladstone, and Sir Donald Maclean, met yesterday, and issued a unanimous statement urging that every support be given to a policy pursued in concert with our Allies to secure the freedom of the Straits; but declaring that, more than once since September 12, the Government have contemplated separate action which would have committed the country to war. The Liberal leaders are convinced that the nation would rightly condemn such action and refuse to support it.

There is reason to believe that the instructions given to Sir Charles Harington by the Government on Friday night were very strongly worded, and might easily have led to the opening of hostilities. Before receiving them, Sir Charles Harington had, happily, opened his own negotiations with the Turks, and was thus able to disregard the instructions.

A WAITING ANGORA'S REPLY.

FRENCH CONFIDENCE

ISMET AND CHANAK ZONE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, OCT. 3.

At the Quai d'Orsay this evening I was informed that no indication of the nature of the reply that Angora will send to the Entente Powers had been directly received, but, nevertheless, certain indications furnished by M. Franklin-Bouillon and General Pellé as to the attitude of Mustapha Kemal Pasha leave little doubt that the reply when it arrives will be found to be satisfactory.

In view of the difficulty of communication with Angora, the reply is not expected to reach Paris before Thursday, and until it is received there must be a certain amount of anxiety.

The French Foreign Office intimate that, while it is understood that the Turks assent to the holding, not only of the meeting at Mudania, but of the general Peace Conference, much depends upon the spirit in which their assent will be given and on their possible reservations in regard to the questions to be discussed. In any case the fact that the preliminary conference at Mudania is taking place to-day is considered by the Quai d'Orsay to be in itself an extremely favourable portent. It was with some surprise that it was learnt that M. Franklin-Bouillon, a civilian, would take part in this conference of generals.

The conference is expected to be short. It is anticipated that Allied contingents, possibly aided by Turkish gendarmerie, will preserve order in Thrace during the evacuation of the Greeks and until such time as peace is definitely concluded. Conflicting statements are made concerning the British demands respecting the neutral zone and the withdrawal from Chanak, but the general impression is good, and it is not thought that any hitch will now occur. There appears to be good will on all sides.

I gather that the French view is that eventually the liberty of the Straits should be consigned to the care of an International Commission in which Turkey should be fully represented.

M. Poincaré is in constant communication with the French Embassy in London and with General Pellé at Constantinople, while Colonel Mongin at Angora is keeping the Quai d'Orsay as well informed as may be.

According to information received in Paris to-night from a trustworthy source Kemal Pasha is at Angora in order that he may be in touch with the Grand National Assembly, which may be called upon to take important decisions according to the turn which the negotiations may take.

A vigorous criticism of the methods which tend to dissolve the Entente and are directly responsible for the danger which we have now, it is hoped, escaped comes from the pen of M. André Tardieu to-day.

It is not for us to choose between Greeks and Turks, he says, since the Greeks have conducted themselves like fools and the Turks murderously caused the war to be prolonged. There is no place for sentiment on one side or the other. Our own interests are to be safeguarded and should dictate our policy.

On two different *terrains* England and France have opposed each other, forgetting their common concerns and taking a sort of pride in committing the same faults of conception and of execution. Germany thus obtained the Rapallo Treaty and the moratorium; Turkey obtained Smyrna and her reappearance in Europe. To whose profit? When one of the two Channel countries represents a general interest—France against Germany, England against Turkey—it is sure to have the other in opposition.

Worse still, it is always the country that is right which commits errors of form and ends by yielding in substance. Incapacity in arriving at collective understandings, incapacity in acting alone, a few more years of these methods and the victory will have vanished. The peoples realize that things are going badly, but they do not react. England, which has made revolutions, cannot even obtain a general election. France allows herself to be conducted by unskillful foreign policy to a financial crisis.

In London and in Paris after each failure of a Prime Minister semi-official persons blame the other Prime Minister. If Mr. Lloyd George is in error, the *Daily Chronicle* is there to accuse M. Poincaré. If M. Poincaré is wrong, there is always the *Matin* to attack Mr. Lloyd George.

TURKS IN CHANAK ZONE.

KEMAL'S ORDERS TO HIS OFFICERS.

BRITISH PATIENCE.

(From Our Special Correspondent.)

CHANAK, OCT. 2.

General Ismet Pasha, coming from Smyrna for the Mudania conference tomorrow, has passed here on board a French cruiser. He is reported to have waved his handkerchief to the British troops who were disembarking at Chanak, the cruiser passing but a stone's throw away in the Narrows.

Major Harenc [of the Indian Cavalry and Senior Supervising Officer of the Turkish gendarmerie] and the Turkish Civil Governor of the Dardanelles and two others this afternoon proceeded to the Kemalist post at Karajeuren [north-east of Chanak] with a letter from the General Officer Commanding requesting the Turkish commander to withdraw one thousand yards from the Chanak defences in order to avoid the possibility of incident pending the Mudania negotiations, which was made likely owing to the present close contact of the Kemalist troops with our line. The party arrived at the Turkish examination post, which was flanked with two machine-guns. The Turk, a subaltern, was polite, and the men stood to attention while the British officer was speaking.

In response to the message Colonel Reshad Bey and Major Sherif-ed-Din came down from the high ground escorted by a troop of cavalry. They dismounted at a distance of two hundred yards and came on with one orderly. They read the French text of the letter and replied that they appreciated the reason of the British request, but were unable to withdraw in the absence of a superior order, which they would seek. There is no telephone, and it would take forty-eight hours for a mounted man to obtain a reply.

In the course of subsequent conversation they showed that they were aware of the imminence of the Mudania conference. They stated that they had orders to occupy peacefully all Turkish territory not effectively occupied by the British. They added that wherever the British had brought up guns first they would do the same in self-defence, but they were anxious to avoid a conflict.

They recounted the alleged barbarous cruelties perpetrated upon the Turkish population in Anatolia during the retirement of the Greek Army. That army was now loose in Thrace among the Turkish population, and the Turks were anxious to have guarantees for their safety.

Thus the vicious circle of inhuman reprisals has again been perpetuated which may endure for generations to come on both sides. It is considered most urgent that unprejudiced Allied officers with experience of the Near East should be sent throughout Thrace to control the whole country during the interregnum to prevent anarchy and to repress the present spirit of vengeance on both sides.

Seaplanes are flying over the neutral zone daily making reconnaissances. The situation here is quiet and it is now hoped that with the conference at Mudania impending no regrettable incident will occur, but Kemalist cavalry continue to try our patience very greatly.

“NO EXCUSE FOR WAR.”

DR. JOWETT ON BRITAIN'S OPPORTUNITY.

At the autumnal assembly of the Congregational Union at Hull yesterday, DR. JOWETT proposed a resolution urging that the League of Nations be enlarged to include all nations, and so strengthened as to be able to give authority to its own judgments and to be the supreme tribunal in the settlement of international disputes. He said that there must be no power above the League—no Supreme Council, no Reparations Commission, no Council of Ambassadors.

It was their duty, he said, to tell the Government that no incident at *Chanak* must become an excuse for war. There was something to him more important than the freedom of the Bosphorus or the Dardanelles. He claimed that by unbreakable patience, superlative honour and chivalry, by national self-sacrifice and Christian grace, Great Britain might now bind the hearts of two continents and win a wealth of international good fellowship compared with which the freedom of the Straits would be merest dust in the balance.

The resolution was carried unanimously.

CABINET'S "VITAL MISTAKE."

ISOLATED ACTION.

LORD GLADSTONE ON NEAR EAST POLICY.

Lord Gladstone, speaking at the Manchester Reform Club last night, said that from September 16 until the preceding day we had been in a condition of grave alarm. We had heard of British and Turkish troops jostling for positions of offence, and at any moment a collision might have occurred, and if it had occurred we might have found ourselves straightway in a war with Turkey.

He asked if this had come about simply on the question of the Straits. France and Italy, he pointed out, were in line with us at Chanak, and the Straits were not in danger. Was it because it was necessary to reconquer Turkey? That was incredible. Was it to restore Smyrna and its hinterland to Greece and to secure to it Eastern Thrace? What precisely was in the excitable heads of Mr. Lloyd George and Mr. Winston Churchill they did not know. If it had come to the worst and by huge efforts and sacrifices we had been successful, Europe would have participated in any settlement.

The appeal to the Dominions followed the agreement brought about by Lord Curzon by which France and Italy sent troops to Chanak. It had been said, and it was true, that that appeal was made without the knowledge of the Foreign Minister and the Foreign Office. In other days that would have been absolutely impossible. No Prime Minister in the height of his power, and no colleagues associated with him, would have dared to do such a thing. "If they did we know quite well what action the Foreign Minister would have taken," added Lord Gladstone. "As regards that we shall learn more later perhaps. The astounding fact is that this message was sent, not only without communicating with our Allies France and Italy, but literally and absolutely behind the back of Mr. Lloyd George's own Foreign Minister, who was at the time engaged on behalf of the British Government in most serious matters with France."

The consequent withdrawal of French and Italian troops from Chanak left the British force completely isolated. In those circumstances what good would have been Dominion troops, which could not be got there for months? While the danger was immediate we were in a position of the most deadly danger, and for what? That was a question which would have to be asked as soon as Parliament met. The only indication of the Government's message to the Dominions was contained in a speech by the Australian Prime Minister, who said they were being asked to stand by Great Britain, not in any aggressive war, but in maintaining the *status quo* under the Sèvres Treaty. It would seem as if it was in the mind of Mr. Lloyd George to have troops ready to back up the Greek claims to re-enter Smyrna, as they were entitled to do under the Treaty of Sèvres, and to have their position in Eastern Thrace made secure under the terms of that treaty.

"TWO FOREIGN OFFICES."

Alluding to Mr. Lloyd George's speech to the Labour deputation, Lord Gladstone remarked that on Saturday we had the rugged hand of Esau and on Monday the smooth voice of Jacob. (Laughter.) Saturday was meant for the militarists and the jingoes, and Monday for the less bellicose supporters of the Prime Minister. It was not because of the appeal to the Dominions that Kemal Pasha had shown a reasonable spirit. That appeal isolated England, and the Turks knew we were isolated. Lord Curzon had deserved well of the country. In the last few years we had developed two Foreign Offices, one on the south side of Downing-street and one on the north, the latter being in the Prime Minister's garden. (Laughter.)

"The one vital mistake the Government has made is that they have taken action, and not only taken action, but, so far as we can know, wrong action, in isolation and without the concerted approval and knowledge of our European Allies. The bed-rock of our policy should be concerted action for right objects, and not isolated action for our own purposes, unless, in some emergency, we have to defend ourselves against gratuitous attacks, when we should have to defend ourselves. We might have been attacked at Chanak and we should have had to defend ourselves; but apart from such circumstances, our whole policy ought to be in concert with our Allies and to put forward the objects we are agreed upon as necessary as one united force, because without that concert no settlement of the Near East, or in any other part of the world, is at present possible. If there is any attempt to revert to such action as was taken on September 16, it must be strongly opposed by the whole force of the Liberal Party."

Lord Gladstone also pointed out that it was impossible to come to permanent arrangements with regard to the Straits without taking Russia into consultation. He drew from the whole situation the moral that we are now paying the penalty of Mr. Lloyd George's delay in not having settled the affairs of the Near East at an earlier date. The Treaty of Sèvres of 1920 has not yet even been ratified, and owing to this, the fruits of General Allenby's great victories over the Turks in Palestine had been squandered and nothing had been done for the independence of poor Armenia.

FRENCH OPTIMISM.

THE PROBLEM OF THRACE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 4.

Semi-official news in Paris is to the effect that there was only a preliminary meeting yesterday and that to-day will see the real opening of the Conference. The feeling here is still extremely optimistic, though it is now understood that the Angora Assembly, in preparing its response to the Note of the Allies, will be guided by the decisions which are taken at Mudania. That is to say, the political conclusions must follow the military conclusions, and this means more delay.

Nevertheless, both in respect of the Mudania decisions and the Angora reply the Quai d'Orsay expresses complete confidence. It is felt to be impossible that there will now be any conflict between the British forces and the Kemalists troops. The conciliatory disposition of all parties appears to be beyond question, and, although the instructions given to Ismet Pasha and to the Allied delegations are divergent, the prospect of bringing them into accord is believed to be bright.

The *Temps* this evening states that even a slight variation of the limits of the neutral zone will be sufficient to persuade the Turks to evacuate the rest of the zone and to consent to the maintenance of British troops at Chanak for the purposes of control.

The evacuation of Thrace by the Greeks appears to be the most difficult and dangerous part of the problem. The British thesis, as communicated by Lord Curzon through the Comte de St. Aulaire to the Quai d'Orsay, is that the evacuation cannot precede the acceptance without reservation by the Angora Government of the invitation to a peace conference. That note must be taken as a whole, and only after it is made the basis of negotiation will the Greek evacuation be insisted upon.

Notwithstanding this contention, it is understood that measures of security must be immediately undertaken, and the solution seems to be to set up inter-Allied Commissions to regulate the subsequent departure of Greek troops and prepare for the re-establishment of the Turkish administration. At any rate, the Mudania Conference will, so far as possible, confine itself to military arrangements. It is suggested here that M. Franklin-Bouillon is playing an important rôle as mediator and is sincerely endeavouring to reconcile British and Turkish differences.

An unknown element is the attitude of the Greeks, and the result of the expected conversation between M. Venizelos and M. Poincaré is regarded as of some importance. M. Venizelos is not getting a good Press in Paris.

JOURNALISTS' PROTEST.

The journalists of Paris representing in one way or another practically all the newspapers of the English-speaking countries met this afternoon to consider the situation created by the reported lack of facilities for sending out authentic news of the Mudania Conference of generals to settle the conditions of armistice. As Paris is one of the most important diplomatic centres of the world, and as the foreign journalists in that city are probably more numerous and more representative than in any other city, they decided that a strenuous protest against the tendency of the authorities to conceal information which everybody is anxiously awaiting was called for. The following telegram was sent to General Harington and copies were also forwarded to Mr. Lloyd George, M. Poincaré, Mr. C. E. Hughes, and other Allied and Associated Ministers, as well as to all the news agencies:—

MR. ASQUITH ON THE CRISIS.

THE GOVERNMENT'S "INEPTITUDE."

APPEAL TO NATION.

Mr. Asquith last night addressed a large demonstration at Dumfries, held in connexion with the annual conference of the Scottish Liberal Federation. He had an enthusiastic welcome when he was introduced by Dr. Joseph Hunter, Dumfries, who presided.

Mr. Asquith said:—

Attention has been withdrawn from domestic affairs by the recurrence of one of those periodical crises in the international sphere to which we are now becoming accustomed. The sky is for the moment less overclouded, but there is still abundant cause for anxiety and even for disquietude. There is every reason to believe that, so lately as a week ago to-day, this country single-handed was on the brink of an unnecessary war. I am as sensible, I hope, as anyone of the importance of not raising false hopes or false fears, but I am not going to be deterred by the suggestion that I am a more or less thinly-disguised pro-Kemalist from telling you in plain language what I think, and what in my opinion the country ought to think, of the policy, or lack of policy, which brought us to such a pass.

I confess I had supposed, that British diplomacy had reached its climax of clumsiness and ineptitude in the publication a few weeks ago of the Balfour Note, but I was mistaken. The Balfour Note was surpassed, and easily surpassed in all the qualities which such a document ought not to possess, by the official communication which was given out to the world from Downing-street on Saturday, September 16. It was a production which founded the double note of provocation and of panic. It was issued without previous intimation to the other Powers. The Foreign Secretary had not seen it or been consulted about it. It appealed to our Dominions to make ready to come to the armed assistance of the Mother Country. All this strident rhetoric, this flag waving and bugle blowing, was wholly inexplicable unless the prospect of war was at any rate well in sight. I cannot remember a more ill-timed or discreditable incident.

The effect was what might have been expected. The French and Italian troops which had been holding the neutral line with the British were withdrawn. Their flags, which had floated side by side with ours, were hauled down, and in our great Dominions there were statesmen sagacious enough, before they committed their countries to war, to require exact information as to what they would be fighting for and how and why it had become necessary to fight at all. Lord Grey, with the concurrence of other Liberal leaders, lost no time in publishing in carefully measured language a grave and weighty warning.

LORD CURZON'S MISSION.

What followed? Lord Curzon, the Foreign Secretary, who had been so cavalierly ignored, was sent—it would probably be more correct to say that Lord Curzon sent himself—to Paris to endeavour to restore cooperation. After some days of negotiation he succeeded, much to his credit, in obtaining the Joint Allied Note, which has since been dispatched to the Angora Government. Meanwhile the military situation in the neutral zone was growing every day more delicate and dangerous. A momentary indiscretion on the part of a subordinate officer, or even a chance shot, might any day have precipitated a conflict. Only a week ago to-day the best informed people in London spoke openly of the outbreak of war as a matter of hours. It is to be hoped that the communications which passed during these critical days between the Government and General Harington will be published without any avoidable delay, but enough is known already to justify the universal belief that it was by his tact and prudence that the peril of collision was averted and that the military conference now sitting was brought about.

It sounds incredible, and incredible it ought to be, that after all that has happened during the last eight years we should have been brought to the verge of war. Just contrast for a moment the situation last week with that which faced the responsible Government in 1914. We were then presented with a great moral issue which appealed to the conscience of the nation and which evoked throughout the British Empire a spontaneous and unanimous response. We had exhausted by a patient and forbearing diplomacy, conducted not by amateurs in Downing-street, but by the greatest and most experienced Foreign Minister in Europe, Sir Edward Grey—we had exhausted every possible means of avoiding the arbitrament of arms; we had on our side in alliance with us two of the greatest Powers in Europe, and the sympathy, covert or expressed, of a vast majority of the civilized world.

How should we have stood if we had been fighting Turkey to-day? We should have been single-handed. Neither France nor Italy would have sacrificed a man or fired a gun in support—and upon what an issue! The freedom of the Straits, as we all agree, is a matter of international importance, and no settlement of the Near Eastern problems will be complete or final which does not provide for it. But it is not in any sense exclusively, or even mainly, a British interest. The Black Sea Powers, in particular Russia, have, to say the least, just as much concern in it as we have. Moreover, the Turks, the Kemalists themselves, have declared that they are quite willing to acquiesce in principle in the freeing of the Straits. You may or may not believe them. For my part I see no reason why, things being as they are, they should not be meaning what they say, but I repeat, what an issue upon which to let loose the hazards and horrors of war.

For let no one be so simple as to suppose that hostilities would or could have been confined to Chanak or the so-called neutral zone. Such a war might, probably it would, involve the greater part of the Asiatic Near East, with the possibility of infinite repercussions throughout the Moslem world. Can you properly measure the levity, I might almost say the frivolity, of the so-called statesmanship which could face possibilities such as these with a light heart?

LORD CURZON'S SUCCESS.

ALLIED SOLIDARITY PRESERVED.

AGREEMENT ABOUT THRACE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, OCT. 8.

With the return of Lord Curzon to England to-day another Near East crisis—which is also a Franco-British crisis—has been overcome, but the impression left on the minds of those who have followed the deliberations of this week-end closely, from the midnight meeting on Friday at the Quai d'Orsay to the particularly anxious consultations of the British Embassy with the British Government last night, is that it would be foolish to imagine that we are yet out of the wood.

These conversations make it clear that the situation is extremely dangerous, but is rendered more dangerous by the insistence of a section of the British Cabinet on the menace of an imminent war. Whatever may be thought of the compromise which Lord Curzon effected fairly readily, there is no doubt that it was accepted with hesitation by London, and that on Saturday afternoon and late into the evening the greatest anxiety prevailed. Had the bargain made by Lord Curzon been repudiated, it is difficult to see how his personal position could have remained unaffected.

Of the strenuousness of Lord Curzon's endeavours there can only be one opinion. After crossing the Channel on Friday he lost no time in meeting M. Poincaré, and it was 2.30 in the morning before he left the Quai d'Orsay. He did not retire to rest until 5 o'clock, but, nevertheless, shortly after 9 o'clock in the morning he was again at the Quai d'Orsay.

The accord on the essential immediate matter was then practically concluded so far as Lord Curzon and M. Poincaré were concerned, but there remained the task of finding its proper expression. The interview lasted over an hour and a half, and at 2 o'clock in the afternoon there was a further meeting. A tentative agreement was then also reached on the terms of the Allied reply to the Turkish Note accepting the invitation to a general peace conference.

DOUBTFUL FACTORS.

In order to guard against excessive optimism one has to remember many doubtful factors. It may well be that some kind of struggle will be necessary on succeeding points as they arise. Very frankly the British Foreign Minister, who has been ably and devotedly assisted by Lord Hardinge, the British Ambassador, deeply conscious of the possible repercussions of this diplomatic conflict with the Angora Government, intimated to the French Prime Minister the importance of Allied unity. Unless there is this unity the pretensions of the Kemalists will increase, and the suspicion of the Allies surrendering may prepare the greatest perils.

In British circles it has been thought that the French local authorities have been far too ready to concede Turkish claims and even to support them, and unless more backbone is shown the Allied position will become impossible. The influence and advice of M. Franklin-Bouillon is regarded as quite deplorable. It was not to be expected, of course, that M. Poincaré would publicly disavow the French officers, or the civilian, whose status is so ambiguous, but I believe that promises of a stiffer attitude in the future were given.

LORD CURZON'S TASK.

The task of Lord Curzon was to choose a wise middle course. It had to be borne in mind that there was a good deal of Turkish bluff. Certainly it would appear that undue alarm had been felt. The news that came through in regard to the Turkish intentions was by no means so bad as was at first represented. It was not believed either by Lord Curzon or by M. Poincaré or by Signor Galli, who represented Italy in these conversations, that the Turks were issuing ultimatums and were resolved to attack the British force.

Lord Curzon argued that not only would it be an act of insanity to give way on vital points—equally dangerous in the long run for France as for England—but that humanitarian considerations had to be remembered. Half a million Christians, it was estimated, might desire to leave Thrace and time had to be allowed for them to do so. There could then be no question of allowing the Turks to send their uncontrolled troops across the Straits. On the other hand, although due regard had to be paid to prestige, there was no need for provocative resistance on unimportant matters.

The whole energies of the statesmen were directed to the discovery of a suitable compromise which would be fair to the Turks, though not to the point of surrender, but which would take heed of the interests of the Greeks placed in an unforeseen and awkward situation, and which would have the happy result of bringing France and England into some kind of harmony on the Near Eastern problem.

CLOSE CONTACT AT CHANAK.

TURKISH INFANTRY TAKING OVER.

WITHDRAWAL OF BRITISH POST.

(From Our Special Correspondent.)

CHANAK, Oct. 8.

The detachment of thirty men of the Loyals holding the Karabigha post has been withdrawn, and arrived at Chanak to-day in a destroyer. The first advance of the Kemalists consisted of three companies and two squadrons of cavalry from Panderma, who moved along the shore of the Marmara towards Karabigha until they made contact with our mounted infantry patrol, when they retired by agreement. The men appeared to be of fine physique, well equipped, and possessed knowledge of tactics. None were in the immediate vicinity of the town when it was evacuated yesterday.

The Turkish inhabitants of Karabigha were friendly in their attitude towards the British force before and after the Kemal advance. There are accounts by trustworthy witnesses of the violent and malevolent activities of brigands everywhere during the interregnum. The most notorious are now under restraint.

The sale of alcohol is prohibited. There is a new revivalist movement, which encourages daily prayers for success and peace. There is a shortage of food in the Bigha area, where some ten thousand men have been called to the colours, and artillery and infantry are expected.

The civilian telephone system at Chanak was yesterday unaccountably deranged. A small Turkish caique was discovered at midnight preparing to leave harbour for Lapsaki, and a search of the vessel revealed a complete telephone exchange among some bags of salt. The crew of three professed ignorance of the nature of the mysterious box, which they allege was confided to them at night by men dressed as gendarmes. The apparatus is the property of the Turkish Government.

The local situation is still very delicate. Kemal cavalry remain in proximity to our line. At some parts of the line Turkish infantry is taking over and reinforcing and measuring positions, probably with the object of digging trenches.

The Greeks from Bigha have embarked without incident at Karabigha, and have proceeded to Dedeagach. The remainder of the women and children and the baggage of the Greek population at Lapsaki have been evacuated and have left for Gallipoli, the Kemalists having consented to the rendering of naval aid by the British. Men of military age were detained.

I have visited Gallipoli town, the headquarters of the Greek Governor and the French commandant in the Peninsula. The harbour was full of small sailing craft, as at Lapsaki. His Majesty's battleship Centurion and two French destroyers were lying off the town, in which some dozens of Russians of General Wrangel's army still remain.

From the Gallipoli heights there was a magnificent panorama of the Dardanelles—a strip of swift, blue sea between yellow hills, and the watchful grey shadow of a British warship in every bay. Along the Asiatic shore a squadron of Turkish cavalry was riding into the setting sun towards Abydos.

The latest refugees from the Lapsaki hinterland say that the Kemalists are establishing administration, and announcing that they do not desire to harm peaceful Ottoman Greeks and other Turkish subjects, but that they will rigorously pursue those Moslem Turks who aided the Greek invaders. A week's close intercourse with the Kemalists has convinced the refugees that there was a strong popular desire to move into Thrace as soon as possible in order to protect their nationals from the Greek Army.

THE PREMIER'S DEFENCE.

NEAR EAST POLICY EXPLAINED.

AN APPEAL FOR "FAIR PLAY."

The Prime Minister paid his hastily arranged visit to the Manchester Reform Club on Saturday, and replied at length in a vigorous speech to the critics of the Government's policy in the Near East. He also referred to the domestic political situation. After his speech he proceeded in turn to Salford and Blackpool, at each of which places he was presented with the freedom of the borough. His reception throughout was very cordial, both at the meetings that he addressed and on his way through the streets. He was accompanied by Mrs. Lloyd George.

At the Manchester Reform Club the chair was taken by Sir Edward Rhodes, president of the Coalition Liberal organization in Manchester, and others present included:—

Captain F. E. Guest, M.P., Mr. McCurdy, M.P., Lady Rhodes, Lord Colwyn, Colonel England, Sir William Edge, Sir C. T. Needham, Sir Ryland Adkins, M.P., Sir William Sutherland, M.P., and Lady Sutherland, Mayor Lloyd George, Captain Ernest Evans, M.P., Sir Charles Sykes, M.P., Sir William Middlebrook, M.P., Lord Altrcdale, and Mr. J. T. Davies.

THE SPEECH.

"NOT WAR-MONGERS BUT PEACEMAKERS."

Mr. Lloyd George spoke in response to the toast of his health, proposed by the chairman. He said:—

Since I have come to the North of England I have not witnessed those symptoms of universal indignation and execration with which the Government and its policy are supposed to be regarded. The fact which you mentioned, Mr. Chairman, that over twenty-five times as many people have sought admission to this room as it can contain; the fact that very great crowds have met me at every stage of my journey might have been simply due to the interest which a notorious offender always creates (laughter), had it not been for the fact that, wherever they were, they received me with a cordiality, warmth, and enthusiasm such as I have never experienced. I thank them.

The people of this country do not believe that the Government deliberately endeavoured to rush this country into war. (Cheers.) On the contrary, they regard that infamous charge as an outrage on British fair play. We ensued peace, we ensured peace. We have not been war-mongers; we have been peace-makers. We took the only sure road to peace, and we have reached it. It has been largely due to the tact, the judgment and the resolution of our representative at Constantinople, Sir Charles Harington, and our sagacious adviser, Sir Horace Rumbold; and it has also been largely attributable to the patience and the zeal of Lord Curzon, but as Sir Charles Harington has said—and it is no derogation to either of them—it would have been impossible had it not been that resolution and firmness were displayed in sending support to Sir Charles Harington which impressed the Oriental mind.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Ordu İli, Fatsa İlçesi'nde doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı ilçede tamamladıktan sonra 1994 yılında kazandığı Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünü 1998 yılında bitirdi.

1998 yılında Sakarya'da Atso Anadolu Ticaret Meslek Ve Ticaret Meslek lisesinde tarih öğretmeni olarak çalışmaya başladı.

2002-2003 yılları arasında Ağrı İli Taşlıçay İlçesi'nde Subay öğretmen olarak askerlik vazifesini yerine getirdi.

2005-2007 yılları arasında Marmara Üniversitesi'nde İktisat Tarihi bilim dalında yüksek lisans çalışmasını "Adapazarı'nın 19. Yüzyıldaki Sosyal Ve Ekonomik Yapısı" başlıklı tezi ile tamamladı.

Evli ve iki erkek çocuk sahibi olan Fatih Odabaş, haliyen Adapazarı Merkez Atatürk İlköğretim Okulu'nda müdür yardımcısı olarak çalışma hayatına devam etmektedir.